

Økonomiske analyser

3/2010

28. årgang

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	13
<i>Torbjørn Eika, Joakim Prestmo og Eivind Tveter:</i>	
Etterspørselen fra petroleumsvirksomheten. Betydningen for produksjon og sysselsetting i Norge	30
<i>Taran Fæhn:</i>	
Tenke globalt; handle lokalt eller handle kvoter? En makroøkonomisk analyse av å gjennomføre Klimaforlikets mål for 2020	40
<i>Bjart Holtmark:</i>	
Om tømmerhogst og klimanøytralitet	49
<i>Tom Kornstad og Terje Skjerpen:</i>	
Avslagsrisiko for førstegangssøkere av uførepensjon	57
<i>Roger Hammersland:</i>	
Statsgjeldskrisen i euroområdet: Hva er alternativene?	67
Forskningspublikasjoner	69
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	73
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	52*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 8. juni 2010.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjørn.Eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
Roger.Bjornstad@ssb.no, tlf. 21 09 48 17
- utlandet: Andreas.Benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98
Roger.Hammersland@ssb.no, tlf. 21 09 43 02

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Torbjørn Hægeland (ansv.), Helge Brunborg, Fride Eeg-Henriksen, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 7 grupper og ledes av *forskningsdirektør Torbjørn Hægeland*.

- Skatt, fordeling og konsumentatferd
Forskningsleder Thor Olav Thoresen
- Klima- og energiøkonomi
Forskningsleder Annegrete Bruvoll
- Makroøkonomi
Forskningsleder Roger Bjørnstad
- Arbeidsmarked og bedriftsatferd
Forskningsleder Arvid Raknerud
- Offentlig økonomi
Forskningsleder Rolf Aaberge
- Økonomisk vekst og miljø
Forskningsleder Knut Einar Rosendahl
- Demografi- og levekårsforskning
Forskningsjef Randi Kjeldstad

**Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres 2. september 2010.**

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Finansiell uro har denne våren på ny preget internasjonal økonomi. I flere land, særlig i Sør-Europa, har tiltak for å motvirke finanskrisen og effekter av automatiske stabilisatorer svekket budsjettbalansen så mye at aktørene i finansmarkedene er bekymret for mislighold av statsgjelden. Også i land hvor statsgjelden ikke er så stor oppfatter aktørene i finansmarkedet statsgjelden som risikabel. Økningen i renta på statsobligasjoner tvinger mange land til å stramme til finanspolitikken tidligere enn konjunktursituasjonen skulle tilsi. Finanskrisen har således blitt en statsfinansiell krise. De økte rentene innebærer at det nå er mer krevende enn før å redusere statsgjelden. Dersom den økonomiske veksten tar seg opp framover vil det bidra til å dempe gjeldsbyrdene. På den annen side vil budsjettkuttene dempe veksten på kort sikt og de siste par årenes begivenheter kan på varig basis ha redusert vekstpotensialet i OECD-området. Faren for mislighold av statsgjeld har skapt frykt for store tap i banker som eier slik gjeld. Det kan føre til en restriktiv utlånspolitikk både bankene imellom og til publikum. I verste fall er vi på vei inn i en ny finanskrise.

Utviklingen i internasjonal realøkonomi har i noen kvartaler vært preget av en moderat oppgang i produksjonen. Oppgangen er en delvis gjeninnhenting av fallet i produksjonen høsten 2008 og våren 2009. I enkelte land har veksten kommet i form av lageroppbygging i tråd med en normalisering av økonomien. I flere asiatiske land har imidlertid veksten på nytt kommet opp på et høyt nivå, og dette har preget utviklingen i en del råvaremarkeder. I euroområdet derimot har veksten vært beskjeden og så vidt positiv. Når nå de fleste land strammer inn finanspolitikken, er det fare for at veksten blir svak i lang tid framover. Vi legger derfor til grunn at veksten hos Norges handelspartnere blir svak de to neste årene. Neste internasjonale konjunkturoppgang kommer da først i 2012.

Også i norsk økonomi har veksten vært positiv, men svak det siste året. Konjunkturedgangen fortsetter således, men den er mer moderat enn for vel et år siden. Nedgang i bruttoinvesteringene i fastlandsnæringene og i boliger trekker veksten ned, mens konsumveksten har vært ganske høy. Vi forventer at nedgangen i investeringene gradvis vil stoppe opp i løpet av andre halvår i år. Det vil bidra til et oppsving i BNP-veksten i 2011, men neppe nok til at man kan snakke om et konjunkturomslag før i 2012. Det skyldes at konsumveksten blir noe lavere og at drahjelpen fra internasjonal økonomi er liten. Høyt kostnadsnivå og sterk krone gjør at konkurranseutsatte virksomheter må regne med å tape markedsandeler framover.

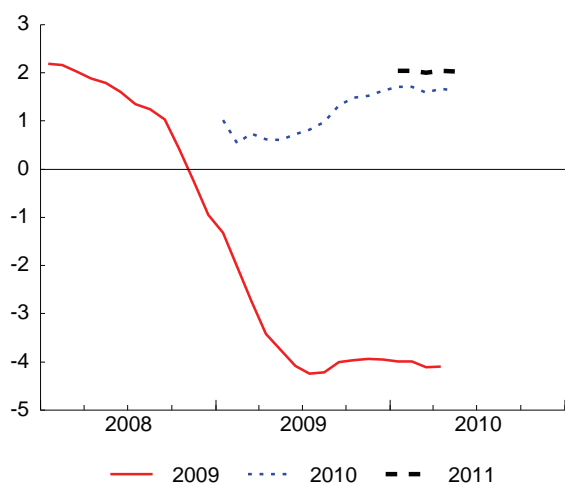
Et positivt trekk ved den norske utviklingen har vært den etter forholdene beskjedne økningen i arbeidsledigheten. AKU-ledigheten er nå om lag 3,5 prosent. Tatt i betraktning den kraftige konjunkturedgangen vi har bak oss, er økningen i ledigheten beskjeden. Med svak vekst en tid framover må man imidlertid regne med at ledigheten vil stige noe fra dagens nivå, men holde seg under nivået i forrige lavkonjunktur (2003-2005) på 4,5 prosent. Det vil legge en viss demper på innenlandsk kostnadsvekst. Konjunkturedgangen og en styrking av kronkursen har bidratt til at den underliggende inflasjonen målt med KPI-JAE er moderat og antakelig vil fortsette å være det en god stund framover.

1. Internasjonal økonomi

Internasjonale finansmarkeder ble i vår rammet av nye uroligheter. Denne gangen er det frykt for mislighold av statsgjeld som får verdens finansmarkeder til å skjelve. Dette må imidlertid også betraktes i lys av finanskrisen i 2008, da myndighetene måtte gripe inn for å redde banker og finansinstitusjoner som hadde pådratt seg for stor gjeld og risiko. I tillegg ble sviktende privat etterspørsel møtt med svært ekspansiv finanspolitikk. Dette resulterte i store underskudd på offentlige budsjetter. Høy og raskt voksende statsgjeld preger nå store deler av OECD-området. Hellas måtte reddes av EU og IMF, og har alt gitt verden en forsmak på hva gjeldsproblemer kan føre med seg, se temaboks. Selv om Europa klarer å håndtere statsgjelden, vil kraftige innstramminger isolert sett redusere etterspørselen etter varer og tjenester. Konsolideringen vil pågå i mange år framover, og vil dempe veksten betydelig. Vi har tidligere lagt til grunn innstramning i finanspolitikken i Europa på grunn av høy statsgjeld, men urolighetene som oppsto i vår har tvunget gjennom tidligere og større innstramminger enn ventet. Følgelig har vi nedjustert våre vekstanslag noe sammenliknet med forrige konjunkturrapport i februar.

Internasjonale børsindekser steg kraftig gjennom 2009 og inn i 2010, og har de fleste steder hentet inn om lag halvparten av fallet høsten 2008. Siden midten av april har imidlertid børsene falt med i overkant av 10 prosent både i Europa og USA. Denne nedturen i aksjemarkedet har særlig kommet som følge av statsgjeldsproblematikken i Europa. Mange europeiske banker har store utlån til stater med potensielle betalingsproblemer. Strengere reguleringer av finansmarkedene kan også ha bidratt til fallet i aksjemarkedene. Konflikten mellom Nord- og Sør-Korea trekkes også fram av mange analytikere.

Figur 1.1. BNP-vekstanslag for Norges handelspartnere for årene 2009-2011 gitt på ulike tidspunkter. Prosent

Kilde: Consensus Forecasts.

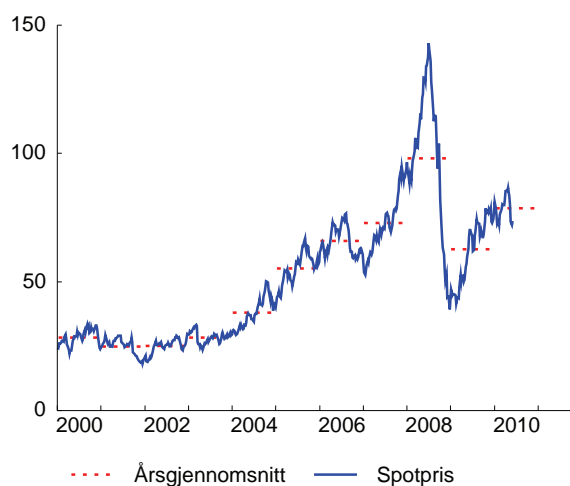
Volatiliteten har steget kraftig både i aksje- og valuta-markedene, og bekrefter inntrykket av stor usikkerhet i finansmarkedene. Dette har blant annet ført til økt etterspørsel etter "trygge" og likvide valutaer som amerikanske dollar, som har styrket seg markert. Usikkerheten rundt den europeiske pengeunionens framtid har bidratt til at euroen har svekket seg markert. Svekkelsen bedrer næringslivets konkurranseevne, og bidrar således til å avhjelpe situasjonen i euroområdet.

Boligprisene har vært et sentralt element i den innværende konjunkturedgangen. Utviklingen spriker nå veldig. I Kina, Hong Kong, Australia og Norge har boligprisene nådd nye rekordnivåer etter nedturen i 2008. I USA og Storbritannia har en liten korleksjon oppover blitt avløst av en avmatning, mens boligprisene fortsatt faller i Spania og Irland. Utviklingen i boligprisene framover er viktig for husholdningenes forbruk, så vel som for det internasjonale bankvesenet og finansmarkedene generelt, og er derfor viktig for det internasjonale konjunkturforløpet framover.

Inflasjonen har tatt seg markert opp internasjonalt, fra et svært lavt nivå i fjor sommer. Oppgangen skyldes at energi- og råvareprisene steg kraftig gjennom 2009 etter kollapsen høsten 2008. Siden midten av april har imidlertid oljeprisen og metallprisene falt med om lag 15 prosent, og var dermed tilbake på nivåer fra årsskiftet. Svakt arbeidsmarked og konsolidering både i privat og offentlig sektor vil bidra til lav inflasjon i lang tid. I euroområdet ventet vi at inflasjonen vil holde seg i overkant av 1 prosent i år og neste år, før den gradvis vil nærme seg 2 prosent mot slutten av prognoseperioden.

Med utsikter til lav inflasjon rettes pengepolitikkenes fokus i større grad mot realøkonomien og finansmarkedene. Med til dels kraftig innstramning i finanspolitikken

Figur 1.2. Spotprisen på råolje, Brent Blend. Dollar per fat

Kilde: Reuters EcoWin.

i en allerede svak konjunktursituasjon faller en tung bølge på pengepolitikken. Dette betyr at en kan forvente svært lave renter de nærmeste årene, og også andre ekspansive tiltak som kjøp av statsobligasjoner eller trykking av penger. I euroområdet legger vi til grunn at styringsrenta ikke heves før i 2012. Tremåneders pengemarkedsrente stiger gradvis til 3 prosent mot slutten av 2013. Svært lave renter over lang tid øker faren for nye ubalanser i finans- og boligmarkeder.

Asia har ledet an i den økonomiske gjeninnhenting etter finanskrisen i 2008. Også den amerikanske økonomien har vokst markert siden i fjor sommer, mens utviklingen har vært meget moderat i Europa. I euroområdet kuttes nå offentlig forbruk og skattesatsene økes mens økonomien fortsatt er i en nedgangskonjunktur. Tross lave renter venter vi beskjeden etterspørselsvekst fra husholdningene i de fleste europeiske land de nærmeste årene. Formuestap som følge av aksje- og boligprisfall, samt lønnskutt og høyere skattepress bidrar til det. Fersk statistikk fra Europakommisjonen over fremtidstroen til konsumenter og topledere indikerer at optimismen faller. Med utsikter til svak innenlandsk etterspørsel i lang tid framover blir eksporten viktig. Svak euro og relativt sterk utvikling ellers i verden ventes å bidra til å hindre et nytt markert tilbakeslag. Vi venter imidlertid meget svak vekst i Europa framover, særlig i år og neste år. Vi legger deretter til grunn at veksten vil ta seg gradvis opp i 2012, mens konjunkturbunnen først passerer i 2013.

Også andre steder ventes veksten å avta den nærmeste tiden. I USA har gjeninnhenting vært preget av midlertidige faktorer som finanspolitikk og lagerjusteringer. Mens europeiske myndigheter strammer inn, vurderer amerikanske myndigheter nye stimulansepakker for å motvirke en ny nedtur. Også i USA vil imidlertid strammere finanspolitikk tvinge seg fram relativt snart, og høy gjeld vil dempe husholdningenes etterspørsel. Vi venter derfor moderat vekst i amerikansk

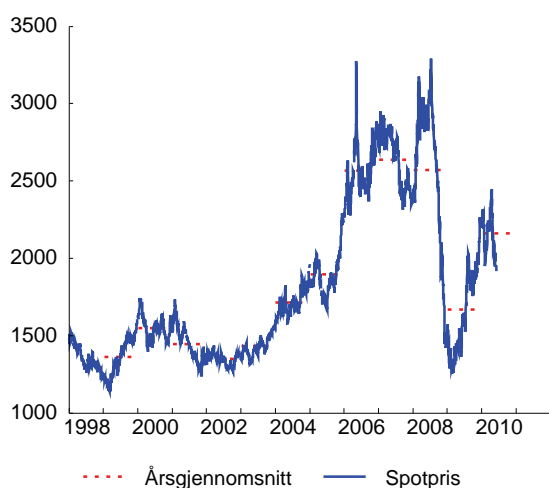
økonomi, men betydelig bedre enn i euroområdet, og har lagt til grunn at veksten tar seg gradvis opp mot slutten av neste år, og passerer trendvekst sommeren 2012. Også i Kina er det nå tegn til avmatning etter en kraftig gjeninnhenting gjennom fjoråret, og vi legger til grunn at veksten vil avta noe framover. Kina er blitt en viktig drivkraft i internasjonal økonomi. Dersom veksten i Kina blir betydelig lavere enn vi anslår kan det få store ringvirkninger til OECD-området, der mange land er avhengige av eksportledet vekst. Det ville også kunne medføre betydelig lavere råvarepriser enn vi har lagt til grunn.

1.1. Svakere vekst i amerikansk økonomi

Amerikansk økonomi har hatt en markert gjeninnhenting siden i fjor sommer, etter fire kvartaler på rad med fall i BNP. Veksten kan imidlertid i stor grad forklares av midlertidige faktorer som lagerendringer og finanspolitiske stimulanter. Det diskuteres nå videreføring av de finanspolitiske stimulanter, og lagernivåene er fortsatt lave, så det ventes vekstbidrag herfra også den nærmeste tiden. Vi venter at veksten vil avta fra høsten, og at den blir moderat neste år, før den igjen kommer over trendvekst om to års tid. Etter et BNP-fall på 2,4 prosent i fjor, venter vi at amerikansk økonomi vil vokse med 2,9 prosent i år og 1,9 prosent neste år, før veksten tar seg opp igjen til 2,4 og 3,1 prosent i henholdsvis 2012 og 2013. Det høye vekstslaget for inneværende år skyldes til dels et relativt stort overheng fra 2009.

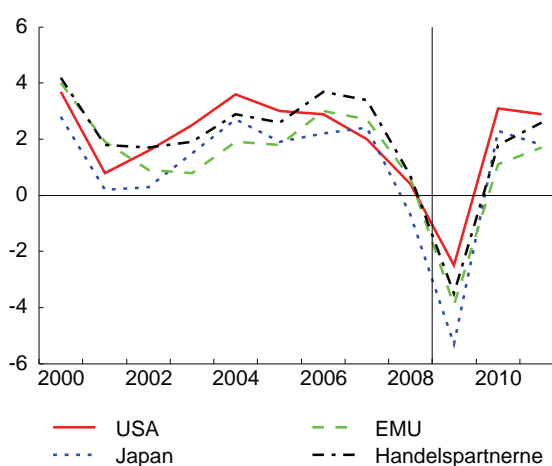
I 1. kvartal i år vokste den amerikanske økonomien med 3 prosent, sesongjustert og målt i årlig rate, en nedgang fra hele 5,6 prosent i kvartalet før. I begge kvartaler kan mer enn halvparten av veksten tilskrives endringer i lagre, som nå gjenoppbygges etter den kraftige nedbyggingen i 2008 og 2009. Eksporten har økt tre kvartaler på rad. Eksportveksten er imidlertid avtakende, noe som kan ses i lys av en styrking av dollaren. Husholdningenes konsum er stimulert av skattelet-

Figur 1.3. Spotprisen på aluminium. Dollar per 100 pund (lbs.)

Kilde: Reuters EcoWin.

Figur 1.4. BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra IMF, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent

	BNP-vekst							Prisvekst						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
USA														
NIESR ¹	2,1	0,4	-2,4	2,9	2,7	2,6	3,3	0,2	2,1	2,3
ConsF ²	2,1	0,4	-2,4	3,3	3,1	2,9	3,8	-0,3	2,0	1,9
OECD	2,1	0,4	-2,4	3,2	3,2	2,9	3,8	-0,4	1,9	1,1
IMF	2,1	0,4	-2,4	3,1	2,6	2,9	3,8	-0,4	2,1	1,7
SSB	2,1	0,4	-2,4	2,9	1,9	2,4	3,1
Euroområdet														
NIESR ¹	2,7	0,6	-4,0	1,2	1,8	2,1	2,8	0,3	1,0	2,0
ConsF ²	2,7	0,6	-4,0	1,1	1,5	2,1	3,3	0,3	1,3	1,4
OECD	2,7	0,6	-4,0	1,2	1,8	2,1	3,3	0,3	1,4	1,0
IMF	2,7	0,6	-4,0	1,0	1,5	2,1	3,3	0,3	1,1	1,3
SSB	2,7	0,6	-4,0	1,0	0,8	1,1	1,7	2,1	3,3	0,3	1,5	1,5	1,6	1,8
Handelspartnere														
NIESR ¹	3,1	0,7	-3,4	1,9	2,5	2,0	3,1	0,9	1,8	2,1
ConsF ²	2,9	0,6	-4,3	1,7	2,1	2,3	3,5	0,2	1,5	1,7
OECD	2,9	0,6	-3,6	2,0	2,7	2,2	3,5	0,2	1,6	1,3
IMF	3,1	0,6	-3,5	1,8	3,1	2,3	3,5	0,2	1,7	1,6
SSB	3,4	0,7	-3,5	2,3	1,7	1,9	2,6

¹ Prisanslagene fra NIESR for land utenfor EU gjelder konsumdeflatoren.

² Uten Kina

Kilde: NIESR og IMF i april, Consensus Forecasts og OECD i mai.

Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten

ter og har tatt seg markert opp siden sist sommer. I 1. kvartal i år var økningen på 3,5 prosent, den sterkeste veksten på 3 år.

Detaljhandelen har tatt seg godt opp siden årsskiftet, og indikerer at konsumveksten har holdt seg inn i 2. kvartal. Det er imidlertid flere faktorer som taler for svak konsumvekst en tid framover. Den høye veksten den siste tiden skyldes nok til dels en gjeninnhentings-effekt, etter at mange har ventet med større innkjøp mens usikkerheten var stor. Videre vil skatteletter og andre stimulanser etter hvert fases ut. Høy gjeld og stort formuesfall som følge av prisfall på bolig og aksjer bidrar dessuten til at husholdningene vil legge mer vekt på å nedbetale gjeld framover. Arbeidsmarkedet er meget svakt, og lønnsveksten blir lav framover. Selv om sysselsettingen har begynt å øke igjen etter årsskiftet, har ledigheten vært rundt 10 prosent siden i fjor høst. Statistikken viste en markert økning i sysselsettingen i mai, men dette skyldtes for en stor del midlertidige arbeidsplasser i offentlig sektor knyttet til den pågående folketellingen. I privat sektor var det kun en liten økning i sysselsettingen i mai. Samlet er det fortsatt 8 millioner færre sysselsatte enn ved toppen i 2007. Forventningsindikatorer for husholdningene ligger fortsatt gjennomgående på lave nivåer.

En viktig forutsetning for et varig oppsving i husholdningenes konsum er at boligmarkedet tar seg opp igjen. Det har så langt ikke kommet noe klart omslag. Boliginvesteringene falt markert igjen i 1. kvartal, etter to kvartaler med vekst, og er på et svært lavt nivå. Omsetningen av brukte boliger økte klart mot slutten

av fjoråret, men har siden falt tilbake, etter at skatterabatten for førstegangskjøpere ble avvirket. Denne skatterabatten er imidlertid gjeninnført, og kan bidra til at omsetningen tar seg opp igjen utover året. Statistikk for avtatte, men ikke gjennomførte salg indikerer at dette er i ferd med skje. Omsetningen av nye boliger økte markert i mars og april, etter å ha holdt seg nær bunnivået siden slutten av 2008. Boligprisene økte med 5 prosent i fjor sommer, etter å ha falt med mer enn 30 prosent. Deretter har prisene flatet ut, og til og med falt litt i april i år.

Industriproduksjonen har økt med 7 prosent siden bunn i fjor sommer, etter en nedgang på 17 prosent fra toppen tidlig i 2008. En betydelig del av oppgangen kan tilskrives økt eksport og gjenoppbygging av lagre. Ordretilgangen har økt, og forventningsindikatorer antyder optimisme i næringslivet. Det siste halvåret har imidlertid dollaren styrket seg markert. Fortsetter denne utviklingen vil det bidra til å dempe oppgangen i industriproduksjonen. Investeringene i næringsbygg falt markert i 1. kvartal i år, og for syvende kvartal på rad. Andre næringslivsinvesteringer har imidlertid økt markert de to siste kvartalene. Selv om kapasitetsutnyttelsen i industrien har økt er den fortsatt gjennomgående lav. Det vil legge en demper på investeringsveksten.

Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisene, har ligget rundt 2,5 prosent siden årsskiftet, etter å ha svingt kraftig med råvareprisene de to foregående årene. Ser man på utviklingen i prisnivået viser det seg at konsumprisindeksen ikke har steget siden årsskiftet, etter å ha steget jevnt og trutt gjennom hele 2009. Det

samme bildet tegner seg om en ser på konsumprisene justert for mat- og energivarer. Høy arbeidsledighet vil sammen med dollarstyrkingen bidra til moderat prisvekst framover.

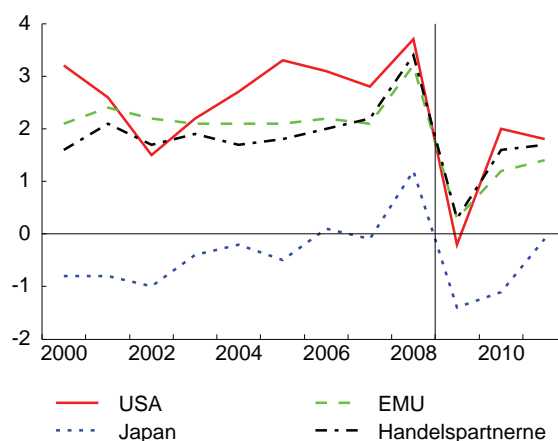
Den amerikanske sentralbanken har holdt styringsrenta nær null siden tidlig i 2009, etter en reduksjon på 5 prosentpoeng fra høsten 2007. Boliglånsrentene, som for amerikanske husholdninger i stor grad er fastrenteavtaler knyttet opp mot obligasjoner med lang løpetid, har fortsatt å falle, og er redusert med 1,5-2 prosentpoeng siden toppen i 2007. Husholdningene har dermed fått en langsom og forsinket lettelse i låneutgiftene. Pengepolitikkenes gjennomslag til husholdningene er imidlertid betydelig begrenset sammenliknet med land som Norge, der lån med flytende rente dominerer.

Også i USA benyttes finanspolitikken aktivt i motkonjunkturpolitikken. Skatteletter og investeringer i infrastruktur har bidratt til å begrense lavkonjunkturen. Amerikanske myndigheter er foreløpig tilbakeholdne med å reversere de finanspolitiske stimulansene. Også i USA utgjør imidlertid høy og raskt stigende statsgjeld et økende problem, og dagens politikk er ikke opprettholdbar på noe sikt. Ved utgangen av 2009 utgjorde brutto statsgjeld 83 prosent av BNP, litt mer enn gjennomsnittet for euroområdet. Myndighetene har anslått budsjettunderskuddet for inneværende år til i overkant av 10 prosent av BNP, om lag som i 2009.

1.2. Konsolidering svekker vekstutsiktene i Europa

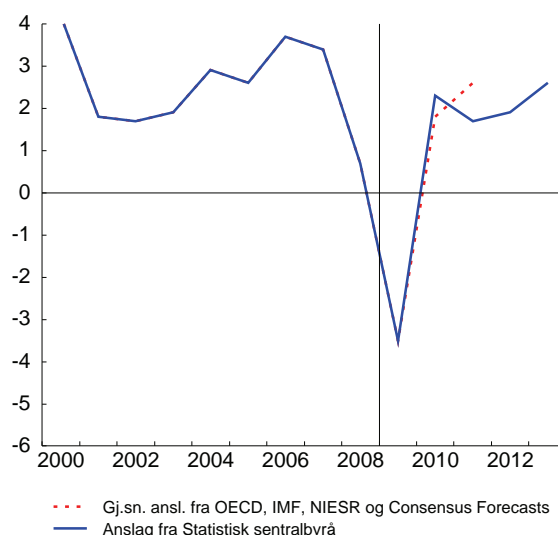
Gjeldskrisen i euroområdet hviler for tiden som en klam hånd over vekstutsiktene i Europa. Europeiske aksjekurser har i det siste falt mye og euroen har svekket seg til nivåer vi ikke har sett siden 2006 mot amerikanske dollar, noe mindre handelsvektet. Samtidig har markedsrentene på lån banker i mellom steget i tremånederssegmentet og ved flere anledninger har det vært tegn til likviditetstørke i deler av det europeiske interbankmarkedet. Statsobligasjonsrentene i Portugal, Irland, Italia, Hellas og Spania (de såkalte PIIGS-landene) har skutt i været. Veksten i euroområdet er dessuten fortsatt svært svak. Borte er nå den overdrevne entusiasmen som for et år siden kom i kjølvannet av tilbakevending til vekst i euroområdet. Borte er også troen på at euroområdet ikke ville kunne stå ovenfor eksistensielle utfordringer, gitt de åpenbare manglene i sin politisk økonomiske overbygning. Tilbake står vi med store redningspakker snekret sammen av EU i samarbeid med IMF, en sentralbank som har begynt å kjøpe opp statsgjeld til land i trøbbel og utsikter til en veksthemmende og prematur finansiell konsolidering på nærmest alle hold. En finanspolitisk innstramning ville etter hvert være tvingende nødvendig for de aller fleste land i Europa, men ved å stramme til nå, risikerer de europeiske myndighetene å føre Europa inn i en langvarig forsterket lavkonjunktur. I USA foregår det for tiden en debatt om å innføre ytterligere finanspolitiske stimulanser for å forsikre seg mot at gjeninnhenting ikke stopper opp. I Europa derimot ser myndig-

Figur 1.5. Konsumprisvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

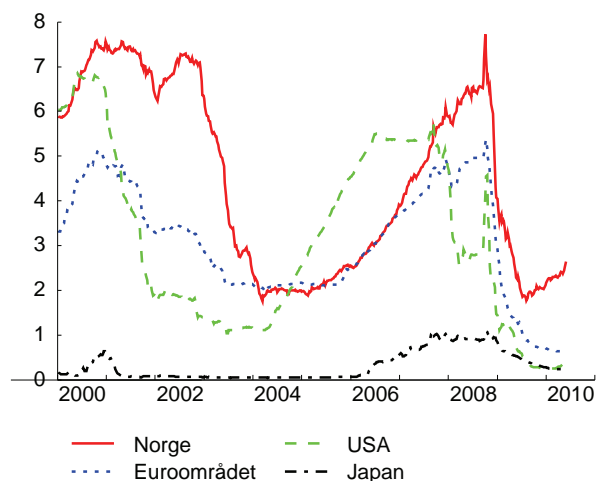

Kilder: Gj.sn. av anslag fra IMF, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

Figur 1.6 BNP-vekst for Norges handelspartnere

Figur 1.7. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

Kilde: Norges Bank.

hetene ut til å ville kvele gjeninnhenting allerede før den har klart å befeste seg. Selv med ytterligere svekkelse av euroen og en forlengelse av dagens ekspansive pengepolitikk, gir det liten grunn til å tro på sterk vekst i tiden som kommer.

På denne bakgrunn har vi derfor revidert veksten i euroområdet for de kommende åra relativt kraftig ned. Vi ser fortsatt for oss at årsveksten for 2010 vil kunne bli om lag 1 prosent som følge av en gjeninnhenting etter fallet i 2009, men vi tror at veksten vil falle noe tilbake utover i inneværende år og i 2011. For årene 2012 og 2013 ser vi videre for oss at veksten vil ta seg sakte men sikkert opp, men at den fortsatt vil ligge under trend ved utgangen av prognoseperioden i 2013. Den finansielle konsolideringen gir rom for å opprettholde dagens ekspansive pengepolitikk. Vi ser derfor ikke for oss noen renteøkning fra den europeiske sentralbankens (ESB) side før i begynnelsen av 2012, selv om likviditetspolitikken nok kan tenkes å bli strammet inn før dette.

Selv om redningspakker og løfter om finansiell konsolidering i det siste har ført til en viss normalisering i både statsobligasjonsrenter og forsikringspremier på å forsikre seg mot statsgjeldsmislighold i PIIGS-landene, ligger de fortsatt på et svært høyt nivå (se egen bok om gjeldskrisen i Europa for en nærmere redegjørelse). Denne utviklingen kommer som en direkte konsekvens av at finansmarkedene ser for seg muligheten for gjeldsmislighold og at dette vil kunne spre seg til andre land i euroområdet dersom dominobrikkene først skulle tillates å falle, med Hellas i rollen som den første beveger. Konsekvensen av et slikt utfall ville i beste fall være uoversiktlig (se egen artikkel i dette nummeret av Økonomiske analyser for en nærmere drøfting). I våre prognoser har vi imidlertid lagt til grunn at euroområdet slik det ser ut i dag vil bestå ut prognoseperioden. En eventuelt utvidet utgave av dagens stabilitetspakke forutsettes således å ville fjerne enhver tvil som måtte råde rundt medlemslandenes vilje til å stå opp for hverandre.

Den realøkonomiske veksten i Europa er som nevnt svært svak og ser vi på de foreløpige publiserte tallene for BNP i euroområdet under ett, viste disse en vekst i 1. kvartal 2010 på bare 0,2 prosent fra kvartalet før. De svake tallene for euroområdet under ett skjulte den gangen små vekstforskjeller de store landene imellom. Kun Italia skilte seg positivt ut med en vekst på 0,5 prosent, mens tysk, spansk og fransk økonomi alle vokste med vekstrater i intervallet 0,1 - 0,2 prosent. Når det gjelder de mindre landene er vekstbildet mer blandet. For mens Portugal og Slovakia vokste med rundt 1 prosent var Hellas, ikke uventet, ned med 0,8 prosent. Veksten i Baltikum var forøvrig skuffende svak. En økning i 4. kvartal i fjor i Estland ble etterfulgt av et fall på 2,3 prosent, og Litauen falt med hele 4,1 prosent. I Latvia ble det riktignok registrert en svak oppgang, men det må sees på bakgrunn av den harde medfarten landet har fått som følge av finanskrisen.

Ser vi nærmere på de tyske tallene kan veksten, som i forrige kvartal, føres tilbake til blant annet en økning i eksporten på i overkant av 2 prosent. Avgjørende for at BNP veksten havnet i positivt område i 1. kvartal var imidlertid en økning i offentlig konsum på 1,1 prosent samt en kraftig lagerkorreksjon. Dette er begge midlertidige faktorer som stiller spørsmål ved hva som skal drive fram en fornyet vekst, gitt Tysklands nylige beslutning om å stramme inn på den offentlige utgiftsbruken. Husholdningenes konsum fortsatte dessuten å falle med uforminsket styrke i 1. kvartal, med en nedgang på 0,8 prosent fra kvartalet før. Det virker derfor lite sannsynlig at Tyskland vil kunne fungere som vekstmotor i EU i en tid der andre medlemsland har blitt tvunget av markedet til å stramme inn på utgiftsbruken.

Også i Frankrike kom veksten i 1. kvartal hovedsakelig som følge av en kraftig økning i eksporten på 3,9 prosent. Både investeringer og lagerkorreksjon bidro imidlertid negativt til veksten, mens husholdningenes konsum stod stille. Offentlig etterspørsel bidro dessuten negativt, med en konsumvekst på 0,1 prosent og et fall i investeringene på 0,8 prosent. Dette er et tegn på at Frankrike nå forsøker å få kontroll over det voksende budsjettunderskuddet. Den franske statsadministrasjonen har nylig avgitt løfter om å redusere underskuddet på statsbudsjettet fra dagens nivå på ca. 8 prosent til 3 prosent allerede innen 2013. Dette vil i så fall innebære en netto kostnadsreduksjon på rundt 800 milliarder kroner.

Imidlertid er det ikke bare Tyskland og Frankrike som har planer om å stramme inn på utgiftene over statsbudsjettet i tiden som kommer. Markedsreaksjonen relatert til gjeldsproblematikken i Hellas har tvunget frem budsjettkonsolideringer både i Italia, Spania og Portugal. I Italia er målet å redusere budsjettunderskuddet til i underkant av 3 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP) innen 2012, fra et underskudd på 5,3 prosent av BNP i 2009. Kuttene som er på om lag 200 milliarder kroner totalt, skal etter planen fordeles over to år og vil blant annet innebære kutt i overføringene til regionale og kommunale administrasjonsheter samt at offentlige lønninger fryses for en periode på fire år. Som i Frankrike snakkes det dessuten om å heve pensjonsalderen. Det budsjetteres med at man klarer å gjennomføre 1/3 av kuttene ved å redusere omfanget av skatteunndragelser. Også i Spania håper myndighetene på at man skal klare å redusere budsjettunderskuddet fra 2010 estimert til ca. 9,3 prosent av BNP, til ca. 6,5 prosent av BNP i 2011. Sparepakken inkluderer et lønnskutt på 5 prosent for offentlige ansatte og store kutt i offentlige infrastruktur- og investeringsprosjekter.

Ser vi på landene utenfor euroområdet økte britisk økonomi i henhold til foreløpige tall kun med 0,3 prosent fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år. I følge det britiske statistikkbyrået (ONS) var hovedårsaken til veksten å finne i en 1,2 prosent økning i industriproduksjonen, der konkurranseutsatt næringsliv har fått god hjelp av en markert svekkelse av pundet. Tjenestesegmentet

Boks 1.1. Utviklingen på oljemarkedet

Spotprisen på Brent Blend steg fra rundt 40 dollar per fat i begynnelsen av januar i fjor til om lag 80 dollar i begynnelsen i 2010. Siden har oljeprisen gjennomgående variert mellom 70 og 85 dollar fatet, og var i begynnelsen av juni rundt 72 dollar. Som gjennomsnitt i fjor var prisen vel 63 dollar per fat. Over de første fem månedene i 2010 har den vært i underkant av 78 dollar i gjennomsnitt.

En viktig årsak til at oljeprisen steg gjennom 2009 var at OPEC reduserte oljeproduksjonen. Etterspørselen har også økt i tråd med utviklingen i aktiviteten internasjonalt, etter at nedgangen i aktivitetsnivået i kjølvannet av finanskrisen snudde til oppgang i løpet av fjoråret. På tross av store oljelagre i de fleste regioner har oljeprisen holdt seg oppe gjennom 2010. Dette skyldes trolig forventninger om økt fremtidig etterspørsel.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 1,6 millioner fat daglig fra 2009 til 2010. Økningen forventes å komme i Kina, Midt-Østen, India og andre asiatiske land og til dels Latin-Amerika. IEA legger til grunn at etterspørselen i OECD vil holde seg noenlunde konstant fra 2009 til 2010, etter å ha falt i fire år. Etterspørselen i Europa er forventet å falle noe som følge av lavere vekstanslag. EIA (Energy Information Administration), som lager prognoser for flere år frem i tid, forventer at den globale etterspørselen vil øke med ytterligere 1,6 millioner fat per dag i 2011.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC anslås av IEA til å øke med 0,7 millioner fat daglig fra 2009 til 2010. Økningen utenfor OECD er spesielt forventet å komme i Brasil og i den kaspiske regionen, men det er også ventet visse økninger i Kina. Økt produksjon i Nord-Amerika vil bli motvirket av reduksjoner i Norge, Storbritannia og Mexico, slik at produksjonen i OECD-området også reduseres i 2010, i likhet med de åtte foregående årene.

Det er forventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC gjennom 2010, og denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem. Ved tre anledninger i 2008 vedtok OPEC å redusere råoljeproduksjonen med til sammen 4,2 millioner fat daglig. Mens OPEC i fjor maktet å redusere produksjonen med 80 prosent av de varslede kuttene, har 55-60 prosent av produksjonskuttene blitt gjennomført så langt i år. Likevel innebærer dette at dersom kartellet holder produksjonen av råolje på dagens nivå, vil de globale lagrene reduseres med 0,7 millioner fat per dag i løpet av 3. kvartal i år. Dette er en periode der lagrene normalt bygges opp, først og fremst for å fylle lagrene av fyringsolje til vintersesongen. Ifølge IEA er nå lagrene av råolje og ferdigprodukter over gjennomsnittet for de siste fem årene de fleste steder i OECD. På tross av at oljelagrene har steget i de fleste regioner gjennom de siste månedene, har oljeprisen holdt seg relativt høy.

EIA forventer at oljeproduksjonen utenfor OPEC og kartellens våtgassproduksjon vil øke med til sammen 0,7 millioner fat per dag i 2011. For å dekke etterspørselen som er rettet mot OPEC må de øke produksjonen med 0,9 millioner fat daglig i den samme perioden. Det hersker usikkerhet om størrelsen på OPECs ledige produksjonskapasitet, men de fleste analytikere mener den er på 5-6 millioner fat per dag. I tillegg er det forventet en viss økning i kapasiteten gjennom prognoseperioden. Dette har redusert bekymringen for mulig produksjonsbortfall og store prisøkninger, som vi så i første halvår 2008.

Vi legger til grunn at oljeprisen vil holde seg relativt høy i tiden fremover og at den vil øke gradvis til 100 dollar per fat ved utgangen av 2013. En slik utvikling er betinget av at veksten i internasjonal økonomi tar seg moderat opp utover i prognoseperioden, i tråd med våre prognoser.

steg kun svakt over kvartalet, hovedsakelig som følge av oppgang i finans- og næringslivsdelen av økonomiens tjenestesegment. Offentlig konsum fortsetter for øvrig med å gi positive bidrag til veksten, mens husholdningenes konsum kom inn flatt. Et fortsatt negativt bidrag fra lagerkorreksjon lover for øvrig godt for en kommende gjeninnhenting i tiden som kommer. Imidlertid sliter Storbritannia med et underskudd på statsbudsjettet som for året 2009-2010 nylig ble reestimert til 11,1 prosent av BNP. Den nye koalisjonsregjeringen mellom de Konservative og Liberal-Demokratene har allerede presentert detaljerte planer om å foreta kutt i statsbudsjettet for inneværende år tilsvarende om lag 1 prosent av de prognostiserte offentlige utgiftene for 2010-2011. Selv om dette kan virke lite, er det liten tvil om at statsbudsjettet som presenteres den 22. juni i år vil innebære en langt kraftigere innstramning for det kommende året. Det gjenstår å se om den nye regjeringen i sitt første budsjett vil klare å balansere mellom behovet for å konsolidere og å unngå å sende britisk økonomi inn i en forsterket nedgangskonjunktur.

Sverige stod for øvrig for en positiv overraskelse da nasjonalregnskapstall for 1. kvartal i år viste at svensk økonomi vokste med hele 1,4 prosent fra kvartalet før. Lagerkorreksjon ble oppgitt som en av de viktigste driverne. Vi vurderer de sterke tallene for svensk økonomi som en midlertidig korreksjon og regner med en betydelig avmatning i veksten framover. Dette er i tråd med det relativt dystre konjunkturforløpet vi legger til grunn for euroområdet.

Selv om vi er generelt negative til konjunkturforløpet på kort til mellomlang sikt, kan løpende tall for euroområdet økonomi tyde på at vi kan få et midlertidig vekstopp-sving i løpet av de neste to kvartalene. Industriproduksjonen har tross alt vokst relativt sterkt gjennom hele 1. kvartal i år og en økning på 5,2 prosent i de nye industriordrene for mars tyder på at denne utviklingen vil fortsette også i 2. kvartal. Imidlertid falt detaljhandelen overraskende med hele 1,2 prosent i april. Selv om fallet til en viss grad ble utliknet av en oppjustering av tallet for mars, gir det liten grunn til optimisme med hensyn til vekstutsiktene fremover.

Boks 1.2. Gjeldskrisen i Europa

I oktober i fjor annonserte den greske regjeringen at det stod langt dårligere til med landets statsfinanser enn tidligere antatt. Det nasjonale statistikkbyrået hadde under politisk innflytelse fra den tidligere regjeringen foretatt manipulasjon av regnskapstallene. Underskuddet på statsbudsjettet for 2009 ble da oppjustert fra å ligge på 6-8 prosent av BNP til 12,5 prosent og det nye anslaget på brutto statsgjeld som andel av BNP ble oppgitt å ligge på 111,5 prosent. Senere har Eurostat ytterligere opprevidert disse anslagene til henholdsvis 13,6 og 115 prosent.

En strøm av dårlige nyheter om tilstanden i gresk økonomi og usikkerhet rundt muligheten for raskt å få i stand en redningspakke for Hellas – ikke minst som følge av et press fra blant annet Tyskland om en forpliktende finanspolitisk konsolidering i Hellas – har gradvis medført et paradigmeskifte i hvordan investorene forholder seg til nasjonal gjeldsrisiko innen euroområdet. Fra å ha priset alle lands statsobligasjoner om lag likt, er de nå blitt klar over at det å kjøpe gresk, portugisisk eller spansk statsgjeld, langt fra er like sikkert som å kjøpe tyske statsobligasjoner.

Som følge av dette begynte særlig greske statsobligasjonsrenter å stige. Prisen på å forsikre seg mot mislighold av den greske statsgjelden ble stadig høyere etter hvert som tiden gikk. Det hele kulminerte med en kraftig økning i statsobligasjonsrentene den 27. april i år, da kredittvurderingsselskapet Standard & Poor (S&P) nedgraderte gresk statsgjeld til BB pluss (såkalt «søppelstatus») og samtidig erklærte at eierne av greske statsobligasjoner måtte regne med å kunne tape så mye som 50-70 prosent av pålydende dersom Hellas skulle komme til å misligholde sin statsgjeld. Samtidig nedgraderte S&P portugisisk statsgjeld fra A til A minus. Dagen derpå nedgraderte S&P også den spanske statsgjelda fra AA pluss til AA, og i Italia var en statsobligasjonsauksjon nær ved å mislykkes. Til tross for at EUs finansministre i samarbeid med IMF den 2. mai i år klarte å komme til enighet om en redningspakke for Hellas på hele 880 milliarder kroner, og dermed gjorde det klart at Hellas ikke ville trenge å finansiere seg i markedet før i 2012, var dette ikke tilstrekkelig til å få rentene ned igjen, som på det meste var nær 10 prosentpoeng høyere enn tilsvarende tyske renter.

Også portugisiske, spanske, irske og italienske statsobligasjonsrenter steg i denne perioden. En stund så det faktisk ut til at utenlandsfinansieringen for disse landenes del var i ferd med å stoppe helt opp. Det var tydelig at markedsaktørene på det tidspunktet fryktet muligheten av smitte, det vil si at flere land kunne tenkes å komme til å misligholde sin statsgjeld som følge av de økte finansieringskostnadene – noe som fort kunne blitt en selvoppfyllende profeti om ikke myndighetene hadde gjort mottrekk. Følgelig ble det også fokusert på at private banker rundt om i verden kunne få tap på statsobligasjoner de satt med. Frykten for tørke i de internasjonale kapitalmarkedene økte markant, noe som brakte minnene tilbake til september 2008 da Lehman Brothers gikk konkurs og skapte en global finansiell krise. Mange mente at til og med selve eurosamarbeidet nå sto på spill.

Hvor reell denne trusselen var og fortsatt er, er vanskelig å si.

- Til tross for store løpende driftsbalanseunderskudd og avhengighet av internasjonale kapitalmarkeder for å få finansiert sin raskt økende gjeld, er nivået på den portugisiske statsgjelda fortsatt relativt lav som følge av gjeldskonsolidering i forkant av finanskrisen. Den portugisiske statsgjelda utgjorde 77 prosent av BNP i 2009. Dette har nok også bidratt til å øke troverdigheten til regjeringens nylig avlagte løfte om å fremskynde et program for å få kontroll med de høye løpende underskuddene på statsbudsjettet.
- Selv om Spanias gjeldssituasjon i 2009 var i rask forverring, med et løpende underskudd som andel av BNP på hele 11,2 prosent, lå bruttogjelda som andel av BNP fortsatt bare på 53 prosent. Gjelda var en av de laveste i OECD området.
- I Italia var statsgjelda som andel av BNP hele 115 prosent i 2009, mens samlet husholdningsgjeld kun utgjorde 57 prosent av BNP i 2008. Til sammenlikning kan det nevnes at gjennomsnittlig husholdningsgjeld i euroområdet var på 93 prosent av BNP. Høy innenlandsk sparing og et relativt beskjedent driftsbalanseunderskudd (3,2 prosent av BNP i 2009) gjør at Italia i liten grad er avhengig av de internasjonale kapitalmarkedene for å få finansiert sin statsgjeld.
- Utenlandske fordringer i Irland utgjøres stort sett av eierandeler i bedrifter og kontorer, heller enn obligasjoner og utlån. Irland er av den grunn mindre eksponert for en potensiell tørke i obligasjonsmarkedet.

Legger vi til at Irlands troverdighet er høy som følge av en tidligere vellykket statsfinansiell konsolidering, er det alt i alt lite som skulle tyde på at noen av disse landene ikke er solvente og dermed skulle ha problemer med å få tilgang til kapital fra internasjonale kapitalmarkeder.

Smitten fra Hellas kan imidlertid skje gjennom mange kanaler. Finanskrisen lærte oss at for å unngå konkurs må banker (og nasjoner) ikke bare bevise at de er solvente under normale omstendigheter, men også at de er i stand til å håndtere en midlertidig tørke i kapitalmarkedene. En slik mulighet ville kunne oppstå for eksempel som følge av selvoppfyllende profetier der det under velfungerende kredittmarkeder ikke ville vært fare for mislighold, men der frykten for at et land ikke vil være i stand til å møte sine forpliktelser under en finansiell krise leder til kapitalflukt, høye renter og kreditttørke. Derfor var det maktpåliggende for myndighetene i euroområdet så raskt som mulig å komme på banen med en omfattende redningspakke i form av lån og garantier; ikke bare for å komme markedet i forkjøpet, men for å fjerne enhver tvil om euroområdet vilje og evne til å stå bak sine medlemsland ved en eventuell ytterligere oppskalering av gjeldskrisen.

Redningspakken som ble utarbeidet av euroområdet finansministre i samarbeid med IMF og ESB og presentert den 10. mai, kom derfor i grevens tid og innebar et skjellsettende forsvarsverk for euroområdet. Hele 6000 milliarder kroner ble

stilt til rådighet i form av et stabiliseringsfond for å kunne gi vilkårsbetinget støtte til medlemsland som eventuelt kunne tenkes få problemer med å finansiere sin statsgjeld i markedet. I tillegg ble det åpnet for at ESB kunne tillates å kjøpe statsobligasjonene til land i trøbbel og en valutabytteordning med den amerikanske sentralbanken (Fed) ble gjenåpnet slik at bankene i euroområdet skulle få rikelig og rimelig tilgang til amerikanske dollar. I henhold til redningsplanen vil 480 av stabiliseringsfondets totale ramme på 6000 milliarder kroner bli finansiert direkte av EU-kommisjonen ved utstedelse av EU-garanterte obligasjoner. I tillegg vil 2000 milliarder kroner stilles som garantier fra IMF. Og sist men ikke minst, vil 3520 milliarder kroner komme i form av bilaterale garantier fra medlemslandene i euroområdet. For å administrere disse midlene skal det etter planen opprettes et selskap der eventuelle utbetalinger skal kontrolleres og garanteres av de 16 medlemslandene samlet. For å kvalifisere seg til å motta støtte fra fondet, vil landene måtte forplikte seg til å ta del i et konsolideringsprogram administrert av IMF. Tanken er her at land med dårlige finanser på denne måten vil bli påtvunget disiplin fra en organisasjon som har spesialisert seg i å pålegge nettopp dette. Når det gjelder ESBs oppkjøp av statsobligasjoner har det fra sentralt hold blitt hevdet at oppkjøpene vil bli sterilisert slik at pengemengden holdes uendret ved for eksempel å selge egne gjeldsinstrumenter.

Selv om den storstilte stabiliseringspakken til en viss grad har klart å roe ned finansmarkedene, er prisene på det å forsikre seg mot mislighold av statsgjeld i de såkalte PIIGS-landene (Portugal, Italia, Irland, Hellas og Spania) fortsatt høy og i det siste også stigende. Dette kan ha flere årsaker. Markedet frykter nok at Hellas ikke vil klare å komme seg gjennom den forestående tøffe konsolideringsprosessen uten å ty til mislighold og at dette vil kunne smitte over på de andre PIIGS landene. Det er også usikkerhet relatert til de praktiske aspektene ved utformingen av stabiliseringspakken. Dessuten har rentene i det europeiske interbankmarkedet i det siste steget som følge av usikkerhet relatert til europeiske bankers kredittverdighet, et forhold som ikke minst ble aktualisert da den spanske sparebanken CajaSur nylig ble underlagt offentlig administrasjon og fire spanske sparebanker slo seg sammen. Mye tyder derfor på at problemene relatert til statsgjeld i Europa ikke vil være over med det første. Den europeiske sentralbanken har dessuten nylig spådd at banker i euroområdet kan komme til å tape over 1500 milliarder kroner i løpet av de neste 18 månedene, og i Tyskland rapporteres det om at tyske banker unngikk store tap under finanskrisen ved å skyve tapene frem i tid ved hjelp av statlige garantier.

De svake detaljhandelstallene stemmer for øvrig godt overens med utviklingen i en rekke stemningsindikatorer, som for tiden alle faller som følge av fortsatt høy og stigende ledighet og usikkerhet relatert til konsekvensene av gjeldskrisen og den pågående finanspolitiske konsolideringen. Som i tilfellet med mye av den informasjon som for tiden kommer fra euroområdet, viste detaljhandelstallene for øvrig svakest forløp for de perifere landene i euroområdet, mens detaljhandelen i Tyskland tok seg opp med hele 1 prosent. Ledigheten i euroområdet fortsatte å stige, til 10,1 prosent i april. Ser vi nærmere på arbeidsmarkedstallene var imidlertid økningen i antall ledige på kun 25 000 personer, den svakeste økningen på mer enn to år. Foreløpige tall for Tyskland for mai viser dessuten at antall ledige fortsatte å falle der, med ca. 45 000 personer. I Brussel melder representanten for arbeidskontorene, Eurociett, om tosfifret vekst i antall midlertidig ansatte fra 1. kvartal i år sammenliknet med samme periode året før i samtlige av euroområdet største økonomier. Ettersom utviklingen i antall midlertidige ansatte regnes som en ledende indikator på utviklingen i arbeidsmarkedet, kan dette tolkes som et tegn på at ledigheten i euroområdet nå kan ha nådd sin topp i april.

Ifølge foreløpige tall for euroområdet var inflasjonen målt ved 12 måneders konsumprisvekst 1,6 prosent i mai i år, opp fra 1,5 prosent måneden før. Oppgangen i tolv månedersveksten fra januar i fjor og fram til mai i år gjenspeiler til dels nedgangen vi observerte i samme periode i fjor som følge av fallende priser på råolje og jordbruksprodukter. Høyere energipriser bidrar imidlertid til å trekke inflasjonen relativt kraftig

opp i april og mai i år. Et svekket konjunkturforløp, økt konkurranse og den modererende effekten en fortsatt høy ledighet og konsolidering vil ha på lønnsveksten, bidrar til at inflasjonen fortsatt forventes å holde seg lav fremover. I motsatt retning trekker effekten av et svekket eurokurs. Eventuelle avgiftsøkninger som følge av den pågående konsolideringsprosessen vil i denne forbindelse også kunne gi positive bidrag. Det kan i den forbindelse nevnes at momsen i Storbritannia ble satt opp fra 15 til 17,5 prosent i januar i år og i forbindelse med budsjettet for 2011 spekuleres det i at en ny økning til 21 prosent kan stå på trappene. Effekten av ESBs likviditetspolitikk er uklar, ettersom ESB for tiden kjøper opp statsobligasjoner til land i trøbbel uten å ha gjort eksplisitt rede for hvordan disse skal steriliseres. Vi legger til grunn at inflasjonen tar seg gradvis opp til i underkant av 2 prosent mot slutten av prognoseperioden.

Inflasjonen i euroområdet ligger fortsatt under det som er forenlig med ESBs inflasjonsmål. Sammen med fortsatt relativt svake makrotall, gjeldskrise, enkelte tegn til likviditetstørke samt nå også en forestående forsert konsolidering av offentlige budsjetter, har dette fått ESB til å opprettholde sin ekspansive pengepolitiske innretning med lav styringsrente og tilførsel av store mengder med likviditet i pengemarkedet. Som følge av dette ligger de helt korte rentene i begynnelsen av juni ned mot 0,3 prosent, godt under midtpunktet på 1 prosent i ESBs styringsintervall. Tre måneders pengemarkedsrente har økt noe den siste tiden, og var i begynnelsen av juni rundt 0,7 prosent. Denne økningen kan skyldes den økte uroen i finansmarkedene.

I våre prognoser har vi lagt til grunn at tre måneders pengemarkedsrente vil holde seg nær dagens nivå det neste året. Deretter venter vi en gradvis økning til rundt 3 prosent ved utgangen av prognoseperioden. Våre prognoser innebærer en pengemarkedsrente som ligger noe under markedets renteforventninger. Økningen i pengemarkedsrenta ventes i førsteomgang å komme som følge av en normalisering av likviditetspolitikken. Vi ser ikke for oss en heving av ESBs styringsrente før tidligst i 2012. Fra og med begynnelsen av 2012 og ut prognoseperioden ser vi imidlertid for oss en periode med gradvise renteøkninger fra ESBs side, men ikke mer enn at tremåneders pengemarkedsrente ligger rundt 3 prosent ved prognoseperiodens slutt i 2013.

2. Konjunkturedgangen i Norge fortsetter

Etter at en konjunkturtopp i norsk økonomi ble passert i 4. kvartal 2007, ble konjunkturedgangen gradvis mer markert gjennom 2008 og inn i 2009. Gjennom første halvår 2008 økte fortsatt produksjonen målt ved BNP Fastlands-Norge, men veksten var lavere enn underliggende vekst i økonomien. Utviklingen ble imidlertid langt mer dramatisk med finanskrisen fra september 2008. I 4. kvartal 2008 og 1. kvartal 2009 falt produksjonen i fastlandsøkonomien med en årlig rate på om lag 4 prosent. I andre halvår i fjor begynte

BNP Fastlands-Norge igjen å øke, men veksten har gjennomgående vært svak og konjunkturedgangen i Norge har fortsatt, om enn mer avdempet. Det ser ikke ut til at vi står foran et konjunkturomslag i 2010.

Nedgangen i husholdningenes kjøp av varige forbruks-goder og boliginvesteringer ble i begynnelsen av 2008 mer enn oppveid av vekst i konsumet i offentlig forvaltning og eksport. Samtidig flatet investeringene i næringsvirksomhet ut. Etterspørselen etter innsatsfaktorer

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2008-2010. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2008*	2009*	Sesongjustert			
			09:2	09:3	09:4	10:1
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	1,3	0,1	1,3	1,3	1,3	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	4,8	1,0	1,1	-0,7	1,0
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	1,4	-7,9	0,1	-5,1	3,0	-11,0
Fastlands-Norge	1,0	-11,7	1,8	-5,3	5,4	-12,3
Utvinning og rørtransport	3,7	4,6	-7,2	-7,6	-0,2	2,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,9	-1,1	1,3	0,0	1,5	-1,7
Eksport	0,9	-4,0	-4,0	3,6	1,0	-0,2
Råolje og naturgass	-2,0	-1,2	-5,9	4,6	-1,6	-1,6
Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	-1,1	8,1	0,0	0,3
Import	2,2	-10,3	1,7	0,7	0,6	-0,5
Tradisjonelle varer	-0,4	-13,2	-1,3	1,5	-0,3	3,1
Bruttonasjonalprodukt	1,8	-1,6	-1,1	0,5	0,1	-0,1
Fastlands-Norge	2,2	-1,6	0,0	0,3	0,4	0,1
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	3,4	-1,4	-0,3	-0,4	-0,1	-0,4
Sysselsatte personer	3,1	-0,4	-0,4	-0,3	0,1	-0,2
Arbeidsstyrke ²	3,4	0,0	0,2	-0,9	0,2	0,4
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	2,6	3,2	3,1	3,2	3,3	3,5
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ³	6,0	4,1	4,5	3,5	3,5	3,5
Konsumprisindeksen (KPI) ³	3,8	2,1	3,1	1,8	1,4	2,9
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,6	2,6	3,0	2,4	2,3	2,0
Eksportpriser tradisjonelle varer	2,4	-6,5	-1,4	2,2	-3,7	0,4
Importpriser tradisjonelle varer	4,6	-1,2	-2,1	-0,9	-2,6	0,9
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	472,8	337,4	90,5	72,3	101,7	97,6
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	6,2	2,5	2,5	1,9	2,1	2,3
Utlånsrente, banker ⁴	7,3	4,9	4,4	4,2	4,3	4,4
Råoljepris i kroner ⁵	536,4	388,1	386,8	421,2	429,2	452,5
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	90,8	93,8	95,1	94,1	90,0	89,3
NOK per euro	8,22	8,73	8,84	8,74	8,39	8,10

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

til petroleumsvirksomheten bidro til å dempe konjunkturedgangen i norsk økonomi gjennom 2008. Da norsk økonomi for alvor ble rammet av den internasjonale nedgangen i 4. kvartal 2008, falt eksporten av tradisjonelle varer i et svakt internasjonalt marked og nedgangen i innenlandsk privat etterspørsel fra fastlandsøkonomien ble forsterket av at investeringene falt. Nedgangen i 1. kvartal 2009 skyldes i hovedsak en videreføring av de samme faktorene som påvirket utviklingen i slutten av 2008. Produksjonsfallet gjorde også at utførte timeverk sank. Både den registrerte ledigheten og antall arbeidssøkere i følge SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU) var økende før selve krisen satte inn, men bare svakt og fra et lavt nivå.

Med dystre utsikter framover og fall i sysselsettingen, fryktet myndighetene at ledigheten ville øke mye og raskt. Det motiverte først en omlegging av pengepolitikken gjennom lavere renter og spesielle kredittpolitiske tiltak. Deretter kom kraftige finanspolitiske stimulanser. Til sammen bidro politikkomleggingen til at det sterke fallet i produksjonen ble vesentlig dempet. Dessuten flatet økningen i arbeidsstyrken raskt ut. Gjennomsnittlig arbeidstid falt også noe og ledigheten kom derfor til å øke mye mindre gjennom 2009 enn mange hadde regnet med.

Da finanskrisen satte inn og energiprisene falt, kom KPI-veksten raskt ned til inflasjonsmålet, mens veksten i KPI-JAE først kom ned fra om lag 3 prosent til inflasjonsmålet etter sommeren 2009. En faktor som påvirket inflasjonen i Norge sammenliknet med i EU-landene var den sterke kronesvekkelsen som fant sted høsten 2008. Den importvektede kronkursen svekket seg med om lag 15 prosent fra august til desember 2008. Til tross for dette – og i motsetning til hvordan pengepolitikken var under Asia-krisen i 1998 – satte Norges Bank ned sin styringsrente. Selv om påslaget mellom Norges Banks foliorente og 3 måneders pengemarkedsrente økte under finanskrisen, ble pengemarkedsrenten omtrent halvert fra 3. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009, og ytterligere redusert fram mot sommeren i fjor. Dette bidro til å dempe nedgangen i økonomien. Gjennom 2009 styrket kronkursen seg igjen, og den importvektede kursen var om lag tilbake på nivået før krisen ved utgangen av fjoråret. Det har bidratt til å dempe veksten i KPI-JAE så langt i år.

Omslaget til positiv vekst i fastlandsøkonomien henger nøye sammen med at nedgangen i konsumet i husholdninger stoppet opp samtidig som finanspolitikken ble lagt om i ekspansiv retning. Samlet sett økte derfor konsumet sterkt gjennom 2009. Også eksporten av tradisjonelle varer hentet seg inn igjen etter et kraftig fall rundt årsskiftet 2008/2009, men de siste par kvartalene har veksten vært meget beskjeden. Et fortsatt fall i investeringene i fastlandsnæringene og i boliger bidrar til at veksten for tiden er svak. Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser at BNP-veksten i 1. kvartal 2010 var meget beskjeden. Det er imidlertid tegn til at nedgangen i boliginvesteringene vil snu til

oppgang, noe som isolert sett vil bidra til høyere vekst i fastlandsøkonomien framover.

Den økonomiske politikken gir samlet sett fortsatt positive impulser til norsk økonomi, men disse impulsene vil gradvis avta etter hvert som politikken legges om i mer nøytral retning. Det viktigste bidraget til at konjunkturedgangen stopper opp, er etter vår vurdering at fallet i fastlandsinvesteringene snur til en svak oppgang i løpet av 2011. Den svake konjunkturoppgangen fra tidlig i 2012 forsterkes i 2013 slik at vi mot slutten av 2013 nærmer oss en konjunkturnøytral situasjon.

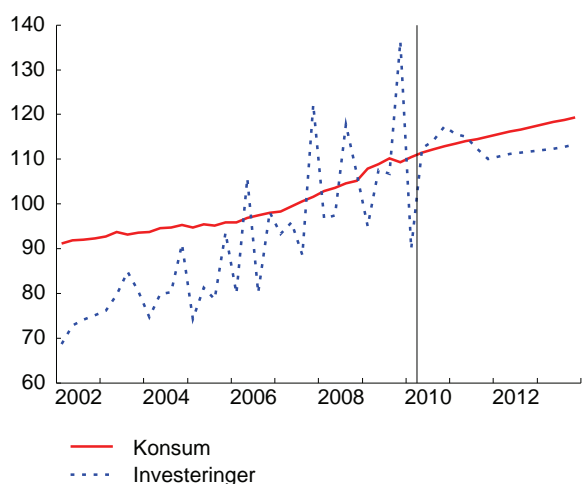
Et slikt konjunkturbilde er avhengig av at vi også internasjonalt får en moderat oppgang som trekker med seg tradisjonell norsk eksport. Det er særlig i land utenfor eurosoneen at utviklingen synes mest positiv. Som omtalt tidligere i denne rapporten, fører nå store budsjettunderskudd i Europa til innstramming i finanspolitikken og økt usikkerhet i finansmarkedene. Det kan begrense den svake oppgangen ikke minst i eurolandene og gjøre at norsk eksport vokser lite framover. I Norge viser nye tall og beregninger i Revidert Nasjonalbudsjett 2010 (RNB) at finanspolitikken ikke behøver å justeres så mye som først beregnet for å komme tilbake til handlingsregelen. Det bidrar til at norske myndigheter har handlefrihet i finanspolitikken og kan, dersom det skulle bli nødvendig, tilpasse finanspolitikken ut fra egne konjunkturvurderinger. Denne muligheten har ikke eurolandene hatt, og utviklingen i finansmarkedene har tvunget dem til å justere politikken før de hadde planlagt. I våre beregninger er imidlertid de finanspolitiske impulsene målt som avvik fra 4-prosentregelen borte i 2012.

Med svak BNP-vekst er det grunn til å tro at sysselsettingsveksten blir beskjeden de neste par årene og at produktivitetsveksten normaliseres. Ledigheten vil antakelig øke noe på ny etter å ha vært ganske stabil i noen måneder. Lønnsveksten vil trolig bli moderat framover, men dog slik at reallønna øker. Med svak vekst i utlandet, lav prisvekst på importerte varer og moderat kostnadsvekst innenlands vil inflasjonen i Norge bli lav en tid framover. Vi tror at det er først mot slutten av prognoseperioden at inflasjonstakten igjen vil komme opp til inflasjonsmålet.

2.1. Mindre ekspansiv finanspolitikk

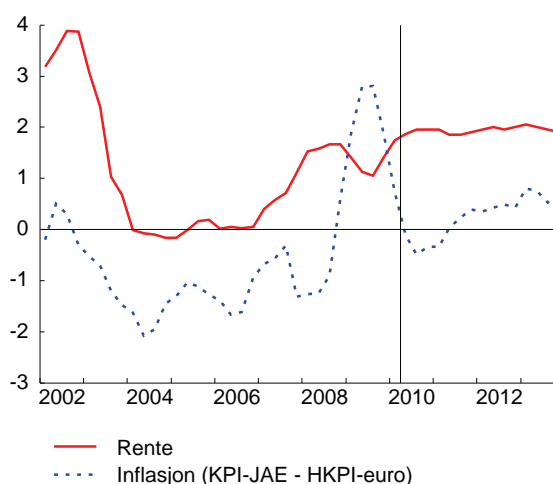
De siste tallene fra KNR viser at den høye underliggende veksten i konsumet i offentlig forvaltning har fortsatt inn i 2010. Det var imidlertid nedgang i bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning, også når man korrigerer for tilfeldige svingninger i investeringer i forsvarsmateriell. Nasjonalregnskapstallene for 2009 har blitt noe revidert, og veksten i konsumet i offentlig forvaltning er nedjustert til 4,8 prosent. Denne veksten var ganske jevnt fordelt på stats- og kommuneforvaltningen, mens tallene for 1. kvartal 2010 viser sterkest vekst for statsforvaltningen. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning er oppjustert for 2009 da en fregatt til ble registrert som investering i 2009, mens vi tidligere la til

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

grunn at det ville skje først i 2010. I tillegg er en antatt fregattinvestering i 2010 flyttet til 2011 slik at vi venter en liten nedgang i de samlede investeringene i offentlig forvaltning i 2010. I RNB er nå underliggende reell utgiftsvekst på statsbudsjettet for 2010 anslått til 2½ prosent. Dette er noe høyere enn tidligere, men økningen skyldes i hovedsak at utgiftsnivået for 2009 nå er lavere enn tidligere antatt. Sterk vekst i stønadene til husholdningene bidrar til å trekke opp realveksten i de samlede offentlige utgiftene.

Finanspolitikken i 2009 var meget ekspansiv selv om budsjettimpulsen ble nedjustert i RNB i forhold til tidligere anslag. Isolert sett øker nedjusteringen av 2009-tallene de ekspansive impulsene i politikken for 2010 siden man ikke har endret på nivået for utgiftsanslagene for 2010 i særlig grad. Selv om finanspolitikken fortsatt er ekspansiv, gir statsbudsjettet for 2010 likevel klart mindre impulser til økonomien enn året før. Anslagene for finanspolitikken i 2010 er i hovedsak de samme som i vår forrige konjunkturoversikt.

En viktig endring i anslagene i RNB er at avstanden til 4-prosentsbanen er vesentlig nedjustert for 2009. Regnet i forhold til fondskapitalen var strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) 4,8 prosent i 2009. Anslaget for SOBU i 2010 er også nedjustert og i forhold til fondskapitalen anslås underskuddet nå til 5 prosent. Dette er lavere enn i perioden 2001-2005. Regjeringen har signalisert at den tar sikte på en mindre ekspansiv politikk fra og med 2011 for gradvis å vende tilbake til handlingsregelen for finanspolitikken. Det ligger også til grunn for våre anslag framover.

For 2011 forutsettes det at finanspolitikken fortsatt gir et SOBU som ligger over 4-prosentsbanen, men vi antar at de ekspansive impulsene vil reduseres i forhold til 2010 gjennom svakere vekst i offentlige utgifter enn tidligere. Veksten i offentlig kjøp av varer og tjenester

er antatt å bli lavere enn trendveksten i norsk økonomi. Konsumveksten anslås til 2 prosent, mens investeringene utenom kjøp av fregatter er om lag uendret. Vi har som vanlig lagt til grunn inflasjonsjusterte skatte- og avgiftssatser. Våre anslag for 2011 innebærer at SOBU vil nærme seg 4-prosentsbanen.

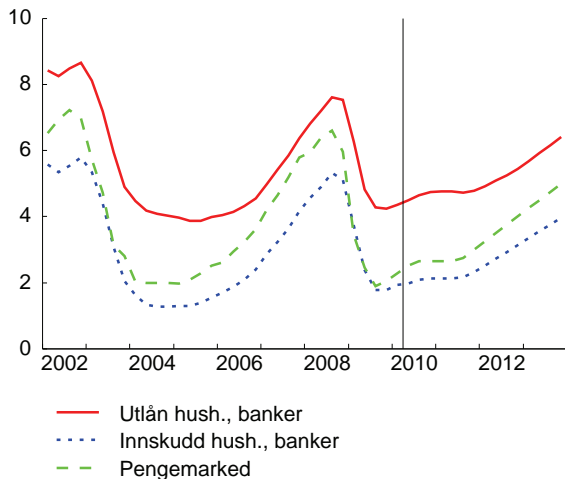
Vekstimpulsene fra finanspolitikken antas å bli ytterligere noe redusert i 2012 i tråd med at veksten i økonomien tar seg noe opp. Anslagene er basert på inflasjonsjustering av satser i skattesystemet slik at innstramningen i budsjettene gjøres gjennom moderat vekst i offentlig kjøp av varer og tjenester. Videre vil økt kapital i Statens pensjonsfond utland bidra til at vi er om lag på 4-prosentsbanen i 2012. I følge våre beregninger er norsk økonomi nær en konjunkturnøytral situasjon ved slutten av 2013. Det tilsier at finanspolitikken heller ikke avviker vesentlig fra handlingsregelen dette året.

I årene framover vil utgiftene til alderspensjoner øke mye fordi store barnekull fra slutten av andre verdenskrig og årene deretter kommer i pensjonsalderen. Realveksten i alderspensjoner er derfor antatt å øke med om lag 0,5 prosentpoeng årlig ut prognoseperioden. Veksten i pensjonsutgiftene er imidlertid usikre fordi reformene av pensjonssystemet stimulerer eldre til å utsette pensjoningene helt eller delvis. Vi regner med en realnedgang i sykefraværet fra 2011. Utgiftene til dagpenger ved arbeidsløshet når en topp reelt sett i 2012, og de vil deretter synke noe mot slutten av prognoseperioden. Vi legger til grunn en avdemping i veksten i antall uførepensjonister.

2.2. Ett år uten renteøkninger

Rentesettingen til Norges Bank tar sikte på å stabilisere inflasjonen på 2,5 prosent på mellomlang sikt, hensyn tatt til en stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

energivarer (KPI-JAE) har falt noe siden årsskiftet og var i april på 1,7 prosent.

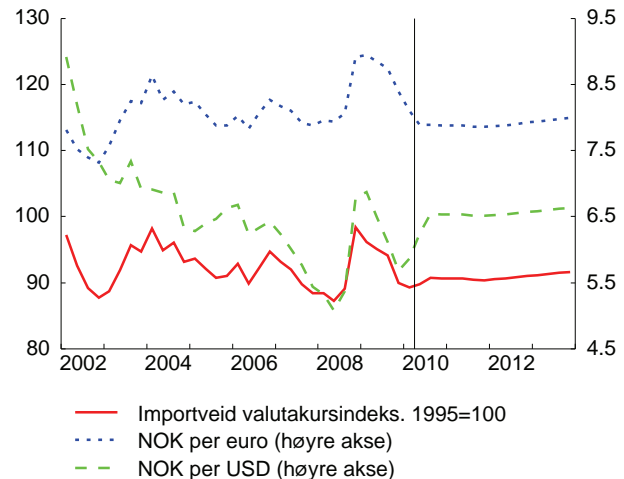
Krisen i verdens finansmarkeder og dystre konjunkturutsikter gjorde at Norges Bank høsten 2008 i løpet av ni måneder satte styringsrenta ned med 4,5 prosentpoeng, slik at den i juni 2009 var på 1,25 prosent. Etter den tid er styringsrenta satt opp tre ganger, siste gang i begynnelsen av mai i år. Hver av renteøkningene har vært på 0,25 prosentpoeng, slik at styringsrenta nå er 2,0 prosent.

Som følge av finanskrisen økte forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta. Før finanskrisen fulgte pengemarkedsrenta stort sett styringsrenta med et påslag på 0,25 prosentpoeng. Siden sommeren 2007 har påslaget vært vesentlig større, og var i månedsskiftet september/oktober 2008 oppe i over 2 prosentpoeng. Siden november 2009 har påslaget ligget rundt 0,5 prosentpoeng. Pengemarkedsrenta økte noe gjennom mai 2010 og har de siste ukene ligget rundt 2,6-2,7 prosent.

Myndighetene har innført tiltak for å redusere problemene i finansmarkedene. Tiltakene innebar både tilførsel av likviditet og tilbud om styrking av egenkapitalen til bankene. Disse tiltakene ble nærmere omtalt Økonomiske analyser 1/2010.

Rentesettingen påvirker også kredittveksten, som er viktig for den finansielle stabiliteten i økonomien. Den innenlandske kredittveksten, målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogjeld (K2), var 4,0 prosent i april 2010 mot 14,5 prosent to år tidligere. Kredittveksten i ikke-finansielle foretak er redusert fra i overkant av 20 prosent i juli 2008 til -1,5 prosent i april i år. Husholdningenes gjeld økte med 6,3 prosent fra april 2009 til april 2010. Gjeldsveksten i husholdningene har ikke vært så lav de siste 10 årene.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Den norske krona svekket seg kraftig mot dollar og euro gjennom andre halvår i 2008. Denne svekkelsen ble i stor grad reversert gjennom 2009. Målt med en importvektet kronekurs styrket krona seg med i overkant av 12 prosent fra desember 2008 til januar 2010. Siden nyttår og fram til midten av mai i år har det bare vært kortsiktige svingninger rundt et ganske stabilt nivå i kronas verdi, målt med den importvektede kronekursen. I denne perioden har krona styrket seg mot euro og svekket seg mot dollar. Fra 18. til 21. mai i år svekket krona seg med om lag 4 prosent målt med den importvektede kronekursen. Noe av denne svekkelsen ble reversert i slutten av mai.

Innstramminger i finanspolitikken – tvunget fram av høy statsgjeld i mange land – medfører trolig at det lave internasjonale rentenivået vil holde seg lenger enn tidligere lagt til grunn. Det taler for at renteoppgangen utsettes i Norge også. Vi tror at det ikke blir ytterligere økninger i styringsrenta før neste sommer. Pengemarkedsrenta vil dermed trolig ligge på dagens nivå ut 2010 og et stykke inn i 2011. To eller tre renteøkninger i siste halvdel av 2011 vil bringe pengemarkedsrenta opp i 3-3¼ prosent ved årsskiftet 2011/2012. Etter hvert vil rentenivået gradvis normaliseres, og renta er antatt å komme opp i 5 prosent ved utgangen av 2013. Pengemarkedsrenta antas å ligge 1¾ -2 prosentpoeng høyere i Norge enn i euroområdet i hele prognoseperioden.

Våre prognoser innebærer små endringer i kronas verdi fra dagens nivå. Vi legger til grunn at en euro vil koste i underkant av 8 kroner i hele prognoseperioden, mens dollaren vil være verdt rundt 6,60 kroner. Dette svarer likevel til en betydelig kronestyrking som årsgjennomsnitt fra 2009 til 2010 på 9 prosent mot euro og 4 prosent målt med den importvektede kronekursen. Målt med importvekter vil krona svekke seg med om lag 0,5 prosent årlig ut prognoseperioden. Svekkelsen fra

Tabell 2.2. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totalt	7,4	-6,5	6,3	3,1	3,7	3,8	3,0	3,2	3,1
Eksklusive aksjeutbytte	3,4	4,2	5,1	2,7	4,0	3,8	2,8	2,9	2,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

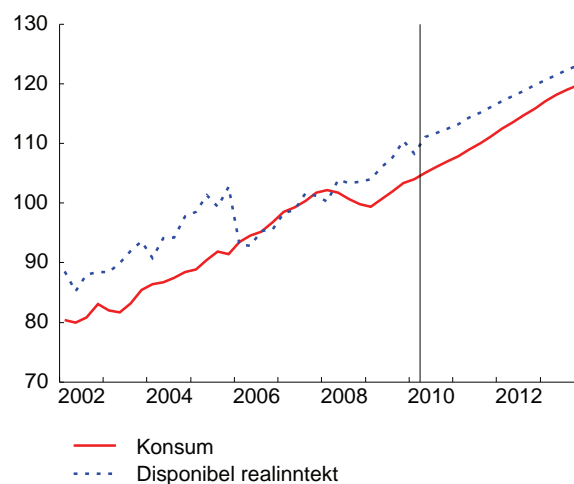
2012 skyldes at noe av effekten fra rentedifferansen da vil være uttømt.

2.3. Avdempet konsumvekst framover

De siste sesongjusterte KNR-tallene viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner økte med 0,6 prosent i 1. kvartal i år regnet fra kvartalet før. Konsumet har dermed økt i fire kvartaler på rad. Veksten i konsumet i årets 1. kvartal var imidlertid om lag halvert i forhold til fjorårets 4. kvartal. Gjennom hele fjoråret viste bilkjøpene en kraftig vekst som slo om til et lite fall i 1. kvartal i år. Dette bidro til at veksten i varekonsumet falt fra 2 prosent i 4. kvartal i fjor til 0,4 prosent i 1. kvartal i år. Varekonsumindeksen for april viser en sesongjustert nedgang på 0,2 prosent fra mars etter en litt større nedgang i mars og februar. Dette peker i retning av fortsatt avdempet vekst i husholdningenes konsum i 2. kvartal i år. Utviklingen i månedstallene for registrerte nye personbiler tyder også på en utflating rundt det høye nivået fra årsskiftet 2007/2008. Det kraftige fallet i registrerte nye personbiler gjennom hele 2008 er således gjeninnhentet i sin helhet gjennom 2009. Tjenestekonsumet har i motsetning til varekonsumet vist en forholdsvis stabil utvikling gjennom konjunkturedgangen. I 1. kvartal i år økte tjenestekonsumet med 0,6 prosent, om lag på høyde med gjennomsnittlig vekstrate i perioden 2. kvartal til 4. kvartal 2009.

Veksten i husholdningenes disponible realinntekter var i følge foreløpige nasjonalregnskapstall 3,7 prosent i 2009, mot 3,1 prosent året før. Vesentlig lavere renteutgifter i kjølvannet av finanskrisen og nær halvering av konsumprisveksten bidro mye til økningen i realinntektsveksten. Lønnsinntektene bidro mer beskjedent til inntektsveksten ettersom konjunkturedgangen ga svakere lønnsvekst og lavere sysselsetting i 2009 enn året før. Veksten i husholdningenes disponible realinntekter ventes å modereres gjennom prognoseperioden. Riktignok vil veksten i lønnsinntektene ta seg noe opp, men utviklingen i netto renteinntekter vil ikke gi noe vekstbidrag av betydning i 2010. Boligformuen fortsetter trolig å øke med stigende boligpriser og bidrar sammen med lave realrenter til at konsumveksten i inneværende år kan komme opp i rundt 4 prosent som årsgjennomsnitt. Selv om veksten i lønnsinntektene ventes å ta seg mer markert opp med bedre konjunkturer, vil noe høyere renter og etter hvert økende konsumprisvekst lede til mer moderat vekst i disponibel realinntekt i årene 2011-2013. Svakere inntektsutvikling sammen med et noe høyere realrentenivå bidrar til å dempe konsumveksten i årene etter 2010, mens økende boligformue trekker i motsatt retning. Alt i alt vil trolig

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

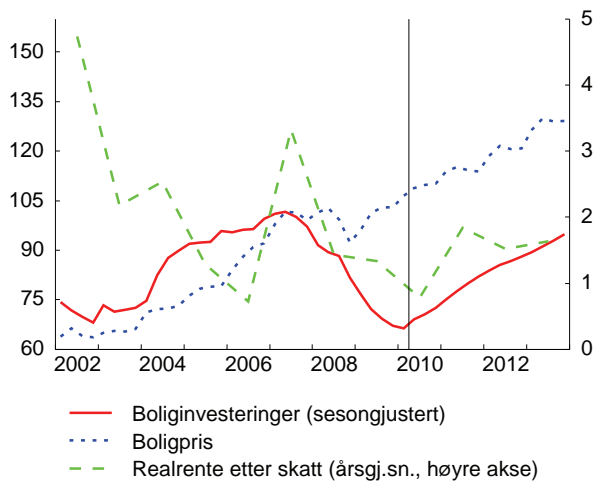
konsumveksten bli værende på rundt 4 prosent årlig i perioden 2011-2013.

Selv med økte realrenter ventes husholdningenes spare-rate (sparing regnet som andel av disponibel inntekt) å synke fra 7,5 prosent i 2009 til rundt 6,5 prosent i år, for så å falle videre til nær 4 prosent i 2013. Denne utviklingen i spareraten må ses i sammenheng med boligprisveksten, som isolert sett reduserer behovet for finansiell konsolidering hos husholdningene. Den finansielle konsolideringen som fulgte i kjølvannet av finanskrisen førte til mer enn en dobling av spareraten fra 2008 til 2009. Nettofinansinvesteringene vil, i takt med fallet i sparingen og økende boliginvesteringer, synke gjennom prognoseperioden. Husholdningene anslås å redusere sine nettofinansinvesteringer fra et positivt nivå på 43 milliarder kroner i 2009 til et negativt nivå på om lag 12 milliarder kroner i 2013.

2.4. Boliginvesteringene tar seg opp

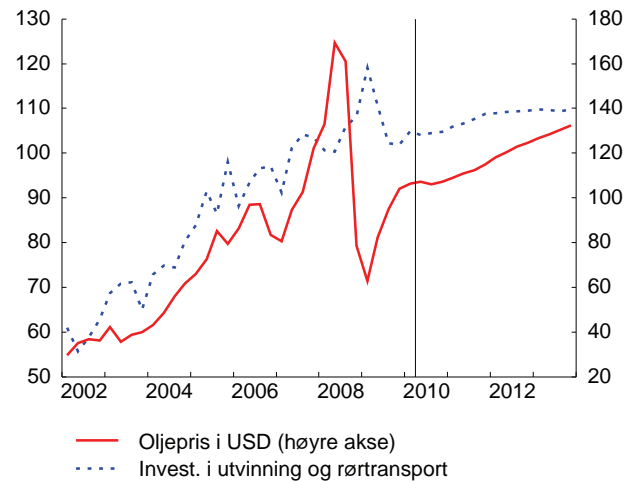
Boliginvesteringene fortsatte å falle i 1. kvartal i år. I følge de sesongjusterte KNR-tallene gikk boliginvesteringene ned med 1,3 prosent fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år, og har dermed falt elleve kvartaler på rad med til sammen rundt 35 prosent. Gjennom 2009 har investeringsnivået imidlertid gradvis flatet noe ut i takt med omslaget i igangsettingen av nye boliger. Utsikter til bedre konjunkturer og videre vekst i boligprisene tilsier ytterligere stimulans til igangsettingen av nye boliger, slik at boliginvesteringene antagelig vil ta seg opp i løpet av inneværende år og ut prognoseperioden. Målt i faste priser vil likevel nivået på boliginvesteringene i

Figur 2.6. Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2007=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7. Petroleumsinvesteringer og oljepris. Sesongjustert volumindeks og prisindeks, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2013 i følge våre anslag ligge om lag 10 prosent under toppnivået i 2007.

I følge SSBs boligprisindeks falt boligprisene samlet sett kraftig gjennom andre halvår av 2008. Så vel eneboliger som småhus og blokkleiligheter hadde en prisnedgang på om lag 10 prosent fra 2. til 4. kvartal det året. Prisene på alle boligtyper har deretter steget kraftig og mer enn oppveid den forutgående nedgangen som fulgte i kjølvannet av finanskrisen. Eneboliger og småhus viste størst prisøkning fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år med henholdsvis 3,9 prosent og 3,7 prosent, mens prisene på blokkleiligheter økte med 1,5 prosent. Vi ventet at boligprisene vil fortsette å stige framover og at de som årsgjennomsnitt vil øke med 8 prosent i år. For resten av prognoseperioden anslår vi at boligprisene vil stige med rundt 5 prosent årlig i takt med mer moderat inntektsvekst og noe økende realrenter.

2.5. Høye petroleumsinvesteringer i årene framover

Investeringene i petroleumsvirksomheten økte helt fra slutten av 2002 til og med 1. kvartal 2009 for deretter å falle gjennom året. De foreløpige KNR-tallene viser at fallet i petroleumsinvesteringene har stoppet opp og at investeringene innen oljeutvinning og rørtransport økte med 2,9 prosent fra 4. kvartal 2009 til 1. kvartal 2010. Det var særlig investeringene i plattform, borerigger og moduler som bidro til fallet i fjor, mens investeringene i boring og rørledninger viste kun en beskjeden nedgang. Økningen i 1. kvartal i år kan i stor grad føres tilbake til høy boreaktivitet og da spesielt produksjonsboring som økte klart. Den høye boreaktiviteten har blant annet sammenheng med at flere nye felt settes i drift i 2010. Ferdigstilling av plattform gjennom 2009 og igangsetting av færre nye prosjekter bidro imidlertid til at fallet i investeringene i plattform og moduler fortsatte også i 1. kvartal.

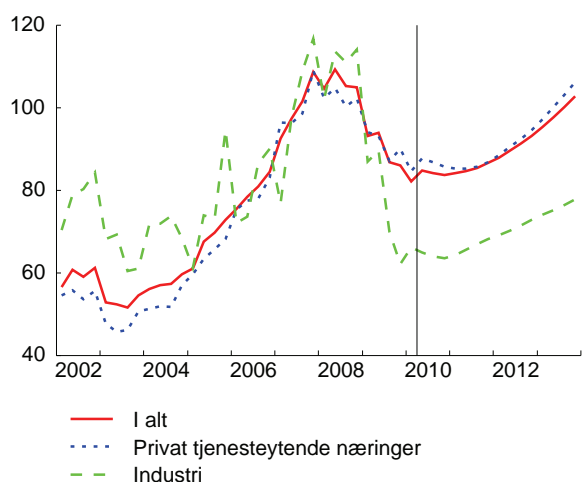
Vi forventer fortsatt en relativt flat investeringsutvikling gjennom 2010. Fra 2009 til 2010 er det særlig investeringene i plattform og moduler som reduseres, mens produksjonsboring og leting holder seg på om lag samme nivå. Dette bidrar til å redusere petroleumsinvesteringene med 3,1 prosent fra 2009 til 2010. På grunn av store importandeler i investeringer i plattform i forhold til andre investeringsarter i petroleumsnæringen, er etterspørselseffekten av reduserte petroleumsinvesteringer mindre i 2010 enn det investeringsnedgangen isolert sett skulle tilsi.

Igangsetting av flere større prosjekter gjør at investeringer i plattform og moduler øker i 2011. Det vil bidra til en svak oppgang i de samlede petroleumsinvesteringene fra 2010 til 2011. Deretter ventes aktiviteten å ta seg opp i de fleste investeringsartene og bidra til en moderat vekst i petroleumsinvesteringene i resten av prognoseperioden.

Produksjonen av råolje fortsatte å avta i 1. kvartal 2010. Sammenlignet med samme kvartal i fjor har produksjonsnedgangen vært i underkant av 8 prosent. Gassproduksjonen har kun økt med 4 prosent, som var noe svakere enn ventet, og har dermed ikke hindret et fall i den samlede petroleumsproduksjonen. Vi forventer at råoljeproduksjonen vil fortsette å falle, og at gassproduksjonen ikke vil vokse nok til å hindre en videre nedgang i samlet petroleumsproduksjon. I løpet av et par år vil produksjonen av gass, målt i oljeekvivalenter, være større enn produksjonen av olje.

Det er usikkerhet om i hvilken grad ny teknologi for å utvinne såkalt skifer gass – og dermed forventningene om økt tilbud – vil påvirke gassprisene. Prisene på gass fra norsk sokkel er i stor grad knyttet til bevegelsene i råoljeprisen. Derfor vil trolig prisene på gass fra eksisterende felt i mindre grad bli påvirket av økt tilbud av gass på kort sikt. Økt tilbud trekker isolert sett i retning av lavere gasspriser på lengre sikt, men gassprisen

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

påvirkes av flere forhold og det er ikke åpenbart at utvinning av skifergass vil redusere prisene i betydelig grad. Større tilbud av gass og trolig bedret leveringssikkerhet kan, sammen med et tydeligere fokus på miljø og klima, føre til en vridning i etterspørselen fra kull mot gass. Dette kan øke etterspørselen. Vi har lagt til grunn at norske eksportpriser på gass stiger gjennom hele prognoseperioden, men ikke så sterkt som eksportprisen på olje som ventes å øke med om lag 30 prosent fra første halvår 2010 til siste halvår 2013. Skulle økningen i gassprisene avta kan dette påvirke investeringene, men trolig ikke før sent i vår prognoseperiode.

2.6. Lave investeringer i 2010 og 2011

Investeringene i fastlandsnæringene ble doblet fra 2003 til 2008. I følge de sesongjusterte KNR-tallene har imidlertid disse investeringene falt nesten hvert kvartal etter 2. kvartal 2008. Som årsgjennomsnitt ble investeringene i fastlandsnæringene redusert med 15 prosent fra 2008 til 2009. I 1. kvartal i år var fallet på 4,6 prosent i forhold til kvartalet før.

I industri og bergverk falt investeringene med 30 prosent fra 2008 til 2009. For 1. kvartal i år viser tallene en vekst på 6,4 prosent. For annen vareproduksjon og tjenesteytende næringer var investeringsnedgangen fra 2008 til 2009 på henholdsvis 17 og 11 prosent, og for begge næringsgruppene falt investeringene med ytterligere 6 prosent i 1. kvartal i år.

Vårt investeringsanslag for industrien for inneværende år ligger nær det SSBs siste investeringstelling indikerter. Vi regner med at industribedriftene vil redusere sine investeringer ytterligere slik at industriinvesteringene faller med om lag 14 prosent i år i forhold til i 2009. Bedrede konjunkturer og en normalisering av kredittmarkedene ventes å bidra til at industriinvesteringene tar seg opp igjen med i overkant av 2,5 prosent i 2011 og 6½-7 prosent i hvert av årene 2012 og 2013.

Innen kraftforsyning ligger investeringene an til å øke med hele 14 prosent i år og ytterligere 25 prosent neste år. Flere store prosjekter innenfor produksjon og distribusjon av fjernvarme er en medvirkende årsak til investeringsveksten. Økt fokus på oppgradering og utbygging av elektrisitetsnettet er også en faktor som spiller inn.

For fastlandsnæringene samlet anslår vi et investeringsfall på 7 prosent i 2010 og at investeringene holder seg om lag uforandret i 2011. I 2012 og 2013 stiger disse investeringene igjen med henholdsvis 6½ og 9½ prosent. Markert vekst i investeringene i tjenestesektorene bidrar til dette.

2.7. Moderat vekst i utenriksøkonomien

Det samlede norske eksportvolumet har holdt seg på et relativt stabilt nivå det siste tiåret. En nedadgående trend i råoljeproduksjonen har medført at petroleumseksporten har falt. Denne utviklingen ble imidlertid motvirket av at eksporten av andre varer og tjenester økte. Tradisjonell vareeksport – som innbefatter store varegrupper som verkstedprodukter, metaller, og kjemiske og mineralske produkter – økte med over 40 prosent i løpet av vel fem år, før redusert etterspørsel fra Norges handelspartnere som følge av finanskrisen satte en brå stopper for utviklingen i 3. kvartal 2008. I løpet av året som fulgte falt tradisjonell vareeksport med vel 13 prosent og for mange varegrupper var fallet i området 20-30 prosent. For eksporten av tjenester var nedgangen vesentlig mindre. En kraftig økning i eksporten av de fleste varer og tjenester gjennom andre halvår av 2009 dempet nedgangen for året under ett. Dermed endte samlet eksport i 2009 kun 4 prosent lavere enn i 2008. Tradisjonell vareeksport sank nesten 8 prosent. Eksporten av olje og gass fortsatte sin trendmessige nedgang, med i overkant av 1 prosent. Inn i 2010 var utviklingen for tradisjonell vareeksport tilnærmet flat, mens tjenesteeksporten og eksporten av petroleum har falt et par prosent. Økt salg av brukt realkapital bidro til at den samlede eksporten var tilnærmet uforandret i 1. kvartal i forhold til kvartalet før.

Uroen i de internasjonale finansmarkedene svekket kronkursen kraftig i 4. kvartal 2008. Isolert sett ga det positive impulser til eksporten. Men den internasjonale konjunkturedgangen førte likevel til negative utslag for de norske eksportprisene. Oljeprisen ble omtrent halvert i 4. kvartal 2008, mens den sesongjusterte prisindeksen for tradisjonell vareeksport falt med omtrent 10 prosent fra 3. kvartal 2008 til 2. kvartal 2009. Oljeprisstigning gjennom de siste tre kvartaler av 2009 bidro imidlertid til å snu utviklingen i prisindeksen for samlet eksport fra nedgang til oppgang gjennom 2009, men kunne likevel ikke hindre at norsk eksport samlet opplevde en prisnedgang i 2009 på hele 14 prosent fra året før, regnet som årsgjennomsnitt. Prisene på tradisjonelle eksportvarer falt med 6,5 prosent. Prisindeksen for tjenesteeksporten var om lag uendret. I 1. kvartal 2010 antyder de sesongjusterte KNR tallene en liten

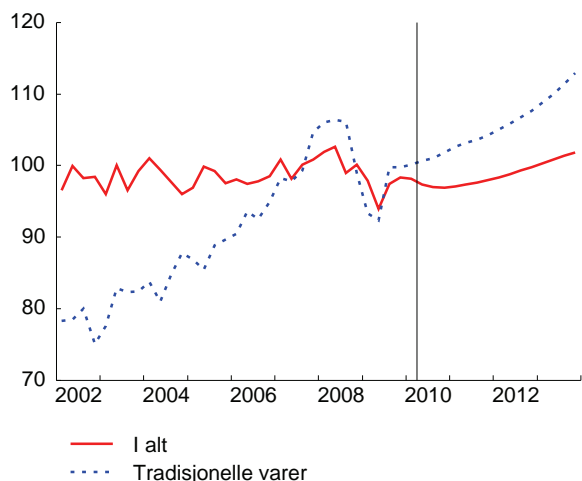
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2009-2013. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2009	Prognoser								
		2010			2011		2012		2013	
		SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	0,1	4,1	4,3	5	3,7	4 1/4	4,3	3	4,0	2 1/2
Konsum i offentlig forvaltning	4,8	2,7	2,4	3	2,1	2 1/4	1,9	..	1,9	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	-7,9	-6,2	-3,6	..	3,4	..	4,7	..	5,9	..
Utvinning og rørtransport ¹	4,6	-3,1	-2,5	-4 1/2	2,0	-1 1/2	2,4	6 1/2	0,2	2 3/4
Fastlands-Norge	-11,7	-5,4	-3,5	-2	4,1	8	4,9	..	6,9	..
Næringer	-15,1	-7,3	-7,8	..	0,4	..	6,4	..	9,5	..
Bolig	-18,9	-3,0	-1,5	..	13,1	..	9,3	..	6,7	..
Offentlig forvaltning	6,8	-3,0	5,1	..	4,1	..	-2,8	..	1,0	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	-1,1	1,9	2,3	3	3,3	4 1/4	3,7	3 1/4	3,9	2 1/4
Lagerending ³	-2,2	0,0	0,0	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	-4,0	0,1	0,8	..	0,4	..	1,7	..	2,2	..
Råolje og naturgass	-1,2	-2,5	-3,0	..	-1,6	..	-1,0	..	-0,9	..
Tradisjonelle varer ⁴	-7,8	4,6	4,7	5 1/4	2,7	3	2,7	..	4,1	..
Import	-10,3	1,5	3,7	5	3,6	6	5,1	..	5,3	..
Tradisjonelle varer	-13,2	2,6	4,7	..	4,8	..	6,5	..	7,4	..
Bruttonasjonalprodukt	-1,6	0,6	0,9	1 1/4	1,9	1 1/2	2,5	2	2,8	1 1/4
Fastlands-Norge	-1,6	1,6	2,1	2 1/4	2,7	2 3/4	3,1	2 1/2	3,5	2 1/4
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	-0,4	-0,2	-0,1	0	0,3	3/4	1,3	1	2,1	1/2
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,5	3,5	3 3/4	3,9	3 3/4	4,0	3 1/2	3,8	3 1/2
Priser og lønninger										
Årslønn	4,5	3,4	3 1/4	3 3/4	3,4	4 1/4	3,9	4 3/4	4,7	4 3/4
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	2,5	2,2	2 1/2	1,6	1 3/4	2,2	2 1/2	2,7	2 1/2
KPI-JAE ⁵	2,6	1,4	1,3	1 1/2	1,6	2	2,0	2 1/2	2,4	2 1/2
Eksportpris tradisjonelle varer	-6,5	2,0	1,9	..	2,4	..	3,7	..	4,1	..
Importpris tradisjonelle varer	-1,2	-3,1	-0,4	..	1,4	..	1,0	..	2,1	..
Boligpris	1,9	7,9	5,0	..	5,3	..	6,8	..
Utenriksøkonomi										
Driftsbalansen, mrd. kroner	337,4	369,3	385,6	..	363,9	..	422,4	..	442,9	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	14,1	14,7	15,2	..	13,7	..	15,0	..	14,7	..
MEMO:										
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,4	6,5	5,9	..	5,5	..	4,5	..	3,8	..
Pengemarkedsrente (nivå)	2,5	2,5	2,7	2,4	2,8	3,3	3,6	4,3	4,6	4,8
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	4,9	4,6	4,8	..	5,2	..	6,0	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	388	488	475	..	530	..	578	..	621	..
Eksportmarkedsindikator	-9,0	5,6	4,2	..	4,7	..	6,2	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	3,3	-4,0	-5,1	-5	0,5	2 1/4	0,3	1	0,7	1

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerending i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

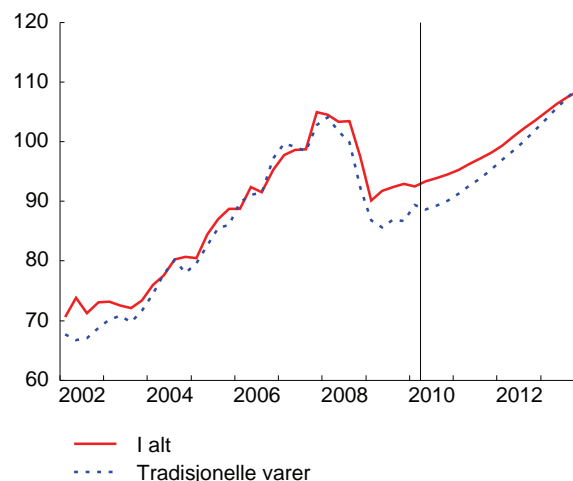
Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr.2 (2009-2010), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 1/2010 (NB).

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prisvekst for vareeksporten, mens tjenesteeksporten faller i pris.

Vi har lagt til grunn at konjunktursituasjonen hos våre viktigste handelspartnere gjennom inneværende og de nærmeste årene vil være svak. Vi venter at samlet eksport i år og neste år grovt sett holder nivået fra i fjor. Utenom olje og gass anslås eksportveksten de neste årene til et par prosent, med noe høyere vekst for eksporten av tjenester og tradisjonelle varer. Eksporten av petroleumsprodukter ventes å fortsette den trendmessige nedgangen i hele prognoseperioden. I 2012 og 2013 venter vi at den internasjonale konjunkturoppgangen løfter eksporten bredt. Eksportveksten av tradisjonelle varer vil som følge av et høyt kostnadsnivå i Norge neppe holde tritt med veksten i den internasjonale etterspørselen. Norske eksportbedrifter vil med andre ord trolig tape markedsandeler. Etterspørselsveksten forventes imidlertid å bli sterk nok til at eksport av tradisjonelle varer likevel vil bidra positivt til veksten i BNP for Fastlands-Norge. Vi har lagt til grunn at oljeprisen vil øke gjennom prognoseperioden. Det medfører at eksportprisene samlet sett stiger mye. For 2012 og 2013 forventer vi høyere prisvekst for alle varegrupper.

Vareimporten og tjenesteimporten har grovt sett fulgt felles vekstbane det siste tiåret, og vokst noe raskere enn tradisjonell vareeksport. Konjunkturedgangen i Norge startet tidlig i 2008. Om lag 20 prosent av samlet etterspørsel dekkes av import (se temaboks 2.3 i Økonomiske analyser 1/2010). Etterspørselsnedgangen bidro til at tradisjonell import i 2. kvartal 2009 falt med nesten 17 prosent fra volumet i samme kvartal året før. Samlet sett var importen i 2009 10 prosent lavere enn i 2008. Importen av tradisjonelle varer viste klart størst nedgang, men også tjenesteimporten sank. Markerte endringer i sammensetningen av etterspørselen på grunn av kraftig reduserte investeringer og bilkjøp

bidro til nedgangen. I likhet med eksporten viser importen i volum nær nullvekst inn i 2010 når det korrigeres for sesongmessige svingninger. I 1. kvartal 2010 økte importprisene, lite for varer og mye for tjenester.

I årene 2010-2013 venter vi særlig positive impulser til importen fra veksten i investeringene som tar seg kraftig opp fra 2011 etter et par svake år. Investeringer har høy importandel, og veksten vil derfor stimulere importen betydelig. I år importerer Forsvaret to Herkules fly og to helikoptre. Ytterligere tolv helikoptre ventes levert 2011-2013 med om lag fire hvert år. I 2011 leveres den siste av fire fregatter. Importen av militært materiell kan gi store utslag i importtallene, men har ingen konjunkturreffekter i Norge av betydning. Veksten i importprisene ventes å ta seg opp fra de lave eller negative vekstratene i 2009, og mest for tradisjonelle importvarer og tjenester. Likevel venter vi en bytteforholdsgevinst hvert år i prognoseperioden ettersom veksten i importprisene anslås å holde seg lavere enn veksten i eksportprisene, også uten olje og gass.

Overskuddet på handelsbalansen overfor utlandet falt fra 487 milliarder kroner i 2008 til 352 milliarder kroner i 2009. Reduksjonen på hele 28 prosent kan forklares av et bytteforholdstap. Prisene på olje og gass og tradisjonelle norske eksportvarer falt mye mer enn prisene på norske importprodukter. På volumsiden var fallet i eksport vesentlig mindre enn fallet i import, noe som isolert sett bedret balansen. Stigende oljepris vil bidra sterkt til å dra opp handelsoverskuddet i prognoseperioden. Vi anslår at overskuddet kan overskride 440 milliarder kroner i 2012 og 2013. Vedvarende økning av Statens pensjonsfond utland og dets utbetalinger forventes å redusere underskuddet på rente- og stønadsbalansen. Overskuddene på driftsbalansen vil dermed kunne tilsvare 14-15 prosent av BNP i prognoseperioden.

2.8. Fire år med konjunkturedgang slutt i 2011

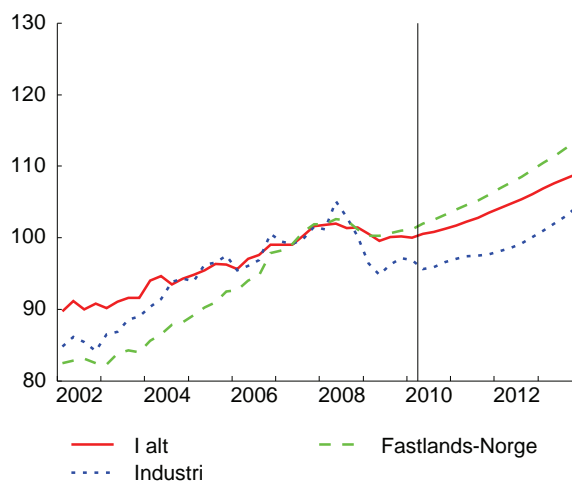
Norsk økonomi er fremdeles inne i en konjunkturedgang, blant annet forårsaket av svak utvikling i innenlandsk etterspørsel og på norske eksportmarkeder. Siden årsskiftet 2008/2009 har dessuten den kostnadsmessige konkurranseevnen svekket seg. Sesongjusterte KNR-tall viser en vekst i BNP Fastlands-Norge på bare 0,1 prosent i 1. kvartal 2010 regnet fra kvartalet før, etter en litt høyere vekst gjennom det foregående halvåret. Fallet i aktivitet i fastlandsøkonomien vinteren 2008/2009 i kjølvannet av finanskrisen medførte at BNP Fastlands-Norge likevel var 1,4 prosent lavere i årets 1. kvartal enn i 2. kvartal 2008. Dersom vi holder offentlig forvaltning utenom var nedgangen i perioden 2,4 prosent. Etter sommeren i fjor har produksjonsveksten i offentlig forvaltning ikke vært noe særlig høyere enn i næringslivet, så forskjellen kan føres tilbake til utviklingen i perioden da aktivitetsnivået falt i privat sektor.

Aktivitetsutviklingen varierer mye mellom næringene. Etter en viss nedgang gjennom andre halvår i fjor, var det i 1. kvartal i år en klar oppgang i de fastlandsbaserte tjenesteytende næringene med 1,0 prosent vekst i bruttoproduktet. Blant disse var det positiv og til dels høy vekst i alle hovednæringene utenom transport. Produksjonsutviklingen i de tjenesteytende næringene har samlet sett hatt et mye mer stabilt forløp gjennom nedgangskonjunktoren enn de vareproduserende næringene.

Finanskrisen rammet den eksportrettede delen av industrien hardest. Etter at forholdene i store deler av verdensøkonomien stabiliserte seg og den sterke veksten i Asia fortsatte, opplevde mange industrinæringene en kraftig rekyl gjennom andre halvår i fjor. Denne effekten var i mindre grad til stede i 1. kvartal, samtidig som utviklingen i industriproduksjon rettet mot petroleumsvirksomheten fortsatt var svak. Samlet sett var det en liten nedgang i bruttoproduktet i industri og bergverk i 1. kvartal i år på 0,3 prosent etter en økning gjennom andre halvår i fjor på 2,4 prosent.

Det største negative vekstbidraget i industrien kom i 1. kvartal fra bygging av skip og plattformen. Aktiviteten i denne næringen har utviklet seg nokså utypisk ettersom den fremdeles var i sterk vekst vinteren 2009, mens det deretter har vært nedgang. I 1. kvartal i år var nedgangen på 1,8 prosent fra kvartalet før og vel 6 prosent lavere enn samme kvartal året før. Investeringsleveranser fra denne næringen til petroleumsnæringen påvirkes av endringer i petroleumsvirksomhetens rammevilkår med et betydelig tidssetterslep. Valg av utbyggingsløsninger er av stor betydning, og aktivitetsutviklingen i næringen vil kunne preges av enkeltprosjekter. Den direkte betydningen for industrien samlet er beskjeden i og med at næringen i 2009 bare sto for knapt 15 prosent av industriens bruttoprodukt. Det vises til en egen artikkel om ringvirkninger fra petroleumsnæringen i dette nummeret av Økonomiske analyser, hvor det

Figur 2.11. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

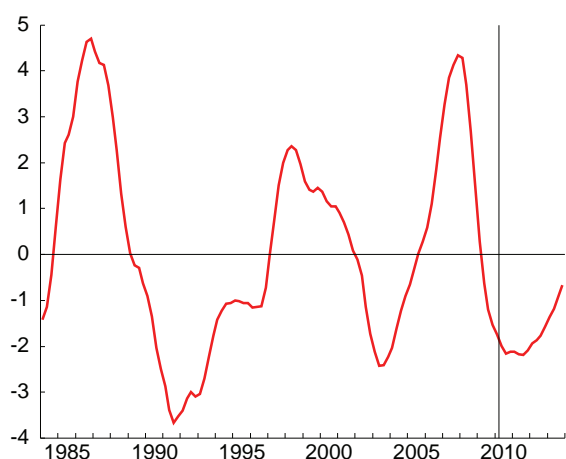
blant annet kommer fram at petroleumsinvesteringene direkte og indirekte er av betydning for de aller fleste norske næringene.

I verkstedsindustrien, som står for over tredjedelen av industriens bruttoprodukt, har det vært noe økning i aktiviteten gjennom siste halvår. De kraftigste vekstbidragene i 1. kvartal i år kom imidlertid fra produksjonen av kjemiske råvarer. Økt produksjonskapasitet har bidratt til at produksjonen i denne næringen aldri har vært på et høyere nivå. Også i andre råvarebaserte industrinæringene utenom raffineringindustrien har produksjonen økt i det siste.

I annen vareproduksjon gikk bruttoproduktet i følge de foreløpige KNR-tallene ned med over 2 prosent i 1. kvartal etter at utviklingen i kraftforsyning og primærnæringene bidro til kraftig økning gjennom andre halvår i fjor. Den klart største nedgangen i 1. kvartal var i bygge- og anleggsnæringen. Nedgangen i bruttoproduktet på over 4 prosent kom etter et samlet fall gjennom foregående halvannet år i samme størrelsesorden. Etter at KNR ble publisert har imidlertid produksjonsindeksen for bygge- og anleggsvirksomheten blitt kraftig opprevidert for hele 2009. Den isolerte effekten av revisjonen er en oppjustering i aktivitetsveksten i næringen på anslagsvis 4 prosentpoeng på årsbasis i 2009. Dette tilsvarer 0,3 prosentpoeng på veksten i BNP Fastlands-Norge. Produksjonsindeksen for 1. kvartal viste også en klart mindre nedgang enn det som ble lagt til grunn for KNR-beregningene. Den isolerte virkningen på BNP-veksten i 1. kvartal er en økning på 0,1 prosentpoeng i Fastlands-Norge og om lag en halvering av nedgangen i bygge- og anleggsnæringen.

Nedgangen i bygge- og anleggsnæringen i 1. kvartal i år ser uansett ut til å ha vært stor. Det er nærliggende å knytte den spesielt kalde vinteren til noe av nedgangen. På etterspørselssiden har nedgangen i boliginvesteringene gradvis blitt redusert, men det er en forsterket

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

investeringsnedgang i fastlandsbedriftene i tillegg til en markert nedgang i offentlige investeringer. Utviklingen i kraftsektoren bidro også til 1. kvartalsfallet i bruttoproduktet i "annen vareproduksjon". Her er det imidlertid nedbørsforhold som ligger bak. Til tross for høye priser gikk produksjonen ned. I primærnæringene har veksten gjennom andre halvår i fjor derimot fortsatt i 1. kvartal. Bruttoproduktet i fiske, fangst og fiskeoppdrett har i løpet av halvannet år økt med nesten 30 prosent i volum.

Veksten i privat innenlandsk etterspørsel ventes å ta seg litt opp i tiden framover. Etterspørselsveksten i norske eksportmarkeder, som var relativt høy gjennom sist vinter, ventes derimot å gå noe ned de to neste årene. Økte norske kostnader, som følge av relativt høy lønnsvekst og styrket krone, vil dempe produksjonsutviklingen.

Industriproduksjonen ventes derfor å vokse moderat de nærmeste årene, og noe kraftigere i 2013. Aktiviteten i bygge- og anleggsbransjen vil derimot trolig ta seg gradvis opp framover. Den fastlandsbaserte tjenesteproduksjonen er i hovedsak rettet mot hjemmemarkedet og aktiviteten ventes å øke framover, men ikke like kraftig som i 1. kvartal. På årsbasis regner vi med at vekstraten gradvis øker i årene som kommer.

Økningen i bruttoproduktet i offentlig forvaltning ventes å stå for en vesentlig mindre del av den samlede aktivitetsveksten i tiden framover, etter hvert som aktiviteten i privat sektor tar seg opp. Den offentlige produksjonsveksten reduseres klart fra 2009 til 2010. I årene deretter vil en noe strammere finanspolitikk redusere den ytterligere.

Veksten i BNP Fastlands-Norge vil øke gradvis, men beskjedent i tiden framover. Resten av 2010 og trolig også 2011 vil kunne karakteriseres som en moderat konjunkturedgang ved at veksten i BNP Fastlands-Norge gjennomgående holder seg noe lavere enn

trendveksten. Som årsgjennomsnitt venter vi at BNP Fastlands-Norge vil stige med 1,6 prosent i 2010 og 2,7 prosent i 2011. I 2012 regner vi med at konjunktorene i Norge slår om til moderat oppgang. Veksten kan da komme opp i over 3 prosent i 2012 og litt høyere året etter. Omslaget ventes imidlertid ikke å bli kraftig nok til å hindre at nivået i BNP Fastlands-Norge også i 2013 vil bli liggende litt under trendnivået, slik at vi fortsatt vil være i en moderat lavkonjunktur.

2.9. Fortsatt stigende ledighet

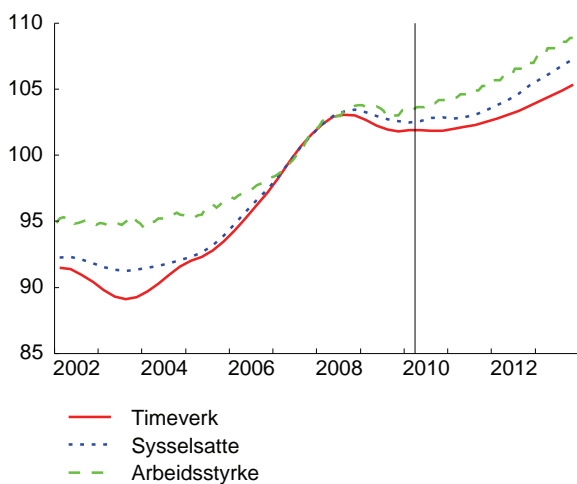
I årets første kvartal falt den sesongjusterte sysselsettingen med 4 300 personer, en nedgang på 0,2 prosent. Den forsiktige økningen på vel 2000 personer i det foregående kvartalet viste seg dermed å være midlertidig. Sysselsettingen i offentlig sektor økte mindre i 1. kvartal enn i alle fjorårets kvartaler, og både tjenestenæringene og industrien nedbemannet. Svakest har utviklingen likevel vært i bygge- og anleggsnæringen. Nedgangen på vel 4 000 personer i årets første kvartal tilsvarer 2,3 prosent av sysselsettingen i denne næringen. Imidlertid gikk ordreserven i bygge- og anleggsnæringen opp med 9 prosent i 1. kvartal 2010 etter å ha ligget på et stabilt lavt nivå siden 4. kvartal 2008. Dette kan indikere at nedgangen er i ferd med å stoppe opp.

Mens den registrerte ledigheten hos Arbeids- og velferdsetaten økte med 3-4 000 personer månedlig fra oktober 2008 til mai 2009, har ledigheten stort sett økt med mindre enn 1 000 personer månedlig det siste året. Enkelte måneder har det dessuten vært ledighetsnedgang, og i mai i år gikk den registrerte ledigheten tilbake med 1 600 personer. Dette er den sterkeste ledighetsnedgangen siden mai 2007. Den registrerte ledigheten i mai var på nesten 74 000 personer, mens om lag 90 000 personer enten var ledige eller på arbeidsmarkedstiltak. Ujusterte tall for registrerte ledige fordelt på arbeidssøkervarighet viser nedgang i antallet som har gått ledige i kort tid, mens antall langtidsledige fortsatt stiger. Det kan indikere at færre har gått ut i ledighet, men at det fortsatt har vært vanskelig å komme inn i arbeid.

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) publiserer statistikk over antall arbeidsledige som et tre måneders glidende gjennomsnitt. I første halvår 2009 var AKU-ledigheten ganske stabil på i underkant av 80 000 personer, men siden juni i fjor har ledigheten steget jevnt til litt over 90 000 personer i mars i år. Dette utgjorde 3,5 prosent av arbeidsstyrken.

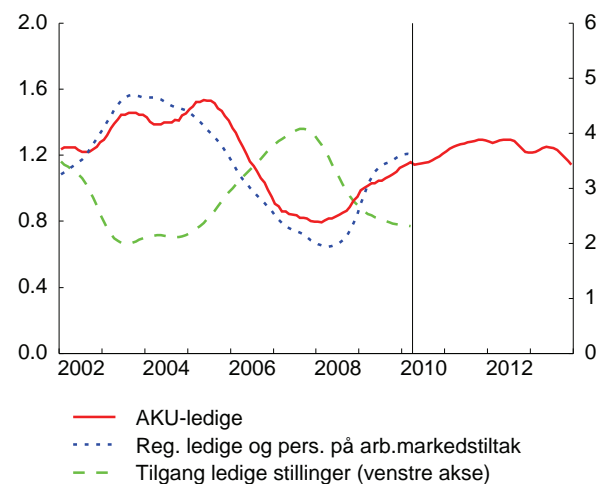
Vekst i befolkningen i arbeidsfør alder bidrar isolert sett til økt arbeidstilbud i Norge framover. På grunn av høy innvandring vokser særlig befolkningen blant menn mellom 25 og 61 år. Ettersom denne aldersgruppen har høy arbeidsdeltakelse, øker dette isolert sett den gjennomsnittlige yrkesdeltakelsen. I motsatt retning trekker en økning i befolkningen over 67 år. I tillegg opplever vi at enkelte, særlig i de yngre aldersgruppene, trekker seg ut av arbeidsmarkedet nå som ledigheten stiger. Mange av disse går inn i utdanning. Samlet sett anslår

Figur 2.13. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.14. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

vi at arbeidstilbudet vokser med om lag 6 000 personer eller 0,2 prosent i 2010 og at veksten tiltar fra 0,9 prosent i 2011 til 2,0 prosent i 2013.

Framover venter vi at økende produksjon etter hvert gir seg utslag i økt timeverksbruk, men at det tar tid før dette slår klart ut i økt sysselsetting. Ettersom finanspolitikken antas å bli mindre ekspansiv i årene framover, øker sysselsettingen i offentlig forvaltning i et lavere tempo enn de siste årene. Samtidig vil ikke sysselsettingen i industrien og i bygge- og anleggsvirksomheten falle like mye som i 2009. Sysselsettingen i tjenestene ventes å falle noe i år, men vil deretter øke gjennom prognoseperioden. Samlet antas sysselsettingen å falle noe i år og deretter å vokse moderat i de nærmeste årene.

Ettersom veksten i arbeidsstyrken er kraftigere enn sysselsettingsveksten, antas ledigheten å øke framover. I 2010 anslås ledigheten til 3,5 prosent, økende til om lag 4 prosent i årene 2011 til 2013. AKU-ledigheten er da på vel 100 000 personer.

2.10. Lav lønnsvekst og bedret lønnsomhet

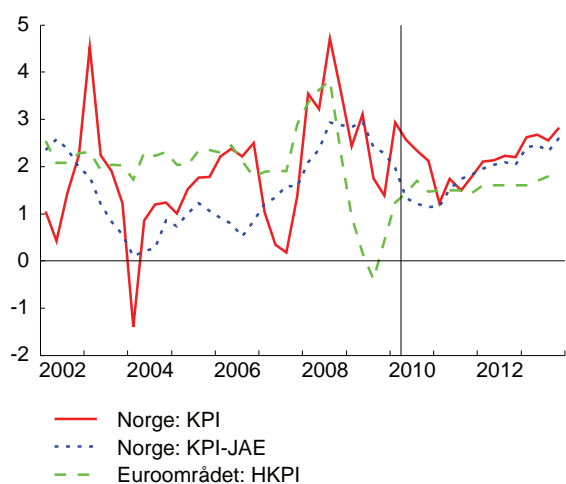
Årslønnsveksten i 2009 ble i forbindelse med publiseringen av KNR for 1. kvartal i år opprevidert med 0,4 prosentpoeng til 4,5 prosent. I 2008 var lønnsveksten 6,3 prosent. Over halvparten av fjorårets lønnsvekst var helårseffekten av lønnstilleggene som ble gitt gjennom 2008. Tariff tilleggene i fjor bidro kun med om lag 0,5 prosentpoeng. Den avtakende lønnsveksten har blant annet kommet som følge av stor produksjonsnedgang og svakere lønnsomhet i norske industribedrifter samt økende arbeidsledighet. Disse forholdene har også preget årets tariffoppgjør. Tariffoppgjørene i år ser ut til å ende med rammer som er anslått av partene selv til en årslønnsvekst i 2010 på rundt 3-3½ prosent.

Selv om reallønnsveksten i Norge på 2000-tallet har vært usedvanlig høy, har norske industribedrifter samlet sett hatt svært god lønnsomhet i den samme perioden. Selv etter den internasjonale finanskrisen og betydelig etterspørselsnedgang i de internasjonale markedene, har norske industribedrifter opprettholdt en forholdsvis god lønnsomhet. Høye oljeinvesteringer og at produktprisene har falt fra et svært høyt nivå kan forklare dette. Sesongjusterte KNR-tall for 1. kvartal i år viser at verdiskapningen i industrien har blitt redusert med om lag 8 prosent i forhold til 2. kvartal 2008 og er med det kommet tilbake på 2006-nivået, både i faste og løpende priser. I 2006 var samtidig lønnskostnadene målt som andel av faktorinntektene i norske industribedrifter på et historisk bunnivå. For 2010 anslår vi at lønnskostnadsandelen vil være på omtrent 70 prosent. Dette er 6 prosentpoeng høyere enn i 2006, men fortsatt lavt i historisk sammenheng.

Den globale etterspørselsnedgangen har rammet mange av Norges handelspartneres industriproduksjon hardere enn den norske. Norsk industri produserer i stor grad halvfabrikata som blant annet kinesisk industri fortsatt etterspør stadig mer av. I mange europeiske land og USA produseres det i større grad konsumvarer i konkurranse med Kina. Det er således grunn til å tro at veksten i industrilønningene i andre land vil bli svært lav i kjølvannet av finanskrisen. I tillegg har høy statlig gjeld i mange land ført til lønnskutt blant offentlig ansatte, som trolig også vil smitte over på lønnsnivået i privat sektor. Antakelig vil det lavere kostnadsnivået i utlandet spre seg til bedrifter i konkurranse med norske industribedrifter, og gi et press nedover også på de norske lønningene.

Vi anslår at lønnsveksten i Norge blir 3,4 prosent i år og neste år. Deretter tar lønnsveksten seg opp. Anslagene er basert på at industribedriftene og konkurransevnen overfor utlandet fortsatt vil sette rammen

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

for oppgjørene. Sammen med utviklingen i norsk og internasjonal økonomi for øvrig ser vi for oss at denne lønnsveksten er tilstrekkelig lav til å hindre en videre lønnsomhetssvækkelse for norske industribedrifter. Det er grunn til å tro at økt produktivitsvekst og økte eksportpriser vil bidra til å bedre lønnsomheten en del når etterspørselen internasjonalt tar seg opp – om enn ikke så mye som til 2006-nivået.

Spørsmålet om likelønnstillegg, altså særskilte lønns-tillegg i kvinnedominerede yrker i offentlig sektor, har vært utgangspunktet for flere streiker i 2010-oppjøret. Representanter for arbeidsgiverne har ment at et slikt tillegg må komme innenfor rammene som legges av industrien. Det innebærer i så fall at mannsdominerte yrker i offentlig sektor må få lavere lønnsstillegg enn i industrien. Det var bakgrunnen for kravet fra arbeidstakerorganisasjonene i offentlig sektor om at et likelønnstillegg måtte komme på toppen av rammene fra industrien. Arbeidstakerorganisasjonene har ikke fått gjennomslag for dette i årets forhandlinger. I våre prognoser for de kommende årene har vi ikke lagt til grunn særskilte likelønnstillegg i offentlig sektor utover rammene fra industrien. Prognosene utelukker imidlertid ikke at det kan skje omfordeling innenfor disse rammene.

2.11. Lav inflasjon

Gjennom det siste året har det vært en klar tendens til fall i den underliggende prisstigningen. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har de to siste månedene vært 1,7 prosent, ned fra 3,3 prosent i juni 2009. I dette tidsperspektivet har det vært en fallende tendens for de fleste varegrupperne. Sesongjusterte tall viser at økningen i KPI-JAE gjennom årets fire første måneder kun var 1,0 prosent regnet som årsrate. Nesten hele økningen kom fra desember i fjor til januar i år.

En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser redusert prisstigning på 12-månedersbasis for alle hovedgruppene fra i fjor sommer. Redusert prisvekst på importerte konsumvarer bidro med nær halvparten av nedgangen i inflasjon fra juni i fjor til april i år.

Svekkelsen av krona i kjølvannet av finanskrisen høsten 2008 bidro til at prisveksten for importerte konsumvarer steg gjennom fjoråret. Gjennom 2009 og et stykke inn i 2010 styrket krona seg, og dette har bidratt til lavere prisstigning. Endringer i valutakursen påvirker prisene som husholdningene står overfor, både for importerte og norskproduserte varer. Importerte varer er innsatsfaktorer i norsk produksjon, og det tar erfaringsmessig en god stund før virkningene på norske konsumpriser av endringer i valutakursen er uttømt. Den internasjonale lavkonjunkturen og lavere lønns-kostnadsvekst har også bidratt til reduksjonen i den underliggende prisstigningen i Norge.

Vi regner med at redusert vekst i norske lønnskostnader, bedret produktivitsvekst og styrking av krona som alt har funnet sted vil bidra til å redusere den underliggende inflasjonen en stund framover. I de siste ukene har det vært så store svingninger i valutakursene at prisimpulsene fra utlandet nå fremstår som mer usikre enn ved vår forrige konjunkturrapport. Det vi oppfatter som det mest sannsynlige er at krona på kort sikt blir noe svakere enn det vi tidligere har lagt til grunn, og at den deretter vil styrke seg litt ut 2011. I beregningene vil en viss svekkelse av krona da bidra til å trekke inflasjonen litt opp i 2013.

I hele prognoseperioden regner vi med at handelen med lavkostland vil fortsette å øke. Det bidrar isolert sett til fortsatt lav importprisvekst. En langsom bedring i konjunktursituasjonen antas å bidra til at produktivitsveksten tar seg opp gjennom hele perioden. Med utsikter til en etter norske forhold lav lønnsvekst samtidig med beskjeden inflasjon internasjonalt vil norsk prisvekst trolig også bli relativt lav. Vi regner med at veksten i KPI-JAE kommer ned i 1,4 prosent som årgjennomsnitt i år. Sekundærvirkninger av økte energipriser og reduserte negative prisimpulser fra importerte konsumvarer bidrar deretter til at veksten i KPI-JAE gradvis øker til 2,4 prosent i 2013.

Utviklingen i KPI-JAE sier noe om den underliggende prisstigningen. Men det er utviklingen i konsumprisindeksen (KPI) som er relevant for den faktiske utviklingen i kjøpekraften til husholdningene. Energiprisene og spesielt elektrisitetsprisene gir ofte kraftige direkte impulser til KPI. Utviklingen i elektrisitetsprisene bidro til at 12-månedersveksten i KPI i oktober i fjor var nede i 0,6 prosent, det vil si 1,5 prosentpoeng lavere enn veksten i KPI-JAE. Fem måneder senere, i mars i år, var dette helt snudd. I denne perioden økte elektrisitetsprisen med nær 50 prosent. Veksten i KPI kom opp i 3,4 prosent, 1,7 prosentpoeng høyere enn veksten i KPI-JAE. Etter at elektrisitetsmarkedet var veldig stramt i vinter, har elektrisitetsprisene begynt å falle.

Nedgangen i gjennomsnittsprisene på elektrisitet til husholdningene var beskjeden fra mars til april, og KPI-veksten ble i april målt til 3,3 prosent.

Det ligger ikke an til store endringer i elektrisitetsprisene framover. Blant annet basert på terminprisene på Nordpool i slutten av mai anslår vi nå at elektrisitetsprisene, slik de måles i KPI, som årsgjennomsnitt kommer til å være 22 prosent høyere i år enn i fjor. Deretter ligger det an til moderat prisnedgang neste år og om lag uendrede priser i 2012. I 2013 regner vi med at elektrisitetsprisene vil stige mer i takt med den generelle prisstigningen.

Vi forutsetter at det ikke skjer endringer i avgiftene i forhold til det som nå er vedtatt for i år og som i hovedsak ble inflasjonsjustert. Både oljepriser og elektrisitetspriser er imidlertid antatt å øke mer enn den generelle prisstigningen i år. Dette innebærer at anslaget på veksten i KPI på 2,5 prosent er klart høyere enn for KPI-JAE i 2010.

I de neste årene legger vi som vanlig til grunn at avgiftsatsene inflasjonsjusteres. Oljeprisene er antatt å øke gjennom hele beregningsperioden. Med realpriser på olje og elektrisitet som beveger seg i hver sin retning ventes KPI å vokse om lag som KPI-JAE i 2011. Etter hvert vil elektrisitetsprisene stige noe og bidra til at KPI da øker noe mer enn den underliggende inflasjonen og kommer over 2,5 prosent mot slutten av beregningsperioden.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2007- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4	10.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	951 832	953 102	239 399	236 876	234 692	233 688	236 770	239 867	243 080	244 605
Konsum i husholdninger	913 602	913 604	229 760	227 292	225 192	223 997	226 972	229 944	232 973	234 620
Varekonsum	467 414	466 170	118 340	115 780	114 069	112 916	115 240	117 830	120 145	120 567
Tjenestekonsum	413 072	416 484	103 180	103 340	103 560	103 297	103 961	104 513	104 830	105 457
Husholdningenes kjøp i utlandet	59 614	55 604	14 968	14 626	14 186	13 829	13 816	13 633	14 538	14 896
Utlendingers kjøp i Norge	-26 499	-24 654	-6 728	-6 453	-6 623	-6 046	-6 045	-6 032	-6 539	-6 300
Konsum i ideelle organisasjoner	38 230	39 498	9 639	9 584	9 500	9 692	9 799	9 923	10 107	9 985
Konsum i offentlig forvaltning	464 633	487 058	115 666	116 726	117 388	120 400	121 589	122 963	122 052	123 325
Konsum i statsforvaltningen	240 672	252 693	59 871	60 352	60 947	62 525	63 075	63 409	63 663	63 907
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	208 565	220 402	51 822	52 329	52 770	54 481	54 762	55 320	55 817	55 945
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	32 107	32 291	8 049	8 023	8 177	8 043	8 313	8 089	7 846	7 962
Konsum i kommuneforvaltningen	223 961	234 365	55 795	56 374	56 440	57 875	58 513	59 554	58 389	59 418
Bruttoinvestering i fast realkapital	510 898	470 445	127 736	129 848	127 016	119 687	119 770	113 707	117 094	104 224
Utvinning og rørtransport	112 247	117 386	27 156	28 650	29 269	32 250	29 932	27 656	27 595	28 402
Tjenester tilknyttet utvinning	-421	-179	-25	-233	-174	-198	-76	217	-122	-279
Utenriks sjøfart	19 961	18 379	5 071	4 554	4 901	3 926	4 738	5 145	4 554	1 538
Fastlands-Norge	379 112	334 859	95 535	96 877	93 020	83 709	85 177	80 688	85 067	74 563
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	304 497	255 177	78 160	75 870	73 992	66 765	66 000	61 656	60 754	58 525
Næringer	216 226	183 580	55 694	53 662	53 464	47 475	47 851	44 260	43 871	41 860
Industri og bergverk	34 165	23 894	8 818	8 614	8 854	6 748	6 946	5 428	4 821	5 132
Annen vareproduksjon	38 217	31 675	10 090	9 843	8 715	7 735	8 207	8 265	7 461	7 011
Tjenester	143 844	128 011	36 787	35 204	35 895	32 992	32 698	30 568	31 588	29 717
Boliger (husholdninger)	88 270	71 597	22 466	22 209	20 529	19 290	18 150	17 396	16 883	16 666
Offentlig forvaltning	74 615	79 681	17 375	21 007	19 028	16 944	19 176	19 032	24 313	16 037
Lagerendring og statistiske avvik	43 185	-9 194	8 517	14 101	5 853	-743	1 737	-1 248	-7 761	1 305
Bruttoinvestering i alt	554 083	461 251	136 254	143 950	132 869	118 944	121 507	112 459	109 333	105 529
Innenlandsk sluttanvendelse	1 970 547	1 901 410	491 319	497 552	484 948	473 032	479 866	475 289	474 464	473 458
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 795 576	1 775 018	450 600	450 479	445 100	437 797	443 536	443 518	450 199	442 492
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	539 248	566 739	133 041	137 733	136 415	137 344	140 765	141 995	146 365	139 362
Eksport i alt	1 049 134	1 007 185	266 558	256 911	259 956	254 273	244 059	252 893	255 375	254 765
Tradisjonelle varer	315 309	290 675	80 302	80 044	74 691	70 437	69 659	75 272	75 306	75 545
Råolje og naturgass	470 254	464 732	118 342	112 289	119 610	119 297	112 290	117 453	115 604	113 709
Skip, plattform og fly	14 215	14 057	3 361	4 700	3 646	4 934	3 333	2 789	3 002	5 452
Tjenester	249 356	237 722	64 553	59 878	62 009	59 605	58 776	57 379	61 464	60 059
Samlet sluttanvendelse	3 019 681	2 908 595	757 877	754 464	744 905	727 304	723 925	728 182	729 840	728 224
Import i alt	706 843	633 740	178 499	178 714	168 413	155 781	158 418	159 587	160 587	159 749
Tradisjonelle varer	456 080	396 060	116 449	114 369	105 575	99 301	98 055	99 537	99 225	102 320
Råolje og naturgass	3 685	4 830	749	652	1 658	636	842	1 893	1 483	814
Skip, plattform og fly	28 969	26 495	6 845	9 030	6 617	4 542	6 571	5 588	9 795	5 164
Tjenester	218 109	206 354	54 456	54 663	54 564	51 302	52 950	52 569	50 084	51 451
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 312 838	2 274 856	579 378	575 749	576 491	571 523	565 507	568 594	569 252	568 474
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 762 458	1 734 223	442 482	441 791	436 066	432 266	432 403	433 853	435 604	436 252
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	550 380	540 633	136 896	133 958	140 426	139 257	133 104	134 741	133 649	132 222
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 504 957	1 485 082	377 302	378 133	373 891	370 053	370 387	371 363	373 179	374 114
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 172 909	1 143 870	295 154	294 674	290 237	285 400	285 279	285 833	287 223	287 965
Industri og bergverk	214 001	201 287	54 965	53 764	52 368	50 413	49 596	50 314	50 807	50 660
Annen vareproduksjon	174 377	166 026	44 055	44 229	42 577	41 617	40 241	41 824	42 399	41 439
Tjenester inkl. boligjenester	784 531	776 557	196 134	196 680	195 293	193 370	195 441	193 696	194 017	195 866
Offentlig forvaltning	332 048	341 212	82 148	83 460	83 654	84 653	85 108	85 530	85 956	86 149
Produktavgifter og -subsidier	257 501	249 141	65 180	63 658	62 174	62 213	62 016	62 490	62 424	62 138

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2007-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4	10.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,1	-0,4	-1,1	-0,9	-0,4	1,3	1,3	1,3	0,6
Konsum i husholdninger	1,2	0,0	-0,4	-1,1	-0,9	-0,5	1,3	1,3	1,3	0,7
Varekonsum	-0,2	-0,3	-0,1	-2,2	-1,5	-1,0	2,1	2,2	2,0	0,4
Tjenestekonsum	2,0	0,8	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,6	0,5	0,3	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	6,3	-6,7	-6,5	-2,3	-3,0	-2,5	-0,1	-1,3	6,6	2,5
Utlendingers kjøp i Norge	0,0	-7,0	0,6	-4,1	2,6	-8,7	0,0	-0,2	8,4	-3,7
Konsum i ideelle organisasjoner	3,0	3,3	1,2	-0,6	-0,9	2,0	1,1	1,3	1,9	-1,2
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	4,8	0,8	0,9	0,6	2,6	1,0	1,1	-0,7	1,0
Konsum i statsforvaltningen	3,3	5,0	0,7	0,8	1,0	2,6	0,9	0,5	0,4	0,4
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	3,4	5,7	0,4	1,0	0,8	3,2	0,5	1,0	0,9	0,2
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,8	0,6	2,2	-0,3	1,9	-1,6	3,4	-2,7	-3,0	1,5
Konsum i kommuneforvaltningen	4,8	4,6	0,9	1,0	0,1	2,5	1,1	1,8	-2,0	1,8
Bruttoinvestering i fast realkapital	1,4	-7,9	1,2	1,7	-2,2	-5,8	0,1	-5,1	3,0	-11,0
Utvinning og rørtransport	3,7	4,6	-0,3	5,5	2,2	10,2	-7,2	-7,6	-0,2	2,9
Tjenester tilknyttet utvinning	-108,9	-57,4	-320,9	819,7	-25,3	13,9	-61,4	-383,8	-156,1	128,9
Utenriks sjøfart	29,3	-7,9	-6,2	-10,2	7,6	-19,9	20,7	8,6	-11,5	-66,2
Fastlands-Norge	1,0	-11,7	2,1	1,4	-4,0	-10,0	1,8	-5,3	5,4	-12,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,1	-16,2	2,3	-2,9	-2,5	-9,8	-1,1	-6,6	-1,5	-3,7
Næringer	6,1	-15,1	4,4	-3,6	-0,4	-11,2	0,8	-7,5	-0,9	-4,6
Industri og bergverk	10,2	-30,1	11,2	-2,3	2,8	-23,8	2,9	-21,9	-11,2	6,4
Annen vareproduksjon	17,3	-17,1	6,1	-2,4	-11,5	-11,2	6,1	0,7	-9,7	-6,0
Tjenester	2,5	-11,0	2,5	-4,3	2,0	-8,1	-0,9	-6,5	3,3	-5,9
Boliger (husholdninger)	-12,1	-18,9	-2,5	-1,1	-7,6	-6,0	-5,9	-4,2	-2,9	-1,3
Offentlig forvaltning	4,7	6,8	0,8	20,9	-9,4	-11,0	13,2	-0,8	27,7	-34,0
Lagerendring og statistiske avvik	31,8	-121,3	-34,5	65,6	-58,5	-112,7	-333,6	-171,8	522,0	-116,8
Bruttoinvestering i alt	3,2	-16,8	-2,2	5,6	-7,7	-10,5	2,2	-7,4	-2,8	-3,5
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	-3,5	-0,6	1,3	-2,5	-2,5	1,4	-1,0	-0,2	-0,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1,9	-1,1	0,4	0,0	-1,2	-1,6	1,3	0,0	1,5	-1,7
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	4,1	5,1	0,8	3,5	-1,0	0,7	2,5	0,9	3,1	-4,8
Eksport i alt	0,9	-4,0	0,8	-3,6	1,2	-2,2	-4,0	3,6	1,0	-0,2
Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	0,4	-0,3	-6,7	-5,7	-1,1	8,1	0,0	0,3
Råolje og naturgass	-2,0	-1,2	-1,0	-5,1	6,5	-0,3	-5,9	4,6	-1,6	-1,6
Skip, plattform og fly	11,5	-1,1	34,1	39,8	-22,4	35,3	-32,4	-16,3	7,6	81,6
Tjenester	1,9	-4,7	3,3	-7,2	3,6	-3,9	-1,4	-2,4	7,1	-2,3
Samlet sluttanvendelse	1,9	-3,7	-0,1	-0,5	-1,3	-2,4	-0,5	0,6	0,2	-0,2
Import i alt	2,2	-10,3	-1,1	0,1	-5,8	-7,5	1,7	0,7	0,6	-0,5
Tradisjonelle varer	-0,4	-13,2	-2,2	-1,8	-7,7	-5,9	-1,3	1,5	-0,3	3,1
Råolje og naturgass	-36,0	31,1	21,2	-12,9	154,1	-61,7	32,5	124,8	-21,7	-45,1
Skip, plattform og fly	47,0	-8,5	5,7	31,9	-26,7	-31,4	44,7	-15,0	75,3	-47,3
Tjenester	4,9	-5,4	0,2	0,4	-0,2	-6,0	3,2	-0,7	-4,7	2,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,8	-1,6	0,2	-0,6	0,1	-0,9	-1,1	0,5	0,1	-0,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,2	-1,6	0,7	-0,2	-1,3	-0,9	0,0	0,3	0,4	0,1
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	0,6	-1,8	-1,4	-2,1	4,8	-0,8	-4,4	1,2	-0,8	-1,1
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,7	-1,3	0,8	0,2	-1,1	-1,0	0,1	0,3	0,5	0,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	-2,5	1,2	-0,2	-1,5	-1,7	0,0	0,2	0,5	0,3
Industri og bergverk	2,3	-5,9	3,9	-2,2	-2,6	-3,7	-1,6	1,4	1,0	-0,3
Annen vareproduksjon	3,4	-4,8	1,8	0,4	-3,7	-2,3	-3,3	3,9	1,4	-2,3
Tjenester inkl. boligjenester	2,4	-1,0	0,3	0,3	-0,7	-1,0	1,1	-0,9	0,2	1,0
Offentlig forvaltning	3,5	2,8	-0,4	1,6	0,2	1,2	0,5	0,5	0,5	0,2
Produktavgifter og -subsidier	-0,7	-3,2	-0,1	-2,3	-2,3	0,1	-0,3	0,8	-0,1	-0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2007=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4	10.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	103,7	106,3	102,7	104,2	105,8	105,9	106,2	106,5	106,4	109,0
Konsum i offentlig forvaltning	105,9	109,5	104,4	106,8	109,2	108,6	109,2	109,8	110,3	111,4
Bruttoinvestering i fast kapital	106,1	109,4	105,0	106,9	109,5	108,3	109,4	111,1	109,0	112,3
Fastlands-Norge	105,1	107,8	104,1	105,7	107,6	106,8	107,9	108,7	108,3	108,5
Innenlandsk sluttanvendelse	104,3	107,7	102,8	105,7	106,2	107,9	106,9	108,2	107,5	110,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	104,6	107,5	103,4	105,2	107,1	106,8	107,3	107,8	107,8	109,6
Eksport i alt	116,5	100,2	120,8	120,0	112,9	101,9	99,6	98,4	100,1	101,2
Tradisjonelle varer	102,4	95,7	100,8	106,4	105,1	96,7	95,4	97,5	93,9	94,3
Samlet sluttanvendelse	108,6	105,1	109,1	110,5	108,5	105,8	104,5	104,8	104,9	107,1
Import i alt	104,0	103,6	102,8	104,6	107,5	104,9	104,4	103,8	101,1	104,0
Tradisjonelle varer	104,6	103,3	103,4	105,4	108,4	106,2	103,9	103,0	100,3	101,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	110,0	105,5	111,1	112,4	108,8	106,0	104,5	105,1	106,0	108,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,2	106,5	102,1	104,3	105,1	105,4	106,4	107,1	107,3	108,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4	10.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,5	0,5	1,4	1,5	0,1	0,3	0,2	-0,1	2,5
Konsum i offentlig forvaltning	5,9	3,4	1,3	2,3	2,3	-0,6	0,6	0,5	0,4	1,0
Bruttoinvestering i fast kapital	6,1	3,1	2,2	1,8	2,4	-1,1	1,1	1,5	-1,9	3,1
Fastlands-Norge	5,1	2,6	1,4	1,5	1,8	-0,7	1,0	0,8	-0,3	0,2
Innenlandsk sluttanvendelse	4,3	3,2	-0,9	2,8	0,5	1,6	-0,8	1,2	-0,7	2,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	4,6	2,8	0,9	1,7	1,8	-0,3	0,5	0,4	0,0	1,7
Eksport i alt	16,5	-14,0	7,8	-0,7	-5,9	-9,7	-2,3	-1,2	1,7	1,1
Tradisjonelle varer	2,4	-6,5	3,7	5,5	-1,3	-8,0	-1,4	2,2	-3,7	0,4
Samlet sluttanvendelse	8,6	-3,2	2,4	1,3	-1,8	-2,5	-1,2	0,3	0,1	2,1
Import i alt	4,0	-0,4	1,2	1,8	2,8	-2,5	-0,4	-0,6	-2,6	2,9
Tradisjonelle varer	4,6	-1,2	2,0	1,9	2,8	-2,1	-2,1	-0,9	-2,6	0,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	10,0	-4,0	2,7	1,2	-3,2	-2,6	-1,4	0,6	0,8	1,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,2	3,3	0,5	2,1	0,8	0,3	1,0	0,6	0,2	0,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Etterspørselen fra petroleumsvirksomheten

Betydningen for produksjon og sysselsetting i Norge

Torbjørn Eika, Joakim Prestmo
og Eivind Tveter*

I 2009 utgjorde bruttoproduktet i petroleumsvirksomheten 22 prosent av BNP i Norge. Denne andelen sier imidlertid lite om petroleumsvirksomhetens virkning på norsk økonomi. Vi finner at anslagsvis 8 prosent av den norske sysselsettingen i 2009 direkte eller indirekte kan knyttes til etterspørselen fra petroleumsnæringen. Dette utgjorde 206 000 personer. Ringvirkningene fra petroleumssektoren treffer de fleste næringene. Industrien er ikke den viktigste leverandøren; fastlandsbasert tjenesteyting er betydelig større, målt i verdiskaping.

Innledning¹

Petroleumsvirksomheten er av stor betydning for norsk økonomi. De første foreløpige nasjonalregnskapstallene for 2009 viser at bruttoproduktet i petroleumsvirksomheten, dvs. utvinning av råolje og naturgass, inklusive tjenester og rørtransport, utgjorde 22 prosent av BNP. Utvinning av denne ikke-fornybare naturressursen gir normalt en langt høyere avkastning av produksjonsfaktorene enn annen virksomhet. Meravkastningen, eller petroleumsrenta, kan måles som forskjellen mellom kapitalavkastningen i petroleumsnæringen og kapitalavkastning i annen virksomhet. Denne danner utgangspunktet for betydelige inntekter som tilføres staten. I følge SSB (2010) utgjorde petroleumsrenta 58 prosent av bruttoproduktet i petroleumsvirksomheten i 2009. Dette tilsvarer 12 prosent av BNP

Den faktiske oljepengebruken kan i 2009 anslås å utgjøre 6,7 prosent av BNP Fastlands-Norge. Bruken av petroleumsinntektene har dermed klar betydning for vår materielle velstand, men denne pengebruken er imidlertid på ingen måte den eneste måten petroleumsnæringen påvirker norsk økonomi: Etterspørselen fra petroleumsnæringen har vært og er fortsatt av meget stor betydning. I denne artikkelen er det virkningene av denne etterspørselen vi retter søkelyset mot.

Etterspørselen fra petroleumsnæringen kan deles i tre:

- i. Direkte etterspørsel etter arbeidskraft i petroleumsnæringen, både on- og offshore
- ii. Investeringsretterspørsel knyttet til leting, oppbyggingen og videreutviklingen av produksjonsfelt
- iii. Etterspørsel i form av vare- og tjenesteleveranser knyttet til den løpende driften – produktinnsats i følge nasjonalregnskapsterminologi

Gjennom en statisk kryssløpsanalyse – med utgangspunkt i endelige nasjonalregnskapstall fra 2006 – studerer vi hvilke næringer som leverer til petroleumsnæringen (ii. og iii.). I vår sammenheng kan disse leveransene måles på to måter: De direkte leveransene kan måles som produksjonen av varer og tjenester i næringene som er i direkte kontakt med og som leveres til petroleumsvirksomheten. Alternativt kan en beregne bearbeidingsverdien, altså produksjonsverdi fratrukket produktinnsats, i de ulike næringene som direkte eller indirekte kan knyttes til etterspørselen fra petroleumsnæringen. For petroleumsnæringens betydning for de ulike næringene er det den sistnevnte kategorien, altså verdiskapingen eller bruttoproduktet som kan knyttes til aktiviteten i petroleumsnæringen, som er relevant. De direkte leveransene er lettere å måle, men det vil være en tendens til at de overdriver betydningen for næringer hvis produksjon i stor grad leveres direkte til petroleumsnæringen, mens betydningen for andre næringer kan undervurderes eller i hvert fall i mindre grad overvurderes. For norsk økonomi samlet vil de direkte leveransene overdrive betydningen fordi en ikke har trukket fra importert produktinnsats.

Resultatene fra kryssløpsanalysen viser at leveransene til petroleumsvirksomheten kommer fra mange deler av norsk næringsliv. Det er slett ikke bare i det vi primært tenker på som leverandørnæringene at aktiviteten påvirkes av etterspørselen fra petroleumsvirksomheten. Når vi tar hensyn til de indirekte leveransene i form av produktinnsats, ser vi at dette gjelder de aller fleste næringer i økonomien. I 2006 ble 27 prosent av petroleumsvirksomhetens produktinnsats levert direkte fra

Torbjørn Eika er forsker i Gruppe for makroøkonomi, Forskningsavdelingen (tea@ssb.no)

Joakim Prestmo er forskerrekruert i Gruppe for makroøkonomi, Forskningsavdelingen (jop@ssb.no)

Eivind Tveter er forskerrekruert i Gruppe for makroøkonomi, Forskningsavdelingen (etv@ssb.no)

* Takk til Roger Bjørnstad, Taran Fæhn og Torbjørn Hægeland for kommentarer til tidligere utkast.

¹ Artikkelen tar utgangspunkt i resultatene i Eika, Prestmo og Tveter (2010), og studien er finansiert av Nærings- og handelsdepartementet.

industrien, og det tilsvarende tallet for investeringer var 20 prosent. For å gjennomføre disse leveransene brukte industrien betydelig mengde produktinnsats fra andre næringer, i tillegg til import. Korrigert for dette var leveransene fra industrien bare 12 prosent for produktinnsatsen, og 11 prosent for investeringene. Fastlandsbaserte tjenestenæringer leverte 27 prosent av investeringene og 32 prosent av produktinnsatsen når vi korrigerer for indirekte leveranser.

Kryssløpsanalysen gir ikke et fullstendig bilde av virkningene petroleumssektoren har på norsk økonomi. Ressursbruken i petroleumsnæringen gir ringvirkninger utover de direkte og indirekte leveransene til næringen gjennom virkningene på husholdningens inntekter og videre på deres etterspørsel, bedriftenes investeringer og den kostnadmessige konkurranseevnen. For å studere disse effektene, gjør vi en tilleggsanalyse ved hjelp av SSBs makroøkonomiske modell KVARTS.

Når etterspørselen fra petroleumsnæringen øker, bidrar det til at lønnsnivået i Norge blir høyere og husholdningens inntekter likeså. Investeringene i næringer som enten leverer mye direkte eller indirekte til petroleumsnæringen eller til husholdningene, blir også større enn det de ellers hadde vært. Isolert sett bidrar dette til økt aktivitet som blant annet muliggjøres av at arbeidsstyrken øker, arbeidsledigheten blir lavere og arbeidsproduktiviteten høyere. Medaljens bakside er en avskalling i den konkurranseutsatte delen av næringslivet som følge av det økte norske kostnadsnivået. Denne prosessen frigjør også ressurser som direkte eller indirekte kan settes inn i produksjonen til petroleumsnæringen.

Sett under ett er ringvirkningene positive; økt etterspørsel fra petroleumsnæringen fører til en aktivitetsøkning i resten av økonomien. Disse ringvirkningene er imidlertid ikke veldig store. Våre modellberegninger viser at BNP øker med vel 62 prosent av en gitt investeringsøkning i petroleumsnæringen på kort sikt. På litt lenger sikt reduseres andelen og i det tiende året er økningen redusert med en tredjedel. I følge beregningene er altså de tidsforsinkede virkningene av svekkelsen i konkurranseevnen sterkere enn de tidsforsinkede virkningene av inntektsøkningen i husholdningene og det økte realkapitalbehovet. Vi har i denne analysen ikke tatt med betydningen av bruken av statens petroleumsinntekter generelt eller konsekvensene for statens inntekter eller ressursbruk som følge av endringer i kapitalbeholdningen i petroleumsnæringen.

Petroleumsnæringens etterspørsel

I starten av den norske petroleumsalderen for 40 år siden var impulsene mot norsk økonomi svært beskjedne. Nordmenn og norske bedrifter hadde begrenset erfaring og kunnskap om denne type virksomhet. Letingen ble utført av utenlandske selskaper, med utenlandsk arbeidskraft og utstyr. Gjennom 1970-tallet ble dette endret. Norske oljeselskaper ble opprettet og norsk leverandørindustri dukket opp. Begge ble tilført

kompetanse fra utlandet og utviklet seg etter hvert til å bli ledende innenfor enkelte områder.

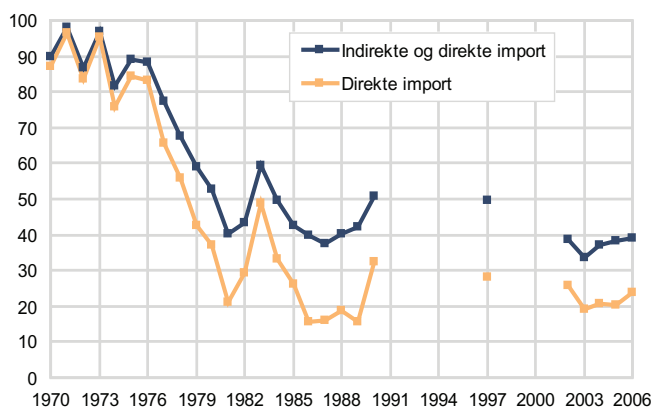
De umiddelbare impulsene mot norsk økonomi av aktiviteten i petroleumsvirksomheten er knyttet til ressursbruken ved utvinningen. Næringen sysselsetter direkte og indirekte gjennom ulike typer leveranser til virksomheten. I nasjonalregnskapets terminologi kan vi snakke om etterspørsel i form av produktinnsats og investeringsvarer i tillegg til egen sysselsetting. I begynnelsen utgjorde investeringene naturlig nok det aller meste av etterspørselen. Etter hvert som produksjonen i petroleumsvirksomheten har økt, har produktinnsats og sysselsetting fulgt med. I følge de første foreløpige nasjonalregnskapstallene for 2009 utgjorde investeringene 46 prosent av den samlede ressursbruken i petroleumsnæringen, mens produktinnsatsen var kommet opp i 38 prosent. De resterende 16 prosentene stod de direkte lønnskostnadene for.

Direkte og indirekte import som andel² av petroleumsnæringens investeringer lå i første halvdel av 1970-tallet rundt 90 prosent. Gjennom andre halvdel av 1970-tallet falt importandelen kraftig. Den totale importandelen har siden svingt mellom 40 og 60 prosent.³ Som det framgår av figur 1, lå den samlede importandelen i 2002-2007 i området 35-40 prosent, mens den i 1997 var 50 prosent.

Endringene i importandel over tid henger sammen med flere forhold: Utviklingen av norsk kompetanse er en grunnleggende faktor. Norsk leverandørindustri vil imidlertid også i forskjellig grad være rustet til å dekke etterspørselen etter ulike typer investeringsvarer. Dermed vil investeringer i forskjellige typer realkapital gjerne være forbundet med ulike importandeler. Investeringer i bygg og anlegg vil typisk ha et meget lavt importinnhold, mens en stor del av rørinvesteringer er direkte eller indirekte import. Investeringenes sammensetning med hensyn til typer av realkapital vil svinge betydelig over tid, noe som isolert sett bidrar til endringer i importandelen knyttet til de samlede petroleumsinvesteringene. Årsaken til dette kan være knyttet til lokalisering, tekniske og økonomiske muligheter og valg. I tillegg til dette vil importandelene påvirkes av endringer i kostnadmessig konkurranseevne. Den kostnadmessige konkurranseevnen kan igjen være påvirket av den generelle kostnadsutviklingen i Norge, eller spesielt knyttet til leverandørnæringene, for eksempel gjennom i hvilken grad produksjonskapasiteten er utnyttet.

² Den direkte og indirekte importandelen kan betraktes som den totale importandelen og er i prinsippet den samlede importen som går med til en gitt anvendelse. I tillegg til den direkte importen knyttet til disse investeringene, kommer den indirekte importen som innbefatter all nødvendig import som alle underleverandører og deres underleverandører osv. må ha for at alle skal kunne levere det som trengs for de gitte leveransene av investeringsvarer til petroleumsnæringen.

³ Med unntak for 1997 kjenner vi ikke til noen oversikt over den direkte og indirekte importandelen i petroleumsinvesteringene i perioden 1991-2001.

Figur 1. Importandelen i petroleumsvirksomhetens investeringer¹

¹ Direkte importandeler kan forstås som andelen av en gitt anvendelse som direkte er importert og som dermed ikke har inngått i noen produksjonsprosess i Norge.

Kilde: Mæhle (1992) og Økonomiske analyser 1/2005, 1/2006, 1/2007, 1/2008, 1/2009 og 1/2010.

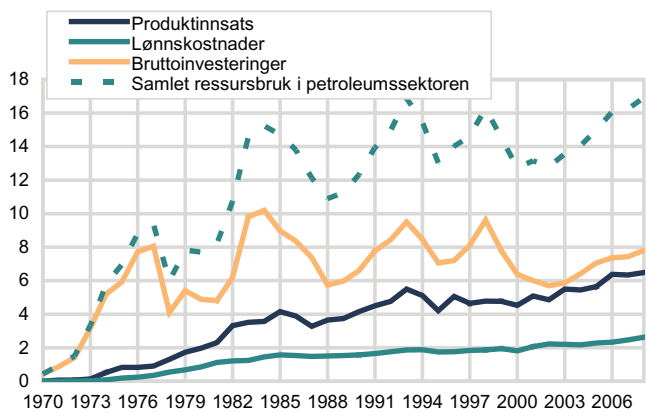
Reduksjonen i importandelen bidrar til at endringer i investeringene i petroleumsvirksomheten i større grad slår ut i endret aktivitet i norsk økonomi.

Figur 2 viser hvordan etterspørselen i form av investeringer til petroleumsvirksomheten har utviklet seg gjennom de siste 40 åra. De tre etterspørselskomponentene vises som andel av BNP Fastlands-Norge. I begynnelsen var investeringene fokusert rundt leting og i 1970 tilsvarte de samlede petroleumsinvesteringene ikke mer enn 0,4 prosent av BNP Fastlands-Norge. I de neste sju årene var veksten meget sterk og i 1977 var investeringene kommet opp i 8 prosent av BNP Fastlands-Norge.

Av figuren går det fram at petroleumsinvesteringene som andel av BNP Fastlands-Norge nådde toppen i 1983 og 1984, med rundt 10 prosent. I løpet av seks år hadde andelen økt med 6 prosentpoeng. I løpet av de neste fire årene falt andelen med over 4 prosentpoeng. Svingningene har deretter vært mer beskjedne, men likevel gitt kraftfulle impulser mot økonomien. Den forrige investeringstoppen – i 1998 på 9,6 prosent av BNP Fastlands-Norge – falt i tid sammen med konjunkturtoppen. Reduserte petroleumsinvesteringer forsterket den påfølgende konjunkturedgangen. Petroleumsinvesteringene nådde en bunn i 2002, litt før konjunkturbunnen. Deretter bidro økte petroleumsinvesteringer til å forsterke oppgangen som endte i konjunkturtoppen i 2007.

Svingningene i petroleumsinvesteringene har til dels forsterket de generelle konjunkturbevegelsene i Norge og til dels motvirket dem. Cappelen, Choudhury og Eika (1996) konkluderer med at bevegelsene i denne investeringsaktiviteten gjennomgående forsterket konjunkturutslagene fra 1984 og ut 1993, mens betydningen før 1984 var mye mindre. Johansen og Eika (2000) fant at petroleumsinvesteringene fra 1993 til 1997 gjennomgående motvirket konjunkturutslagene, men forsterket dem i 1998 og 1999.

Figur 2. Ressursbruk i petroleumsnæringen i prosent av BNP Fastlands-Norge

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskapets første registrering av produktinnsats i petroleumsnæringen var for 1971. Veksten i produktinnsatsen i petroleumsnæringen samlet var særlig sterk fram mot 1985. Etter en markert nedgang i 1987 fortsatte økningen til 1993. Målt som andel av BNP Fastlands-Norge var det deretter tendens til tilbakegang fram til 2000. Gjennom 2000-tallet har det igjen vært en markert vekst. I 2009 tilsvarte produktinnsatsen i petroleumsvirksomheten 7 prosent av BNP Fastlands-Norge og dette representerer en foreløpig topp. Konjunkturimpulsene har imidlertid vært relativt beskjedne og langt mer beskjedne enn de investeringsutviklingen har bidratt med.

Den første sysselsettingen i petroleumsvirksomheten ble registrert i nasjonalregnskapstallene for 1972. I figur 2 er det størrelsen på lønnskostnadene i petroleumsnæringen i forhold til BNP Fastlands-Norge som er plottet. Lønnskostnadene i petroleumsvirksomheten som andel av BNP Fastlands-Norge økte kraftig fram til og med 1985, hvor de utgjorde 1,6 prosent av BNP Fastlands-Norge. I årene deretter har denne andelen gjennomgående steget, men i et klart mer moderat tempo. I løpet av de 23 årene fra 1985 til 2008 var økningen bare 1,0 prosentpoeng. Helt monoton har økningen ikke vært, men svingningene har vært meget moderate.

Utviklingen i den samlede ressursbruken i petroleumsnæringen illustreres i figur 2. I følge de foreløpige nasjonalregnskapstallene utgjorde den samlede ressursinnsatsen i petroleumsvirksomheten i 2009 18,5 prosent av BNP Fastlands-Norge. Det er den høyeste andelen så langt. Fra 2002 til 2007 økte andelen med over 4 prosentpoeng – og det var i en periode med meget sterk vekst i aktivitetsnivået i Fastlands-Norge. Etterspørselen fra petroleumsvirksomheten bidro dermed i meget høy grad til konjunkturoppgangen som tok slutt ved årsskiftet 2007/2008, og ga impulser som deretter motvirket konjunkturedgangen i kjølvannet av finanskrisen i 2008 og i 2009.

Kryssløpsanalyse: Hvilke næringer leverer til petroleumsvirksomheten?

En kryssløpsanalyse tar utgangspunkt i det vi betrakter som leveranser fra ulike næringer til ulike sluttanvendelser (i vårt tilfelle gjelder dette også produktinnsats i petroleumsnæringen) i et enkelt år. Ideen er at dette skal si noe generelt om strukturen i norsk økonomi og dermed noe om hvordan eventuelle endringer i ulike sluttanvendelser påvirker næringsstrukturen i fremtiden.

De direkte leveransene til petroleumsnæringen gjelder omfanget av varer og tjenester som blir levert fra den enkelte næring. Dette betraktes som "produksjon" hos den leverende næringen. Dette må imidlertid ikke forveksles med næringens verdiskaping knyttet til leveransen. I produksjonsprosessen anvender næringene nemlig i tillegg til arbeidskraft og kapital også produktinnsats som leveres fra andre næringer. Trekkes produktinnsatsen fra produksjonsverdien i den aktuelle leveransen kommer en fram til bearbeidingsverdien, eller bruttoproduktet, knyttet til næringens direkte leveranse. De som leverer produktinnsats til de som "produserer" de direkte leveransene bidrar med egen bearbeidingsverdi, men trenger også produktinnsats fra andre næringer. Noe av dette kan komme fra næringen som stod for de direkte leveransene og resten fra andre næringer inkludert i utlandet, altså import. Når man tar hensyn til alle slike direkte og indirekte leveranser, hvor all produktinnsats knyttet til de aktuelle leveransene trekkes fra hver enkelt nærings samlede produksjon knyttet til de samme leveransene, framkommer næringenes samlede bearbeidingsverdi knyttet til den aktuelle leveransen.

Direkte leveranser

Størrelsen på de direkte leveransene til petroleumsvirksomheten gir et første svar på størrelsen av petroleumsvirksomhetens ringvirkninger. Tabell 1 viser de direkte leveransene til petroleumsvirksomheten fra ulike næringer som andel av de samlede leveransene av henholdsvis produktinnsats og investeringer til petroleumsnæringen.

De fastlandsbaserte tjenestenæringene har de største direkte leveransene av produktinnsats til petroleumsnæringen. Leveransene blir først og fremst levert av næringen *annen privat tjenesteyting*. Samlet leverer denne næringen 1/6 av produktinnsatsen. I første rekke er det snakk om tjenester fra undernæringen *annen forretningsmessig tjenesteyting*. Denne undernæringen leverer blant annet ulike typer IKT- og ingeniørtjenester. Av de øvrige undernæringene er det først og fremst *eiendomsdrift* og *hotell og restaurant* som leverer til petroleumsnæringen. Næringene *varehandel*, *innenlandsk samferdsel* og *bank og forsikringstjenester* har også store direkte leveranser til petroleumsnæringen.

Industrien leverer 27 prosent av all produktinnsats i petroleumsnæringen, altså noe mindre enn tjenestenæ-

Tabell 1. Direkte leveranser¹ fra ulike næringer til petroleumsnæringen². I prosent av leveransene. 2006

	Produktinnsats	Investeringer
Primærnæringer inkl. fiskeoppdrett	0,0	0,0
Industri	27,2	19,5
Produksjon av konsumprodukter	3,4	0,6
Produksjon av produktinnsats og investeringsprodukter	5,4	0,7
Industrielle råprodukter	2,0	0,3
Raffinering av råolje	1,0	0,0
Produksjon av verkstedprodukter	9,0	4,3
Skip og plattformer	6,2	13,5
Bygg og anlegg	0,5	6,7
Utvinning av petroleum og rørtransport, inkl. tjenester	11,8	18,6
Utenriks sjøfart	1,9	4,9
Kraftproduksjon	2,7	0,2
Tjenester fra fastlandsnæringer	34,7	27,0
Bank og forsikring	4,7	0,4
Samferdsel	5,3	3,6
Varehandel	8,0	3,5
Annen privat tjenesteyting	16,7	19,5
Offentlig forvaltning	4,0	0,0
Import	16,8	21,9
Avgifter	0,4	1,2
Innenlandske leveringer	82,9	76,9

¹ Tallmaterialet beregningene bygger på er relativt disaggregert. Produksjonen i norsk økonomi er delt inn i 120 næringer. Dette er imidlertid en betydelig aggregering i forhold til nasjonalregnskapets fineste inndeling.

² For mer detaljerte resultater henvises det til Eika m.fl. (2010).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ringene. Innen industrien er næringen *verkstedprodukter* den største leverandøren, og leverer alene 9 prosent av all produktinnsats til petroleumsnæringen. Produktinnsats inkluderer også vedlikehold, noe som kan være noe av årsaken til hvorfor undernæringen *maskiner og utstyr* leverer så mye som 4 prosent av produktinnsatsen til petroleumsnæringen. Egenleveransene utgjør 12 prosent og den direkte importandelen er 17 prosent. De øvrige næringene leverer lite direkte av produktinnsatsen i petroleumsnæringen.

Ser vi bort fra egenleveransene kommer de direkte leveranser til petroleumsnæringens investeringer i hovedsak fra to næringer: *Produksjon av skip og oljeplattformer* samt *annen privat tjenesteyting*. Sammen med egenleveranser, står disse tre næringene for 52 prosent av alle investeringsvarer som leveres til petroleumsnæringen. Næringen *produksjon av skip og plattformer* leverer i første rekke plattformer og undersjøiske installasjoner. Store deler av leveransene fra *annen privat tjenesteyting* leveres av de to undernæringene *annen forretningsmessig tjenesteyting* og *eiendomsdrift*. Store leveranser av ulike typer konsulentvirksomhet fører til at *annen privat tjenesteyting* er den største leverandøren knyttet til investeringer i petroleumsnæringen. Samlet leverer den fastlandsbaserte tjenestesektoren direkte 27 prosent av det som investeres i petroleumsvirksomheten. Dette er en god del mer enn leveransene fra industrien, som utgjør i underkant av 20 prosent.

Egenleveransene av investeringsvarer er stor. Det dreier seg blant annet om boretjenester både i forbindelse med produksjonsboring og leting. Totalt er egenleveransene på 19 prosent, som er vesentlig høyere enn for leveranser av produktinnsats.

Direkte og indirekte leveranser målt i bearbeidingsverdi

For å finne anslag for bearbeidingsverdien i den enkelte næring knyttet til de direkte og indirekte leveransene, må nasjonalregnskapsmaterialet organiseres som en modell. Når leveransene til petroleumsnæringen øker, legges det i denne modellen til grunn at forholdet mellom den enkelte nærings produktinnsats og produksjon er fast og lik gjennomsnittet for 2006. Resultatet av modellberegningene vises i tabell 2 som andeler av de samlede leveransene til petroleumsnæringen av henholdsvis produktinnsats og investeringer som kommer fra de enkelte næringene i form av bearbeidingsverdi (bruttoprodukt i nasjonalregnskapsterminologi). En mer detaljert oversikt gis i Eika m.fl. (2010).

Bearbeidingsverdien i industrien knyttet til de direkte og indirekte leveransen av produktinnsats til petroleumsnæringen er på 12 prosent, mens bearbeidingsverdien i tjenestesektoren utgjør 32 prosent og den direkte og indirekte importandelen er 33 prosent. Egenleveransene fra petroleumsnæringen er beregnet til 12 prosent. Tilsvarende tall for leveransene av investeringsvarer er 27 prosent for den fastlandsbaserte tjenestesektoren,

Tabell 2. Direkte og indirekte leveranser målt i bearbeidingsverdi fra ulike næringer til petroleumsnæringen. I prosent av leveransene. 2006

	Produktinnsats	Investeringer
Primærnæringer inkl. fiskeoppdrett	0,8	0,4
Industri	12,3	11,0
Produksjon av konsumprodukter	1,4	0,5
Produksjon av produktinnsats og investeringsprodukter	3,5	1,8
Industrielle råprodukter	0,8	0,4
Raffinering av råolje	0,1	0,1
Produksjon av verkstedprodukter	4,4	3,0
Skip og plattformer	2,1	5,2
Bygg og anlegg	1,1	3,7
Utvinning av petroleum og rørtransport, inkl. tjenester ¹	12,4	11,6
Utenriks sjøfart	0,7	1,6
Kraftproduksjon	3,1	0,8
Tjenester fra fastlandsnæringer	32,0	27,1
Bank og forsikring	4,3	1,6
Samferdsel	4,5	3,6
Varehandel	7,1	4,9
Annen privat tjenesteyting	16,0	16,9
Offentlig forvaltning	2,9	0,6
Import	32,9	42,1
Avgifter	1,9	1,2
Innenlandske leveringer	65,2	56,7

¹ Den initiale økningen i næringsens produktinnsats er ikke regnet med.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mens industriens andel er 11 prosent og den direkte og indirekte importandelen er på 42 prosent.

De indirekte og direkte leveransene til petroleumsvirksomheten fra industrien målt i bearbeidingsverdi er betydelig lavere enn de direkte leveransene som måles i produksjonsverdi. Leveransene fra tjenestesektoren er om lag på samme nivå, mens importandelen doubler seg. For leveransene av produktinnsats til petroleumsnæringen fra industrien, er det særlig de to industrinæringene *produksjon av verkstedprodukter* og *produksjon av skip og plattformer* som reduserer sine leveranser når vi ser på bearbeidingsverdien knyttet til de direkte og indirekte leveransene og ikke bare de direkte leveransene. Når det gjelder investeringsleveransene skiller næringen *produksjon av skip og plattformer* seg ut. Næringen benytter store mengder produktinnsats både fra øvrige deler av industrien, men også fra tjenestesektoren. Videre er importandelen for produksjon av oljeplattformer høy, våre analyser viser at den er på hele 51 prosent, jfr. tabell B.5 i Eika m.fl. (2010). Begge disse faktorene er med på å forklare hvorfor bearbeidingsverdien fra de øvrige industrinæringene er på om lag samme nivå som de direkte leveransene.

Sammenlignet med de direkte leveransene er det stor forskjell i størrelsen på investeringsleveransene fra bygg og anlegg når vi inkluderer de indirekte leveransene og måler i bearbeidingsverdi. Disse direkte og indirekte leveransene er større enn leveransene fra flere av industrinæringene. Årsaken er at flere av anleggene i petroleumsnæringen er landbaserte, slik som administrasjonsbygg, men også ilandføringsanlegg slik som anleggene på Melkøya eller Nyhamna. Investeringene i landanlegg har riktignok falt de seneste årene slik at bygg og anlegg trolig leverer en mindre andel av investeringsvarene i 2009 enn i 2006, som er utgangspunkt for vår analyse.

Leveransene fra de enkelte tjenestesektorene forandres når de indirekte leveransene tas med. Leveranser til produktinnsats blir, med unntak av leveransene fra *annen privat tjenesteyting*, redusert. For investeringsleveransene økte leveransene fra *bank og forsikring* samt *varehandel*, mens de øvrige gikk ned.

De direkte og indirekte leveransene fra tjenestesektoren er om lag tre ganger så store som leveransene fra industrien, mens de direkte leveransene nesten er på samme nivå. Bearbeidingsverdien i tjenestesektoren som er knyttet til produktinnsats og investeringer levert til petroleumsvirksomheten er altså veldig mye større enn tilsvarende for industrien. Dette henger blant annet sammen med at industrien benytter tjenester i sin produksjon, mens produksjonen i tjenesteytende næring i stor grad foregår uten produktinnsats fra industrien.

Antall sysselsatte knyttet til petroleumsvirksomheten

Ved å ta utgangspunkt i resultatene for direkte og indirekte leveranser, kan vi lage et anslag på omfanget

Tabell 3. Antall sysselsatte direkte og indirekte knyttet til petroleumsvirksomheten i 1 000 personer. 2006

Primærnæringer inkl. fiskeoppdrett	3,1
Industri	31,8
Produksjon av konsumprodukter	2,7
Produksjon av produktinnsats og investeringsprodukter	7,4
Industrielle råprodukter	1,0
Raffinering av råolje	0,1
Produksjon av verkstedprodukter	10,1
Produksjon av skip og plattformer	11,0
Bygg og anlegg	7,9
Utenriks sjøfart	3,4
Kraftproduksjon	1,0
Tjenester fra fastlandsnæringer	90,4
Bank og forsikring	3,7
Samferdsel	12,3
Varehandel	24,2
Annen privat tjenesteyting	54,9
Offentlig forvaltning	6,8
Utvinning av petroleum og rørtransport, inkl. tjenester	36,4 ¹
Samlet sysselsetting	186,0

¹ Dette er hele sysselsetting i petroleumsnæringen

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av sysselsettingen i Norge som kan knyttes til de direkte og indirekte leveransene til petroleumsnæringen. Ved å kombinere størrelsen på de samlede leveransene av henholdsvis produktinnsats og investeringer i petroleumsnæringen og andelen i tabell 2 finner vi leveransene målt i bruttoprodukt fra den enkelte næring. Vi forutsetter at leveransene til petroleumssektoren er gjennomsnittlig arbeidsintensive og multipliserer derfor opp andelen av bruttoproduktet som disse leveransene utgjør for den enkelte næring med næringstall for sysselsettingen i 2006. Resultatet av denne eksersisen, hvor også sysselsettingen i petroleumsnæringen selv er tatt med, er gitt i tabell 3.

I følge våre beregninger kan en sysselsetting på 186 000 personer, tilsvarende 7,6 prosent av den samlede sysselsettingen i Norge, knyttes direkte og indirekte til aktiviteten i petroleumsnæringene i 2006. Dette gjelder selve utvinningen, petroleumssektorens investeringer og produktinnsats.

Ved å ta utgangspunkt i kryssløpsanalysen for 2006 og petroleumsinvesteringene og produktinnsatsen i 2009, kan vi få fram et anslag for hvordan leveransene fordelte seg på norske næringer i 2009. Deretter kan vi bruke samme metodikk som ovenfor. I følge beregningene var 206 000 personer i 2009 direkte eller indirekte knyttet til petroleumsproduksjonen. Dette utgjør knappe 8 prosent av den samlede sysselsettingen i Norge.

Samlede virkninger av endringer i petroleumsnæringens etterspørsel

I avsnittet ovenfor ble leveringene til petroleumsnæringen analysert i en statisk kryssløpsanalyse. En slik tilnæringsmåte fanger ikke opp de økonomiske effektene som følger av virkningene på leverandørenes aktivitet. Hvis vi ønsker å ta hensyn til at aktørene

endrer sin tilpasning på alle områdene i økonomien når aktiviteten endres som følge av en etterspørselsendring fra petroleumsnæringen, må en makroøkonomisk modell benyttes, og vi bruker KVARTS. Fokus må imidlertid også endres – til en mer marginal betraktningmåte: Mens leveransene i forrige avsnitt i prinsippet var basert på samtlige leveranser det året i norsk økonomi, vil vi med den følgende modelleksersisen se nærmere på hva som skjer ved marginale endringer i petroleumssektorens etterspørsel etter produksjonsfaktorer.

Stiliserte virkningsberegninger med KVARTS

KVARTS er en makroøkonomisk modell hvor kryssløps- og regnskapssammenhengene er supplert med empirisk bestemte atferdssammenhenger forankret i økonomisk teori. Kryssløpet er en aggregert versjon av kryssløpsmodellen benyttet i forrige avsnitt. Dette innebærer isolert sett mindre presise resultater som vil kunne avvike litt fra resultatene i forrige avsnitt. Samtidig innebærer altså bruken av KVARTS at langt flere momenter trekkes inn i analysen.

KVARTS er basert på kvartalsdata og avviker med det fra MODAG som er basert på årsdata, men er ellers nærmest identisk med hensyn på teoribakgrunn og egenskaper. For en detaljert presentasjon av modellen henvises det derfor til den mest oppdaterte dokumentasjonen av MODAG som er Boug og Dyvi (2008).

Vi gjennomfører tre separate beregninger hvor etterspørselskomponentene endres enkeltvis. Alle beregningene gjøres med utgangspunkt i KVARTS-versjonen fra september 2009, og bruker den faktiske historiske utviklingen forlenget med prognosebanen presentert i SSB (2009), som referansebane. Det tar lang tid før alle virkninger av en endring har fått spille seg ut – så også i KVARTS. For å få fram effektene i et slikt tidsperspektiv har vi valgt å se på beregningene over en tiårsperiode fra 2004 og ut 2013. I beregningene ser vi på effektene av at de ulike etterspørselskomponentene øker. Virkningen av en reduksjon, som i et langsiktig perspektiv er mer relevant, vil være tilsvarende, men med motsatt fortegn.

Økte investeringer

For å belyse betydningen av investeringer i petroleumsnæringen for norsk økonomi gjøres en beregning hvor investeringene i petroleumsnæringen årlig er 10 milliarder 2006-kroner høyere enn i referansebanen. Økningen fordeles etter kapitalarter i forhold til sammensetningen i 2006.

I første omgang slår de økte investeringene ut i økt import og produksjon i norske næringer som skal dekke økningen i denne etterspørselen. På helt kort sikt er det altså de kryssløpskorrigerte effektene vi har sett på tidligere som utgjør det meste av virkningene på norsk økonomi. Ganske raskt bidrar imidlertid økning i konsumet i husholdninger og andre næringers investeringer til nye impulser mot norsk produksjon og import. Aktivitetsøkningen i norsk økonomi bidrar også til at

Tabell 4. Virkningen på noen makroøkonomiske hovedstørrelser av en permanent økning i ressursbruken i petroleumsvirksomheten på 10 milliarder 2006-kroner. Avvik fra referansebanen i prosent der annet ikke fremgår

	Investeringer			Produktinnsats			Sysselsetting		
	2004	2005	2013	2004	2005	2013	2004	2005	2013
Konsum i husholdninger og ideelle org.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,6	1,1	1,0
Boliginvesteringer	0	0	-0,8	0	0	-0,6	0	-0,1	0,1
Boligpris	0	-0,1	-0,4	0	-0,1	-0,2	0,3	0,7	1,7
Husholdningens realdisponible inntekt	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	1,2	1,6	1,3
Sparerate, i pst.poeng	0,14	0,12	0,18	0,15	0,13	0,17	0,71	0,61	0,34
Bto.inv. fast kap. i alt	3,1	2,8	1,8	0,2	0,2	-0,1	0	0,1	0,1
Utvinning av petroleum og rørtransport ink. tjenester	13,0	10,9	9,0	0	0	0	0	0	0
Fastlands-Norge	0,2	0,2	-0,1	0,2	0,3	-0,1	0,1	0,2	0,1
Næringer	0,4	0,5	0,1	0,5	0,6	0,2	0,1	0,5	0,1
Industri	0,3	0,2	-0,2	0,8	0,7	-0,1	0	0	-0,5
Etterspørsel fra Fastl.-Norge	0,1	0,1	0	0,1	0,1	0,1	0,3	0,6	0,6
Eksport	0	0	0	0	0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Trad. varer	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
Import	0,9	0,9	0,8	1,0	1,0	0,8	0,4	0,8	0,9
BNP	0,3	0,3	0,2	0,3 ¹	0,3 ¹	0,2 ¹	0,1	0,2	0,1
Fastlands-Norge (markedsverdi)	0,3	0,3	0,1	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2
Fastlands-Norge (basisverdi)	0,3	0,3	0,1	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0
Næringer	0,4	0,4	0,2	0,5	0,4	0,2	0,1	0,2	0,1
Industri	0,5	0,3	0,1	0,7	0,6	0,1	0	-0,1	-0,1
Sysselsetting i alt	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2
Arbeidsstyrke	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Ledighetsrate, pst.poeng	-0,13	-0,1	-0,06	-0,13	-0,1	-0,04	-0,13	-0,08	-0,03
Gj.sn.lønssats	0,2	0,2	0,6	0,2	0,2	0,7	1,6	1,9	2,6
Lønssats industri	0,2	0,1	0,6	0,1	0,1	0,8	0,2	0,1	0,3
Konsumprisindeksen	0	0	0,2	0	0	0,2	0,1	0,1	1,2
Importpriser	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	-0,4	-0,8	0,3
Importveid valutakurs	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,7	-1,0	0,3
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,09	0,09	0,19	0,08	0,09	0,19	0,22	0,26	0,37
Driftsbalanse, mrd. kroner	-4,1	-3,2	-11,8	-5,6	-6,9	-12,4	-4,7	-8,9	-11,0

¹ Tallene er korrigert for den initiale endringen i produktinnsatsen i petroleumsvirksomheten. Den isolerte virkningen av å øke produktinnsatsen med 10 mrd. kroner er at BNP reduseres tilsvarende. Denne virkningen er fjernet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

den kostnadmessige konkurranseevnen svekkes, som igjen gir opphav til nye virkninger i økonomien.

Figur 3 og tabell 4 viser at den samlede økningen i innenlandsk bearbeidingsverdi, målt med bruttonasjonalprodukt (BNP), er litt over 6 milliarder kroner det første året. Dette er betydelig lavere enn etterspørselsøkningen. Som tidligere nevnt, leveres en stor del av petroleumsinvesteringene fra utlandet slik at importen øker med nesten 5 milliarder kroner. Utover dette utsettes aktiviteten i Norge for to motstridende effekter. Bruken av økte inntekter i husholdningene og økt investeringsetterspørsel i bedriftene trekker aktiviteten opp, mens svekket konkurranseevne trekker aktiviteten ned – gjennom redusert eksport og økte importandeler.

Høyere sysselsetting og reallønn bidrar til at husholdningenes konsum det første året øker med 0,1 prosent. Dette utgjør knappe 8 prosent av den initiale økningen i petroleumsinvesteringene.

Den økte aktiviteten bidrar til at behovet for realkapital i andre næringer øker. Det første året øker derfor investeringene i fastlandsnæringene med 0,4 prosent, noe som tilsvarende knappe 5 prosent av den initiale impulsen fra petroleumsnæringene.

En svakt tilstrammende pengepolitikk bidrar til at krona styrkes. Timelønnskostnadene stiger også som følge av økt lønnsomhet og økt press i arbeidsmarkedet. Med det svekket den kostnadmessige konkurranseevnen og dermed eksporten tilsvarende 3 prosent av den initiale impulsen.

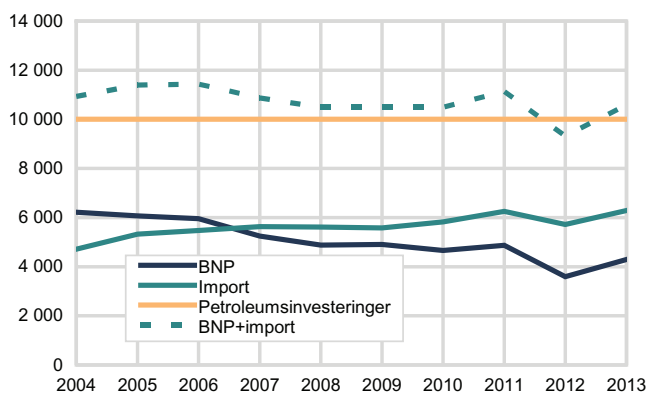
Tabell 5. Virkning på bruttoprodukt av en permanent økning ressursbruken i petroleumsvirksomheten¹ tilsvarende 10 milliarder 2006-kroner. Avvik fra referansebanen i millioner 2006-kroner

	Investeringer			Produktinnsats			Sysselsetting		
	2004	2005	2013	2004	2005	2013	2004	2005	2013
Jordbruk og skogbruk	-21	-13	-70	-13	-16	-72	47	15	-43
Fiskeoppdrett	0	0	2	1	1	-1	-1	0	0
Industri	859	624	109	1269	1144	268	-72	-250	-106
Konsumprodukter	-10	-25	-56	-2	-18	-117	-17	-4	-40
Produktinnsats- og investeringsvarer	177	145	-32	223	179	-31	30	8	94
Industrielle råvarer	6	-7	-87	45	29	-65	-11	-22	-102
Raffinering av råolje	2	-8	-30	2	-7	-30	16	13	-45
Verkstedsprodukter	204	173	-93	963	945	557	-88	-216	-74
Skip og plattformer	480	346	407	38	16	-46	-2	-29	61
Bygg og anlegg	572	533	153	119	119	-159	-9	-11	-385
Utvinning av petroleum og rørtransport inkl. tjenester	1564	1543	1394	1089 ¹	1086 ¹	970 ¹	-2	-4	-7
Utenriks sjøfart	207	167	131	41	19	-22	-301	-364	-245
Tjenester fra fastlandsnæringene	2416	2461	1894	2714	2704	2171	827	1744	1178
Varehandel	417	484	354	595	643	606	416	832	940
Innenlandsk samferdsel	119	121	219	286	260	244	-2	8	-92
Bank- og forsikringstjenester	199	238	225	329	364	379	134	306	592
Boligtjenester	-7	-8	-155	-6	-8	-127	-2	-6	37
Annen privat tjenesteyting	1688	1626	1251	1510	1445	1069	281	604	-299
BNP, Fastlands-Norge (basisverdi)	3825	3605	2085	4089	3953	2204	2171	4062	3290
Produktavgifter og -subsider	619	750	680	468	616	737	1389	2576	2658
BNP, Fastlands-Norge (markedsverdi)	4444	4355	2765	4557	4570	2942	782	1486	632
Import	4713	5326	6289	4995	5554	6735	2160	4442	7099
BNP (markedsverdi)	6214	6065	4290	5687 ¹	5674 ¹	3891 ¹	1869	3694	3038

¹ Tallene er korrigeret for den initiale endringen i produktinnsatsen i petroleumsvirksomheten. Den isolerte virkningen av å øke produktinnsatsen med 10 mrd. kroner er at bruttoproduktet reduseres tilsvarende. Denne virkningen er fjernet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Økning i petroleumsinvesteringer på 10 milliarder 2006-kroner. Avvik fra referansebanen i millioner 2006-kroner

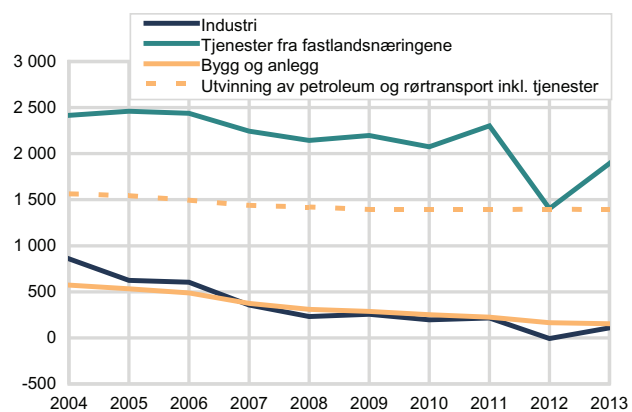

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Virkningene på aktiviteten i næringene, målt ved bruttoprodukt (bearbeidingsverdien), er vist i tabell 5 og figur 4. I hele beregningsperioden er den største økningen i bruttoproduktet innen tjenester fra fastlandsnæringene, men petroleumsnæringen står også for en betydelig del av økningen i BNP.

Virkningen er størst det første året og går deretter noe ned, blant annet på grunn av redusert eksport. Virkningen på bruttoproduktet går også ned over tid som følge av at forholdet mellom produktinnsats og produksjon (produktinnsatsandelen) øker fordi relative priser på

Figur 4. Virkning på bruttoprodukt av 10 milliarder 2006-kroner økte petroleumsinvesteringer. Avvik fra referansebanen i mill. 2006-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

innsatsfaktorene endres i favør av produktinnsats. Motstykket til dette er at samlet import øker.

Samlet sett øker sysselsettingen med 4900 personer i det første året. Virkningen stiger de påfølgende årene til det maksimale i det tredje og fjerde året med 5600 personer. Deretter reduseres økningen i sysselsettingen. Også når det gjelder sysselsetting kommer det klart største bidraget fra tjenestenæringene, mens virkningene i de andre næringene er mer beskjedne.

De økte lønnsattsene og bedringen i arbeidsmarkedet bidrar til at arbeidstilbudet øker det første året med 0,1 prosent eller 2000 personer i forhold til referansebanen. Arbeidsledigheten blir dermed redusert med 2900 personer. De neste årene reduseres nedgangen i arbeidsledighetsraten til tross for at sysselsettingen øker. Dette henger sammen med at økningen i arbeidstilbudet blir større i løpet av de første årene og når sitt maksimum i det fjerde året med 3400 personer. Virkningen på lønnsattsene øker gjennom alle de 10 årene, mens virkningen på reallønna stiger i de åtte første årene, for deretter å gå litt ned. Etter 10 år er den gjennomsnittlige timelønna 0,6 prosent høyere enn i referansebanen, mens reallønna er 0,4 prosent høyere.

Økt produktinnsats

Som det går fram av tabell 4 og tabell 5, er virkningene av endringer i etterspørselen i form av produktinnsats i petroleumsnæringen ganske lik virkningen av endringer i investeringssetterspørselen. Etterspørselsendringene virker gjennom de samme typer kanaler. Forskjellene på næringsnivå skriver seg fra varesammensetningen av henholdsvis investeringer og produktinnsats i petroleumsnæringen.

Som det framgår av tabell 5, er virkningene på bruttoproduktet i industrien og de fastlandsbaserte tjenestene næringene litt større, mens effektene for bygg- og anlegg og petroleumsnæringen er mindre, sammenliknet med virkningene av økte petroleumsinvesteringer.

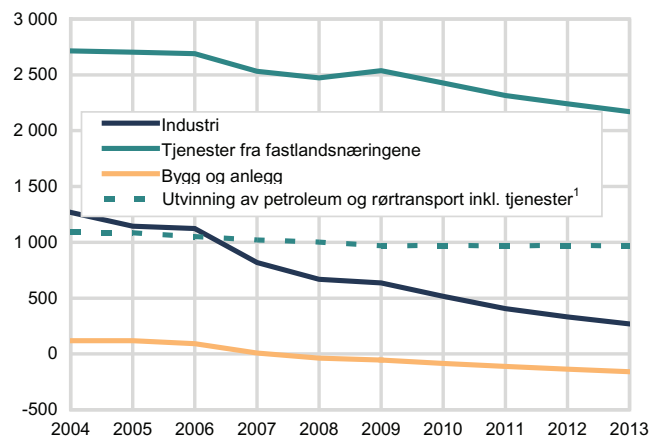
Økt sysselsetting

For å kunne se virkningene på økonomien av petroleumsnæringens bruk av arbeidskraft opp mot bruken av andre produksjonsfaktorer, ser vi på en økning i timeverksinnsatsen tilsvarende en økning i lønnskostnadene på 10 milliarder 2006-kroner. Antall utførte timeverk i petroleumsvirksomheten er økt med det samme antall i forhold til referansebanen i hele beregningsperioden. Også beregningen av arbeidskraftsbruken, er partiell: Vi er i denne sammenheng ikke opptatt av hva denne arbeidskraften bidrar med i verdiskaping i petroleumsnæringen, men derimot av ringvirkningene av denne ressursbruken.

Virkningen av en slik sysselsettingsøkning går i første omgang gjennom to kanaler. Husholdningene øker sin inntekt både fordi flere kommer i arbeid og fordi lønnsnivået i petroleumsvirksomheten er høyere enn i andre næringer. Den andre kanalen går gjennom arbeidsmarkedet. Økt etterspørsel etter arbeidskraft reduserer arbeidsledigheten, noe som bidrar til økte lønninger og som dermed forsterker virkningene gjennom den første kanalen.

Av tabell 3 går det klart fram at virkningene på norsk økonomi av petroleumsnæringens bruk av arbeidskraft, på noen punkter skiller seg klart fra bruken av andre produksjonsfaktorer. Husholdningenes inntekter, forbruk og sparing, øker vesentlig mer enn ved bruk av andre typer produksjonsfaktorer. Fordi førsterunde

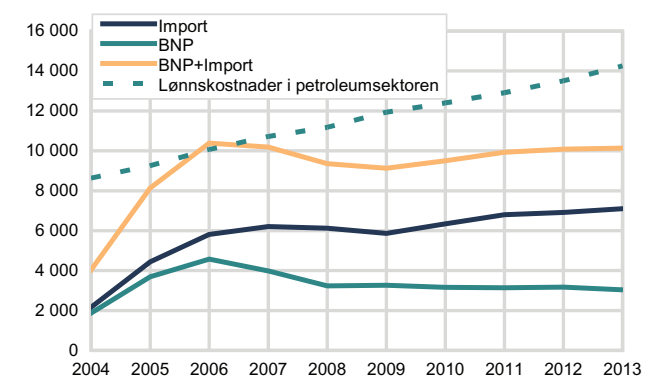
Figur 5. Økning i produktinnsatsen i petroleumsnæringen på 10 milliarder 2006-kroner. Avvik fra referansebanen i millioner 2006-kroner

¹ Korrigert for den initiale endringen i produktinnsatsen i petroleumsvirksomheten

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Virkninger av en permanent økning i timeverkene i petroleumsvirksomheten tilsvarende en økning i lønnskostnadene på 10 milliarder 2006-kroner. Avvik fra referansebanen i millioner 2006-kroner

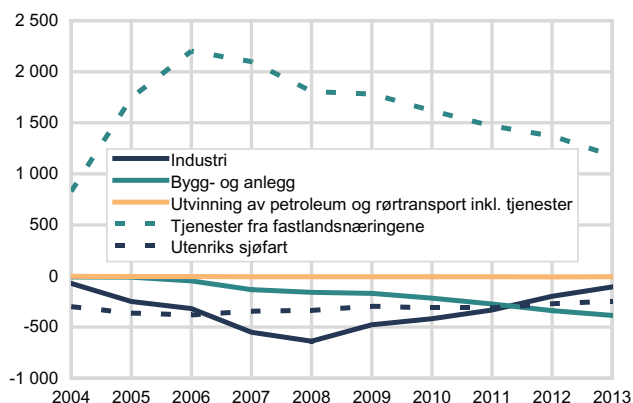

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

effekten går gjennom husholdningenes etterspørsel og en del av inntektsøkningen spares, blir virkningene på aktiviteten i økonomien generelt noe lavere.

De økte lønningene bidrar til at husholdningene øker tilbudet av arbeidskraft. Dermed reduseres arbeidsledigheten vesentlig mindre enn den initiale økningen i sysselsettingen. Etterspørselen fra Fastlands-Norge øker med 0,3 prosent det første året, toppes med 0,8 prosent i det tredje og går deretter ned til 0,6 prosent etter ti år. Det meste av denne etterspørselen blir dekket opp av økt import. Svekket kostnadmessig konkurransevne fører til redusert eksport, men det er også en klar økning i BNP Fastlands-Norge. Ettersom husholdningskonsum er avgiftstungt – er det først og fremst avgiftene (i faste priser) som øker. Ser vi på BNP i fastlandsnæringene (som er i basisverdi, altså rensset for avgifter) er det en liten økning i hele beregningsperioden, mest i det andre og tredje året. Sysselsettingen utenom petroleumsnæringen går litt ned i hele perioden.

Figur 7. **Virkning på bruttoprodukt av en permanent økning i timeverkene i petroleumsvirksomheten tilsvarende en økning i lønnskostnadene på 10 milliarder 2006-kroner. Avvik fra referansebanen i mill. 2006-kroner**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Lønningene stiger som følge av den økte sysselsettingen i petroleumsvirksomheten. Dette fører igjen til at prisene øker i forhold til hva de ellers hadde vært. Som en respons på økt inflasjon og press i arbeidsmarkedet, settes renta litt opp. I forhold til hva den ellers hadde vært øker pengemarkedsrenta med 0,2 prosentpoeng det første året og stort sett 0,4 prosentpoeng deretter. Dermed dempes økningen i husholdningsetterspørselen og krona styrkes, noe som igjen bidrar til å dempe inflasjonsøkningen. Styrkingen av kronen innebærer at lønnsomheten i industrien svekkes. Det samme bidrar økte priser på norskprodusert produktinnsats med. Lønningene i industrien øker derfor mindre enn i næringer som er mer skjermet fra internasjonal konkurranse.

Virkningen av denne etterspørselen fra petroleumsvirksomheten er altså av en helt annen karakter enn når næringens øvrige etterspørsel øker. I dette tilfelle er stimulansene ensidig rettet mot næringer som direkte og indirekte leverer til husholdningene.

Avslutning med et blikk framover

Oljeinntekter er en ressursgave fordi oljeutvinningen gir en langt høyere avkastning enn annen virksomhet. For Norge har imidlertid etterspørselen fra petroleumsvirksomheten også gitt meget viktige impulser til resten av økonomien. Ved den spede starten for 40 år siden var dette av liten betydning, men en bevisst politikk for å tilegne norske bedrifter kompetanse sammen med sterk vekst i etterspørselen har bidratt til å endre på dette.

Etterspørselen fra petroleumsvirksomheten er ikke bare knyttet til investeringer. Kjøp av varer og tjenester til den løpende driften – produktinnsatsen – er i de senere år nesten like betydelige som investeringene målt i løpende kroner. Den direkte etterspørselen etter arbeidskraft, målt som lønnskostnadene i petroleumsvirksomheten, har etter hvert også kommet opp på et høyt nivå. For å si noe om næringens betydning for aktivi-

teten i resten av norsk økonomi er det derfor åpenbart ikke nok bare å fokusere på petrolemsinvesteringene.

Leveransene til petroleumsvirksomheten kommer fra mange deler av norsk næringsliv. Det er slett ikke bare i det vi primært tenker på som leverandørnæringene at aktiviteten påvirkes av etterspørselen fra petroleumsvirksomheten. Når vi tar hensyn til de indirekte leveransene i form av produktinnsats, ser vi at dette gjelder et bredt spekter av næringer. I de senere år er importandelen knyttet til denne virksomheten redusert. Det innebærer at etterspørselen fra petroleumsvirksomheten er blitt viktigere for aktivitetsnivået i norsk økonomi. Det betyr også at endringer i etterspørselen generelt får større virkning for aktivitetsnivået i Norge og at utfordringene knyttet til en framtidig uunngåelig nedbygging av petroleumsnæringen vil øke.

I 2009 tilsvarte den samlede ressursbruken i petroleumsvirksomheten 18,5 prosent av BNP Fastlands-Norge, regnet i basispriser, eller 16 prosent regnet i markedsverdi. Som et stilisert regneeksempel vil en gradvis nedskalering av denne innsatsen til 10 prosent i løpet av 10 år, innebære årlig negative etterspørselsimpulser på 0,60-0,85 prosent av BNP Fastlands-Norge. Dette er av samme størrelsesforhold, men med motsatt fortegn, som den årlige gjennomsnittlige økningen i oljejenbruken over statsbudsjettet fra 2001 til 2010 i følge anslagene i Nasjonalbudsjettet for 2010. En slik nedskalering vil innebære utfordringer for norsk økonomi. Dette vil vi se nærmere på i neste fase av prosjektet som denne studien er en del av.

Referanser

- Boug, Pål og Yngvar Dyvi (red.) (2008): MODAG: En makroøkonomisk modell for norsk økonomi, *Sosiale og økonomiske studier* nr. 111, Statistisk sentralbyrå.
- Cappelen, Å., R. Choudhury og T. Eika (1996): Petroleumsvirksomheten og norsk økonomi 1973 -1993, *Sosiale og økonomiske studier* nr 96, Statistisk sentralbyrå.
- Eika, T., J. Prestmo og E. Tvetter (2010): Ringvirkninger av petroleumsvirksomheten. Hvilke næringer leverer, *Rapporter* 8/2010, Statistisk sentralbyrå.
- Johansen, P.R. og T. Eika (2000): Drivkrefter bak konjunkturforløpet på 1990-tallet, *Vedlegg* 11 i *NOU* 2000:21.
- Mæhle, N.Ø. (1992): Kryssløpsdata og kryssløpsanalyse 1970-1990, *Rapporter* 92/26, Statistisk sentralbyrå.
- SSB (2009): Konjunkturtrendene, *Økonomiske analyser* nr. 6, Statistisk sentralbyrå, side 3 – 29.
- SSB (2010): Økonomisk utsyn over året 2009, *Økonomiske analyser* nr. 1, Statistisk sentralbyrå.

Tenke globalt; handle lokalt eller handle kvoter?

En makroøkonomisk analyse av å gjennomføre Klimaforlikets mål for 2020

Taran Fæhn*

Stortingets klimaforlik inneholder mål om norske bidrag til globale, europeiske og innenlandske utslippskutt. Siden det er praktisk talt irrelevant for den globale oppvarmingen hvor utslippskuttene finner sted, vil et tilleggskrav om særlige innenlandske reduksjoner sannsynligvis øke Norges kostnader ved å oppnå sine globale og europeiske bidragsmål. Med utgangspunkt i makroøkonomiske modellberegninger drøfter denne artikkelen hvor store de samfunnsøkonomiske merkostnadene kan tenkes å bli.

Innledning

I januar 2008 inngikk flertallet på Stortinget det såkalte Klimaforliket. Avtalen uttrykker hva Norges særlige bidrag skal være for å begrense den globale temperaturøkningen til under 2 °C sammenliknet med før-industrielt nivå. Klimaforliket danner også grunnlaget for de målene Norge har rapportert til FN, slik landene ble enige om i Københavnforhandlingene i desember i fjor. Det er spesifisert mål for fremtidige bidrag til globale utslippsreduksjoner. Utover dette har Norge allerede påtatt seg internasjonale forpliktelser om globale bidrag i Kyoto-avtalen og gjennom deltakelsen i det europeiske kvotemarkedet (*The European Union Emissions Trading System* – EU ETS).

Slike internasjonale bidrag kan oppfylles enten ved å kjøpe kvoter i EU ETS, ved å kjøpe utslippsrettigheter gjennom de såkalte fleksible mekanismene nedfelt i Kyoto-protokollen eller ved å redusere norske utslipp. Klimaforliket inneholder ikke bare globale mål, men også formuleringer om hva som er realistiske mål for innenlandske utslippskutt. Siden det er praktisk talt irrelevant for den globale oppvarmingsprosessen hvor på kloden utslippskuttene skjer, vil et krav om særlige innenlandske reduksjoner sannsynligvis øke Norges kostnader ved å oppnå sine globale bidragsmål. Denne artikkelen drøfter hvor store merkostnadene kan tenkes å bli.

Kvantifiseringene baserer seg på makroøkonomiske modellanalyser av de globale og innenlandske målsettingene frem til 2020 som er uttrykt i Klimaforliket. I

Taran Fæhn er forsker ved Gruppe for økonomisk vekst og miljø (tfn@ssb.no)

den første beregningen har vi undersøkt konsekvensene av å bare ha globale bidragsmål, derunder europeiske forpliktelser om kutt innenfor EU ETS. Deretter har vi analysert to måter å gjennomføre de innenlandske målsettingene på, én der alle utslippskilder stilles overfor samme utslippspris og én der bedriftene i EU-ETS, som utgjør en svært konkurranseutsatt del av norsk næringsliv, ikke får tilleggsvirkemidler utover kvoteplikten. De innenlandske utslippsmålene kommer på toppen av de globale og europeiske bidragsmålene. Kvotemarkeder og fleksible mekanismer for kjøp av utslippsrettigheter er ment å sikre at en gitt, samlet utslippsreduksjon på tvers av landegrensene oppnås så billig som mulig, uavhengig av om utslippskuttene skjer innenlands, i Europa eller fra øvrige utenlandske kilder. Hvis dette er en rimelig forutsetning, kan de tre alternativene tolkes som ulike måter å oppnå de globale målene på, og en sammenligning vil antyde merkostnadene ved å pålegge at deler av reduksjonene skal foregå innenlands.

Et mye brukt argument for å unnta EU ETS-bedriftene, slik som i det tredje beregningsalternativet, er nettopp kostnadseffektivitet på tvers av land, i dette tilfellet innen Europa. Høyere utslippspriser i Norge enn i EU ETS vil føre til sterkere utslippskutt i norske EU ETS-bedrifter, men fordi totalutslippene innenfor systemet er gitt, vil utslippene øke tilsvarende andre steder i Europa. Det eneste verden oppnår er dyrere europeiske reduksjoner. Gitt et innenlandsk mål vil imidlertid skjermingen av EU ETS-bedriftene fordyre de innenlandske tiltakene og dermed gjøre det enda dyrere for Norge å oppfylle sine globale mål. Denne analysen bidrar til å kvantifisere merkostnadene ved å ha simultane mål for både globale, europeiske og innenlandske utslippsreduksjoner.

Den makroøkonomiske modellen

De makroøkonomiske vurderingene er gjort ved hjelp av beregninger på den empirisk baserte likevektsmodellen MSG-TECH. Det er en versjon av MSG6 utviklet i Statistisk sentralbyrå (Heide mfl., 2004). Modellen er

* Beregningene artikkelen tar utgangspunkt i, er utført med oppdragsmidler fra Miljøverndepartementet i forbindelse med prosjektet Klimakur 2020. Takk til Knut Einar Rosendahl og Torbjørn Hægeland for kommentarer til tidligere utkast og til Karl Jacobsen og Birger Strøm for bistand i beregningsarbeidet.

tilpasset studier av energi, utslipp og klimapolitikk. Den spesifiserer rundt 40 næringer og 60 produkter som er klassifisert med tanke på å få frem forskjeller i utslipp, samt substitusjonsmuligheter som påvirker utslippene. De utslippsgenererende aktivitetene inkluderer vareinnsats, energiinnsats, konsumaktiviteter, prosesser og avfallsdeponier. Modellen inkluderer alle de seks klimagassene omfattet av Kyoto-protokollen.¹ Det er forutsatt at myndighetenes budsjettbalanse alltid opprettholdes. I den benyttede modellversjonen gjøres dette ved å justere arbeidsgiveravgiften.

I modellen kan utslippsreduksjoner skje ved å redusere produksjonen, ved å erstatte utslippsintensive innsatsfaktorer og forbrugsgoder med andre, eller ved å investere i helt nye teknologier med lavere utslippsintensitet. Den sistnevnte muligheten for å skifte ut teknologien er lagt inn for prosessindustri, petroleumsvirksomhet og veitransport. Modelleringen er basert på utredninger i publiserte fagartikler og prosjektrapporter om utslippsreduksjonspotensial og kostnader ved alternative teknologier, både velkjente og foreløpig lite utprøvde. På dette grunnlaget har vi estimert marginale rense-kostnadskurver; se Fæhn mfl. (2010a) for nærmere dokumentasjon.

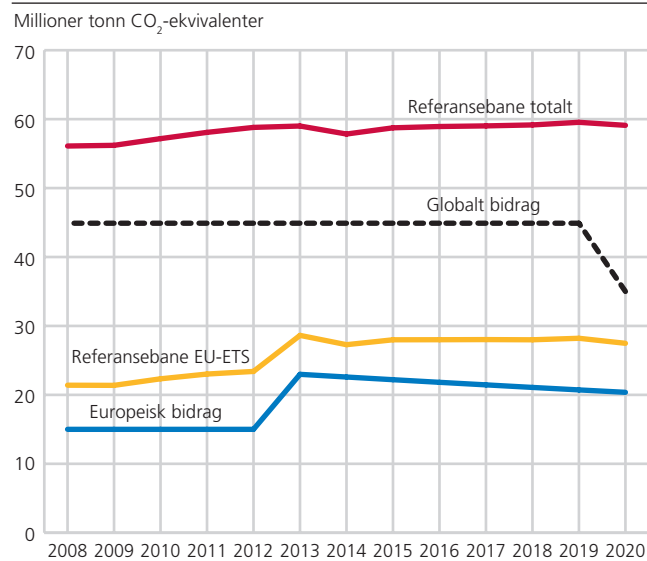
De samfunnsøkonomiske kostnadene måles ved velferdstapet i økonomien som helhet, der alle individene tillegges samme vekt. Velferden bestemmes av hele samfunnets neddiskonterte nytte i dag og framover, der nytten i en periode bestemmes både av det materielle konsumet i husholdningene, det offentlige konsumet, og hvor mye fritid konsumentene tar ut. Diskonteringsraten er satt til 5,5 prosent.

Hvis det er produktivetsforskjeller mellom næringer, kan samfunnet få mer eller mindre ut av ressursene når de omallokteres som følge av klimapolitikken. Produktivetsforskjeller kan være et resultat av at markedene ikke fungerer godt. Eksempelvis tar modellen hensyn til at det er en viss markedsmakt i markedene innenlands. Produktivetsforskjeller kan også skyldes offentlige markedsinngrep gjennom avgifter, skatter, subsidier eller reguleringer. Så lenge disse ikke er innført for å motvirke eventuelle markedssvikt, vil de også virke til å skape produktivetsforskjeller i økonomien (og såkalte skatteinteraksjonseffekter; se Parry mfl., 1999). Modellen har en rik beskrivelse av slike forhold, og som vi skal se, spiller de en viktig rolle for de beregnede kostnadene.

Norges mål om globale og europeiske bidrag

Innen 2020 har Norge satt seg et mål om å bidra til reduserte globale utslipp av klimagasser tilsvarende 30 prosent av Norges utslipp i 1990 – eller til et nivå på 35 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Norge har globale

Figur 1. De globale og europeiske målene, samt utslipp i referansebanen

forpliktelser alt i dag. Ifølge Kyoto-avtalen skal Norge holde seg under et totalt utslippstak på 250,6 millioner tonn CO₂-ekvivalenter for de fem årene 2008 - 2012. Landet har påtatt seg å overoppfylle sine Kyoto-forpliktelser med 10 prosent. Spres dette likt utover de fem Kyoto-årene, gir det et tak på anslagsvis 45 millioner tonn CO₂-ekvivalenter årlig. Det globale utslippstaket er illustrert ved kurven *Globalt bidrag* i figur 1. Der er det også lagt til grunn at utslippstaket holder seg som i Kyoto-perioden helt frem til 2020. Det forutsetter at innfrielsen av 2020-målet kan skje raskt gjennom kjøp av kvoter det samme året.

Kvoteforpliktelsene innenfor EU ETS gjelder i dag for utslipp fra prosesser og fra stasjonære forbrenningsanlegg av en viss størrelse innenfor følgende sektorer: Petroleumsvirksomhet, kjemisk og mineralsk produksjon (inkluderer sement), treforedling, kjemisk råvareindustri (inkluderer kunstgjødning), raffinering, deler av metallindustri, samt gasskraftproduksjon. Samlet kvotemengde for årene 2008 -2012 tilsvarer 15 millioner tonn årlig. I perioden 2013-2020 innlemmes flere sektorer, blant annet aluminiumsproduksjon. EU har konkretisert at utslippstaket for regionen i 2020 skal være på 79 prosent av 2005-utslippene. Legger vi det samme til grunn for Norges europeiske bidrag, blir utslippstaket for EU ETS-bedriftene samlet på 20 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2020. I årene fra 2013 er det antatt en årlig reduksjon på 1,7 prosent. Dette forløpet fremkommer ved kurven *Europeisk bidrag* i figur 1.²

Utfordringen knyttet til å nå de globale og europeiske målene avhenger av hvordan en tenker seg at forløpet ville sett ut i en referansebane uten de internasjonale

¹ De seks Kyoto-gassene er CO₂ (karbondioksid), N₂O (lystgass), CH₄ (metan), SF₆ (svovelheksafluorid), PFK (perfluorkarboner) og KFK (klorfluorkarboner).

² EUs kvotemarked for luftfart som trer i kraft fra 2012 er ikke inkludert i kurven. Det er av modelltekniske grunner antatt at all metallproduksjon innlemmes i EU ETS først i 2013, selv om en del metallbedrifter er kvotepliktig alt fra 2008. Utvidelsen fra 2013 øker utslippene fra EU ETS-bedriftene i referansebanen. For flere detaljer om forutsetningene, se Fæhn mfl. (2010b).

klimaforpliktelsene og bidragsmålene. Vi har benyttet Klimakur 2020s referansebane simulert på MSG6. Den er nærmere beskrevet i Fæhn mfl. (2010b). Utslippsutviklingen følger av forventet utvikling i norsk økonomi de neste tiårene, under forutsetning av at det ikke gjøres nye vedtak for den økonomiske politikken, inkludert klimapolitikken, og der det ses bort Norges deltakelse i Kyoto-avtalen og EU ETS, samt internasjonale kvotekjøp. Til grunn for den økonomiske utviklingen ligger først og fremst forutsetninger om ressursutvikling (arbeidskraft, naturressurser), samt forventninger om internasjonale rammebetingelser og produktivitetsvekst. Norges differensierte CO₂-avgiftssystem er modellert og påvirker utslippsutviklingen. De høyeste avgiftene ligger på mellom 300 og 350 kroner pr. tonn og gjelder for utslipp fra petroleumssektoren, transportoljer og fossile brenslere til oppvarming. Store deler av prosessindustrien er helt fritatt. Det er lagt til grunn en energi-effektivisering i de fleste sektorer på gjennomsnittlig mellom 1 og 1½ prosent. Utslipp fra veitrafikk er antatt å vokse mindre enn det en har sett hittil. Videre ventes det innførte forbudet mot avfallsdeponering å redusere metanutslippene kraftig, og karbonfangst og lagring (*Carbon Capture and Storage – CCS*) på Mongstad og Kårstø er antatt fra 2014.³ Forløpet for totalutslippene i referansebanen er illustrert ved kurven *Referansebane totalt* i figur 1. De samlede utslippene når 59 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2020. Kurven *Referansebane EU ETS* i figuren viser den delen av utslippene som kommer fra bedrifter med kvoteplikt (EU ETS-sektoren). I 2020 når deres innenlandske utslipp til sammen 27 millioner tonn CO₂-ekvivalenter.

Som det går frem av figur 1, vil EU ETS-sektoren måtte redusere utslippene sine med rundt 7 millioner tonn CO₂-ekvivalenter fra referansebanen i 2020 for ikke å overskride taket definert ved det samlede europeiske bidraget.⁴ Basert på hva som er mest lønnsomt, vil bedriftene kutte egne utslipp eller kjøpe kvoter i det europeiske markedet; det siste vil innebære at andre bedrifter i Europa holder tilbake utslipp.⁵

Selv dersom de europeiske målene innfris, gjenstår det hvert år behov for globale reduksjoner, ifølge figur 1. I 2020 vil EU ETS-forpliktelsene besørge kutt på 7 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Da gjenstår det 17 millioner tonn for å nå det globale taket for det året.⁶ Uten andre norske virkemidler enn dem i referansebanen og kvoteplikten i EU ETS, vil myndighetene måtte benytte de fleksible mekanismene spesifisert i Kyoto-protokollen for å innfri de globale bidragsmålene. Vi antar i bereg-

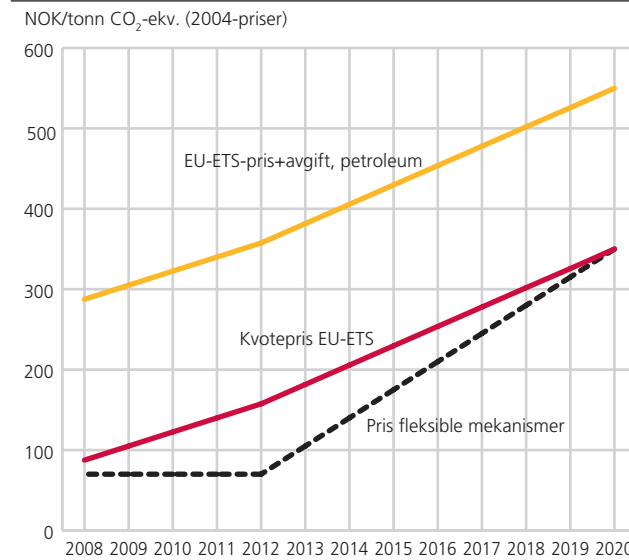
³ I lys av utsettelsen som nylig er annonsert for CCS-prosjektet, er det grunn til å tro at referansebanens utslippsnivå er undervurdert. Det er foreløpig for tidlig å si om det vil ha konsekvenser for det forventede nivået på gasskraftproduksjonen.

⁴ Dette fremkommer ved differansen mellom kurvene *Referansebanen EU-ETS* og *Europeisk bidrag*.

⁵ I EU ETS er det åpnet opp for at bedriftene kan benytte et visst innslag av kvotekjøp gjennom de fleksible mekanismene. Dette er ikke modellert eksplisitt, men reflekteres i EU ETS-prisen.

⁶ Summen av 17 millioner tonn og 7 millioner tonn gir differansen mellom kurvene *Referansebane totalt* og *Globalt bidrag* i 2020.

Figur 2. **Antatte kvotepriser og utslippspriser**

ningene at slike handelsmuligheter i utslippsrettigheter vil videreføres etter 2012. Den hittil mest brukte fleksible mekanismen er kjøp av kvoter knyttet til prosjekter innenfor den såkalte grønne utviklingsmekanismen (*Clean Development Mechanism – CDM*), som omfatter utslippsreducerende investeringer i utviklingsland.

Antakelsene om kvotepriser i beregningene går frem i figur 2. Realkvoteprisen i EU ETS stiger fram mot 2020 til 350 kr/tonn CO₂, i tråd med mellomalternativet i Klimakur 2020s kvoteprisutredning (Klimakur 2020, 2009). For petroleumindustrien er det i tillegg antatt en tilleggsavgift på 200 kroner pr. tonn, slik situasjonen har vært til nå. Det er vanskelig å angi et veldefinert prisnivå på omsatte utslippsrettigheter gjennom Kyoto-mekanismene. Hittil har rapporterte priser ligget betydelig under EU-markedsprisene. Vi har antatt et nivå på 70 kroner pr. tonn gjennom Kyoto-perioden, hvoretter det gradvis stiger mot EU ETS-nivået innen 2020.

Beregninger av makroøkonomiske konsekvenser og velferdskostnader

Reformen knyttet til de internasjonale avtalene og globale bidragsmålene er tredelt. Sett i forhold til referansebanen øker for det første utslippsprisene for de norske EU ETS-bedriftene. For det andre vil bedrifter og myndigheter måtte handle utslippsrettigheter utenlands. For det tredje kan utslippsprisingen gi rom for å redusere arbeidsgiveravgiften. Det offentlige får provenyinntekter fra den delen av utslippene bedrifter betaler for som ikke overskrider kvoten deres. Inntektene begrenses imidlertid av at store deler av utslippsstillingsene er delt ut gratis fra statens hånd. I innværende periode av EU ETS er 87 prosent av den landbaserte EU ETS-sektorens kvoter gratis. Fra 2013 åpner regelverket i EU for at det kan allokere 100 prosent gratiskvoter til konkurranseutsatte aktiviteter. Det er foreløpig uklart hvordan reglene vil påvirke Norges utdeling. Vi har anslått at 2/3 deles ut gratis.

Tabell 1. Globale og europeiske bidragsmål: Makroøkonomiske hovedtall, 2012 og 2020; prosentvis endring fra referansebanen

År	2012	2020
Lønnskostnader	-0,4	-1,2
Arbeidsgiveravgiftssats	-4,6	2,6
Sysselsetting	0,1	0,0
BNP	0,1	-0,2
Materielt konsum	0,0	-0,5
Velferd ¹		-0,1

¹ Neddiskontert nytte over perioden; prosentvis endring fra referansebanen.

Prosessindustrien trappes ned som følge av utslippsprisingen. Produksjon av kjemiske råvarer og produksjon av metaller, som til sammen sto for 16 prosent av utslippene i referansebanen i 2020, faller med henholdsvis 12 og 8 prosent i 2020, og sysselsettingen faller om lag tilsvarende. Annen industri og tjenestevirksomhet, som relativt sett er lite utslippsintensive og bruker mye arbeidskraft, øker sin produksjon. Aktiviteten i petroleumsvirksomheten og gasskraftproduksjonen antas å bli opprettholdt.⁷

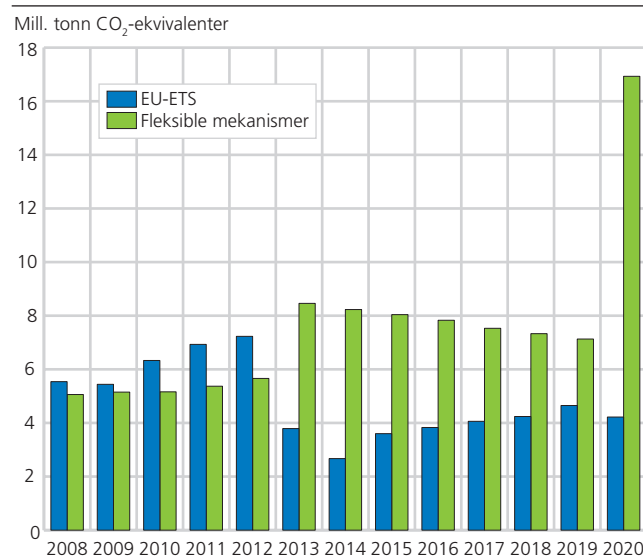
Kvotekjøpene får innflytelse på økonomien ved at de isolert sett belaster driftsbalansen. Nedskaleringen av eksportintensiv industri påvirker også driftsbalansen. For å opprettholde driftsbalansen må eksporten øke fra andre deler av økonomien, eller importen må gå ned. Disse endringene fremkommer ved at lønnskostnadene faller i Norge sett i forhold til utlandet, som reflektert i tabell 1. Dette skyldes også at arbeidsgiveravgiftssatsene faller i alle årene før 2020. Effektene er små, men gir likevel en viss reallønnsendring og stimulering av arbeidstilbudet og sysselsettingen.

Tabell 1 viser at endringene i blant annet bruttonasjonalprodukt (BNP) og materielt konsum (utenom konsum av fritid) blir små i forhold til referansebanen. De første årene får vi til og med en viss økning. Dette reflekterer først og fremst at reformen er liten. Prosessindustrien og raffineringene utgjør bare 2-3 prosent av BNP. Sysselsettingsveksten og næringsstrukturendringene som oppstår er dessuten positive for landets ressursanvendelse. Deler av prosessindustrien har relativt lav samfunnsøkonomisk marginalavkastning fordi de står overfor særlig gunstige rammebetingelser, som subsidierte elektrisitetspriser og lave arbeidsgiveravgifter. Når produksjonsfaktorer omfordes til andre industrier og tjenestenæringer, øker avkastningen av ressursene.

Kostnadene ved å delta i EU ETS og Kyoto-samarbeidet tilsvarer en velferdsreduksjon på bare 0,1 prosent, eller på 1,5 mrd. kroner årlig, målt som annuitet. For aktørene i EU ETS-sektoren er økningen i privatøkonomiske marginalkostnader ved å redusere utslippene representert ved utslippsprisene i figur 2. De innenlandske utslippsreduksjonene kommer opp i 3 millioner tonn CO₂-ekvivalenter innen 2020. Den landbaserte delen står for det aller meste av disse reduksjonene.

⁷ Utslippene fra gasskraftproduksjon er allerede svært lave i referansebanen på grunn av antakelsen om karbonfangst og -lagring.

Figur 3. Globale og europeiske bidragsmål: Kvotekjøp i utlandet

I de samfunnsøkonomiske kostnadene bidrar kostnadene ved kvotekjøp om lag 20 ganger sterkere enn kostnadene ved å gjennomføre de innenlandske utslippsreduksjonene. Kvotekjøpene i utlandet står for rundt 90 prosent av landets samlede bidrag til globale reduksjoner. Figur 3 oppsummerer kvotekjøpene både i EU ETS og i form av Kyoto-kvoter gjennom fleksible mekanismer. Kvotekjøpene i EU ETS faller fra 2013, fordi det kommer til en del relativt billige innenlandske tiltak fra 2013, når metallsektoren inkluderes i EU ETS. Myndighetene må samtidig øke bruken av de fleksible mekanismene, og bruken blir særlig stor i 2020, når det globale målet strammes til. Disse resultatene er selvsagt sterkt avhengig av hvordan de globale målene skal tolkes, og av antakelsene om kvoteprisene fremover.

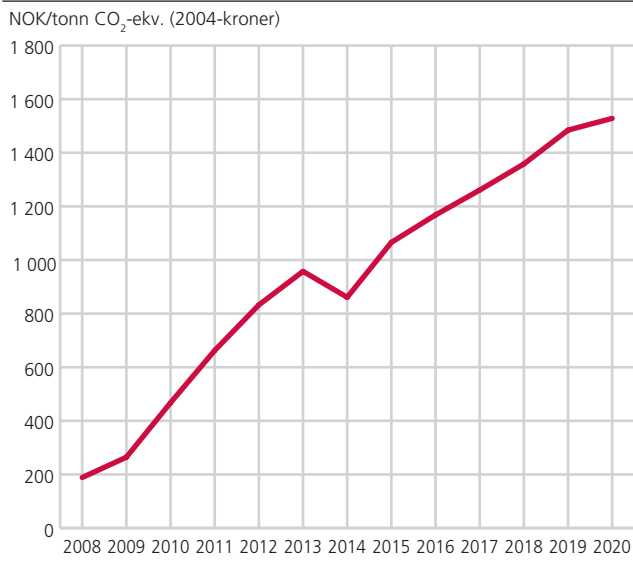
I samfunnsøkonomisk forstand finnes det momenter som trekker kostnadene ned. Vi har sett at den samfunnsøkonomiske effektiviteten øker ved at arbeidsgiveravgiften kan reduseres i de fleste periodene. En annen viktig besparelse for samfunnet finner, som nevnt, sted ved at næringsstrukturen vris mot mer produktiv anvendelse vekk fra prosessindustrien.

Innenlandsk utslippstak og lik utslippspris for alle kilder

Utover de globale og europeiske målene, uttrykker Klimaforliket et mål om at utslippene i Norge ikke skal overstige 45-47 millioner tonn i 2020. Fra referansebanen betyr det en reduksjon på minst 12 millioner tonn CO₂-ekvivalenter.⁸ Det er ikke uttrykt noen spesifikke utslippsmål for årene før 2020. Det er rimelig å forutsette at omstillingene og investeringene må iverksettes raskt for å klare så betydelige begrensninger. I beregningene strammer vi derfor utslippstaket til over tid. I dette beregningsalternativet undersøker vi hvilken uni-

⁸ Da er det antatt at 3 millioner tonn av CO₂-bindingen i norsk skog kan godskrives det norske klimaregnskapet, i tråd med dagens regelment for slik kreditering i Kyoto-protokollen.

Figur 4. Innenlandsk tak og like utslippspriser: Den uniforme utslippsprisen

Tabell 2. Innenlandsk tak og like utslippspriser: Makro-økonomiske hovedtall, 2012 og 2020; prosentvis endring fra referansebanen

År	2012	2020
Lønnskostnader	-3,3	-4,9
Arbeidsgiveravgiftssats	-38,4	-35,0
Sysselsetting	0,8	0,7
BNP	0,2	-0,2
Materielt konsum	0,1	-1,0
Velferd ¹		-0,2

¹ Neddiskontert nytte over perioden; prosentvis endring fra referansebanen.

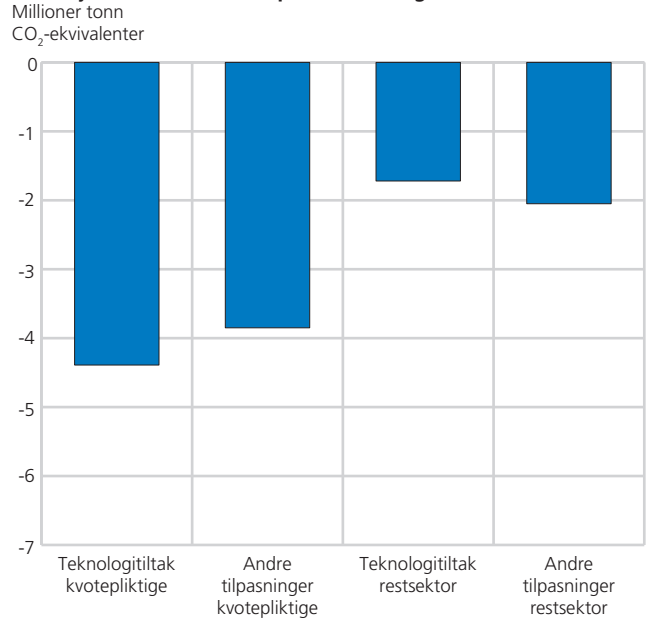
form utslippspris som må til i hver periode. De globale og europeiske bidragsmålene gjelder fortsatt, men det settes altså tilleggskrav til hvor stor andel som skal tas innenlands.

Beregninger av makroøkonomiske konsekvenser og velferdskostnader

Den nødvendige innenlandske klimaavgiften for å oppfylle utslippstaket øker gradvis til vel 1500 kroner pr. tonn i 2020, målt i 2004-kroner, se figur 4. Effekten på konkurranseevnen til konkurranseutsatte sektorer blir etter hvert betydelig. Behovet for en gjenoppretting av driftsbalansen presser lønnskostnadene lenger ned enn når landet bare har globale og europeiske mål, selv om utslippsreduksjonene vris i retning av hjemlige tiltak og vekker fra valutakrevende kvotekjøp.

De høye utslippsprisene som må til vil generere store provenyinntekter til staten og gir rom for å senke arbeidsgiveravgiftssatsene med opp mot 30-40 prosent i forhold til referansebanen. Dette bidrar til å øke arbeidstilbudet og sysselsettingen mer enn i beregningen uten innenlandsk utslippstak, noe som motvirker nedgangen i BNP og konsum. Det gjør også det faktum at ressursene utnyttes bedre når de nå i enda større grad enn i tilfellet uten innenlandske mål, flyttes fra prosessindustrien, der avkastningen er relativt lav.

Figur 5. Innenlandsk tak og like utslippspriser: Utslippsreduksjoner i 2020 fordelt på tiltakskategorier

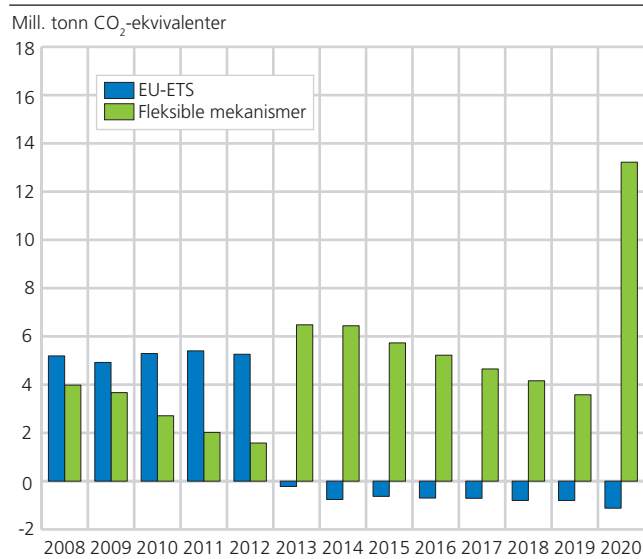

De relativt beskjedne makroøkonomiske effektene skjuler store næringsvise forskjeller og en omstrukturering av den norske økonomien. De største endringene finner vi fortsatt innenfor produksjon av kjemiske råvarer og produksjon av metaller. I 2020 trapper den kjemiske råvareindustrien ned aktiviteten (målt ved produksjon og sysselsetting) med 37 prosent, mens tilsvarende tall for metallproduksjonen er 27 prosent. Vi får i tillegg vesentlige reduksjoner i de kommersielle transportnæringene, som ikke er del av EU ETS-sektoren.

De totale samfunnsøkonomiske kostnadene ved denne politikken er beregnet til 5 mrd. kroner årlig, målt som annuitet. Dette tilsvarer et velferdstap på 0,2 prosent; se tabell 2. Det innenlandske tilleggsmålet øker med andre ord kostnadene til mer enn det tredobbelte. Den viktigste komponenten i kostnadene er tiltakskostnadene knyttet til utslippsreduksjonene som utløses i bedrifter og husholdninger av klimaavgiften. Utslippskuttene i 2020 er oppsummert i figur 5. I 2020 står den kvotepliktige sektoren for kutt på 8,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, fordelt på 1,9 millioner tonn teknologiinvesteringer i petroleumssektoren, 2,5 millioner tonn gjennom teknologiinvesteringer i landbasert industri, og 3,8 gjennom andre tilpasninger i landbasert industri, først og fremst produksjonskutt. Restsektoren reduserer med 3,8 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Her er det, per forutsetning, bare veitrafikkutslippene som kan reduseres gjennom teknologitiltak; 1,7 millioner tonn kan forklare av dette. Resten følger av nedskalering i energibruk og aktivitetsnivå i hele restsektoren, først og fremst i transport.

Den andre viktige kostnadskomponenten, kvotekjøpene, representerer i størrelsesorden 20 prosent av de

Figur 6. Innenlandsk tak og like utslippspriser: Kvotekjøp i utlandet

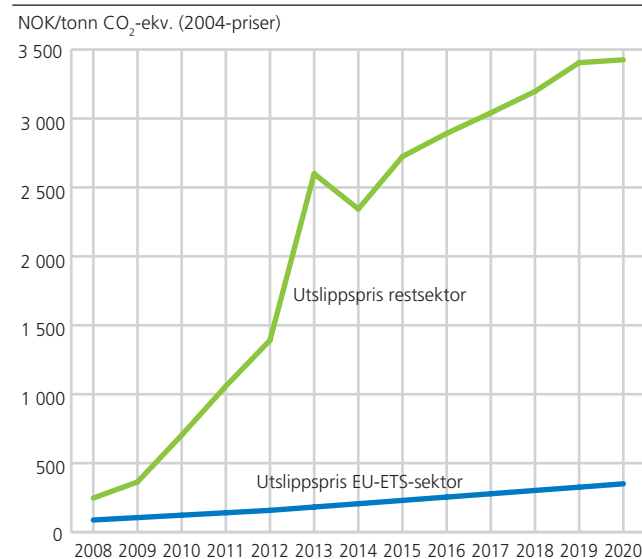
totale samfunnsøkonomiske kostnadene. Dette er først og fremst kjøp av utslippsrettigheter gjennom Kyoto-mekanismene fra myndighetenes hånd; se figur 6. Kvotepliktige bedrifter selger derimot kvoter i EU-markedet fra og med 2013, siden utslippsprisene etter hvert blir så høye at utslippsreduksjonene vrir mot tiltak i innenlandske bedrifter.

Innenlandsk utslippstak og skjerming av kvotepliktig sektor

I dette siste politikkalternativet skjermes EU ETS-sektoren for klimapolitiske virkemidler utover kvoteplikten. EU ETS-sektoren er svært konkurranseutsatt, og mange av bedriftene er viktige hjørnesteiner i lokalsamfunn. Dette kan være to begrunnelser for å skjermesektoren. Et tredje argument kan være at særlige virkemidler overfor de norske bedriftene vil påføre dem ekstra kostnader uten at det bidrar til globale utslippskutt, fordi utslipprettighetene bare kjøpes opp av andre europeiske bedrifter. For det fjerde blir det hevdet at EU ETS-bedrifter i stor grad konkurrerer med bedrifter utenfor Europa uten klimapolitiske krav. En streng klimapolitikk vil i slike tilfeller gi karbonlekkasjer, det vil si flytting av utslippene til land uten de samme kostnadsulempene.

Argumentet om det europeiske kvotemarkedet har sitt tilsvarende motstykke når det gjelder restsektoren. Gitt at myndighetene vil måtte dekke sine globale forpliktelser og mål ved kjøp av utslippsrettigheter gjennom Kyoto-mekanismene, taler det for at heller ikke restsektoren bør stå overfor særlige innenlandske krav. Det vil kun være med på å fordyre de samme, globale oppnåelsene. Det er imidlertid diskutabelt om Kyoto-mekanismene er like velfungerende og like langsiktige som EU-systemet. Hvis ikke, er det grunn til å tvile på om en får like store globale kutt ved å kjøpe globale utslippsrettigheter som ved å redusere i Europa eller innenlands.

Figur 7. Innenlandsk tak og skjerming av EU ETS: Utslippspris for restsektoren og EU ETS-sektoren

Gyldigheten av karbonlekkasjeargumentet må undersøkes empirisk. Vi trenger å vite ikke bare hvor sterkt konkurransevridningen stimulerer utslippsintensiv produksjon utenfor Europa, men også hvor mye karbonlekkasje som unngås når utslippene flyttes til andre kilder i EU ETS. Det er også viktig å huske på at lekkasjer ikke bare er relevant for de direkte berørte, eksportrettede næringene. Lekkasjer kan oppstå indirekte, og det kan skje gjennom import. Lekkasjer gjennom import kan være minst like aktuelt for restsektoren. Et eksempel er utslipp i utlandet knyttet til norsk import av biodrivstoff for transport. Det er på forhånd uklart om lekkasjeargumentet taler for å skjermesektoren på bekostning av restsektoren.

Beregninger av makroøkonomiske konsekvenser og velferdskostnader

Når EU ETS-sektoren skjermes, må utslippsprisen som gjelder for restsektoren settes høyere for å klare å holde utslippene under det innenlandske taket på 12 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. I 2020 blir utslippsprisen over 3400 kroner pr. tonn, altså mer enn det dobbelte av da utslippsprisen gjaldt for alle innenlandske kilder. Differensieringen mellom kildene i Norge blir etter hvert stor; se figur 7.⁹

Når EU ETS-sektoren, som er svært konkurranseutsatt, skjermes på denne måten, får ikke driftsbalansen så sterke negative impulser. Klimapolitikken bidrar dermed til et svakere press nedover på lønnskostnadene. Ikke desto mindre viser tabell 3 at lønnskostnadene faller mer enn i de øvrige alternativene. Dette er på grunn av svært store kutt i arbeidsgiveravgiften. Det er særlig transportsektorene og bilbruken i husholdninger og bedrifter som rammes, og siden disse aktivitetene er relativt uelastiske, blir utslippsprisene høye og prøvet som kan tilbakeføres stort.

⁹ I dette alternativet er det antatt at petroleumsnæringen bare står overfor EU ETS-kvotepreisen.

Tabell 3. Innenlandsk tak og skjerming av EU ETS: Makroøkonomiske hovedtall, 2012 og 2020; prosentvis endring fra referansebanen

År	2012	2020
Lønnskostnader	-3,6	-6,1
Arbeidsgiveravgiftssats	-41,5	-59,0
Sysselsetting	0,6	1,2
BNP	0,1	0,3
Materielt konsum	-0,1	-1,3
Velferd ¹		-0,4

¹ Neddiskontert nytte over perioden; prosentvis endring fra referansebanen.

Konsumet får en kraftigere nedgang i dette alternativet og faller med 1,3 prosent i 2020; se tabell 3. Likevel får vi en *økning* i BNP, både på kort og lang sikt, i forhold til referansebanen. Det er først og fremst den stimulerte sysselsettingen som følge av lavere arbeidsbeskatning som forklarer det. Den bedre konkurransevnen stimulerer eksporten, slik at BNP-sammensetningen vris fra leveranser innenlands over til eksport. Kommersiell transportaktivitet går kraftigere ned enn ved uniform utslippsprising, både som følge av økte utslippspriser og redusert konsumeterspørsel. Nedtrappingen innenfor EU ETS-bedriftene blir om lag som i beregningen uten innenlandske mål.

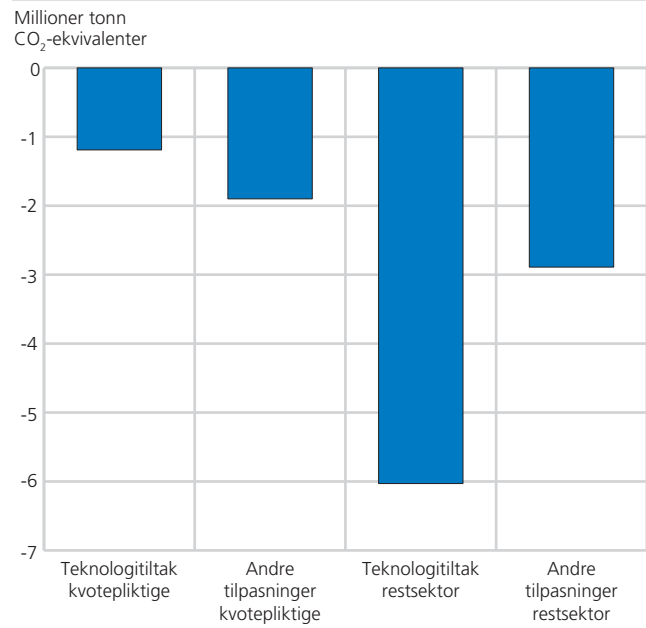
De totale samfunnsøkonomiske kostnadene målt som velferdstap fra referansebanen tilsvarer et årlig beløp på 10 mrd. kroner, det vil si en dobling av kostnadene fra tilfellet med lik utslippspris for alle. I relative termer er fallet likevel bare på 0,4 prosent. Det største bidraget til kostnadene er utslippsreduksjonene. Mange tiltak i EU ETS-sektoren spares når disse bedriftene skjermes, men det er langt dyrere å gjennomføre utslippsreduksjonene i andre deler av økonomien. Figur 8 viser utslippsreduksjonene fordelt på tiltakskategorier og sektorer.

I 2020 bidrar de kvotepliktige bedriftene med en reduksjon på 3,1 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, på linje med tilfellet uten innenlandske mål. Politikken gir slik sett den ønskede skjermingen av sektoren. Restsektoren må ta de resterende 8,9 millioner tonnene, eller mer enn dobbelt så mye som ved uniform utslippsprising. Av disse står teknologitiltak innen vegtransporten for 6,0 millioner tonn.

Totalt vil behovet for å kjøpe kvoter fra utlandet være det samme som i tilfellet med uniform utslippspris, men andelen EU ETS-kjøp blir større; se figur 9. Dermed øker kostnadene ved kvotekjøpene noe, siden disse er dyrere enn Kyoto-rettighetene (se figur 2).¹⁰

Fortsatt dempes de samfunnsøkonomiske kostnadene både av redusert arbeidsbeskatning og av redusert ressursbruk i prosessindustrien. Den første effekten er mye

Figur 8. Innenlandsk tak og skjerming av EU ETS: Utslippsreduksjoner fordelt på tiltakskategorier i 2020

sterkere i dette politikkalternativet enn ved uniform utslippsprising, mens den andre er svakere.

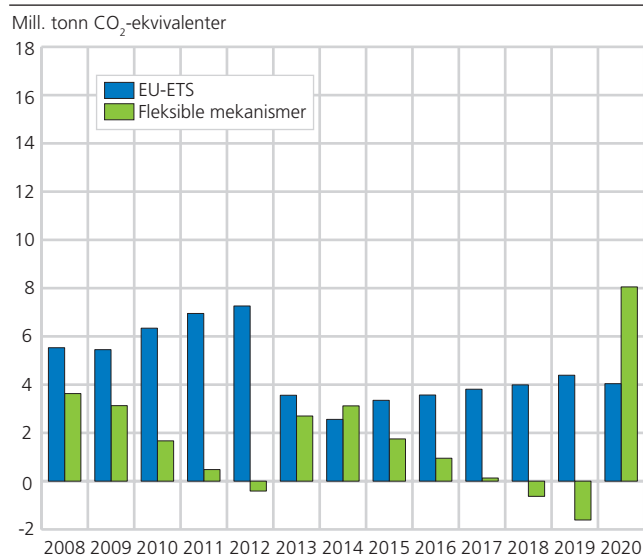
Tenke globalt; handle lokalt eller handle kvoter?

Alle de tre virkningsberegningene har de samme globale bidragsmålene. De tre politikktutformingene kan dermed tolkes som ulike måter Norge kan yte sitt bidrag til begrensning av global oppvarming på. Sett på denne måten er den enkle konklusjon at det særlige kravet om å ta 2/3 av bidraget ved innenlandske kutt ikke oppnår annet enn å tredoble kostnadene – og vel så det. Ønsker man i tillegg å skjerme deler av økonomien, øker kostnadene til mer enn det 6-dobbelte.

Det er imidlertid noen viktige forbehold. For det første tar ikke beregningene innover seg karbonlekkasjer, det vil si økte utslipp fra kilder som ikke er omfattet av forpliktende avtaler. Dette kan skje ved at internasjonal konkurransevridning flytter produksjonen gjennom endret handel eller relokalisering av bedrifter. Dersom teknologinivået er lavere eller avhengigheten av fossile brensler er høyere i de nye produksjonslandene, vil karbonlekkasjene forsterkes. Lekkasjer kan også forekomme ved at etterspørselsreduksjon innenlands gir fall i internasjonale priser på for eksempel fossile brensler og dermed stimulerer etterspørselen utenfor EU ETS. Som allerede påpekt, må det spesifikke og detaljerte beregninger til for å kvantifisere karbonlekkasjene av innenlandske eller regionale virkemidler. Studier så langt tyder på at effektene av ensidig klimapolitikk langt fra nøytraliseres av lekkasjer (Barker mfl., 2007). Bruvoll og Fæhn (2006) beregner at om lag 10 prosent av norske CO₂-utslippsreduksjoner gjennom

¹⁰ I enkelte perioder er det beregnet salg av Kyoto-rettigheter. Det er diskutabelt om dette er et realistisk alternativ, men effektene er uansett små.

Figur 9. Innenlandsk tak og skjerming av EU ETS: Kvotekjøp i utlandet

uniform utslippsprising blir oppveid av lekkasjer.¹¹ Det vil kunne forekomme utslippslekkasjer både som følge av utslippsreduksjoner i Norge, i Europa og i andre land gjennom for eksempel CDM-prosjekter. Det er derfor et møysommelig empirisk arbeid som må til for å konkludere om hvilken av de tre alternative politikktutformningene som bidrar til størst globale utslippsreduksjoner. Det er likevel klart at forskjellene må være temmelig store, dersom de skal rokke ved rangeringen etter kostnader, selv om en måler per global utslippsreduksjon.

Det andre viktige forbeholdet er om kvotemarkeder og fleksible mekanismer faktisk fungerer etter hensikten. Særlig når det gjelder Kyoto-mekanismene er det tvilssomt om ordningene faktisk gir de intenderte utslippsreduksjonene på grunn av problemer med målbarhet, beregning av addisjonalitet og karbonlekkasjer fra prosjektene (Schneider, 2009; Wara, 2008). For årene etter Kyoto-avtalens utløp er det også uklart hva slags mekanismer som vil være tilgjengelige for å oppfylle egne globale målsettinger gjennom prosjektfinansiering utenlands.

Det følger ikke nødvendigvis av slik usikkerhet at en bør sette seg innenlandske mål. Den mest målrettede strategien vil snarere være å sette et tilstrekkelig ambisiøst globalt mål som tar høyde for usikkerheten. Innenlandske særmål vil i beste fall være en nest-best strategi. Lignende poeng kan gjelde for andre målsettinger som leder politikerne til å sette innenlandske utslippsmål. Teknologisk utvikling blir ofte fremmet som et argument for esidige klimasatsinger i Norge. Ved å bidra til å finne billigere måter å redusere utslipp på, kan en oppnå økt vilje til utslippsreduksjoner ikke bare i

Norge, men i alle land som kan nyttiggjøre seg den nye kunnskapen. Det er riktig at klimapolitiske virkemidler vil kunne stimulere til nytenkning på klimateknologifeltet, men å sette et innenlandsk utslippstak vil være en svært indirekte måte å stimulere teknologiutvikling på (NOU 2009:16).

Lignende innvendinger kan rettes mot å differensiere klimapolitikken, *gitt* at en setter seg et innenlandsk mål. Jeg har pekt på mulige, bakenforliggende begrunnelser for å skåne EU ETS-sektoren. Dersom det dreier seg om interne fordelingshensyn, er det grunn til å vurdere om andre virkemidler er bedre egnet til å for eksempel opprettholde sysselsetting og inntektsgrunnlag i lokalsamfunn. Skåner man EU ETS-sektoren fordi det likevel ikke gir reduksjoner i Europa, er dette, som påpekt, samtidig et argument for å unngå innenlandske utslippstak overhodet, så lenge en har globale utslippsmål. *Gitt* et innenlandsk mål, kan en løsning være å holde de sparte kvotene tilbake fra markedet. Da unngår en det ekstra salget som ellers ville nøytralisert de særnorske kuttene.

Hvis karbonlekkasjeproblematikken er hovedargumentet for å skåne EU ETS-bedriftene, er det igjen verdt å vurdere hva som er de beste instrumentene. Allerede i dag tildeles gratis kvoter i utstrakt monn for å motvirke lekkasjer. Slik blir produsentene stående overfor en riktig pris på marginale karbonutslipp, samtidig som de kompenseres for merkostnaden i forhold til utenlandske produsenter. En annen måte er å innføre såkalte grenseavgiftsjusteringer (border tax adjustments); se Fischer og Fox (2009). Det innebærer å legge avgift på import av varer som tilsvarer deres karboninnhold og tilsvarende subsidiere eksportproduksjonen. Det vil nøytralisere konkurransevridningen av klimapolitikken samtidig som klimagassutslipp direkte og indirekte knyttet til konsumet blir avgiftsbelagt. Det er foreløpig ikke ryddet vei praktisk og juridisk for slike tiltak i internasjonale regelverk, men det ligger blant annet inne i forslagene om klimapolitiske reformer som diskuteres i USA.

Beregningene viser at klimapolitikken blir dyrere jo flere hensyn den skal ivareta. Selv om det er grunn til å presisere at de kvantitative resultatene er følsomme for forutsetninger og særnorske økonomiske trekk, er et hovedresultat at innenlandske målsettinger som i Klimaforliket gir betydelige tilleggskostnader fremfor å bare ha globale mål. Enda flere hensyn, som interne fordelingshensyn, vil øke kostnadene ytterligere. I myndighetenes beslutningsprosesser er ikke globale klimautslippsreduksjoner det eneste målet, og regelen om ett virkemiddel for hvert mål viser seg ofte vanskelig å leve ut i praksis.

Likevel er det viktig å identifisere de bakenforliggende målene, for eksempel hva som er motivene for å sette seg innenlandske mål. I mange tilfeller finnes det mer direkte, og dermed mer kostnadseffektive, måter å oppnå disse på enn å ha et innenlandsk utslippstak. Det

¹¹ Studien ser bort fra samarbeid i EU ETS, slik at også karbonlekkasjer til EU-landene er inkludert i anslaget. Så lenge kildene omfattes av det europeiske kvotemarkedet, slik blant annet kraftproduksjonen i Europa er, vil ikke flytting av produksjon innad i Europa bidra til netto økning av europeiske utslipp, selv om utslippene fra kraftproduksjon vil kunne øke.

er ikke fåfengt av et lite land som Norge å sette seg mål om å bidra i kampen mot klimaendringene, men det er et poeng å få så mye som mulig ut av innsatsen.

Referanser

- Barker, T., S. Junankar, H. Pollitt og P. Summerton (2007): Carbon Leakage from Unilateral Environmental Tax Reforms in Europe, 1995–2005, *Energy Policy* **35** (12), 6281-6292.
- Bruvoll, A. og T. Fæhn (2006): Transboundary effects of environmental policy: Markets and emission leakages, *Ecological Economics* **59** (4), 499-510.
- Fischer, C. og A. K. Fox (2009): Comparing Policies to Combat Emissions Leakage: Border Tax Adjustments versus Rebates, Discussion Papers AN: 1034531, Resources For the Future.
- Fæhn, T., L.M. Hatlen, K. Jacobsen og B. Strøm (2010a): *MSG-TECH: Analyses and documentation of a CGE model with endogenous climate technology investment*, kommer i serien Rapporter, Statistisk sentralbyrå.
- Fæhn, T., K. Jacobsen og B. Strøm (2010b): *Samfunnsøkonomiske kostnader ved klimamål for 2020 - en generell modelltilnærming*, Rapporter 2010/22, Statistisk sentralbyrå.
- Heide, K. M., E. Holmøy, L. Lerskau og I.F. Solli (2004): *Macroeconomic Properties of the Norwegian Applied General Equilibrium Model MSG6*, Rapporter 2004/18, Statistisk sentralbyrå.
- Klimakur 2020 (2009): *Vurdering av framtidige kvotepriser, en rapport fra etatsgruppen Klimakur 2020*, Rapport TA 2545/2009, Statens forurensningstilsyn.
- NOU (2009): *Globale miljøutfordringer – norsk politikk. Hvordan bærekraftig utvikling og klima bedre kan ivaretas i offentlige beslutningsprosesser*, Norges offentlige utredninger 2009:16, Finansdepartementet.
- Parry, I. W. H., R. C. Williams og L. H. Goulder (1999): When Can Carbon Abatement Policies Increase Welfare? The Fundamental Role of Distorted Factor Markets, *Journal of Environmental Economics and Management* **37**, 52–84.
- Schneider, L. (2009): Assessing the additionality of CDM projects: practical experiences and lessons learned, *Climate Policy* **9**, 242–254.
- Wara, M. (2008): Measuring the clean development mechanism's performance and potential, *UCLA Law Review* **55**, 1759-1803.

Om tømmerhogst og klimanøytralitet

Bjart Holtsmark*

Når man skal vurdere klimagevinsten av ulike bioenergitiltak, er det gjeldende praksis å anta at bioenergi er klimanøytralt. Dette innebærer at utslipp fra trevirke beregnes til å være null, til tross for at forbrenning av trevirke gir like høye CO₂-utslipp per energienhet som kull. Mer realistiske anslag på klimaeffekten av trevirke som bioenergi vil kunne føre til en revurdering av hvilke klimaprojekter som bør igangsettes.

Bakgrunn

Etter flere århundrer med rovdrift, var den norske skogens stående masse meget lav ved begynnelsen av 1900-tallet. Denne situasjonen førte til advarsler om konsekvensene dersom man ikke innførte reguleringer av skognæringen, se Barth (1916). Følgelig ble det foretatt skogpolitiske grep, herunder omfattende nyplanting, som førte til at norsk skog gjennom det 20. århundre ble preget av sterk vekst i stående masse, se figur 1.

Nyplantingen var spesielt omfattende i tiårene etter andre verdenskrig, noe vi i dag ser resultatet av, ved at biomassen i norsk skog er i sterk vekst. Denne tilveksten innebærer at vi nå er inne i en fase der skogen som CO₂-lager hvert år øker med om lag 25 millioner tonn CO₂. Til sammenligning var norske CO₂-utslipp fra bruk av fossile kilder i 2009 42 millioner tonn. Norske nettoutslipp ligger for tiden altså rundt 17 millioner tonn CO₂.

Den omfattende skogplantingen i Norge i andre halvdel av forrige århundre medfører at norsk skog trolig vil fortsette å legge på seg gjennom hele dette århundret. Men hvor mye skogen legger på seg, og dermed hvor mye CO₂ skogen vil fange og lagre fremover, påvirkes av hvordan vi velger å forvalte skogen.

Rapporten fra faggruppen Klimakur 2020, som ble offentliggjort i februar i år, presenterer scenarier for hvordan norsk skog vil utvikle seg som CO₂-lager ved ulike nivå på uttak av trevirke fremover (Klimakur 2020, 2010). Scenariene er imidlertid ikke sammenlignet slik at man kan danne seg et inntrykk av i hvilken grad økt

uttak av trevirke for bioenergiformål vil være et fornuftig klimatiltak eller ikke.

En slik sammenligning finner vi imidlertid i Goksøyr mfl. (2010). Basert på tall fra Klimakur 2020 (2010) kom Goksøyr mfl. (2010) frem til at veksten i skogens karbonlager kan bli såpass dempet ved økt hogst at det vil øke norske netto CO₂-utslipp i det meste av århundret, selv om trevirket erstatter fossile energikilder.

Denne konklusjonen har skapt debatt, se for eksempel Brekk (2010), Solberg mfl. (2010) og Økstad (2010), blant mange andre innlegg i denne debatten. Sentralt i debatten står beregningene til Klimakur 2020. Tallene deres bygger på Astrup mfl. (2010). Beregningene i Astrup mfl. (2010) går imidlertid kun frem til 2100. Samtidig har det i debatten blitt hevdet at det på enda lengre sikt vil gi en betydelig klimagevinst om vi i dag øker hogsten for bioenergiformål, se for eksempel Solberg mfl. (2010) og Økstad (2010).

For å få en pekepinn på om det faktisk er store klimagevinster på veldig lang sikt, og for å bidra til forståelse for skogens dynamikk, vil jeg i denne artikkelen presentere et regneeksempel der jeg modellerer et tenkt skogområde som er representativt for norsk skog frem til 2200. Før jeg kommer tilbake til regneeksemplet, og anslåtte effekter av økt hogst, vil jeg i neste avsnitt introdusere begrepet klimanøytralitet.

Er trevirke klimanøytralt?

I klimaanalyser er det vanlig å anta at forbrenning av trevirke er en CO₂-nøytral prosess, se for eksempel Bright and Strømman, 2009, Petersen og Solberg, 2005, Sjølie mfl., 2010, Sjølie og Solberg, 2009, Zhang mfl., 2010, Raymer, 2006. Begrunnelsen er at et hogget og brent tre etter hvert blir erstattet av et nytt som fanger tilbake den mengden CO₂ som ble generert ved forbrenningen.

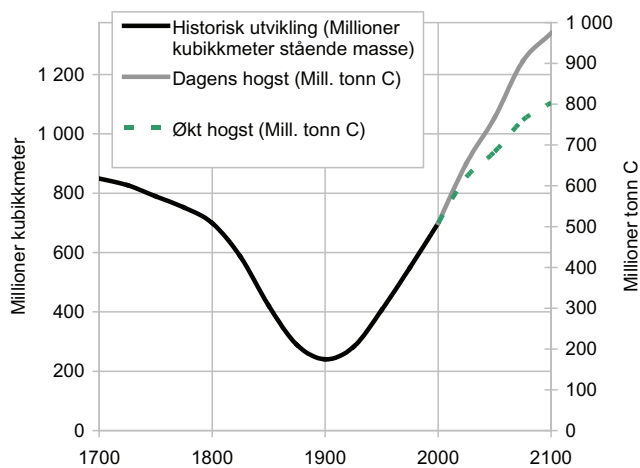
Dette hadde vært et rimelig resonnement hvis trær vi hogger står der igjen året etter, eller i hvert fall noen få år etter. Men det gjør de ikke. Endog etter 10 eller 20 år er det normalt bare små 'busker' som har vokst opp, i hvert fall hvis vi snakker norsk skog. I mange deler av norsk skog blir ikke trærne hogstmodne før de er 80 – 100 år gamle. Denne lange vekstperioden er i seg selv

Bjart Holtsmark er forsker i Gruppe for klima- og energjøkonomi (bjj@ssb.no)

*Takk til Hans Goksøyr, Olav Norem og Trygve Refsdal for deres initiativ til en viktig debatt, først gjennom Goksøyrs artikkel "Skogsvirke som brensel øker CO₂-problemet" i Teknisk Ukeblad 22. august 2007, senere gjennom ulike innspill, se blant annet Norem (2008) og Refsdal (2008a,b). Jeg har også dratt nytte av Goksøyrs upubliserte notat "Skog og CO₂ – energiskog eller depotskog". Takk også til Lise Dalsgaard og Rasmus Astrup ved Institutt for skog og landskap for nyttige samtaler og korrespondanse, og til Annegrete Bruvoll, Ketil Flugsrud, Taran Fæhn, Torbjørn Hægeland, Olav Norem og Jørgen Randers for merknader til ulike utkast.

et argument for at forutsetningen om trevirkets klimanøytralitet er misvisende. Men som jeg vil komme tilbake til i neste avsnitt, er det også andre argumenter for en slik konklusjon.

Figur 1. Historisk utvikling i stående masse i norsk skog (målt i kubikkmeter), og fremtidig utvikling i skogens karbonlager (i millioner tonn C) gjennom det 21. århundre ved å holde dagens hogstnivå og når hogsten økes med 50 prosent

Kilde: Det norske Skogselskap (historiske tall) og Klimakur 2020/Institutt for skog og landskap (scenariene).

Et ferskt eksempel på hvordan trevirkets klimanøytralitet likevel forsvares, finner vi i Sjølie mfl. (2010). Her presenterer forfatterne beregninger av eventuelle klimagevinster av en overgang fra fossile kilder til trevirke. De har gjort et grundig arbeid for å summere alle utslipp knyttet til hogst og videreforedling av trevirket som brensel. Og de gjør nøye rede for hvor store utslippsreduksjoner man oppnår når man kan redusere bruken av fossil energi.

Men når de kommer til spørsmålet om man skal regne med utslippene fra forbrenning av trevirket, skriver Sjølie mfl. (2010) følgende:

“CO₂ is excluded in calculation of emissions from combustion, as wood is considered carbon neutral” (ibid. s. 61).

Forfatterne gir følgende begrunnelse:

“The carbon neutrality of bioenergy is often taken for granted, but for this to be true, the forest increment has to be at least as large as the harvest. As explained earlier, the harvest in Norway is much smaller than the increment: the condition for carbon neutrality is thus met.” (ibid. s. 62)

Som illustrert i figur 1, har Sjølie mfl. rett i at uttaket av trevirke fra norsk skog er mindre enn tilveksten, og det vil den være også om man øker hogsten betydelig, se figur 1. Men det er vanskelig å se hvorfor dette er et

argument for å ikke regne med utslippene av CO₂ fra forbrenning av trevirke, dersom man skal gjøre en klimaanalyse av økt uttak av trevirke for bioenergiformål.

Man kan betrakte skogen som et anlegg for fangst og lagring av CO₂. Men det er ikke uvesentlig *hvor mye* karbon skogen lagrer. For å trekke en parallell: Hvis fangstanlegget på Mongstad blir realisert, er det vesentlig hvor mye CO₂ man får fanget der, ikke bare at det er en fangst strengt større enn null. Hvis ikke kunne man nøydt seg med å bygge det planlagte testanlegget som skal fange 100 000 tonn CO₂ per år, eller endog noe enda mindre. Det ville blitt mye billigere.

En skog som eksempel

En typisk livssyklus for et norsk grantre er som følger: Først har det en vekstfase på omkring 100 år. De påfølgende 100 år har det en relativt stabil masse. Deretter dør treet, men blir stående som tørrgran i rundt 30 år, før det faller til bakken og går i oppløsning i løpet av de neste hundre år.

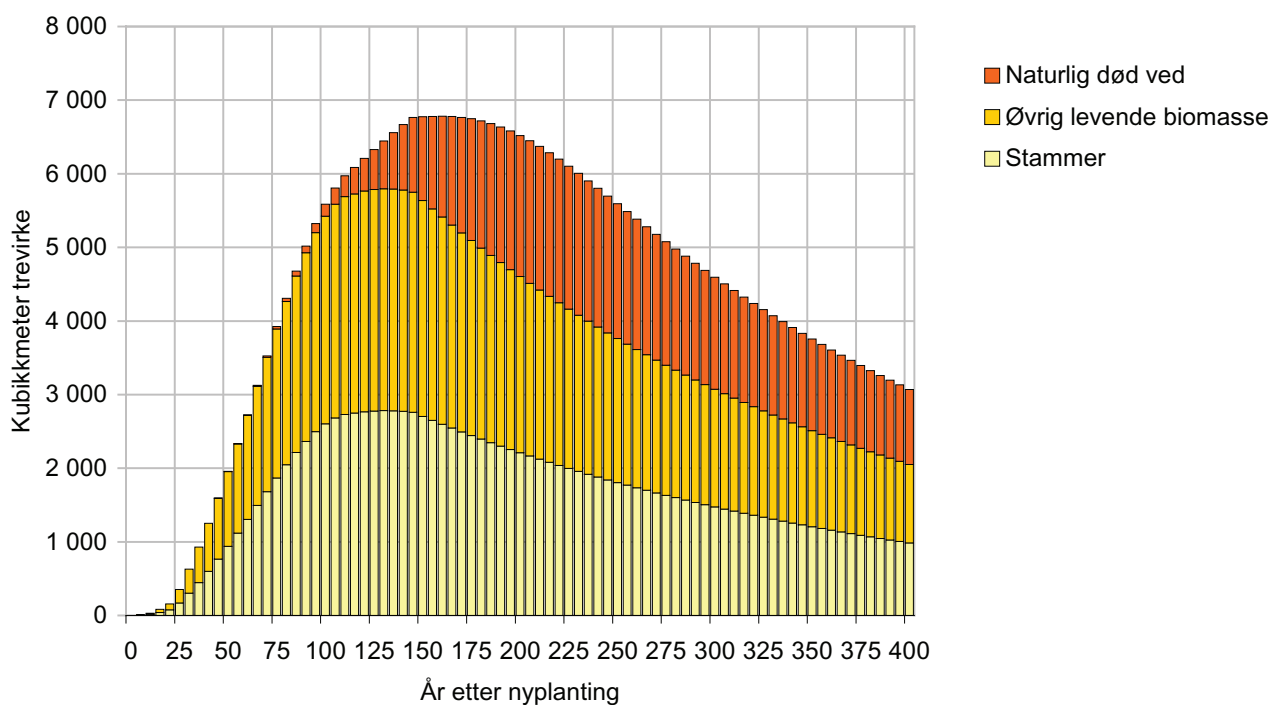
Denne lange livsyklusen gir oss en indikasjon på at det blir feil å se bort fra CO₂-utslippene ved forbrenning av trevirke. Men sammenhengene er komplekse. Skogens dynamikk kan ikke forstås ved å studere enkeltrær. For å gå nærmere inn på hvorfor det blir feil å snakke om trevirke som karbonnøytralt, også på lang sikt, vil jeg i de følgende presentere et regneeksempel med utgangspunkt i en modell av en skog på 125 identiske teiger. Neste avsnitt gjør rede for egenskapene til disse standardteigene. I de påfølgende avsnitt presenteres så resultater.

Vi tenker oss en granskog på 125 identiske teiger, hver teig er på fem hektar. Alle teigene er av en relativt normal frodighet til norsk skog å være. Utviklingen i biomasse på en teig i årene etter nyplanting er beskrevet i figur 2. Utviklingen i biomasse etter 130 års alder er usikker og vanskelig å anslå. Luyssaert (2008) indikerer at en skog fortsetter å akkumulere karbon uansett hvor gammel den er. Som et konservativt anslag har jeg likevel antatt at skogens biomasse faller betydelig når den blir gammel.

I figur 2 kan vi legge merke til at stammevirket, som er det som normalt tas ut ved hogst, kun utgjør 50 prosent av skogens levende biomasse. Det er dessuten viktig å være klar over at i en norsk skog, i motsetning til i tropisk regnskog, er det mer karbon lagret i jorda enn i trærne. På grunn av stor usikkerhet om sammenhengene, vil jeg i denne artikkelen se bort fra at hogst kan bidra til å svekke jorden som karbonlager (Astrup mfl 2010, Nilsen mfl. 2008).

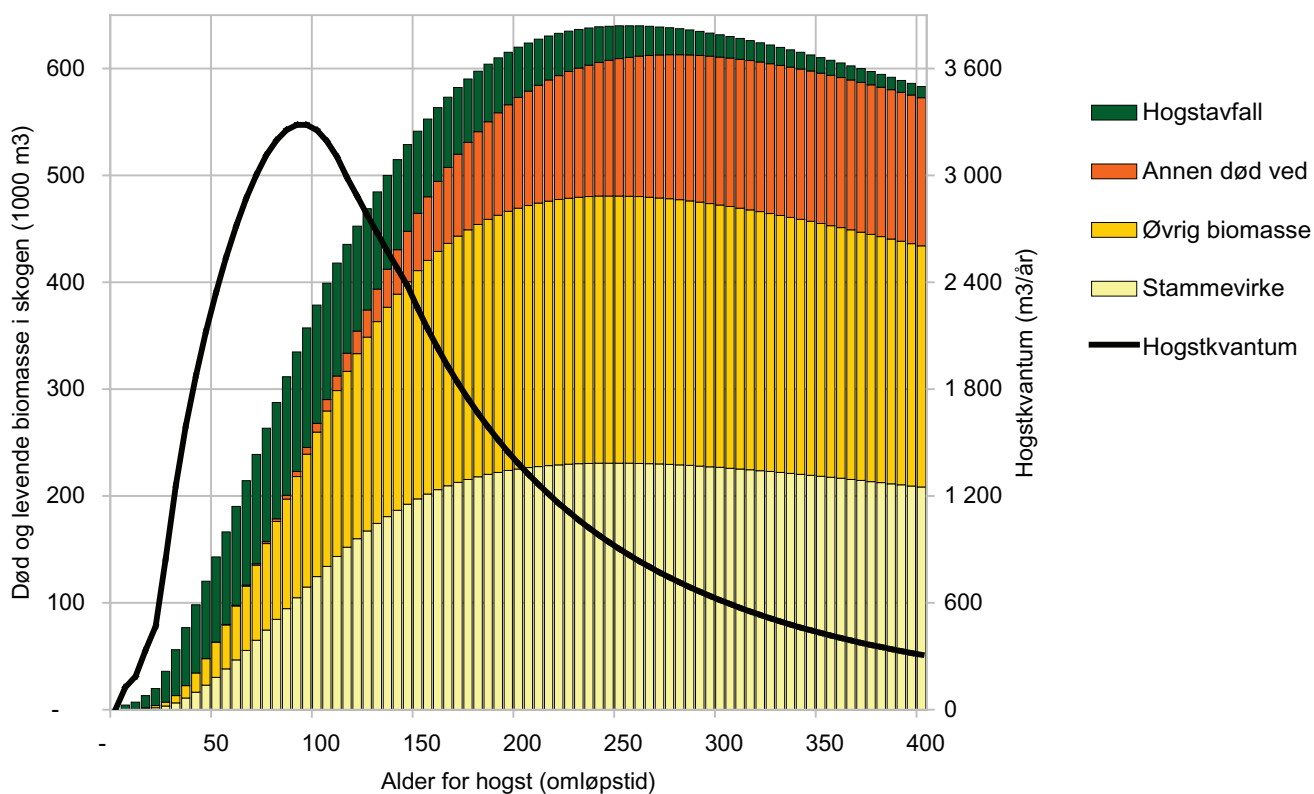
Når det gjelder tømmerhogst, legger jeg til grunn at skogeieren ikke utnytter grener, topper, røtter eller stubber. Denne delen av biomassen blir følgelig liggende igjen i skogen etter flatehogst og oksideres gradvis til CO₂. Basert på Liski (2005) har jeg forutsatt at død biomasse oksideres etter et tidsforløp som er beskrevet

Figur 2. Antatt utvikling av levende og død biomasse på den enkelte teig i årene etter at en teig er plantet til

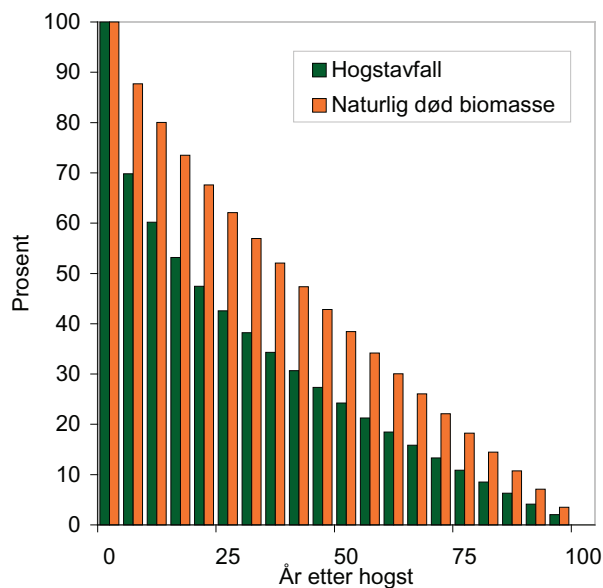

Mengden karbon i biomassen er proporsjonal med volumet. Naturlig avgang er lav frem til 80-90 års alder, øker deretter raskt frem til 150 års alder, hvor den etter hvert stabiliseres. Mengden død ved fra tidligere perioder er ikke inkludert her.

Figur 3. Hogstkvantum og karbon lagret i død og levende biomasse i steady state med ulik omløpstid

Figur 4. Antatt utvikling i død biomasse etter flatehogst. Søylene viser andelen av biomassen som ikke er destruert på ethvert tidspunkt

i figur 4. Naturlig død biomasse oksideres noe saktere enn hogstavfall, da den naturlige døde biomassen også inneholder stammevirke, som går vesentlig saktere i oppløsning sammenlignet med grener, topper og røtter.

Omløpstid og karbonlager

For å få lett tolkbare resultater, vil jeg i de videre beregningene legge til grunn at skogen i utgangspunktet har vært drevet på en måte som har gitt den en jevn aldersfordeling. Det vil si at det til enhver tid er like mye skog av alle årsklasser. I neste avsnitt tar jeg utgangspunkt i at omløpstiden er 125 år. Da innebærer jevn aldersfordeling at det er én teig som er flathogget siste år, én med ett år gammel nyplanting, osv, helt opp til siste teig, som ble hogget for 125 år siden.

Figur 3 er en sentral figur for å diskutere spørsmålet om CO₂-nøytralitet. Figuren viser hogstkvantum (kurven) og skogens biomasse (søylene) for ulik omløpstid (den horisontale akse). Skogens biomasse er proporsjonal med karbonlageret. Merk at vi her ser på hele skogen (alle teigene summert) og vi betrakter en skog i det vi kan kalle *steady state*, i den forstand at omløpstiden er konstant over tid, og har vært konstant så lenge tilbake i tid at skogen er kommet over i en tilstand der uttak og stående masse er konstant. En skog i *steady state* er karbonnøytral.

Figur 3 bekrefter at *hogstkvantum* maksimeres med en omløpstid på 90 år. Men skogens *karbonlager* maksimeres med en omløpstid på rundt 250 år. Faktisk er biomassen, og dermed skogens karbonlager, nesten dobbelt så stor dersom man velger en omløpstid på 280 år i stedet for 90 år.

Dette kan virke paradoksalt ettersom figur 2 viser at biomassen i en enkeltteig når sitt maksimum 150 år et-

ter flatehogst. Saken er imidlertid at ved å øke omløpstiden fra 150 til 250 år, vil det til enhver tid bli færre teiger som nylig er blitt hogget. Kort sagt; med en lang omløpstid vil de fleste teigene på ethvert tidspunkt ha en biomasse som er stor. Med kort omløpstid vil derimot en stor del av skogen til enhver tid relativt nylig ha blitt hogget og ha en lav biomasse.

Figur 3 er nok til å fastslå at det er misvisende å snakke om trevirke som CO₂-nøytral energi, også på lang sikt. Figur 3 viser at med et høyt *permanent* hogstkvantum vil skogens karbonlager være lavt på *permanent* basis. Hvis man derimot velger en høy omløpstid i skogen, vil skogens karbonlager på *permanent* basis bli stort. Hvis man for eksempel velger en omløpstid på 90 år, kan man hugge 1,4 teiger hvert år. Det vil gi 3300 m³ uttatt virke, og et stående biomasse på 335 000 m³. Velger man en omløpstid på 250 år, kan man ikke hugge mer enn 0,45 av en teig per år. Det vil gi et hogstkvantum på kun 900 m³, mens den totale stående biomassen er på 640 000 m³.

Det er altså ikke slik at om vi øker avvirkingen, så får vi bare en *midlertidig* økning i utslipp av CO₂ som skogen fanger tilbake i sin helhet på lang sikt. En permanent økning i hogsten gir en permanent nedgang i skogens karbonlager. Det skal vi også se nærmere på i neste avsnitt.

Figur 3 viser også at man ikke kan diskutere spørsmålet om CO₂-nøytralitet ved å studere effekten av at et enkelt tre hogges og brennes samtidig som et nytt tre plantes og dermed etter hvert fanger tilbake den opprinnelige karbonmengden. Figur 3 illustrerer at det blir et for enkelt resonnement som ikke fanger opp de viktigste dynamiske effektene av økt hogst og der overforenklingen fører til en konklusjon om at man har karbonnøytralitet på lang sikt. Poenget er at om man skal øke bruken av trevirke som energiform, må man redusere omløpstiden i skogen. Det er ikke en karbonnøytral energiomlegging, heller ikke på lang sikt.

Kortsiktige og langsiktige virkninger av økt hogst

Som et utgangspunkt for et regneeksempel antar vi at vi skogeieren i 2010 gjennom mange generasjoner har latt skogen ha en omløpstid på 125 år og at skogen har fått en jevn aldersfordeling slik at skogen er i *steady state*. Det er en konstant mengde død og levende biomasse på 470 000 m³ og 2 775 m³ uttatt virke per år. Skogens netto opptak av CO₂ er nå null. En skog i *steady state* gir et godt utgangspunkt for et lett tolkbart regneeksempel.

Skogeieren beslutter nå å øke uttatt masse, eksempelvis med 500 m³, til 3275 m³ årlig. La oss se hva det fører til.

For å kunne øke hogsten med 500 m³ kan ikke eieren lenger nøye seg med å ta én teig hvert år. Han må i tillegg ta litt av en annen teig også, og han velger da hele tiden å gå på den teigen med de nest eldste trærne. Gradvis må nå eieren hogge på teiger med yngre trær

og gradvis vil gjennomsnittsalderen på trærne falle. Nyplantede og helt unge trær har lite masse. Følgelig vil også skogens samlede biomasse falle, som vist i figur 5. Men den økte avvirkningen gir mer hogstavfall. De første 100 årene etter avvirkningsøkningen vil derfor mengden død ved fra hogst øke, før den igjen er stabil fra år 2110.

Det er viktig å merke seg at mens figur 3 beskriver situasjonen i ulike steady state situasjoner, så viser figur 5 bare første fase i overgangen fra en steady state til en ny steady state. Men overgangen tar flere hundre år, slik at bare en del av overgangsfasen vises i figur 5.

Når skogens stående masse faller fordi man tar ut trevirke og anvender dette til brensel, innebærer det følgelig at et karbonlager blir overført til atmosfæren og bidrar til den globale oppvarmingen. Økning i CO₂ tilført atmosfæren kan vi da beregne ved å se på nedgangen i biomasse. Jeg har her antatt at i 1 m³ biomasse gir 0,77 tonn CO₂ ved forbrenning.¹ Skogens netto utslipp av CO₂ inklusive utslippene ved forbrenningen av hogsten, vises i figur 6.

La oss gå litt nærmere inn på skogens netto utslipp av CO₂, som er beskrevet i figur 6. Hvert år blir det nå tatt ut 500 m³ mer trevirke, som per forutsetning blir brukt til brensel. Forbrenningen gir i seg selv utslipp av 387 tonn CO₂ umiddelbart, jfr. den første av de lysegule søylene. Men de nederste søylene i figur 6 viser en nedadgående trend. Dette henger blant annet sammen med at de nyplantede trærne etter hvert vil komme til en alder der de vokser raskere, og dermed fanger CO₂, som må trekkes fra for å få nettoeffekten på utslippene.

Men vi må også ta hensyn til at det etter hogsten ligger igjen hogstavfall som råtner og dermed avgir CO₂. Samtidig vil man også få en nedgang i ikke bare massen av stammevirke, men også all øvrig levende biomasse i skogen. Summen av disse effektene er ivarettatt med de midterste søylene i figur 6.

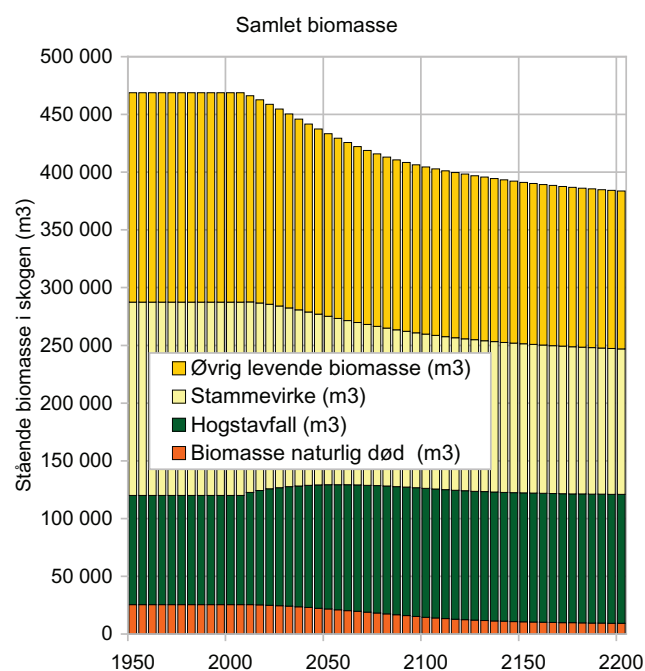
Endelig vil økt hogst og redusert omløpstid redusere mengden naturlig død ved i skogen, fordi det typisk er gammel skog som har et stort innslag av død ved.

Når man sier at trevirke som brensel er CO₂-nøytralt, gjør man i virkeligheten ikke bare den forenkling forutsetning at skogens økte CO₂-fangst skjer umiddelbart etter at trevirket er hogget og brent. Men man overser også at det skjer en varig nedgang i skogens lager av både død og levende biomasse, dersom en øker avvirkningen på permanent basis.

Den helt vanlige forutsetningen om at trevirke er klimanøytralt, innebærer kort sagt at man antar at søylene

¹ Karboninnholdet og energimengden i en kubikkmeter biomasse avhenger av densiteten. Med en densitet på 423 kg/m³ legger jeg til grunn 0,211 tonn karbon per m³, eller 0,774 tonn CO₂ per brent m³ trevirke. Med en fuktighet på 35 prosent gir dette en teoretisk (effektiv) brennverdi på 2255 kWh per m³ trevirke.

Figur 5. Stående stammevirke, øvrig levende biomasse og mengden død ved før og etter at avvirkningen øker med 500 m³ per år i 2010

i figur 6 er så små at man kan se bort fra dem. Neste avsnitt vil vise at dette kan være en misvisende tilnærming.

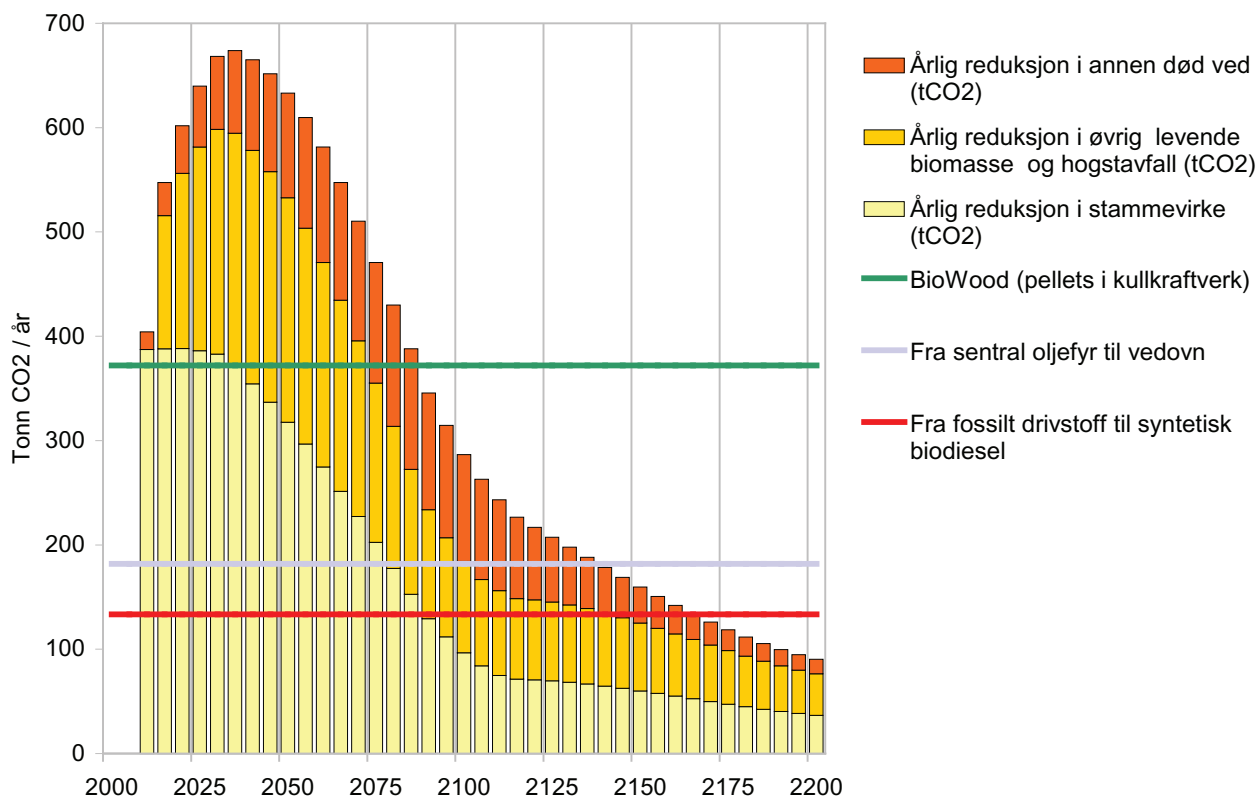
Reduserte utslipp fra redusert bruk av fossile kilder

Hittil har jeg kun sett på hvordan hogsten påvirker skogens biomasse og dermed skogens karbonlager. I dette avsnittet vil jeg se på i hvilken grad økt uttak av trevirke for bioenergiformål kan bidra til å redusere bruken av fossile brenslere. Argumentet for å ta ut mer trevirke, er nettopp at det kan redusere bruken av fossil energi og dermed utslippene av CO₂. Spørsmålet blir da om nedgangen i skogens karbonlager er større eller mindre enn den CO₂-gevinsten man får ved redusert bruk av fossile kilder.

Hvor mye fossilt brensel trevirket kan erstatte, vil variere sterkt fra tilfelle til tilfelle. Og det vil ofte være betydelige CO₂-utslipp i forbindelse med foredlingen av trevirket, for eksempel til pellets. I det følgende vises tre eksempler på hvordan ulik anvendelse av trevirket vil påvirke netto CO₂-utslipp.

I det ene tilfellet har jeg antatt at trevirket brukes i produksjon av pellets, og at dette produktet brukes til erstatning for kull i kullkraftverk. Dette er en aktuell problemstilling ettersom det nylig er startet opp en pelletsfabrikk på Averøy (BioWood), som skal produsere store mengder pellets for denne typen anvendelser. Sjølie og Solberg (2009) presenterer en klimaanalyse av nettopp BioWood, der de antar at trevirke er CO₂-nøytralt, og kommer frem til at BioWood følgelig er et godt klimatiltak. BioWood har fått 97 millioner kroner i støtte fra Enova.

Figur 6. Søylen viser årlig reduksjon i karbon lagret i levende og død biomasse, etter at avvirkningen øker med 500 m³ i 2010. Den økte hogsten utnyttes som energi. Linjene viser reduserte utslipp fra erstattet fossilt brensel

I det andre tilfellet antar jeg at trevirket tørkes og brukes som ved i gode ovner til erstatning for oljefyringsanlegg.

I det tredje tilfellet ser jeg på tilfellet der trevirket brukes til å lage andre generasjons biodiesel, slik Norske Skog/Xynergo har planer om.

Når det gjelder spørsmålet om hvor mye fossile brenslere trevirket erstatter, bygger jeg her på beregningene i Sjølie mfl. (2010), Sjølie og Solberg (2009) og i Klimakur 2020 (2010). Sjølie mfl (2010) anslår at en oljefyr avgir 317 tonn CO₂-ekvivalenter per GWh (inklusive anslåtte utslipp i forbindelse med produksjon av olje), men anslår samtidig at energiforbruk osv i forbindelse med hogst gir 48 tonn CO₂-ekvivalenter per GWh. Netto blir følgelig 269 tonn CO₂/GWh. Videre anslår de at en vedovn har en virkningsgrad på 60 prosent. Med et teoretisk energiinnhold til trevirke på 2255 kWh/m³, og en antatt fuktighet på 35 prosent, får vi da 1353 kWh/m³. Følgelig vil én kubikkmeter trevirke anvendt som ved i vedovn kunne eliminere 0,363 tonn CO₂-utslipp fra en oljefyr, se tabell 1. Det betyr at 500 m³ trevirke anvendt som ved kan eliminere 182 tonn CO₂ fra oljefyringsanlegg, se den midterste linjen i figur 6.

I tilfellet der trevirket blir til pellets og brukes til erstatning for kull i kullkraftverk, har jeg fulgt beregningene i Sjølie og Solberg (2009). De ser imidlertid på to

tilfeller. I de ene tilfellet legger de til grunn at BioWood bruker utslippsfri norsk vannkraft. I det andre tilfellet legger de til grunn at elektrisitet i Norge på marginen hentes fra kontinentet og dermed i hovedsak baseres på kull. Virkeligheten ligger trolig et sted midt mellom. Jeg har derfor tatt et gjennomsnitt av de to tilfellene. Sjølie og Solberg (2009) antar at både pellets og kull har en virkningsgrad på 35 prosent. Med en fuktighet på 8 prosent, gir det en energioutput på 779 kWh/m³ trevirke. Jeg kommer da til at en kubikkmeter trevirke som pellets i kullkraftverk kan eliminere 0,744 tonn CO₂ fossile utslipp, se tabell 1. Vi multipliserer med 500 m³ trevirke for å komme fram til den øverste linjen i figur 6.

Når det gjelder hvor mye fossile utslipp som kan elimineres med syntetisk biodiesel, har jeg lagt til grunn middelverdien av intervallet som oppgis i Klimakur 2020 (2010), side 186. Der anslås det at en m³ trevirke som biodiesel kan eliminere 0,267 tonn CO₂ fra fossilt drivstoff. Multiplisert med 500 gir det en substitusjon på 133 tonn CO₂, se figur 6.

Vi er interessert i nettoeffekten på CO₂-utslippene. Fra figur 6 kan vi få et visuelt inntrykk av størrelsen på disse ved å sammenligne søylene med de vannrette linjene. Linjene viser hvor mye CO₂-utslipp man årlig kan bli kvitt ved å øke uttaket av trevirke og bruke det som brensel.

Tabell 1. Beregning av substitusjonsfaktorer

	Tonn CO ₂ /m ³ fra biomassen	Fuktighet i biomassen (prosent)	Virkningsgrad i biomassen (prosent)	Energioutput av biomassen (kWh/m ³)	Substitusjon (tonn CO ₂ e/GWh)	Substitusjon (tonn CO ₂ e/m ³)
Fra oljefyr til god vedovn*	0,78	35	60	1353	225	0,363
Pellets i kullkraftverk (BioWood)*	0,775	8	35	779	956	0,744
Fra fossil drivstoff til syntetisk (andre generasjons) biodrivstoff	-	-	-	-	-	0,267**

* Basert på Sjølie mfl. (2010). For pellets har jeg lagt til grunn anslagene på utslipp ved produksjon gitt i Sjølie og Solberg (2009), alternativet der el er basert på kull.

** Middelverdi av anslagene i Klimakur 2020 (2010), side 186.

Den øverste linjen i figur 6 viser tilfellet med BioWood, under de samme numeriske forutsetningene som Sjølie og Solberg (2009), bortsett fra at Sjølie og Solberg ser bort fra utslippene fra skogen og fra forbrenning av trevirket. Når jeg tar hensyn til dette, viser figur 6 at BioWood kan komme til å bidra til en netto økning i utslippene av CO₂ til atmosfæren helt frem til omkring 2090.

Den midterste linjen viser så tilfellene der ved erstatter en oljefyr. Dette gir en enda mindre gunstig bilde enn tilfellet der trevirket ble omdannet til pellets og anvendt i kullkraftverk. Gjennom hele dette århundret og langt inn i neste vil ved til erstatning for oljefyr til oppvarming øke nettoutslippene til atmosfæren, med mine numeriske forutsetninger. Og her vil de akkumulerte utslippene være så høye at man ikke innenfor en tids-horisont på flere hundre år vil ha hentet igjen det tapte, selv når man tar hensyn til nedbryting i atmosfæren.

Endelig viser den nederste linjen substitusjonseffekten ved å bruke det uttatte trevirket som råstoff i produksjon av syntetisk biodiesel, slik Norske Skog/Xynergo ønsker å gjøre i Norge. Vi ser at den nederste linjen ligger under søylene i hele det 21. århundre og også det meste av det neste århundre. De beregnede utslippene ved å bruke biodiesel gjennom hele det 21. århundret anslås å være fire ganger så høye som utslippene ved å bruke fossil diesel. Beregningene tyder altså på at syntetisk biodiesel produsert fra norsk trevirke vil kunne øke CO₂-utslippene med 300 prosent i gjennomsnitt over dette århundret i forhold til å fortsette med fossil diesel. Dette står i kontrast de resultatene man får når man forutsetter at trevirke er klimanøytralt. På KLIF, no heter det for eksempel at syntetisk biodiesel vil gi 95 prosent reduksjon i CO₂-utslippene når det erstatter fossil diesel.

Sluttkommentar

Den lange livssyklusen for et norsk grantre er i seg selv en indikasjon på at det er misvisende å betrakte norsk trevirke som en klimanøytral energikilde. Men vi har her sett at dette bare er ett av flere forhold som taler for at man bør endre praksis når vi skal anslå eventuelle klimagevinster av bioenergitiltak. For det første spiller dynamikken knyttet til både hogstavfall og naturlig døde trær en viktig rolle for eventuelle klimagevinster av bioenergi. Dessuten krever økt hogst lavere omløpstid i skogen, noe som vil føre til at skogens karbonlager minker på permanent basis.

Funnene i denne artikkelen støtter opp under de tall man kan få ut av datagrunnlaget til Klimakur 2020, se Goksøyr mfl. (2010). Imidlertid bygger regneeksemplet som er presentert på flere forutsetninger som bør vurderes. Ikke minst er utviklingen i mengden naturlig død ved en viktig faktor som det er grunn til å se nærmere på. Det bør likevel nevnes at jeg har foretatt følsomhetsanalyser som ikke er omtalt her, der sentrale forutsetninger er testet, blant annet forutsetningen om tidsutviklingen for oksidasjon av naturlig død ved. Analysene viser at justeringer av forutsetningene innenfor rimelige intervaller ikke endrer hovedbildet. Likevel må det understrekes at formålet med de presenterte beregningene ikke er å gi noen fasitsvar, men å vise hvor viktig det er å ta de dynamiske effekter av økt hogst mer alvorlig når man skal vurdere klimaeffektene av økt bruk av bioenergi fra trevirke.

Det er også viktig å huske på at analysene som her er presentert, ikke tar hensyn til at subsidiering av ulike alternative energiformer for å få redusert bruk av fossil energi, fører til at det samlede energiforbruket går opp. Tar man hensyn til denne typen forhold, vil det negative bildet av klimaeffekten av trevirke som brensel bli ytterligere forverret. En helhetlig analyse bør også inkludere denne typen virkninger.

Utgangspunktet for denne artikkelen er at en rekke av dagens klimatiltak bygger på forutsetningen om at bruken av trevirke som brensel er klimanøytralt. En revurdering av denne forutsetningen vil kunne føre til en tilsvarende revurdering av hvilke klimaprojekter som bør igangsettes. I Klimakur 2020 (2010) legges det for eksempel stor vekt på at syntetisk biodiesel er et prioritert klimatiltak som vil gi betydelige utslippsreduksjoner. Beregningene som er presentert her tyder derimot på at å erstatte fossil diesel med syntetisk biodiesel fra norsk trevirke vil gi en betydelig økning av nettoutslippene gjennom hele kommende århundre.

En revurdering av forutsetningen om trevirkets klimanøytralitet kan også føre til et behov for å revurdere dagens system for avgifter og subsidier som berører bioenergi og skogsdrift. Det er langt fra åpenbart at dagens politikk tar tilstrekkelig hensyn til skogens potensial som karbonlager og det faktum at forbrenning av trevirke fører til CO₂-utslipp.

Referanser

- Astrup, R., L. Dalsgaard, R. Eriksen og G. Hysten (2010): Utviklingsscenarioer for karbonbinding i Norges skoger, Upublisert notat fra Norsk institutt for skog og landskap, Ås.
- Barth, A. (1916): Norges skoger med stormskritt mot undergangen. *Tidsskrift for skogbruk* **24**: 123-154.
- Brekke, L. P. (2010): Bærekraftig bruk, god politikk. Dagens Næringsliv 7. mai 2010.
- Bright, R. M., og A. H. Strømman (2009): Life Cycle Assessment of Second Generation Bioethanol Produced From Scandinavian Boreal Forest Resources, *Journal of Industrial Ecology* **13**, 514-530.
- Goksøy, H. (2007): Skogsvirke som brensel øker CO₂-problemet. *Teknisk ukeblad* 22. august 2007.
- Goksøy, H, Olav Norem, B. Holtsmark, T. Refsdal (2010): Vil økt uttak av trevirke fra norsk skog øke CO₂-utslippene?, *forskning.no* 20. mars 2010.
- Klimakur 2020 (2010): Tiltak og virkemidler for å nå norske klimamål mot 2020, Klima- og forurensningsdirektoratet, Norges vassdrags- og energidirektorat, Oljedirektoratet, Statistisk sentralbyrå, Statens vegvesen. Rapport TA2590
- Liski, T. P., M. Peltoniemi, R. Sievänen (2005): Carbon and decomposition model Yasso for forest soils, *Ecological Modelling* **189**, 168-182.
- Luyssaert, S., E. D. Schulze, A. Börner, A. Knohl, D. Hessenmöller, B. E. Law, P. Ciais, J. Grace (2008); Old-growth forests as global carbon sinks, *Nature* **455**, 213-215.
- Norem, O. (2008) Goksøy har rett – trærne er mest verdt i skogen. *Teknisk ukeblad* 30. mars 2008.
- Nilsen, P., K. Hobbestad, og N. Clarke (2008): Opptak og utslipp av CO₂ i skog. Vurdering av omløpstid, hogstmetode og hogstfredning for CO₂-binding i jord og trær. Rapport fra Institutt for skog og landskap 06/2008.
- Petersen, A. K., og B. Solberg (2005): Environmental and economic impacts of substitution between wood products and alternative materials: a review of micro-level analyses from Norway and Sweden, *Forest Policy and Economics* **7**, 249-259.
- Raymer, A. K. P. (2006): A comparison of avoided greenhouse gas emissions when using different kinds of wood energy, *Biomass and Bioenergy* **30**, 605-617.
- Refsdal, T. (2008a) Rotnar den norske skogen? Artikkel i *Aftenposten* 17/3 2008.
- Refsdal, T. (2008b) Useriøst om CO₂. Artikkel i *Aftenposten* 9/6 2008.
- Searchinger T. D. mfl (2009): Fixing a Critical Climate Accounting Error, *Science* **326**, 527-528.
- Sjølie, H. K., E. Trømborg, B. Solberg og T. F. Bolkesjø (2010): Effects and costs of policies to increase bioenergy use and reduce GHG emissions from heating in Norway, *Forest Policy and Economics* **12**, 57-66.
- Sjølie, H. K., og B. Solberg (2007): Skogsvirke som brensel reduserer CO₂-problemet, *Teknisk ukeblad* 9. september 2007.
- Sjølie, H. K., og B. Solberg (2009): Greenhouse gas implications by production of wood pellets at the Biowood Norway plant at Averøy, Norway. Rapport utarbeidet for BioWood Norway. Institutt for naturforvaltning, Universitetet for miljø og biovitenskap.
- Solberg, B., H. K. Sjølie, E. Bergsend, R. Astrup (2010): Svartmalende forenkling om bioenergi. Artikkel på forskning.no 29. mars 2010.
- Zhang, Y., J. McKechnie, D. Cormier, R. Lyng, W. Mabee, A. Ogino, H. I. MacLean (2010): Life Cycle Emissions and Cost of Producing Electricity from Coal, Natural Gas, and Wood Pellets in Ontario, Canada, *Environmental Science & Technology* **44**, 538-544.
- Økstad, E. (2010): Skog som biomasseressurs. Klassekampen 5. mai 2010.

Avslagsrisiko for førstegangssøkere av uførepensjon

Tom Kornstad og Terje Skjerpen*

Personer som søker uføretrygd, står overfor usikkerhet med hensyn til hvorvidt søknaden vil bli innvilget. Risikoen for avslag påvirkes av legenes og NAV sin praktisering av regelverket for uføretrygd. Avslagsrisikoen for førstegangssøkere av uføretrygd varierer med ulike kjennetegn ved individet, slik som kjønn, alder og bostedsfylke. Viktige funn er at bare 25 prosent av kvinnene og under 20 prosent av mennene er sysselsatt i lønnet arbeid fem år etter at de fikk avslag på søknad om uføretrygd for første gang. Over 40 prosent av førstegangssøkerne med avslag på søknaden, er uføretrygdet etter fem år. Den lave sysselsettingsandelen etter fem år kan tyde på at selv om en strammer inn regelverket for tilståelse av uføretrygd, betyr ikke dette nødvendigvis at personene med avslag på søknaden vil komme ut i arbeid. Beregningene tyder på at personene med avslag på søknad om uføretrygd har lavere inntekt både før og etter søknadstidspunktet enn hva som er tilfelle for de som får innvilget søknaden.

1. Innledning

Knapphet på arbeidskraft og økende press på folketrygden har ført til økt fokus på bruken av ulike ordninger i folketrygden det siste tiåret. Mens utgiftene til alderspensjon i stor grad er bestemt av klare regler for hvem som har krav på ytelsen og hvor stor ytelsen skal være, er folketrygdens utgifter til sykelønn og uførepensjon i stor grad påvirket av at det ligger et element av skjønn i vurderingene av om en har krav på disse ytelsene. Skjønnet utøves dels av klientens lege, men dels også av NAV som er ansvarlig for bruken av folketrygdens ytelser. I anledning av at regjeringen sammen med representanter fra næringslivs- og arbeidstakerorganisasjonene nylig har vurdert tiltak for å få ned sykefraværet, har en fått en debatt i media som kan gi inntrykk av at dette skjønnet er så vanskelig å utøve at arbeidstakerne nærmest bare kan oppsøke første og beste lege og "bestille" sykemelding. Heller ikke i empiriske studier av overgang til uføretrygd gjøres det noe poeng ut av skillet mellom det å søke uførepensjon og det å få innvilget dette. Tvert imot ser en nærmest ut til å glemme at klientene står overfor usikkerhet med hensyn til hvorvidt søknaden deres om uføretrygd vil bli innvilget, jf. Bratberg (1999). Med tanke på at inngangsvilkårene for uførepensjon er en av de viktigste parameterne for å styre bruken av uføretrygd, kanskje viktigere enn dekningsgraden for uførepensjonen, er dette et stort tankekors. Og dersom folk oppdager at det har blitt vanskeligere å få innvilget uførepensjon, kan dette føre til at færre personer ønsker å søke slik pensjon fordi kostnadene knyttet til for eksempel stigmatisering ved å søke uføretrygd kan overstige den forventede avkast-

ningen av å søke. En innstramning i regelverket for tilståelse av uførepensjon vil dermed ha effekt ikke bare på avlagssannsynligheten, men også på sannsynligheten for at personen vil ønske å søke trygd.

I denne artikkelen vil vi presentere en del av et større arbeid med å utvikle en strukturmodell for overgang til uføretrygd som tar hensyn til at personene står overfor usikkerhet med hensyn til om søknaden vil bli innvilget. Modellen er bygd opp omkring produktet av to sannsynligheter. Den første sannsynligheten representerer individets preferanser for å bli uføretrygdet gitt utformingen av regelverket for uførepensjon og individets helsesituasjon, muligheter på arbeidsmarkedet og andre forhold av betydning for avveiningen mellom det å arbeide og det å søke trygd, som for eksempel familiesituasjon. Mangelfulle observasjoner av individenes helsesituasjon gjør at det er vanskelig å tallfeste denne sannsynligheten. Den andre sannsynligheten representerer kriteriene for å få innvilget søknaden gitt at en søker trygd, eller 1 minus det vi omtaler som avslagsrisiko eller avlagssannsynlighet i denne artikkelen. Som vi skal argumentere for nedenfor er denne sannsynligheten påvirket av myndighetenes utforming av regelverket og legenes praktisering av dette. Det er empirisk analyse knyttet til denne sannsynligheten som er fokus for denne artikkelen.

Førstegangssøkere omfatter både personer som har fått avslag på søknad om uføretrygd og personer som får innvilget søknad om uføretrygd. Blant dem som søker uføretrygd er det en overvekt som søker om 100 prosent uføretrygd, men det er også en del som søker om gradert uføretrygd, helt ned til 50 prosent. Ved at analysen er en del av arbeidet med spesifikasjonene for modellen nevnt ovenfor, gir dette visse føringer på hvilke variabler/fordelinger vi vil se på i det følgende. Blant annet ses det i modellen bort fra at utstøting fra arbeidslivet trolig er en viktig årsak til uføretrygding, og vi trekker derfor ikke inn data knyttet til arbeidsplassene. Incentiveeffekter knyttet til forholdet mellom

Tom Kornstad er forsker i Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (tom.kornstad@ssb.no)

Terje Skjerpen er forsker i Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (terje.skjerpen@ssb.no)

* Prosjektet har mottatt finansiell støtte fra Norges forskningsråd, Arbeidslivsprogrammet, prosjekt nummer 173573.

inntekt som trygdet og inntekt som yrkesaktiv eller hjemmearbeidende ser vi også bort fra i denne analysen, da slike effekter fanges opp i spesifikasjonene av modellen for å søke trygd. Betydningen av normer for sannsynligheten for å søke uføretrygd er også sett bort fra, jf. Rege og Telle (2004).

Fra og med 1.1. 2004 ble uførepensjonen lagt om ved at en innførte tidsbegrenset uførestønad i tillegg til den opprinnelige uførepensjonen. Parallelt med dette har en hatt en ordning med foreløpig uføretrygd for personer som mottok rehabiliteringspenger i ventetiden for uførepensjon. Ordningen med tidsbegrenset uførestønad opphørte 1. mars 2010, og ble da slått sammen med attføringspenger og rehabiliteringspenger til den nye ordningen kalt arbeidsavklaringspenger. Personer med tidsbegrenset uførestønad får nå automatisk rett til arbeidsavklaringspenger med overgangsregler fra mars i år. Dette betyr at når vi ser på førstegangssøkere av uførepensjon i 2002, så studerer vi en ordning som er blitt reformert i ettertid.

Artikkelen er av rent beskrivende art i den forstand at vi presenterer ulike toveistabeller som viser hvordan avslags sannsynligheten varierer med ulike kjennetegn til førstegangssøkere av uføretrygd. En skal altså være forsiktig med å tolke sammenhengene som framkommer i figurene som årsakssammenhenger. Dataene er opplysninger om enkeltindivider hentet inn fra en detaljert forløpsdatabase (Fd-Trygd) laget i Statistisk sentralbyrå. Opplysningene om avslag på søknad om uføretrygd som vi bruker, har først relativt nylig blitt gjort tilgjengelig for forskere. For en beskrivelse av avslagsdataene se Hanssen, Holm og Sivertstøl (2008). Med unntak av analyser og tallmateriale offentliggjort i NAV, kjenner vi ikke til andre studier som er basert på disse dataene. Galaasen, Brusgaard og Claussen (2009) studerer sannsynligheten for å få avslag på søknad om uføretrygd ved hjelp av en logit-modell, men denne studien er basert på avslagsdata fra 1993, med andre ord betydelig eldre data enn de vi betrakter i denne artikkelen. Denne studien skiller heller ikke mellom førstegangssøkere av uføretrygd og de som søker på nytt etter først å ha fått avslag slik vi fortrinnsvis gjør i denne artikkelen.

Bratberg (1999), Dahl, Nilsen og Vaage (2000), Gjesdal og Bratberg (2002, 2003) og Krokstad mfl. (2004) representerer viktige studier av overgang til uføretrygd basert på norske data. Ingen av disse studiene gjør imidlertid bruk av avslagsdata i modelleringen av overganger til uføretrygd. Når det gjelder utenlandske studier, kjenner vi heller ikke til at det har vært gjort analyser av avslagsdata i de andre nordiske landene. Gruber og Kubik (1997) studerer sammenhengen mellom avslagsrater og arbeidstilbud til amerikanske menn i alderen 45-64 år. Bound (1989) og Chen og van der Klaauw (2008) bruker data for personer med avslag på søknad om uføretrygd og anvender disse til å si noe om arbeidskraftspotensialet ved å stramme inn regelverket for å få innvilget uføretrygd. Andre studier av særskilt

interesse med fokus på søknad om uføretrygd er Kreider (1999) og Kreider og Riphahn (2000).

Resten av artikkelen er disponert på følgende måte: I kapittel 2 gjøres det rede for prosessen med å søke uføretrygd og en nærmere presisering av hva som menes med avslagsrisiko. Kapittel 3 omtaler data og gjør rede for hvordan studien er gjennomført. Kapittel 4 inneholder den deskriptive analysen. Artikkelen avsluttes med noen oppsummerende bemerkninger i kapittel 5.

2. Nærmere om søknadsprosessen og avslagsrisikoen

Proessen med å bli uføretrygdet tar i mange tilfeller flere år. I Folketrygdloven er det ikke noe krav at en må være yrkesaktiv for å kunne få innvilget uføretrygd. Gitt at en er yrkesaktiv vil prosessen med å søke uføretrygd ofte inneholde perioder der personen er langtidssykemeldt, under medisinsk rehabilitering og til gjenstand for yrkesmessig attføring. Omfanget av disse ordningene/tiltakene er blant annet bestemt av hva som anses som hensiktsmessig. Under denne tiden vil klienten ha kontakt med helsevesenet/lege, og det tas stilling til om det skal søkes om uføretrygd.¹

Avslagsrisikoen skyldes at individet står overfor usikkerhet om søknaden vil bli innvilget gitt at den er sendt. Gitt at individet faktisk ønsker å søke uføretrygd (uten eller i samråd med bedriften), er det et par kontrollpunkter underveis som skal bidra til at det bare er de individene som faktisk oppfyller kravene til å få uføretrygd, som får støtte. Det første kontrollpunktet er behandlende lege eller legen om konsulteres. Normalt vil det være i samråd med denne legen at individet faktisk bestemmer seg for hvorvidt det vil sende søknad om uføretrygd. Ifølge regelverket er det primært medisinske forhold som skal være avgjørende for hvorvidt personen skal kunne innvilges uføretrygd, men Folketrygdlovens §12-7 vektlegger også alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn og arbeidsmarkedsmuligheter. I en del tilfeller vil legen ha klare medisinske funn å forholde seg til, og det er lett å sette en medisinsk diagnose. Det vil da i prinsippet være enkelt å komme med tilrådning om at vedkommende skal/skal ikke søke uføretrygd. I andre tilfeller vil klienten hovedsakelig ha bare diffuse symptomer og plager, og i slike tilfeller kan det være vanskeligere å bestemme alvorlighetsgraden på sykdommen og hvorvidt personen tilfredsstiller kravene til å få innvilget uføretrygd. Et kompliserende element er at det i en del tilfeller kan være vanskelig å ta stilling til i hvor stor grad arbeidsevnen er nedsatt som følge av plagen eller sykdommen. Dette gjelder også i de tilfeller der diagnosen er klar.

Legen og klienten kan ha forskjellige vurderinger av hvorvidt klienten bør tilstås uføretrygd, og man tenker seg normalt at klienten vil ta legens råd til etterretning. Dette betyr at dersom legen fraråder klienten å søke uføretrygd, bøyer klienten seg for dette, og lar dermed

¹ Ordningen med fastlege ble innført sommeren 2001.

være å søke trygd. I prinsippet er det imidlertid ikke noe krav om at lege skal gi sin tilslutning til søknad før denne sendes. Ifølge internettssidene til NAV kan denne institusjonen være behjelpelig med å fylle ut søknadsskjema.

Den neste kontrollinstansen er NAV. NAV forvalter ytelsene over folketrygden på vegne av det norske samfunnet og er ansvarlig for at ytelsene bare tilstås personer som faktisk tilfredsstiller kravene for å motta støtte. Et viktig kriterium i så måte er at den medisinske diagnosen som ligger til grunn for søknaden faktisk tilfredsstiller kravene som er nedfelt i folketrygdloven. Som vi skal se senere tyder empirien på at NAV og klientens lege i mange tilfeller har ulike vurderinger av hvorvidt personene som søker uføretrygd faktisk tilfredsstiller de medisinske kravene.

Når vi i det følgende skal studere avslag på søknad om uføretrygd, er det avslagene knyttet til NAVs behandling av søknadene vi vil fokusere på. Når klientens lege fraråder klienten å søke trygd og klienten bøyer seg for dette, kan også dette betraktes som en form for avslag på søknad om uføretrygd. Med tanke på at legene utgjør frontlinjen i helsevesenet og står for grovsorteringen av hvem som tilfredsstiller kravene for uføretrygd, hadde det vært ønskelig med en klareres innsikt i legenes rolle på dette feltet. Imidlertid finnes det ikke noe data for dette, og det er også vanskelig å tenke seg hvordan en større mengde med slike data eventuelt skulle vært samlet inn. En grunn til dette er at mens NAV behandler faktiske søknader, har ikke prosessen kommet så langt når legene drøfter mulighetene for å søke om uføretrygd med klientene sine. Dermed er det vanskelig å definere hva som skal menes med avslag for legenes del. En mulighet til å få mer innsikt i denne problemstillingen er imidlertid å intervjuet et antall leger som har betydelig erfaring fra arbeid med potensielle søkere av uføretrygd.

I den internasjonale litteraturen på dette feltet, er det også en tredje form for "avslag". Denne typen avslag (selvsensurering) refererer seg til at når det skjer innstramminger i regelverket for tilståelse av utføretrygd, vil en del personer på eget grunnlag bestemme seg for å la være å søke trygd. Mens de to andre typene avslag refererer seg til at det er en utenforstående som tar til orde for at søknaden bør avslås eller ikke sendes, er det altså i dette tilfellet personen selv som tar avgjørelsen.

3. Data

Analysen bygger på registerdata for individer for perioden 1997-2008. Studien er utført ved at vi har identifisert alle personer som er førstegangssøkere av uførepensjon, og som enten fikk avslag på eller fikk innvilget søknaden sin i 2002. Personene er 20-65 år i 2002. Bare personer som er registrert som bosatt i Norge i de årene

vi ser på, er med i studien.² Disse personene følges over tid, både før og etter 2002, og en ser hvordan det går med vedkommende når det gjelder yrkesaktivitet, uføretrygding og inntektsnivå. Som vi skal se senere tar det i en del tilfeller mange måneder fra søknaden sendes til den er ferdig behandlet. Dette innebærer at når vi tar utgangspunkt i vedtaksåret (vedtaksdatoen) for søknaden, kan kravdatoen for søknaden være året før (i 2001).

Hoveddatakilden er forløpsdatabasen Fd-Trygd, som er utviklet i Statistisk sentralbyrå.³ Den omfatter hele den norske befolkningen og inneholder detaljerte opplysninger knyttet til demografi (inklusive hvem en er gift/samboende med) og bruk av de viktigste ordningene under folketrygden slik som alders- og uførepensjon, avslag på søknad om uførepensjon, avtalefestet pensjon, yrkesaktivitet og langtidssykefravær (sykefravær utover arbeidsgiverperioden). Tidspunktene for når en går inn i og ut av de ulike ordningene er også registrert. For å forenkle analysen har vi registrert kjennetegnene ved personen ved utgangen av det enkelte år. Mange av opplysningene i databasen strekker seg tilbake til 1992/1993, men de avslagsdataene for søknad om uføretrygd vi bruker, omfatter bare årene fra og med 1997. Databasen inneholder også avslagsdata for perioden før 1997, men i uttrekningen av disse dataene er det selektert på tidspunktet for når en har søkt uføretrygd og ikke vedtakstidspunkt slik det er tilfelle for de dataene vi bruker. Vi har valgt å bruke det nyeste datasettet.

Dataene inneholder ikke opplysninger om hvorvidt en person har vært førstegangssøker av uføretrygd før 1997. Vi har identifisert førstegangssøkere på følgende måte: Det tas utgangspunkt i alle personer som mottok uføretrygd ved utgangen av 2002 eller som fikk vedtak om avslag på søknad om uføretrygd dette året. Fra dette samplet har vi så utelatt alle personer som har søkt uføretrygd i ett eller flere av årene 1997-2001 eller som mottok uføretrygd ved utgangen av 2001. Ved at vi inkluderer alle søknader om uføretrygd, uansett uføegrad, er det en del personer som både mottar pensjon fra folketrygden og som samtidig har arbeidsinntekt.

For å innhente opplysninger om ulike inntektskomponenter som lønnsinntekt, næringsinntekt og pensjoner har vi koblet disse dataene med data fra Inntektsregisteret i Statistisk sentralbyrå. Opplysningene i dette registeret er basert på data fra skattelikningen.

4. Deskriptiv analyse

Tabell 1 viser antall personer der det er truffet vedtak på søknad om uføretrygd etter år og kjønn. I denne tabellen, samt i tabell 2, er det ikke forutsatt at personene søker trygd for første gang. Tabellen inneholder altså alle personer som har fått vedtak på søknaden gjeldende år. Avslagsprosenten er definert som antall

² For å regnes som bosatt, må en oppholde seg i Norge i minst 12 måneder. Når en flytter til Norge for å være her i minst 12 måneder, blir en regnet som bosatt fra innreisedatoen.

³ Se www.ssb.no/emner/03/fd-trygd/.

Tabell 1. Antall personer med avslag på søknad om uførepensjon, antall nye uførepensjonister og avslag på søknad om uføreytelse i prosent av antall personsøknader etter kjønn og år¹

År	Folketrygden utgifter til uførepensjon Mill.kr. ²	Personer med avslag på søknad om uførepensjon		Nye uførepensjonister				Avslagsprosent	
		Kvinner	Menn	Kvinner		Menn		Kvinner	Menn
				Samlet	Herav tidsbegrenset uførestønad	Samlet	Herav tidsbegrenset uførestønad		
1997	24 889	6 128	6 179	15 171	-	13 199	-	28,8	31,9
1998	27 727	3 184	3 247	18 410	-	14 887	-	14,7	17,9
1999	30 741	3 289	3 408	18 732	-	14 826	-	14,9	18,7
2000	32 519	4 331	4 364	16 157	-	13 539	-	21,1	24,4
2001	34 733	4 078	4 020	13 689	-	11 614	-	23,0	25,7
2002	37 869	3 887	4 025	14 398	-	12 407	-	21,3	24,5
2003	41 680	4 127	4 259	15 448	-	13 407	-	21,1	24,1
2004	44 378	5 095	5 173	10 960	5 746	10 788	2 901	23,4	27,4
2005	47 392	4 095	4 232	10 164	6 985	10 097	4 086	19,3	23,0
2006	50 576	3 446	3 490	9 401	8 119	9 350	4 806	16,4	19,8
2007	54 405	3 328	3 176	10 449	7 877	9 542	4 401	15,4	18,6
2008	58 859	3 302	3 358	11 711	8 596	10 379	4 557	14,0	18,4

¹ Kilde: Fd-Trygd, Statistisk sentralbyrå.² Kilde: Institusjonelt regnskap, Nasjonalregnskapet.

Tabell 2. Ventetider for personer med avslag på søknad om uførepensjon etter kjønn og år

Ventetid	Kvinner				Menn			
	1997	2001	2005	2008	1997	2001	2005	2008
Under 1 mnd.	21,2	10,8	16,3	15,6	20,8	10,1	18,4	16,1
1-3 mnd.	16,5	22,0	22,9	23,5	17,0	20,8	21,8	23,6
3-6 mnd.	23,0	34,6	32,1	32,6	23,2	36,4	31,2	31,9
6-9 mnd.	17,6	20,7	17,5	16,9	18,4	21,5	17,7	16,9
9-12 mnd.	12,2	9,5	8,5	5,9	11,8	8,3	8,5	7,0
1 år og over	9,4	2,5	2,7	5,5	8,8	2,9	2,5	4,4
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

personer med avslag som andel av summen av antall personer med avslag og antall personer som fikk søknaden innvilget (det vil si antall søkere).

Det er særlig årene i første halvdel av 2000-tallet som skiller seg ut med et særlig stort antall avslag. Dette er tilfelle for både kvinner og menn. En kunne tenkt seg at dette skyldes at antall søknader var særlig stort i disse årene, men det ser ikke ut til å være grunnen.⁴ Vi ser ellers at det er lavere avslagsrater for kvinner enn for menn og at den årlige tilgangen til bestanden av uføretrygdene er høyere for kvinner enn for menn. Seinere i denne artikkelen skal vi se at når vi avgrenser analysen til å se på førstegangssøkere av uføretrygd, er det noe høyere avslagsrater for kvinner enn for menn. Forskjellen må henge sammen med at det er forskjeller mellom kjønnene i hvor mange ganger de søker uføretrygd på nytt etter å ha fått et initialt avslag. Dataene i tabell 1 er i samsvar med offentlige tall publisert av NAV.

Et interessant trekk ved tabellen er at avslagsprosenten ser ut til å gjøre et markant fall etter 2004. I dette året ble uføretrygden lagt om ved at en innførte tidsbegrenset uførestønad som et tiltak for å bremse den sterke

⁴ De spesielt høye tallene i 1997 har vi ikke funnet noen forklaring på.

Tabell 3. Sykefravær i årene 1997-2000, før søknad om uførepensjon. Førstegangssøkere som får avslag på søknaden i 2002

	Kvinner	Menn
0 dager	9,9	8,8
0-3 mnd.	12,4	12,6
3-6 mnd.	12,1	10,5
6-9 mnd.	9,5	10,2
9-12 mnd.	17,8	19,2
12-15 mnd.	19,6	20,6
15-18 mnd.	8,7	8,1
Over 18 mnd.	9,8	10,0
Totalt	100,0	100,0
Antall observasjoner	1 334	792

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

veksten i antall uføretrygdene. En hypotese for årsaken til fallet kan være at man ved innføringen av tidsbegrenset uføretrygd skaffet seg tid for å vurdere hvorvidt den enkelte søker skal tilstås uføretrygd på permanent basis. Mens den gamle uførepensjonsordningen i de fleste tilfellene var en enveisbillett til permanent uførepensjonering, er tanken med tidsbegrenset uførestønad at en skal se utviklingen i arbeidsevnen litt an over tid. Dermed ble man mindre streng i vurderingen av innvil-

Tabell 4. Førstegangssøkere av uførepensjon etter alder. 2002

Alder	Kvinner				Menn			
	Antall personer ¹	Søknadsprosent uføretrygd	Personer med avslag søknad uføretrygd		Antall personer ¹	Søknadsprosent uføretrygd	Personer med avslag søknad uføretrygd	
			Antall	Prosent			Antall	Prosent
20-24	134 514	0,2	44	20,7	138 312	0,2	53	23,7
25-29	148 909	0,2	115	32,1	151 503	0,2	102	29,9
30-34	169 000	0,4	229	38,1	174 703	0,3	182	37,0
35-39	161 387	0,6	342	34,7	170 734	0,4	292	39,5
40-44	146 509	0,9	413	32,3	156 086	0,6	335	36,5
45-49	137 988	1,2	450	27,8	147 436	0,8	330	28,2
50-54	122 166	2,0	571	23,2	137 249	1,3	422	23,4
55-60	123 503	3,4	640	15,3	141 895	2,5	461	12,8
61-65	48 506	5,5	266	9,9	50 874	5,4	167	6,0
Totalt	1 192 482	1,2	3 070	21,4	1 268 792	1,0	2 344	19,4

¹ Eksklusive personer med AFP eller uførepensjon.

gelse av uføretrygd i første omgang. Dersom dette fører til at personen blir så lenge borte fra arbeidsmarkedet at det blir vanskelig å komme tilbake i arbeid, kan de lave avslagsratene på sikt føre til økt innstrømming til uføretrygd.

Som vi har vært inne på tidligere, kan veien til uføretrygding være omstendelig, og ikke minst ta lang tid. I mange tilfeller vil nok behandlingstiden/ventetiden for søknaden i NAV bare utgjøre en brøkdel av tiden. Av tabell 2 ser vi at ventetiden i mange tilfeller er mellom 3 og 6 måneder. Snaue 40 prosent av søknadene er imidlertid ferdigbehandlet innen 3 måneder, mens en del søknader blir værende over ett år i systemet.

Et problem ved mange datasett som brukes i empiriske analyser av overgang til uføretrygd og bruk av andre ytelser i folketrygden, er at de inneholder få helseopplysninger⁵. Et alternativt mål på helsetilstanden for personer som er i lønnet arbeid kan være tid på langtidssykemelding. I tabell 3 har vi beregnet samlet tid på langtidssykemelding i de fire årene 1997-2000 for førstegangssøkere av uføretrygd med avslag på søknaden i 2002. Ved å se på årene 1997-2000 får vi et bilde av hvor mye en søker har vært borte fra jobben i årene før vedkommende søkte uføretrygd. Beregningene er bare gjennomført for personer som faktisk har vært i lønnet arbeid i alle de fire årene. Det er grunnen til det lave antallet observasjoner for hvert kjønn i tabellen. Grunnen til at vi ikke tar med året 2001, dvs. året før vedtaksåret for søknaden, er at mange personer da er ute av arbeidsmarkedet, og de har derfor ikke registrert noen verdi på denne variabelen dette året.

Tabellen avdekker ingen systematiske forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder langtidssykefravær. Omkring 10 prosent av de yrkesaktive har ikke

hatt langtidssykefravær i det hele tatt, og når man deler fraværet inn i 3-måneders intervaller, kan det se ut som om det forekommer en topp rundt 9-15 måneder. Omkring 40 prosent har hatt et samlet sykefravær på under 10 måneder.

Tabellene 4 til 6 viser fordelingen av førstegangssøkere av uførepensjon i 2002 etter henholdsvis alder, type utdanning og bostedsfylke. Som ventet finner vi at søknadsprosenten, det vil si antall personsøknader regnet i prosent av antall personer 20-65 år eksklusive personer med avtalefestet pensjon, øker med alderen. Relativt flere kvinner enn menn søker uføretrygd, og avviket i søknadsprosenten mellom kjønnene øker med alderen med unntak for den eldste aldersgruppen 60-65 år. Mer interessant er det kanskje at avslagsprosenten etter å ha nådd en topp i midten av 30-årene, synker systematisk med alderen. Etter at beslutningen om å søke uføretrygd er kvalitetssikret av lege, ser det altså ut som det er lettere å få gjennomslag for søknaden jo eldre søkeren er. Hva dette skyldes, vet vi ikke. En nærliggende hypotese kan være at uførepensjonering av eldre personer koster samfunnet mindre i form av tapt yrkesaktivitet samt at når personen blir eldre, legges det relativt større vekt på forhold rundt personens situasjon på arbeidsmarkedet.

Ellers merker vi oss at mens vi i tabell 1 fant at avslagsprosenten var høyere for menn enn for kvinner når vi tok med alle søknadene om uføretrygd, finner vi at avslagsprosenten for førstegangssøkere av uføretrygd er høyere for kvinner enn menn. At kvinner har høyere avslagsprosent enn menn er i samsvar med funnene til Galaasen, Brussgaard og Claussen (2009) som estimerte en felles avslagsrelasjon for kvinner og menn, der de forutsatte at alle kjønnsforskjeller kan fanges opp ved en indikatorvariabel for kjønn.

I tabell 5 har vi tatt utgangspunkt i standard for utdanning (NUS2000) og sett hvordan førstegangssøkerne fordeler seg etter type utdanning. Vi ønsker i utgangspunktet å se om det er systematiske forskjeller mellom næringer når det gjelder avslagsrisiko. Tanken er at arbeidsbelastningen varierer systematisk mellom

⁵ Fd-Trygd inneholder opplysninger om hvilken sykdomsdiagnose som ligger bak søknad om uførepensjon, men av hensyn til personvernet må en gjennom en komplisert søknadsprosedyre for å få tilgang til disse dataene. Med tanke på at en ikke vet om en vil få tilgang og at det er vanskelig å utnytte informasjon om primærdiagnose (ICD-9), har vi ikke søkt om tilgang til denne opplysningen i denne omgang.

Tabell 5. Førstegangssøkere av uførepensjon etter utdanningens art. 2002

Alder	Kvinner				Menn			
	Antall personer ekskl. AFP og uførepensjon	Søknadsprosent uføretrygd	Personer med avslag søknad uføretrygd		Antall personer ekskl. AFP og uførepensjon	Søknadsprosent uføretrygd	Personer med avslag søknad uføretrygd	
			Antall	Prosent			Antall	Prosent
1. Allmenne fag	310 612	1,9	1 243	21,2	276 264	1,6	797	18,3
2. Human. og estet. fag	91 483	0,7	161	25,2	48 930	0,6	55	17,6
3. Lærerutd/ped.utd	99 119	0,8	126	15,3	40 906	0,9	52	13,9
4. Samfunnsfag, jur. fag	34 381	0,2	20	25,3	33 361	0,3	20	20,0
5. Øk. og adm. fag	214 160	1,1	441	19,5	138 845	0,7	153	15,8
6. Naturv. og tekn. fag	89 010	0,9	182	23,6	527 656	0,8	832	19,9
7. Helse-, sos. og idrettsfag	263 505	1,2	589	18,9	45 047	0,5	48	20,3
8. Primærnæring	11 297	0,9	33	34,0	40 549	1,0	70	16,7
9. Samf./sikkerh./Servicefag	32 606	1,1	92	26,5	72 771	1,0	149	21,3
10. Uoppgitt	9 656	0,0	61	36,7	8 733	0,0	48	31,8
Totalt	1 155 829	1,2	2 948	20,8	1 233 062	1,0	2 224	18,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6. Søknads- og avslagsprosent for førstegangssøkere av uførepensjon etter fylke. 2002

Alder	Kvinner				Menn			
	Antall personer ¹	Søknadsprosent uføretrygd	Personer med avslag søknad uføretrygd		Antall personer ¹	Søknadsprosent uføretrygd	Personer med avslag søknad uføretrygd	
			Antall	Prosent			Antall	Prosent
Østfold	65 580	1,2	171	22,0	68 837	1,0	162	22,7
Akershus	133 012	1,0	268	19,3	137 005	0,7	165	16,2
Oslo	154 840	1,0	466	31,5	159 415	0,8	431	34,9
Hedmark	46 668	1,5	130	18,3	49 327	1,3	89	14,1
Oppland	46 275	1,5	151	21,9	48 968	1,2	101	17,4
Buskerud	64 097	1,0	186	28,6	67 546	0,8	152	26,9
Vestfold	55 754	1,2	126	18,3	58 293	1,1	112	18,3
Telemark	41 459	1,1	86	18,5	44 309	1,0	50	11,7
Aust-Agder	25 612	1,3	72	21,5	27 641	1,2	53	15,8
Vest-Agder	39 441	1,8	114	16,5	42 246	1,3	67	12,0
Rogaland	101 371	1,0	209	21,0	107 956	0,8	143	16,9
Hordaland	115 136	1,3	328	22,3	123 463	0,9	252	22,1
Sogn og Fjordane	26 191	1,3	44	13,1	29 213	1,0	40	14,3
Møre og Romsdal	60 633	1,2	188	25,3	67 305	0,9	112	18,2
Sør-Trøndelag	70 459	1,3	134	14,2	75 650	0,9	85	11,9
Nord-Trøndelag	31 271	1,4	87	20,3	33 952	1,2	61	15,6
Nordland	57 469	1,5	155	18,2	63 790	1,1	117	16,0
Troms	38 832	1,3	71	14,6	43 123	1,0	69	16,8
Finnmark	18 382	1,4	84	33,6	20 753	1,3	83	31,2
Totalt	1 192 482	1,2	3 070	21,4	1 268 792	1,0	2 344	19,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

næringer, og at dette kan gi seg utslag i avslagsrisikoen. Det viste seg imidlertid at man for en stor andel av personene ikke fant næringsopplysninger, blant annet som følge av at mange personer har hatt løs tilknytning til arbeidslivet i årene før søknaden. Samtidig er det i mange tilfeller et visst samsvar mellom type utdanning og valg av næring, og med unntak av for noen innvandrere, så har vi utdanningsopplysninger for hele befolkningen.

Tabell 5 viser betydelige forskjeller i søknads- og avslagsprosent for førstegangssøkere av uføretrygd i de ulike utdanningsgruppene. Avslagsrisikoen varierer fra omkring 15 prosent for kvinner med lærerutdanning til over 30 prosent for kvinner med utdanning knyttet til

primærnæringene. For menn er det noe mindre avvik mellom laveste og høyeste avslagsprosent. Ser vi på forskjeller i søknads- og avslagsprosent mellom kjønnene, er det særlig utdanningsgruppen helse- og sosialfag som skiller seg ut. Kvinner med denne utdanningen har en særlig høy søknadsprosent, mens den tilsvarende søknadsprosenten for menn er om lag halvparten så stor som gjennomsnittet for menn totalt sett. Mens disse kvinnenes avslagsprosent er lavere enn gjennomsnittet for kvinner, så er mennenes avslagsprosent høyere enn for menn totalt sett. Et særskilt kjennetegn ved denne utdanningsgruppen er den betydelige kjønnssegregeringen i arbeidsmarkedet. Kvinnene er i stor grad ansatt som sykepleiere, mens mennene er leger i overordnede stillinger.

Tabell 7. Endring i realinntekt før skatt fra 1998 til 2007 for førstegangssøkere av uførepensjon i 2002. 2007-priser¹

Inntektsendring, 1 000 kr	Personer 30-65 år eksl. personer med pensjon fra folketrygden					
	Kvinner		Menn		Menn	
	Kvinner	Menn	Søknad innvilget	Søknad avslått	Søknad innvilget	Søknad avslått
Mindre enn -100	4,4	7,3	7,5	9,1	21,1	16,8
-100 – -50	4,1	4,0	17,0	12,5	21,5	15,3
-50 – -10	6,7	5,3	24,1	17,4	18,8	13,5
-10 – 10	5,7	4,0	11,4	11,1	6,9	7,4
10 – 50	14,6	11,2	18,4	17,9	10,9	14,9
50 – 100	20,8	17,6	11,6	16,0	9,4	14,0
100 og over	43,7	50,6	10,0	16,0	11,4	18,2
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall personer	899 411	966 794	10 647	2 906	8 769	2 098

¹ I samband realinntektsberegningene har en brukt KPI for å deflatere nominelle verdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8. Fordelingen av førstegangssøkere av uførepensjon i 2002 etter disponibel inntekt i 2007

Inntekt i kr	Personer 30-65 år eksl. personer med pensjon fra folketrygden					
	Kvinner		Menn		Menn	
	Kvinner	Menn	Søknad innvilget	Søknad avslått	Søknad innvilget	Søknad avslått
Under 1 000	1,8	1,1	0,0	4,1	0,0	2,1
1 000 – 99 999	4,4	2,4	2,4	7,1	0,9	6,5
100 000 – 199 999	11,2	4,7	45,4	44,0	25,7	36,3
200 000 – 299 999	26,5	10,6	38,9	31,2	49,7	34,4
300 000 – 399 999	32,0	25,8	10,8	10,7	17,3	14,4
400 000 og over	24,1	55,4	2,4	2,9	6,4	6,2
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall personer	898 225	964 940	10 731	2 966	8 877	2 160

¹ I samband realinntektsberegningene har en brukt KPI for å deflatere nominelle verdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hvilken næring en jobber i, kan også være relatert til fylke i den forstand at det kan være systematiske forskjeller mellom fylkene når det gjelder næringsgrunnlag og mulighetene for å skaffe seg alternativt arbeid dersom endringer i helsetilstanden eller arbeidssituasjonen skulle tilsi dette. Tabell 6 vil trolig derfor fange opp noe av næringsdimensjonen diskutert i tilknytning til forrige tabell. Igjen finner vi forskjeller både når det gjelder søknads- og avslagsprosent, særlig for kvinner, men til dels også for menn. Når det gjelder mennene, er det imidlertid også andre fylker som har stor søknadsprosent. For alle fylkene gjelder det at kvinnene har noe høyere søknadsprosent enn menn.

Når det gjelder avslagsprosentene, viser disse større variasjon enn søknadsprosentene. En årsak til det er at siden antall personer som søker trygd er relativt lite i mange av fylkene, vil tilfeldige variasjoner fra år til år kunne påvirke avslagsprosentene betydelig. Befolkningsrike Oslo samt Finnmark skiller seg ut med særlig høy avslagsrate, både for kvinner og menn. Vest-Agder, som hadde særlig høy søknadsrate, har også relativt lav avslagsrate, både for kvinner og menn. Kombinasjonen av høy søknadsrate og lav avslagsrate trekker begge i retning av høy uføretrygding i dette fylket.

I tabellene 7-11 går vi nærmere inn på inntektsforhold og tilknytning til arbeidsmarkedet for førstegangssøkerne av uføretrygd. Tabell 7 viser en måte å belyse endringen i inntekt på fra perioden før personene søkte uføretrygd til en del år etter at det ble fattet vedtak på søknaden. Her ser vi på endring i realinntekten før skatt fra 1998 til 2007. Inntektene er målt i faste 2007-priser, og vi ser bare på den personlige inntekten, det vil si lønnsinntekt, netto næringsinntekt og overføringer fra folketrygden. Eventuell partners inntekt er sett bort fra siden vi her ønsker å belyse i hvilken grad personen selv kan stå på egne ben, økonomisk sett. For personer som bor sammen med en partner, viser inntektene dermed ikke nødvendigvis de økonomiske levekårene til personen. Det har ikke vært noen betydelige endringer i beskatningen av de inntektsartene vi ser på i den perioden vi betrakter. Om vi ser på inntekt før eller etter skatt har dermed liten betydning for realinntektsutviklingen.

Tabellen viser, som ventet, at inntektsutviklingen til førstegangssøkerne av uføretrygd ligger betydelig under inntektsutviklingen til sammenligningsgruppen, nemlig gruppen av personer 30-65 år som ikke mottar ytelser fra folketrygden av betydning. Mens nesten halvparten av personene i referansegruppen har hatt en realinntektsvekst på over 100 000 kroner fra 1998 til 2007, er det bare 10 til 18 prosent av førstegangs-

Tabell 9. Sosioøkonomisk status etter år for personer med førstegangsvslag på søknad om uførepensjon i 2002

	Kvinner				Menn			
	2004		2006	2007	2004		2006	2007
	Antall	Prosent	Prosent	Prosent	Antall	Prosent	Prosent	Prosent
Sysselsatt	927	30,2	26,7	25,7	508	21,7	20,2	18,2
Alderspensionist	19	0,6	3,3	5,5	15	0,6	2,9	4,4
Uførepensionist	884	28,8	38,6	42,3	755	32,2	42,5	45,8
AFP-pensionist	10	0,3	0,5	0,6	4	0,2	0,4	0,4
Annet	1 230	40,1	30,9	25,9	1 062	45,3	34,1	31,2
Totalt	3 070	100,0	100,0	100,0	2 344	100,0	100,0	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 10. Fordelingen av lønnsinntekt i 2007 for personer med førstegangsvslag på søknad om uførepensjon i 2002

Lønn, kr	Kvinner		Menn	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Under 1 000	1 790	60,3	1 450	67,0
1 000- 99 999	493	16,6	389	18,0
100 000-199 999	388	13,1	115	5,3
200 000-299 999	207	7,0	79	3,7
300 000-399 999	73	2,5	88	4,1
400 000 og over	17	0,6	44	2,0
Totalt	2 968	100,0	2 165	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

søkerne som har hatt en så stor realinntektsvekst. Vi merker oss ellers at for både kvinner og menn har gruppen av personer som fikk avslag på førstegangssøknad om uføretrygd i 2002 hatt en bedre inntektsutvikling enn gruppen av personer som fikk innvilget søknaden. Av tabell 8 ser vi imidlertid at selv om menn som har fått innvilget søknaden sin har hatt en dårligere realinntektsutvikling enn menn med avslag på søknaden, så er inntektsnivået til de nye uførepensionistene noe høyere i 2007 enn hva som er tilfelle for de som fikk førstegangsvslag på søknaden i 2002. Dette tyder på at menn som fikk søknaden avslått, i gjennomsnitt hadde et lavere inntektsnivå i 1998 enn menn som fikk søknaden innvilget. I andre beregninger som ikke vises her, finner vi for eksempel at 54 prosent av mennene med avslag på søknad om uføretrygd i 2002 hadde en realdisponibel inntekt (2007-priser) på under 200 000 kroner i 1998. Det tilsvarende tallet for de som fikk innvilget søknaden var bare 31 prosent. Andelen med inntekt mellom 1 000 og 100 000 kroner var 24 prosent for personene med avslag og bare 11 prosent for de som fikk innvilget søknaden. Mye av det samme mønsteret finner vi også for kvinner.

Et viktig spørsmål i debatten rundt folketrygdens uføretrygd er om innstramming i regelverket for tilståelse av uføretrygd vil føre til at flere personer kommer ut i arbeid. Så vidt vi kjenner til finnes det ingen studier av dette basert på norske data. Basert på amerikanske data finner Gruber og Kubik (1997) at en 10-prosents økning i sannsynligheten for avslag øker yrkesdeltakelsen blant menn i aldersgruppen 45-64 år med 2,8 prosent. Bound (1989) representerer en enda mer interessant studie fra vårt synspunkt. Han antar at atferden til de individene som akkurat passerer grensen for å

få innvilget uføretrygd kan representeres ved atferden til de personene som akkurat ikke passerer kriteriene for å få innvilget uføretrygd. (Her antas det altså at det er mulig å foreta en slik ranking.) Dermed bruker han gruppen av personer som får avslag på søknad om uføretrygd som kontrollgruppe når han skal si noe om atferden til de "marginale" uførepensionistene.

I tabell 9 følger vi førstegangssøkerne av uføretrygd med avslag på søknaden over tid og ser hvordan det blant annet går med deres yrkesaktivitet. I denne tabellen er en person definert som sysselsatt dersom den samlede lønns- og næringsinntekten overstiger ytelsene fra folketrygden. Dersom personen ikke er definert som sysselsatt, sjekker vi så om personen mottar alderspensjon, uførepensjon eller AFP-pensjon ved utgangen av året vi ser på. Gruppen *Annet* er residualbestemt, og kan deles i to undergrupper. Den første gruppen omfatter hovedsakelig personer som både står utenfor arbeidsmarkedet og som er uten ytelser fra folketrygden. Den andre gruppen er mottakere av andre ytelser fra folketrygden enn de som er nevnt ovenfor, som for eksempel attførings- og rehabiliteringspenger. I 2007 utgjorde personene med mer enn 50 000 kr i ytelser fra folketrygden ca. 60 prosent av personene i gruppen *Annet*. Ytelsene fra folketrygden for denne gruppen var i gjennomsnitt ca. 150 000 kr for kvinnene og 170 000 kr for mennene.

Basert på vår definisjon av sosioøkonomisk status finner vi at 25-30 prosent av kvinnene og omkring 20 prosent av mennene er sysselsatt i perioden som strekker seg inntil 5 år etter det initiale avslaget. Fem år etter avslaget er 26 prosent av kvinnene og bare 18 prosent av mennene yrkesaktive, og andelen sysselsatte ser ut til å være fallende over tid. På den annen side er det snakk om vel 1 200 personer i 2007, så antallet sysselsatte personer er ikke ubetydelig.

En andel av personene med avslag på uføretrygd søker på nytt i de påfølgende årene. Fem år etter at personene fikk avslag på den første søknaden sin om uføretrygd har mer enn 40 prosent av kvinnene og 45 prosent av mennene fått innvilget uføretrygd etter å ha søkt på nytt.

Tabell 10 gir ytterligere informasjon om nivået på yrkesaktiviteten i 2007 til de som fikk avslag i 2002.

Tabell 11. **Antall og andel personer i 2003 som jobber i samme foretak før og etter avslaget på søknad om uførepensjon. Personer med førstegangs avslag på søknad om uførepensjon i 2002 og med lønn > 50 000 kr i 2003**

Lønn, kr	Kvinner		Menn	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Nytt foretak	294	35,6	208	48,6
Samme foretak	532	64,4	220	51,4
Totalt	826	100,0	428	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi ser at både blant kvinner og menn er det 10 prosent som tjener mer enn 200 000 kroner. Med tanke på at menn typisk har høyere timelønn enn kvinner, betyr dette funnet at særlig for mennenes del er det få som arbeider fulltid.

En viktig utfordring for arbeidslivet er å legge til rette for at personer som får helseplager av betydning, kan fortsette i jobben sin, alternativt skifte til en annen jobb innen samme virksomhet. Gitt at dette ikke er mulig og personen fortsatt ønsker å arbeide, vil vedkommende måtte forsøke å skaffe seg alternativt arbeid. I tabell 11 belyser vi hvor mange personer som jobber i et annet foretak etter avslaget på søknad om uføretrygd enn det de gjorde i perioden forut for søknaden. For å avgrense analysen til førstegangssøkere av uføretrygd som har en viss minstetilknytning til arbeidslivet, har vi forutsatt at personene må ha en lønnsinntekt på minst 50 000 kroner i 2003. En del av personene har hatt et lengre arbeidsfravær i perioden forut for søknaden slik at en mangler opplysninger om foretaksnummer i årene tett opptil 2002. Opplysningene om foretaksnummer er dermed hentet inn ved at vi har gått så langt tilbake som til 1997 og brukt foretaksnummeret for den siste arbeidsplassen for hver enkelt person. På grunn av at vi ikke har opplysninger om foretaksnummer for perioden etter 2003 i de dataene vi har tilgang til, er opplysningene om hvilket foretak en jobber i etter avslaget, relatert til året 2003.

Av tabellen ser vi at blant førstegangssøkerne av uføretrygd med avslag på søknaden er det omkring dobbelt så mange kvinner som menn med lønnsinntekt over 50 000 kroner året etter avslaget. En ser også at menn i større grad enn kvinner skifter arbeidsplass etter avslaget på søknad om uføretrygd. Mens vel 2/3 av kvinnene jobber i samme foretak etter avslaget som de gjorde før, er det tilsvarende tallet for menn omkring 50 prosent.

5. Avslutning

Som nevnt innledningsvis har det i det siste tiåret vært stort fokus på utgiftssiden i folketrygden og det forhold at vi går inn i en periode med mangel på arbeidskraft. Mens det finnes flere analyser av overgang til uføretrygd basert på norske data, finnes det få analyser av problemstillinger knyttet til avslag på søknad om uføretrygd. Slike analyser er interessante både med tanke på hvem det er som får avslag, og ikke minst om avslagsratene varierer over tid på grunn av endringer i prakti-

seringen av regelverket og/eller endringer i lovverket. Analyser av avslagsdata vil uten tvil gi økt innsikt i årsakene til den sterke veksten i uføretrygdingen.

I denne analysen har vi blant annet sett hvordan avslagsraten for førstegangssøkere av uføretrygd varierer med ulike kjennetegn ved individene, og sammenholdt dette med personer som får innvilget søknaden. Viktige funn er at avslagsratene varierer systematisk med alder. Fram til omkring 35-års alderen øker avslagsraten både for kvinner og menn, deretter faller den jevnt og trutt. Avslagsraten for menn 55-60 år er bare 15 prosent og utgjør mindre enn halvparten av raten for menn 30-34 år. For kvinner er reduksjonen enda større.

Andre viktige funn er at personer som får avslag på søknad om uføretrygd ser ut til å ha dårligere inntektsforhold over lengre tid enn personer som får innvilget søknaden. De har lavere disponibel inntekt både fire år før de søkte uføretrygd første gang og fem år etter søknaden enn hva som er tilfelle for de som fikk innvilget søknaden. Under 18 prosent av mennene er sysselsatt i lønnet arbeid 5 år etter at de fikk avslag på søknaden første gang, og også for kvinner er andelen relativt lav (25 prosent). Dette kan indikere at det ikke er noe automatikk i at dersom en strammer inn på regelverket for tilståelse av uføretrygd, vil dette føre til betydelig høyere sysselsetting.

Dersom en skulle peke framover, ville det vært en interessant utvidelse av analysen å se på betydningen av bedriftskjennetegn for avslagsraten. Bratsberg, Fevang og Røed (2010) argumenterer for at økningen i uføretrygdingen i stor grad skyldes manglende muligheter i arbeidsmarkedet, og at en stor andel av de som blir uføretrygdet kommer fra bedrifter som nedbemanner eller nedlegges. Gitt at dette er tilfelle, burde avslagsraten være påvirket av dette.

Referanser

- Bound, J. (1989): The health and earnings of rejected disability insurance applicants, *American Economic Review* 79(3), 482–503.
- Bratberg, E. (1999): Disability retirement in a welfare state, *Scandinavian Journal of Economics* 101 (1), 97–114.
- Bratsberg, B., Fevang, E. og K. Røed (2010): Disability in the welfare state: An unemployment problem in disguise, Discussion paper no. 4897, IZA.
- Chen, S. og W. van der Klaauw (2008) The work disincentive effects of the disability insurance program in the 1990s, *Journal of Econometrics* 142, 757–784.
- Dahl, S.-Å., Ø.A. Nilsen og K. Vaage (2000): Work or retirement? Exit routes for Norwegian elderly, *Applied Economics* 32(14), 1865–1876.

Galaasen, A.M., D. Bruusgaard og B. Claussen (2009): Avslag på uførepensjon, *Norsk Epidemiologi* 19, 203–208.

Gjesdal, S. og E. Bratberg (2002): The role of gender in long-term sickness absence and transition to permanent disability benefits, *European Journal of Public Health* 12, 180–186.

Gjesdal, S. og E. Bratberg (2003): Diagnosis and duration of sickness absence as predictors for disability pension: Results from a three-year, multi-register based and prospective study, *Scandinavian Journal of Public Health* 31, 246–254.

Gruber, J. og J.D. Kubik (1997): Disability rejection rates and the labor supply of older workers, *Journal of Public Economics* 64, 1–23.

Hanssen, O.E., Holm, S. og Ø. Sivertstøl (2008): Fd-Trygd. Dokumentasjonsrapport. Avslag på uførepensjon, 2006, Notater 2008/17, Statistisk sentralbyrå.

Kreider, B. (1999): Social security disability insurance: Applications, awards, and lifetime income flows, *Journal of Labor Economics* 17(4), 784–827.

Kreider, B. og R. Riphahn (2000): Explaining applications to the U.S. disability system, *Journal of Human Resources* 35(1), 82–113.

Krokstad, S., P. Magnus, A. Skrondal og S. Westin (2004): The importance of social characteristics of communities for the medically based disability pension, *European Journal of Public Health* 14, 406–412.

Rege, M. og K. Telle (2004): The impact of social approval and framing on cooperation in public good situations, *Journal of Public Economics* 88(7-8), 1625–1644.

Statsgjeldskrisen i euroområdet: Hva er alternativene?

Roger Hammersland

Eurosamarbeidet står for tiden overfor sin største krise siden euroen ble innført i januar 1999. Enkelte hevder sågar at den pågående gjeldskrisen med all tydelighet har demonstrert at eurosamarbeidet ikke er liv laga og må oppløses. Andre snakker om å kaste ut land som ikke er solvente og vil fortsette som før med en gruppe av land med sunne statsfinanser. Denne artikkelen argumenterer for at slike alternativer er lite realistiske. Økt integrasjon med utgangspunkt i dagens medlemsmasse synes nå å være den eneste realistiske veien videre.

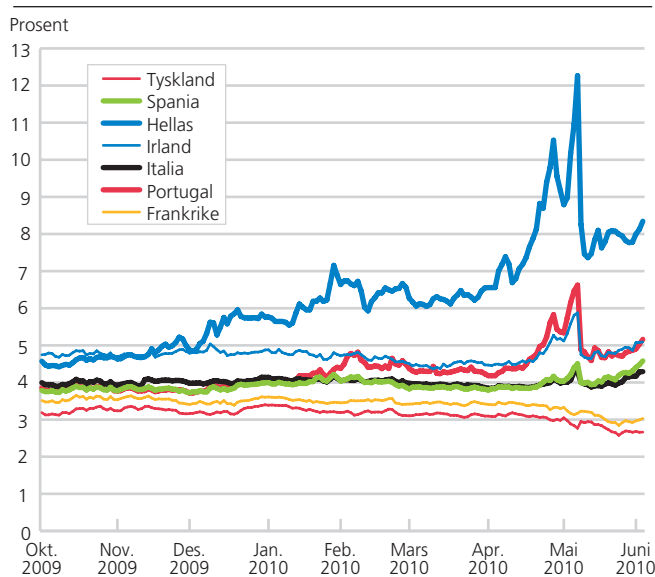
Selv om redningspakker og løfter om finansiell konsolidering i det siste har ført til en viss normalisering i både statsobligasjonsrenter og forsikringspremier for å forsikre seg mot statsgjeldsmislighold i Portugal, Irland, Italia, Hellas og Spania (de såkalte PIIGS landene), ligger de fortsatt på et svært høyt nivå. Denne utviklingen kommer som en direkte konsekvens av at finansmarkedene vurderer faren for gjeldsmislighold som stor, og at dette vil kunne spre seg til flere land dersom ett land først skulle tillates å falle, med Hellas i rollen som den første bevegger. Konsekvensene av dette ville i beste fall være uoversiktlig og det er vanskelig å se for seg at eurosamarbeidet da ville kunne overleve.

Muligheten for en slik sorti illustrerer en alvorlig mangel ved europrosjektet slik det opprinnelig var designet ved innføringen av euro i januar 1999. Uforpliktende og lite relevante regler vedrørende størrelsen på et lands gjeld og statsbudsjettsunderskudd, kombinert med et lite troverdig forbud mot redningsaksjoner av land i finansiell krise, har vist seg ikke å være tilstrekkelig for å få til den økonomiske homogeniseringen av medlemslandene som skal til for å få en valutaunion til å fungere. Euroområdet står derfor i utgangspunktet overfor tre mulige valg i tiden som kommer:

- Oppløse valutaunionen og å gjeninnføre nasjonale valutaer
- Kaste ut de landene som helt klart risikerer å måtte misligholde sin statsgjeld ved fravær av ekstern finansiell støtte, det vil si stater som må regnes som insolvente
- Øke graden av integrasjon landene i mellom; for eksempel ved at det innføres en mekanisme for koordinering av de enkelte landenes finanspolitikk, eller ved at det opprettes et stabiliseringsfond som er stort nok til å feie all tvil om solidaritet til side, samtidig som det legges klare og forpliktende føringer på den økonomiske politikken som det enkelte medlemsland kan føre

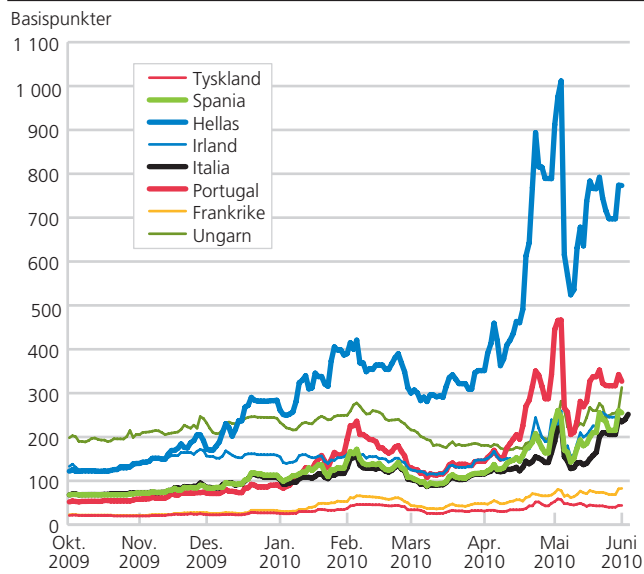
Roger Hammersland er forsker ved Gruppe for makroøkonomi (rhs@ssb.no)

Figur 1. Statsobligasjonsrenter

Det er store risikomomenter knyttet til det første alternativet. Ved en gjeninnføring av nasjonale valutaer, vil forholdet mellom gjeld og egenkapital – som i dag er i euro – i beste fall bli uklart og dermed kunne føre til flukt av kapital fra banker i land med finansielle problemer til banker i land som betraktes som trygge havner. Interbankmarkedet vil i en slik situasjon kunne tørke inn, da ingen i en slik situasjon med sikkerhet vil vite hvilke banker som er eksponert mot land med statsfinansielle vanskeligheter, og hvor mye gjeld de eier. En slik situasjon vil kunne ha alvorlige økonomiske konsekvenser for mange land, med mulig sosial uro. En slik bankkrise er imidlertid ikke nødvendigvis betinget av en oppløsning av eurosamarbeidet, da eksklusjon av enkeltland fra eurosamarbeidet, som for eksempel Hellas, fort vil kunne vise seg å få like alvorlige konsekvenser som følge av frykt og selvoppfyllende profetier.¹

¹ Det er verdt å merke seg at dersom dette skulle skje vil landet raskt bli tvunget til gjeldsmislighold. Dette vil spesielt være tilfelle dersom landet velger å gjeninnføre sin nasjonale valuta da den nasjonale valutaverdien av gjeld i euro vil kunne øke betraktelig i kjølvannet av en devaluering. Banker med stor eksponering til land som ekskluderes, som for eksempel franske banker i tilfellet med Hellas, vil således kunne gå på store tap.

Figur 2. **Premie på å forsikre seg mot mislighold av statsgjeld**

Mekanismen her er at eksklusjon av et i utgangspunktet insolvent land vil kunne lede til frykt for at også andre – i utgangspunktet solvente land som Portugal og Spania – vil kunne komme til å lide samme skjebne. En slik frykt, velbegrunnet eller ikke, vil kunne føre til en omfattende omallokering av investerte midler bort fra disse landenes statsobligasjonsgjeld, med økte renter og vanskeligheter for å få refinansiert sin statsgjeld som følge. I tillegg til å øke sannsynligheten for at disse landene skal bli tvunget til å misligholde sin statsgjeld og dermed til ytterligere tillitssvikt og kapitalflukt, vil dette sette fortgang i spekulasjon om at også andre – i utgangspunktet mer finansielt solide land som Italia og Frankrike – vil kunne rammes av liknende problemer. I et slikt scenario vil dessuten frykt for at en rekke banker vil kunne bli tvunget til å gå på store tap dersom situasjonen forverrer seg, raskt kunne føre til en inntørkning av det europeiske interbankmarkedet, med kredittskvis og høye rentepåslag som følge (tross alt vil jo flere banker i et slikt scenario allerede ha gått på tap som følge av misligholdt statsgjeld).² Alt dette vil selvfølgelig bidra til ytterligere å forverre tilliten både til bankvesenet i Europa og landenes økonomi generelt. Dette kan få svært alvorlige ringvirkninger.

Gitt de mulige svært negative konsekvensene av de to første alternativene, står etter min mening euroområdet i realiteten ikke ovenfor et reelt valg. Økt integrasjon, eventuelt med innføring av en føderal overbygning for overføring av midler mellom medlemsland og utøvelse av regional konjunkturpolitikk, vil kunne

² The Economist estimerer et samlet potensielt europeisk banktap relatert til en eventuell gresk gjeldssanering til å ligge på i overkant av 400 milliarder kroner. Dette kan kanskje synes lite. Den europeiske sentralbanken har imidlertid nylig gått ut med en advarsel om at banker i euroområdet kan komme til å tape over 1500 milliarder kroner i løpet av de neste 18 månedene – og det uten at det er tatt hensyn til konsekvensene av et potensielt mislighold av statsgjeld. Kombinert med frykt for at gjeldskrisen kan spre seg til både Portugal og Spania, kan Hellas dermed likevel potensielt være tuen som velter det store lasset.

være eneste realistiske utvei på sikt for Euroområdet. Før dette kommer på plass må landene imidlertid få på plass en troverdig avtale der et spekulativt angrep på ett av medlemslandene må regnes som et spekulativt angrep på hele unionen og derfor bekjempes med felles innsats og resurser. Uten en slik én-for-alle og alle-for-én mekanisme, er det fare for at det vil være tilnærmet umulig å stoppe fremtidig spekulasjonsangrep rettet mot enkeltland, noe som lett kan føre til redusert entusiasme for europrosjektet, med mulig oppløsning av eurosamarbeidet som resultat på sikt.

Den nylig etablerte EU/IMF-krisepakken på rundt 6000 milliarder norske kroner er kun et første steg på vei i så måte, men vil trolig være et godt førstelinjeforsvar i tiden som kommer og ikke minst bidra til å gi tid til å kunne forhandle frem de institusjonelle endringer som er påkrevd for å redde eurosamarbeidet på litt lengre sikt (for en nærmere redegjørelse av krisepakken til EU/IMF se egen boks i konjunkturtrendensavnittet). Imidlertid, så lenge det ikke gis mulighet for at landene i euroområdet kan misligholde sine lån, vil en slik uforbeholden støtteordning være forbundet med store insentivproblemer knyttet til investorenes adferd, da statsgarantier ofte er forbundet med overdrevet stor risikotagning. For å få bukt med et slikt problem og å tvinge investorer til å ta ansvar for sine egne handlinger dersom deres risikoeksponering i etterkant skulle vise seg å ha vært for stor, er det tvingende nødvendig at man får på plass en mekanisme for en ordnet omstrukturering av gjeld til medlemslandene innen unionen, uten at dette skal medføre eksklusjon fra euroområdet av den grunn. Et annet problem er relatert til den svake konkurransevnen til mange land i den sørlige delen av euroområdet. Dette er et problem som blant annet peker på behovet for omfattende arbeidsmarkedsreformer, spesielt i land som Italia og Spania, der arbeidsmarkedene er svært segmenterte og lite fleksible.

Gitt de utfordringene euroområdet nå står ovenfor, kreves det mye av politikerne for å gjennomføre hva som må til for å redde europrosjektet. Riktignok fikk medlemslandene på plass redningspakker som trolig vil forhindre at gjeldsproblemene sprer seg ytterligere i euroområdet, men i markedet er det fortsatt tvil om medlemslandene og deres politikere vil klare å stramme inn i den grad de lover. Frykten for at Hellas til slutt uansett vil bli tvunget til mislighold oppgis å være en av hovedårsaken til fortsatt svekket euro, aksjekursfall og høye premier på forsikring av PIIGS-landenes statsgjeld. Alt i alt, og til tross for vissheten om hva som kan komme til å bli utfallet dersom ikke medlemslandene i euroområdet klarer å bli enige om en reform av regelverket som eurosamarbeidet bygger på, knytter det seg derfor fortsatt usikkerhet til fremtidsutsiktene for euroen. Dersom denne usikkerheten ikke fjernes raskt, kan situasjonen tenkes å bli relativt ustabil i tiden som kommer med store svingninger i penge- og finansmarkedene og med fare for ny kredittørke.

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Rapporter

Audun Langørgen, Simen Pedersen og Rolf Aaberge: Stabilitet i kommunenes økonomiske atferd 2001-2008. Rapporter 25/2010. 71 s. ISBN 978-82-537-7843-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7844-0 (Elektronisk versjon)

Formålet med denne rapporten er å analysere hvordan kommunenes pengebruk avhenger av deres økonomiske rammebetingelser og prioriteringer. Utgiftsbehov knyttet til ulike kommunale tjenester, som for eksempel administrasjon, utdanning, barnehager, helsestell, sosialhjelp, barnevern, pleie og omsorg, kultur og infrastruktur, utgjør viktige rammebetingelser for kommunene. Med utgiftsbehov menes kostnader for å yte et standardisert tjenestetilbud, der utgiftsbehovene til kommunene blir påvirket av aldersstruktur, sosiale forhold og andre kostnadsfaktorer. Rammebetingelsene varierer mellom kommuner, men endrer seg også over tid som en følge av endringer i utgiftsbehov, inntekter og faktorpriser, samt statlig regulering av kommunenes oppgaver. Analysen viser hvilke faktorer som påvirker kommunenes utgiftsbehov og prioriteringer, samt hvordan effekten av de ulike forklaringsfaktorene endrer seg over tid for perioden 2001 - 2008. Et hovedresultat er at de fleste faktorene i analysen har en relativt stabil effekt på kommunens økonomiske atferd over tid. Både fortegn på estimater, høy statistisk signifikans, og relativt stabile punktestimater, gir en indikasjon på at det er høy grad av stabilitet i kommunenes atferd over tid.

I den grad variablene i analysen får endret sin relative betydning over tid, kan dette tolkes på flere ulike måter. De viktigste forklaringene er politikk- og preferanseendringer, dynamiske effekter, modellusikkerhet og statistisk usikkerhet. Disse forklaringene blir diskutert nærmere i rapporten, og det blir

gitt eksempler på hvordan de ulike forklaringene kan ha bidratt til endringer over tid. Vi finner at det er barnehagesektoren som har gjennomgått de største endringene i perioden, noe som har sammenheng med endret statlig regulering i form av maksimalpris for egenbetaling, likebehandling av kommunale og private barnehager, samt en sterk utbygging av barnehager for å nå målet om full barnehagedekning.

Analysen viser at mange av de faktorene som påvirker kommunenes utgiftsbehov, har en relativt stabil effekt over tid. Enkelte faktorer har imidlertid en ustabil effekt, som også kan variere betydelig over tid med hensyn til statistisk signifikans. Dette viser at det er nyttig å bruke data fra flere år for å avdekke hvilke faktorer som har en robust effekt på kommunenes utgiftsbehov. Resultatene er blant annet relevante for å vurdere hvilke kriterier som kan være gjenstand for kompensasjon gjennom inntektssystemet for kommunene.

Taran Fæhn, Karl Jacobsen og Birger Strøm: Samfunnsøkonomiske kostnader ved klimamål for 2020. En generell modelltilnærming. Rapporter 22/2010. 53 s. ISBN 978-82-537-7831-0 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7832-7 (Elektronisk versjon)

Denne rapporten redegjør for makroøkonomiske modellberegninger Statistisk sentralbyrå har utført for etatsgruppen Klimakur 2020. Klimakur 2020 ble blant annet bedt om å utrede kostnader, tiltak og virkemidler knyttet til å nå innenlandske utslippsreduksjoner på 15-17 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Målsettingen er operasjonalisert på grunnlag av Regjeringens klimamelding (St.meld. 34, 2006-2007) og Stortingets klimaforlik av januar 2008. Hensikten med modell-beregningene fra Statis-

tisk sentralbyrå har vært å bidra til denne utredningen.

Klimakur 2020 leverte sin hovedrapport til Regjeringen ved Miljøvern-departementet 18. februar 2010. Arbeidet vil være grunnlag for Regjeringens vurdering av klimapolitikken, som skal legges fram for Stortinget i 2011.

Vi vil spesielt takke Brita Bye for viktige innspill under arbeidet. Øystein Olsen, Torstein Bye, Knut Einar Rosendahl og Torbjørn Hægeland har kommentert tidligere utkast til rapporten. Vi har også hatt nyttige diskusjoner med medlemmene i kjernegruppen i Klimakur 2020.

Torkil Løwe: Unge med innvandrerbakgrunn og arbeidsmarkedet. Rapporter 21/2010. 58 s. ISBN 978-82-537-7821-1 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7822-8 (Elektronisk versjon)

Denne rapporten analyserer utvalgsundersøkelsen Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn 2006. Undersøkelsen fanger opp sider ved de unges aktivitet på arbeidsmarkedet som ikke kommer med i offentlige registre samtidig som den inneholder unik informasjon om de fleste sider ved de unges liv, hverdag og virke.

En utfordring i arbeidet med rapporten har vært knyttet til spørsmålet om ulike faktors betydning for de unges arbeidsmarkedsstatus – eller omvendt. Da mandatet og tidsrammen var begrenset (2 månedersverk), har vi ikke kunnet utdype problematikken i særlig grad. Usikkerheten knyttet til kausalitet er her åpenbar, og det er mange relevante faktorer vi ikke har kommet inn på, for eksempel helse, bosted og inntekt/økonomi. Ytterligere analyser der man trekker inn flere bakgrunnskjenntegn ved de unge og dessuten ser flere mulige forklaringsfaktorer i sammenheng, vil kunne gi bedre innsikt i de un-

ges tilpasning til utdannings- og arbeidsmarkedet.

Rapporten tyder på at det ikke er grunn til bekymring for utdannings- og arbeidssituasjonen blant unge med innvandrerbakgrunn, da disse deltar på arbeidsmarkedet og i utdanningssystemet i like stor grad som ungdom generelt. Men dette kan være en forhastet konklusjon.

Vi vet ikke hvordan det går videre med den generasjonen av ungdommer som har vært i fokus i denne rapporten, for eksempel hvilken rolle de høyt utdannede kvinnene senere vil få på arbeidsmarkedet når de stifter familie osv. Videre er nye landgrupper i ferd med å fylle den aldersgruppen vi har sett på. Disse kan ha en annen tilnærming til arbeid og utdanning enn unge med bakgrunn fra Pakistan, Vietnam og Tyrkia.

Den kanskje viktigste konklusjonen vi kan trekke fra analysene i denne rapporten er at her trengs det mer kunnskap og videre forskning - og på sikt mer data.

Takk til Lars Østby og Svein Blom, Hege Kitterød og andre kollegaer i Statistisk sentralbyrå som har gitt gode råd om deler av innholdet, som forfatteren etter beste evne har forsøkt å ta hensyn til.

Rapporten er skrevet på oppdrag av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Discussion Papers

Mette Gerster and Trude Lappegård: Mother's employment and fertility in Norway. DP no. 624, 2010. 25 s.

This paper concerns the effect of employment status on second- and third-birth intensities for Norwegian mothers in the period 1994-2002. Due to unobserved heterogeneity possibly affecting both the birth and the employment processes we employ a simultaneous equations approach for hazard models, originally suggested by Lil-

lard (1993). Our results show that there is a slightly positive effect of currently being in employment on the second-birth intensity, whereas the third-birth intensity is larger for women who are currently non-employed, even when unobserved heterogeneity is taken into account. This suggests that even in a society such as the Norwegian in which there is a high compatibility between motherhood and labour market attachment there are still certain costs associated with child-bearing and that this is taken into account by Norwegian women, in particular when it comes to the progression to third child.

Rolf Aaberge and Magne Mogstad: Robust Inequality Comparisons. DP no. 623, 2010. 26 s.

This paper is concerned with the problem of ranking Lorenz curves in situations where the Lorenz curves intersect and no unambiguous ranking can be attained without introducing weaker ranking criteria than first-degree Lorenz dominance. To deal with such situations Aaberge (2009) introduced two alternative sequences of nested dominance criteria for Lorenz curves which was proved to characterize two separate systems of nested subfamilies of inequality measures. This paper uses the obtained characterization results to arrange the members of two different generalized Gini families of inequality measures into subfamilies according to their relationship to Lorenz dominance of various degrees. Since the various criteria of higher degree Lorenz dominance provide convenient computational methods, these results can be used to identify the largest subfamily of the generalized Gini families and thus the least restrictive social preferences required to reach unambiguous ranking of a set of Lorenz curves. From the weight-functions of these inequality measures we obtain intuitive interpretations of higher degree Lorenz dominance, which generally has been viewed as difficult to interpret because they involve assumptions about

third and higher derivatives. To demonstrate the usefulness of these methods for empirical applications, we examine the time trend in income and earnings inequality of Norwegian males during the period 1967-2005.

Rolf Aaberge and Magne Mogstad: On the measurement of long-term income inequality and income mobility. DP no. 622, 2010. 39 s.

This paper proposes a two-step aggregation method for measuring long-term income inequality and income mobility, where mobility is defined as an equalizer of long-term income. The first step consists of aggregating the income stream of each individual into a measure of permanent income, which accounts for the costs associated with income fluctuations and allows for credit market imperfections. The second step aggregates permanent incomes across individuals into measures of social welfare, inequality and mobility. To this end, we employ an axiomatic approach to justify the introduction of a generalized family of rank-dependent measures of inequality, where the distributional weights, as opposed to the Mehran-Yaari family, depend on income shares as well as on population shares. Moreover, a subfamily is shown to be associated with social welfare functions that have intuitively appealing interpretations. Further, the generalized family of inequality measures provides new interpretations of the Gini-coefficient.

Rolf Aaberge, Manudeep Bhuller, Audun Langørgen and Magne Mogstad: The distributional impact of public services when needs differ. DP no. 621, 2010. 39 s.

Despite a broad consensus on the need to take into account the value of public services in distributional analysis, there is little reliable evidence on how the inclusion of such non-cash income actually affects poverty and inequality estimates. In particular, the equivalence scales applied to cash income

are not necessarily appropriate when including non-cash income, because the receipt of public services is likely to be associated with particular needs. In this paper, we propose a theory-based framework designed to provide a coherent evaluation of the distributional impact of local public services. The valuation of public services, identification of target groups, allocation of expenditures to target groups, and adjustments for differences in needs are derived from a model of local government spending behaviour. Using Norwegian data from municipal accounts and administrative registers we find that the inclusion of non-cash income reduces income inequality by about 15 percent and poverty rates by almost one-third. However, adjusting for differences in needs for public services across population subgroups offsets about half the inequality reduction and some of the poverty decrease.

*Rolf Aaberge, Magne Mogstad and Vito Peragine: **Measuring long-term inequality of opportunity.*** DP no. 620, 2010, 31 s.

In this paper, we introduce and apply a general framework for evaluating long-term income distributions according to the Equality of Opportunity principle (EOp). Our framework allows for both an ex-ante and an ex-post approach to EOp. Our ex-post approach relies on a permanent income measure defined as the minimum annual expenditure an individual would need in order to be as well off as he could be by undertaking inter-period income transfers. There is long-term ex-post inequality of opportunity if individuals who exert the same effort have different permanent incomes. In comparison, the ex-ante approach focuses on the expected permanent income for individuals with identical circumstances. Hence, the ex-ante approach pays attention to inequalities in expected permanent income between different types of individuals. To demonstrate the empirical relevance of a long-run

perspective on EOp, we exploit a unique panel data from Norway on individuals' incomes over their working lifespan.

*Rolf Aaberge and Ugo Colombino: **Accounting for Family Background when Designing Optimal Income Taxes: A Microeconomic Simulation Analysis.*** DP no. 619, 2010, 38 s.

The purpose of this paper is to introduce and adopt a generalised version of Roemer's (1998) Equality of Opportunity (EOp) framework, which we call extended EOp, for analysing second-best optimal income taxation. Unlike the pure EOp criterion of Roemer (1998) the extended EOp criterion allows for alternative weighting profiles in the treatment of income differentials between as well as within types when types are defined by circumstances that are beyond people's control. This study uses parental education as a measure of exogenous circumstances. An empirical microeconomic model of labour supply in Italy is employed to simulate and identify income tax-transfer rules that are optimal according to the extended EOp criterion. We look for second-best optimality, i.e. the tax-transfer rules are not allowed to depend on family background, they only depend on income: family background is taken indirectly into account. The rules are defined by a universal (not individualized) lump-sum transfer (positive or negative) and by one or two marginal tax rates. A rather striking result of the analysis is that the optimal tax-transfer rule turns out to be a universal lump-sum tax (with marginal tax rates equal to zero), under Roemer's pure EOp criterion as well as under the generalised EOp criterion with moderate degrees of aversion to within-type inequality. A higher degree of within-type inequality aversion instead produces EOp-optimal rules with positive marginal tax rates. When the EOp-version of the Gini welfare function is adopted, the optimal tax rule turns out to be close to the actual 1993

Italian tax system, if not for the important difference of prescribing a universal lump-sum positive transfer of 3,500,000 ITL (= 1807 Euros), which has no comparable counterpart in the actual system. On the other hand, when using the conventional equality of outcome (EO) criterion, the pure lump-sum tax always turns out to be optimal, at least with respect to the classes of two- and three-parameter rules. We also compute optimal rules under the additional constraint that universal lump-sum taxes are not feasible. Overall, the results do not conform to the perhaps common expectation that the EO criterion is more supportive of "interventionist" (redistributive) policies than an extended EOp approach.

*Erling Røed Larsen: **Markets where buyers also are sellers: How realized home equity may work as an accelerator of house prices.*** DP no 618, 2010, 28 s.

The house price level is a function of buyers' realized home equity, and buyers' realized home equity is a function of the house price level. This interdependence follows from the fact that buyers are sellers in the same market. This article examines under what conditions this leads to a possible upward-sloping demand curve with a potentially unstable equilibrium. I employ a parsimonious model with two kinds of buyers, and utilize an augmented Slutsky-equation that decomposes Walrasian demand into a substitution, an income, and an endowment income effect. The model demonstrates that instability may occur if first-time buyers' demand is sufficiently inelastic, leverage is stretched, debt-financing is common, and nth-time buyers are relatively more frequent than first-time buyers. Regulation on leverage and a capital gains tax reduce the likelihood of upward-sloping demand. The article utilizes new data from Norway to examine an empirical indicator of an equity accelerator of house prices and finds that over the period 2000-2008 the value of all housing transactions

exceeded the aggregate net growth of mortgages by 50%, indicating substantial equity financing. In one year, 2008, the value of aggregate housing transactions was double the growth in net mortgages.

Andreas Benedictow, Daniel Fjærtøft and Ole Løfsnæs: Oil dependency of the Russian economy: an econometric analysis. DP no. 617, 2010. 60 s.

A macro econometric model of the Russian economy is developed, containing 13 estimated equations – covering major national account variables, government expenditures and revenues, interest rates, prices and the labour market. The model is tailored to analyze effects of changes in the oil price and economic policy variables. The model has good statistical properties and tracks history well over the estimation period, which runs from 1995Q1 to 2008Q1. Model simulations indicate that the Russian economy is vulnerable to large fluctuations in the oil price, but we also find evidence of significant economic growth capabilities in the absence of oil price growth.

Eilev S. Jansen: Wealth effects on consumption in financial crises: the case of Norway. DP no. 616, 2010. 35 s.

A dynamic consumption function, where consumption in the long run is determined by households' disposable income and wealth, has been superior to the Euler equation in explaining the development of Norwegian aggregate consumption over several decades. This period covers the years of financial deregulation in the mid 1980s, the banking crisis around 1990 following the deregulation and the current international financial crisis. In the current version, long run consumption is homogeneous in income and wealth and there is also a significant effect from after-tax real interest rates. A change in the correlation pattern between real interest rates and wealth, which is related to a change in the monetary policy regime, is the reason why both

variables need to be included in the long run relationship in order to explain the development over the past four years.

Mads Greaker and Cathrine Hagem: Strategic investment in climate friendly technologies: the impact of permit trade. DP no. 615, 2010. 20 s.

Our point of departure is that a group of developed countries invest in the development of greenhouse gas (GHG) abatement technologies both at home and in developing countries. Such investments reduce the cost of future GHG abatement, and influence the future GHG abatement choices of both developed and developing countries. We show how a common permit market affects the industrialized countries' strategic investment decisions. As opposed to a situation without a permit market, the industrialized countries may want to overinvest in new GHG abatement technologies both at home and abroad. That is, they increase their R&D investment to such an extent that the cost reductions from the least profitable project actually fall short of the R&D costs. Earlier research has only pointed to overinvestment abroad. Moreover, the effects of investment abroad may be tougher emission reduction targets at home, which is not possible without permit trade.

Notater/ Documents

Håvard Hungnes: Dokumentasjon av faktoreterspørselssystemet i Kvarts og Modag. Notater 14/2010. 25 s.

I dette notatet dokumenteres det teoretiske grunnlaget for faktoreterspørselssystemet i de makroøkonomiske modellene Kvarts og Modag. Videre dokumenteres estimeringen av systemet.

Nærmere beskrivelse av makromodellene Kvarts og Modag finnes på følgende nettsider:

<http://www.ssb.no/forskning/modeller/kvarts/>

<http://www.ssb.no/forskning/modeller/modag/>

Nina Hagesæther og Terje Olav Rundtom: Dokumentasjon av estimeringsopplegg for kommune-tall til småvilt- og rådyrstatistikken. Notater 10/2010. 46 s.

Dette notatet gir en oversikt over bakgrunnen for valg av estimeringsmetode for kommunestatistikken for felte småvilt og rådyr, samt antall jegere med utbytte. For å komme fram til et egnet opplegg har vi vurdert flere metoder og stratifiseringer. Estimerer basert på den valgte metoden og fire ulike stratifiseringer er vist i notatet. Alle estimeringsrutiner er dokumentert slik at statistikken for senere år blir estimert med samme metode. Småvilt- og rådyrstatistikken er en årlig undersøkelse som utføres av Statistisk sentralbyrås Seksjon for primærstatistikk på oppdrag for Direktoratet for naturforvaltning (DN). Publikasjonen er utarbeidet av rådgiver Nina Hagesæther, seksjon for statistiske metoder og standarder, og rådgiver Terje Olav Rundtom, seksjon for primærstatistikk.

Dette dokumentasjonsnotatet omfatter bare den delen av småviltstatistikken som omhandler estimering av kommunetall. Det er tidligere utgitt et eget dokumentasjonsnotat for småvilt- og rådyrstatistikken i serien Interne notater (2005/1).

Kommunetall for jaktåret 2008/2009 for noen utvalgte arter ble publisert som en magasinartikkel, <http://www.ssb.no/vis/magasinet/blandet/art-2009-12-11-01.html>. Fremtidige kommunetall blir publisert som Dagens Statistikk.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth,

Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 3/2009:

Konjunkturtrendene, 3-30.

Erik Fjærli: Bak Gini-koeffisienten: Om inntektene fra forretningsvirksomheten til Norges største eiere, 31-35.

Annegrete Bruvoll: Måling og feilmåling av miljøavgifter, 36-42.

Jens-Kristian Borgan: Vedvarende ulikhet i dødelighet etter yrke, 43-47.

ØA 4/2009:

Konjunkturtrendene, 3-30.

Helge Brunborg og Inger Texmon: Befolkningsframskrivninger 2009-2060, 31-41.

Tarjei Havnes og Magne Mogstad: Er barnehage bra for barna? 42-48.

ØA 5/2009:

Brita Bye og Taran Fæhn: Hva kostet klimatiltak for Norge? 3-13.

Ingvild Johansen og Ragnhild Nygaard: Harmonisert konsumprisindeks - virkningen av å inkludere boligpris, 14-18.

Tor Morten Normann: Det vanskelige fattigdomsbegrepet: Lav inntekt trenger ikke bety fattigdom, 19-25.

Hanne Marit Dalen og Bodil Larsen: Hvor mye energi bruker husholdningene til ulike formål? 26-27.

Kjetil Telle og Hong Pham: Bedriftsnedleggelse gir flere lovbrudd, 28.

Jon H. Fiva, Torbjørn Hægeland og Marte Rønning: Bosted har betydning for hvordan deg går med kreftpasienter, 29.

ØA 6/2009:

Konjunkturtrendene, 3-29.

Ingunn Sagelvmo og Espen Karstensen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2007 og 2008: Nedjustering av veksten i BNP, 30-32.

Roger Bjørnstad, Marit Linnea Gjelsvik, Erling Holmøy, Vibeke Oestereich Nielsen, Nils Martin Stølen og Inger Texmon: Kan behovet for helse- og omsorgstjenester dekkes? 33-41.

Brita Bye, Tom-Reiel Heggedal og Karl Jacobsen: Er særskilt støtte til "månelandingen" på Mongstad effektiv politikk? 42-48.

Berit Emberland, Eirin Totland og Ola Tveita: Norge i en globalisert verden – betydning av utenlandsk eierskap i norsk næringsliv, 49-55.

ØA 1/2010:

Økonomisk utsyn over året 2009 3-126.

ØA 2/2010:

Tarjei Havnes og Magne Mogstad: Eldre eller rikere? En aldersjustering av tidstrenden i inntektsulikhet, 3-5.

Erlend Eide Bø: Om rentenes effekt på konsum og sparing, 6-10.

Lasse Sigbjørn Stambøl: Klarer selvstendig næringsdrivende å opprettholde sin virksomhet over tid, 11-20.

Kristin Aasmundsen og Øyvind Hagen: Hovedtrekk i utenrikshandelen siste ti år, 21-24.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i industri ialt	3*
2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU.	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer.	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks.	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser.	11*
7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs.	13*	8.3. Valutakursindekser.	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2007										
3. kvartal	59,3	60,5	57,0	55,7	84	59,0	42	15	19	8
4. kvartal	58,0	60,7	56,0	56,0	84	58,8	45	14	18	7
2008										
1. kvartal	56,4	59,7	54,4	54,2	84	57,1	48	12	17	7
2. kvartal	53,7	55,6	51,4	49,6	83	52,3	52	10	15	6
3. kvartal	47,8	49,0	46,4	43,0	82	45,6	59	8	11	5
4. kvartal	40,9	43,1	40,3	37,2	79	40,4	67	6	7	3
2009										
1. kvartal	37,8	41,5	36,1	35,1	77	39,9	75	5	3	2
2. kvartal	40,5	44,2	36,5	36,4	76	43,2	78	4	1	2
3. kvartal	45,1	48,4	39,3	39,5	76	47,3	78	4	1	2
4. kvartal	48,2	51,9	42,6	42,5	77	51,1	76	4	2	3
2010										
1. kvartal	49,2	53,6	45,4	43,9	77	53,6	74	4	3	4

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretiligang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
2007									
3. kvartal	160,9	153,4	208,1	144,3	168,6	109	88	86	145
4. kvartal	159,7	147,7	221,0	128,8	171,6	128	124	82	167
2008									
1. kvartal	153,8	139,3	227,0	107,9	165,9	117	129	75	141
2. kvartal	143,2	129,2	217,5	88,3	152,8	118	119	66	161
3. kvartal	129,9	118,1	189,7	76,4	137,2	106	114	56	141
4. kvartal	115,9	107,5	148,7	71,8	125,2	88	100	54	106
2009									
1. kvartal	104,3	99,9	109,7	71,0	121,6	99	130	56	110
2. kvartal	96,7	96,7	83,6	68,9	124,5	104	133	61	117
3. kvartal	93,5	97,2	71,6	65,7	129,2	104	127	58	121
4. kvartal	93,9	99,8	68,7	63,1	132,9	115	144	72	127
2010									
1. kvartal	95,7	103,0	71,2	61,6	135,5	114	147	73	121

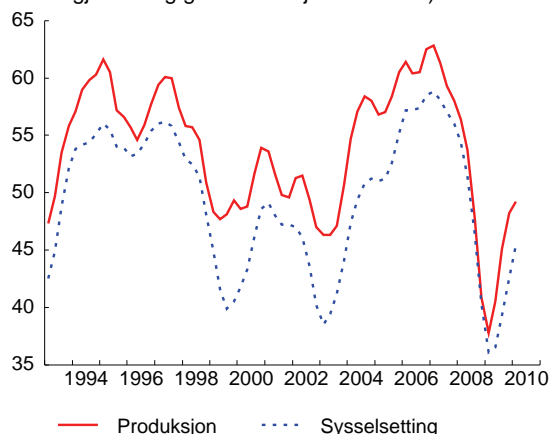
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordresreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
2007									
3. kvartal	220,0	155,2	402,7	200,1	201,4	147	128	121	190
4. kvartal	234,4	161,2	448,6	210,2	245,3	145	125	110	196
2008									
1. kvartal	243,9	163,2	499,7	213,7	275,6	147	138	99	200
2. kvartal	245,9	160,7	544,5	208,2	280,5	139	129	88	200
3. kvartal	239,2	154,9	567,7	194,1	261,1	132	121	76	195
4. kvartal	224,6	148,0	556,9	173,9	234,8	114	111	65	164
2009									
1. kvartal	205,8	142,0	511,3	152,3	218,9	113	124	62	152
2. kvartal	186,4	138,6	447,2	133,1	219,8	113	130	60	147
3. kvartal	168,5	138,2	384,2	117,6	229,8	114	131	60	150
4. kvartal	153,4	139,8	335,2	106,7	238,7	116	138	61	149
2010									
1. kvartal	140,4	142,7	306,0	100,8	243,3	127	157	69	155

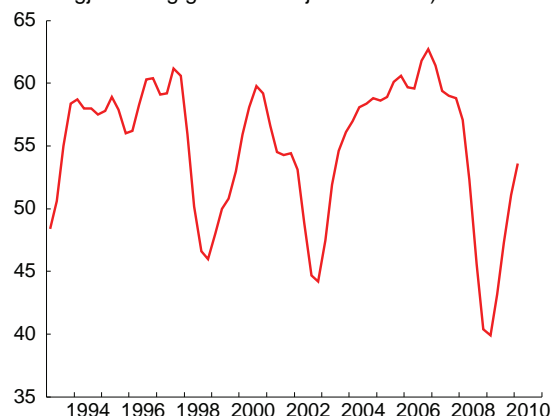
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal. Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

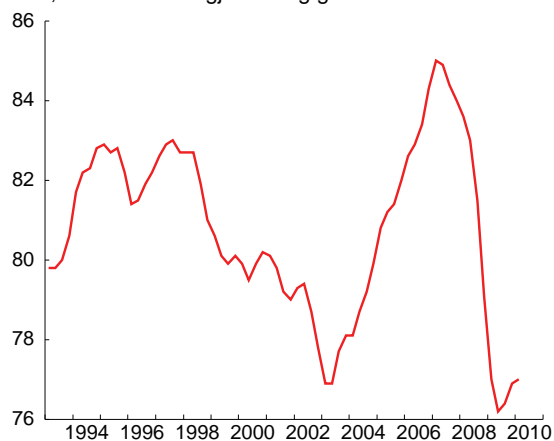
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal. Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

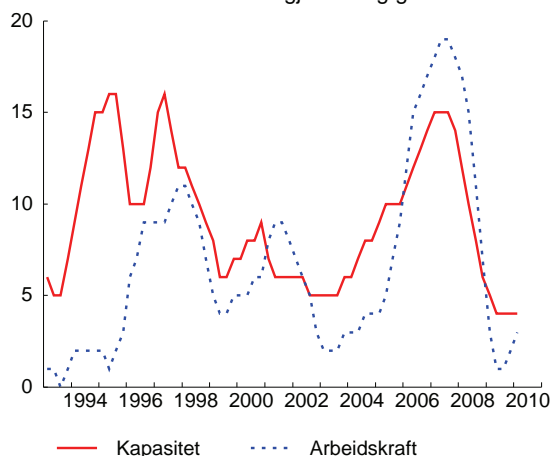
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

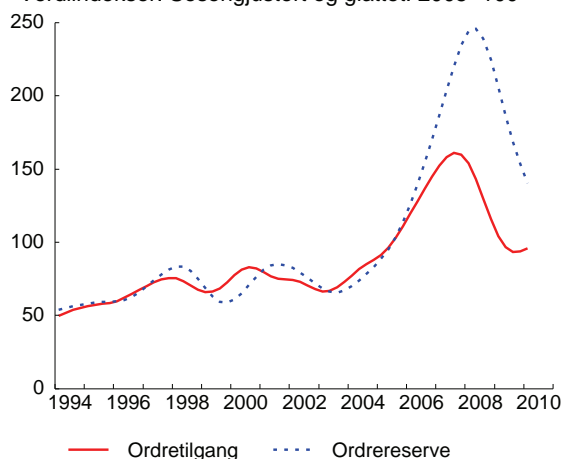
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal. Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

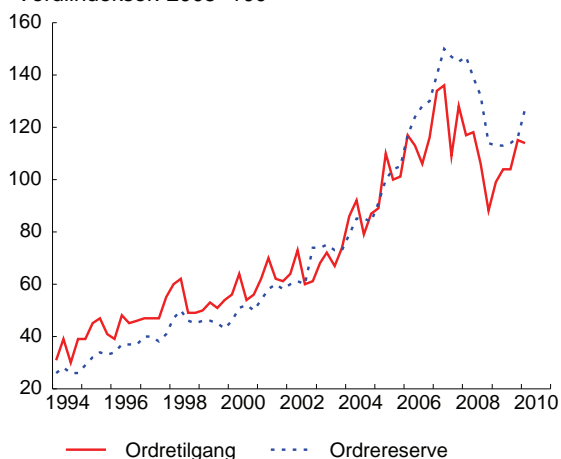
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve. Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve. Verdiindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹				Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	NAV				Sykefraværstatistikk
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer)	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige ²		Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Sykefraværprosent ³
2005	2 289	1 800	2 400	111	4,6	83,5	96,6	19,8	13,3	6,7
2006	2 362	1 825	2 446	84	3,4	62,7	72,8	27,6	18,9	6,9
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	6,9
2008	2 524	1 951	2 591	67	2,6	42,6	53,4	29,7	26,6	7,1
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	70,5	86,9	21,6	23,8	7,5
2008										
Desember	2 523	1 913	2 597	74	2,8	54,2	65,6	22,0	26,5	7,0
2009										
Januar	2 519	1 890	2 597	78	3,0	58,9	70,8	21,1	22,5	7,7
Februar	2 515	1 886	2 593	78	3,0	63,1	75,1	22,8	23,4	7,7
Mars	2 512	1 913	2 593	81	3,1	65,8	79,2	35,1	23,4	7,7
April	2 513	1 915	2 593	80	3,1	69,8	83,7	16,2	24,0	7,1
Mai	2 514	1 921	2 595	81	3,1	70,9	85,6	21,2	23,5	7,1
Juni	2 513	1 904	2 591	77	3,0	71,0	86,8	26,3	24,0	7,1
Juli	2 506	1 890	2 586	80	3,1	71,6	88,7	15,5	24,1	7,7
August	2 492	1 873	2 574	82	3,2	72,2	89,1	20,7	24,0	7,7
September	2 491	1 870	2 575	84	3,2	70,8	89,3	23,0	24,1	7,7
Oktober	2 493	1 856	2 578	85	3,3	73,9	92,6	18,2	23,9	7,6
November	2 494	1 859	2 578	84	3,3	73,7	92,9	18,5	23,5	7,6
Desember	2 500	1 870	2 588	87	3,4	73,7	93,8	20,7	26,3	7,6
2010										
Januar	2 498	1 880	2 585	87	3,4	74,1	93,5	18,8	23,0	..
Februar	2 499	1 895	2 589	90	3,5	73,8	93,0	20,8	23,6	..
Mars	2 499	1 890	2 589	91	3,5	74,2	92,4	22,7	23,7	..
April	75,3	93,2	19,9	23,4	..
Mai	73,7	89,9	18,4	23,5	..

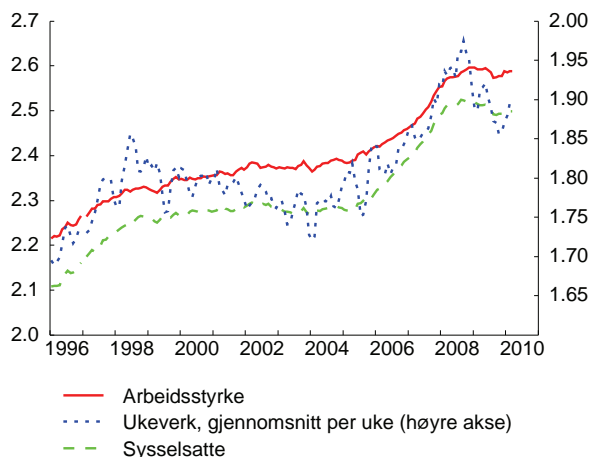
¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Det skjedde en større omlegging av AKU fra 2006, med brudd i tidsserien som resultat. ³ Egen- og legemeldte sykefraværsværker som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings-tjenester	Industri	Kraft-forsyning	Innsats-varer	Investerings-varer	Konsum-varer	Energi-varer
2005	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	97,8	95,3	105,4	88,3	103,1	112,2	100,6	94,9
2007	96,7	90,8	111,2	99,6	107,3	125,4	103,3	91,6
2008	97,1	90,1	114,8	103,7	107,7	142,3	100,9	91,0
2009	93,3	87,6	107,7	95,9	100,0	144,8	94,4	87,5
2008								
November	97,4	91,4	113,4	102,9	99,6	145,6	100,4	92,4
Desember	98,0	92,8	111,6	103,4	106,0	146,0	97,8	91,9
2009								
Januar	96,2	90,6	110,4	96,5	102,6	146,4	97,7	89,5
Februar	98,8	94,8	109,4	94,5	114,9	146,4	95,0	91,4
Mars	95,5	90,4	108,2	96,6	96,8	146,9	94,1	90,5
April	94,2	89,3	107,0	92,6	96,7	145,0	96,2	89,9
Mai	90,3	84,3	106,3	90,3	99,4	144,4	94,4	89,0
Juni	91,5	86,4	105,7	81,9	94,7	144,1	89,5	84,9
Juli	91,2	85,6	106,6	85,1	85,1	145,2	95,3	86,8
August	92,8	87,0	107,6	94,4	98,7	146,0	95,2	86,9
September	93,3	86,4	110,0	99,8	98,8	146,2	96,6	85,8
Oktober	92,6	85,5	108,4	108,7	100,3	145,3	95,3	85,3
November	93,0	86,2	109,4	98,3	106,1	145,4	94,8	85,6
Desember	92,4	85,4	108,9	102,5	101,2	143,9	96,3	85,3
2010								
Januar	92,6	85,9	108,5	103,3	103,7	143,5	93,7	86,6
Februar	92,1	85,4	109,6	97,5	105,6	143,9	94,9	84,7
Mars	90,7	84,1	110,0	87,1	101,5	142,8	95,5	83,0
April	90,0	83,2	110,2	84,3	108,2	143,3	94,7	82,8

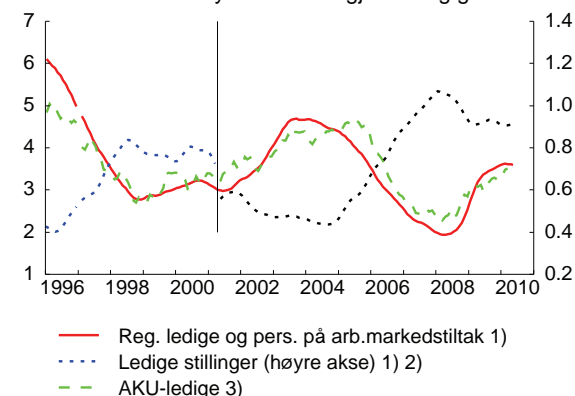
¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

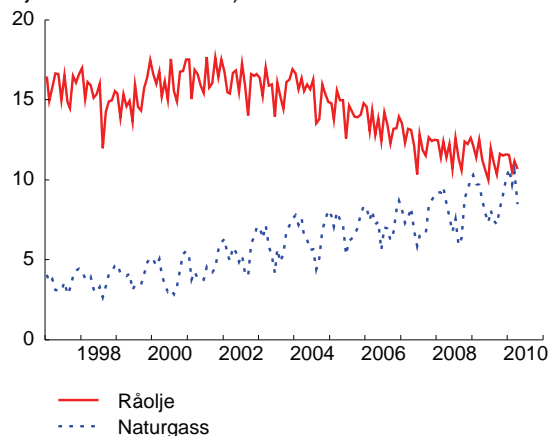
Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

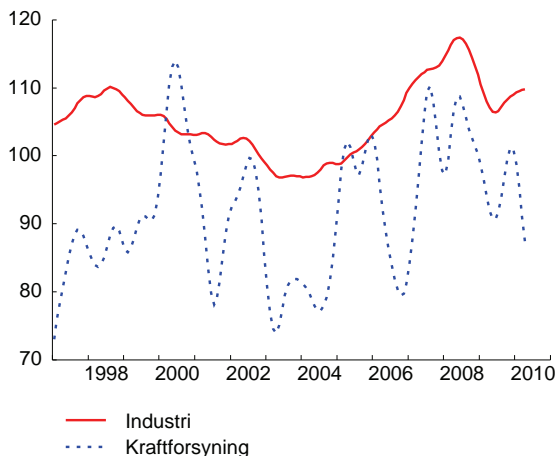
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.
2) Brudd i serien fom. mai 2001.
3) Brudd i serien fom. 2006.
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

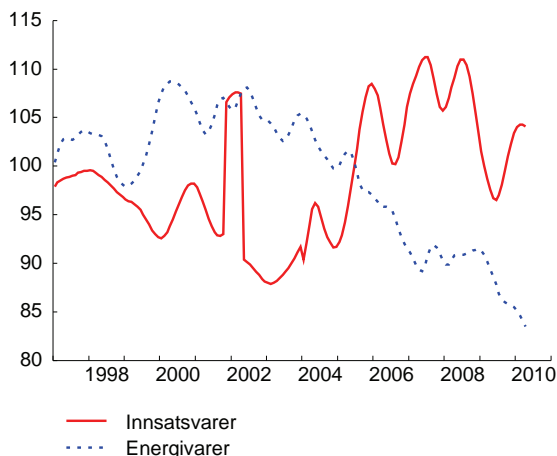
1) Brudd i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

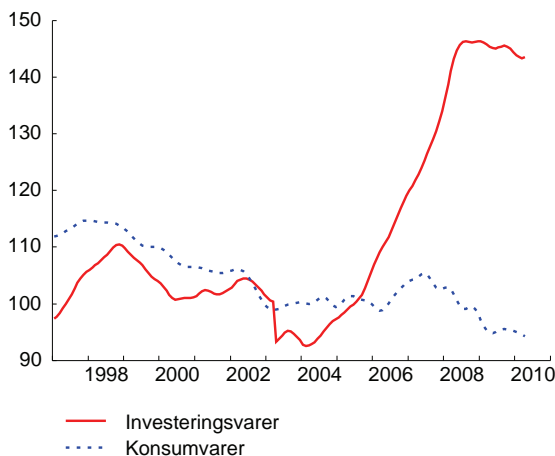
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå	Nivå
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
	2005=100						2005=100			1992=100
2007	112,5	6,1	112,9	6,2	111,1	5,7	141,8	139,7	137,6	217,2
2008	115,7	2,8	115,5	2,3	115,8	4,3	155,7	158,2	147,6	233,6
2009	115,1	-0,5	116,2	0,6	110,1	-5,0	171,5	151,8	141,2	220,9
2007										
2. kvartal	112,0	6,3	111,6	5,6	113,6	9,3	135,5	136,9	134,8	214,9
3. kvartal	105,5	6,4	104,8	7,5	108,2	3,4	143,6	127,4	138,3	258,8
4. kvartal	117,7	4,9	119,6	6,5	110,5	-1,5	158,6	171,1	152,2	201,4
2008										
1. kvartal	113,0	-1,7	113,9	-1,5	109,1	-2,5	149,3	134,8	133,7	207,2
2. kvartal	120,2	7,3	119,7	7,3	121,5	7,0	151,6	166,2	149,7	250,4
3. kvartal	111,2	5,4	110,5	5,4	112,9	4,3	155,8	143,3	150,4	271,6
4. kvartal	118,2	0,4	117,7	-1,6	119,7	8,3	166,2	188,6	156,6	205,3
2009										
1. kvartal	117,7	4,2	119,7	5,1	109,0	-0,1	165,0	147,5	134,5	205,7
2. kvartal	113,5	-5,6	114,1	-4,7	110,1	-9,4	172,6	158,8	142,1	226,8
3. kvartal	111,5	0,3	112,6	1,9	106,3	-5,8	168,4	130,4	140,4	255,1
4. kvartal	117,8	-0,3	118,3	0,5	114,8	-4,1	179,9	170,3	147,6	196,0
2010										
1. kvartal	111,7	-5,1	113,8	-4,9	102,7	-5,8	131,3	195,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri				Kraftforsyning	Oljevirkosomhet (ujustert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.	Utførte		Antatte i alt	Utførte			
							I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift
2007	25,7	25,3	11,9	..	106,0	17,9	30,8	46,0	3,6
2008	32,9	32,8	14,4	..	122,1	24,4	35,2	57,6	1,8
2009	21,9	22,5	12,6	..	134,6	27,9	36,6	63,6	0,5
2008										
2. kvartal	9,1	8,0	8,4	3,8	36,8	29,3	5,6	8,6	14,0	0,6
3. kvartal	9,0	8,0	8,2	3,7	33,7	32,3	6,7	8,3	16,0	0,6
4. kvartal	9,0	10,6	8,3	4,5	37,7	34,0	7,7	9,1	15,5	0,2
2009										
1. kvartal	7,8	5,6	7,1	2,2	35,8	34,6	7,3	10,0	16,0	0,0
2. kvartal	7,3	5,6	5,9	3,2	37,9	34,5	7,2	10,2	15,5	0,1
3. kvartal	6,5	4,9	5,0	3,4	38,2	34,1	6,9	8,3	17,1	0,3
4. kvartal	5,9	5,9	4,6	3,8	37,7	31,4	6,5	8,0	15,0	0,2
2010										
1. kvartal	6,1	3,7	4,7	2,2	34,6
2. kvartal	5,3

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

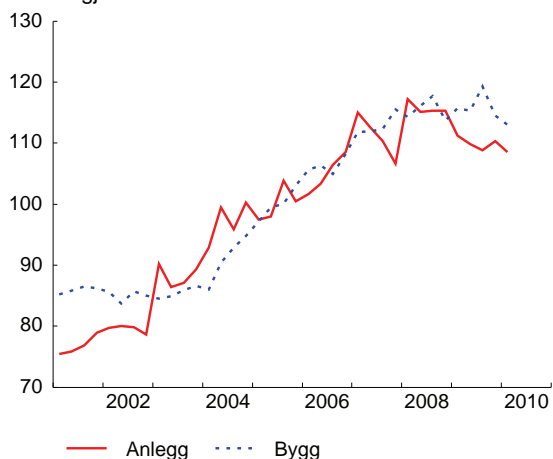
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirkosomhet			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
År t-1												
2. kvartal	20,2	21,2	18,1	15,7	10,8	9,9	14,0	19,0	82,6	116,9	136,1	..
3. kvartal	23,1	22,9	18,3	..	11,0	9,8	15,4	..	119,2	133,1	145,4	..
4. kvartal	27,8	24,1	18,7	..	11,9	12,0	16,3	..	126,7	145,5	138,5	..
År t												
1. kvartal	31,2	23,4	20,7	..	13,1	12,9	14,5	..	130,6	137,4	135,6	..
2. kvartal	31,9	26,5	19,6	..	13,8	13,0	14,7	..	132,6	145,2
3. kvartal	33,2	26,5	14,2	13,3	128,8	143,5
4. kvartal	33,4	25,0	14,3	13,0	127,4	141,2
År t+1												
1. kvartal	33,9	24,3	14,4	12,6	123,9	135,1

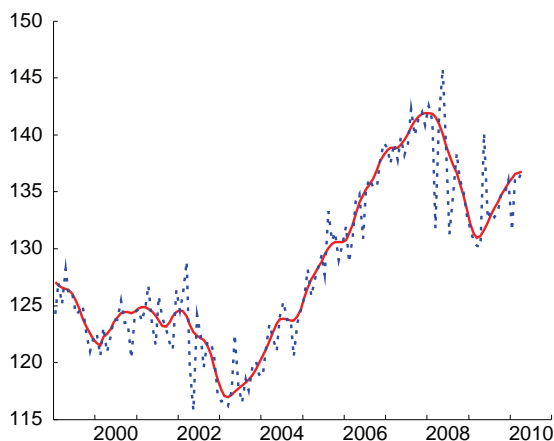
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2005=100. Sesongjustert

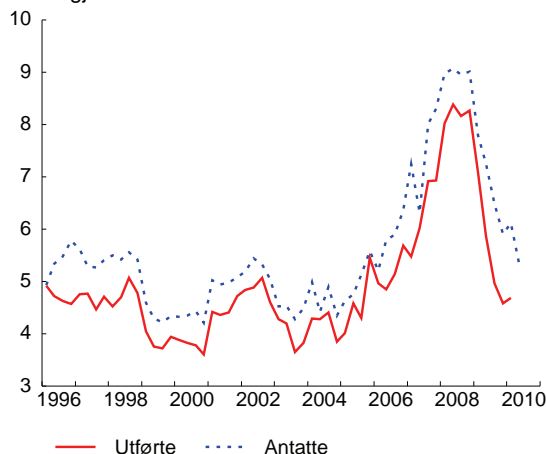
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

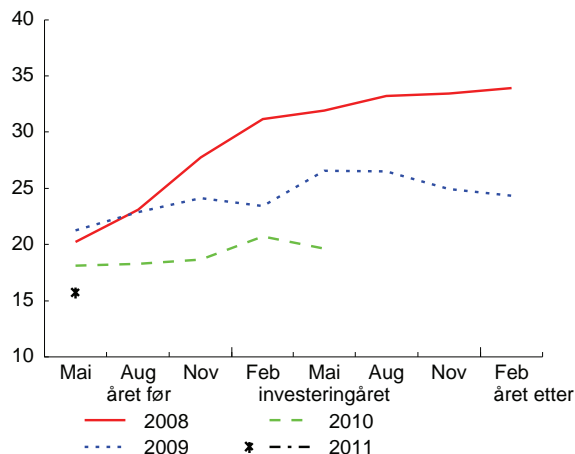
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner. Sesongjustert

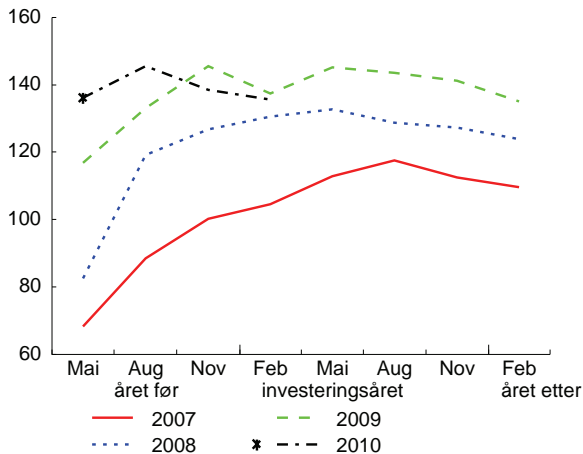
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2008-2011 Milliarder kroner

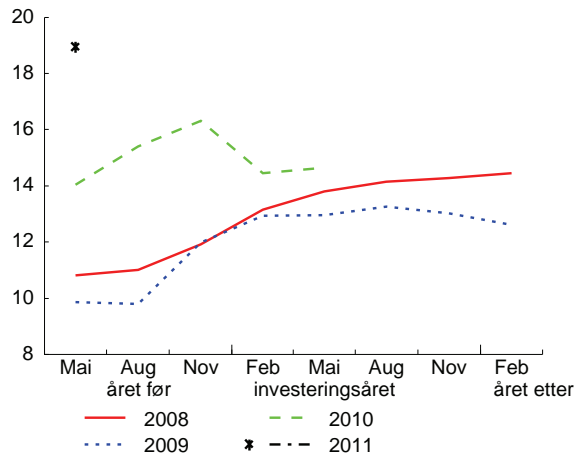
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkosomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2008-2011 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden		
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend	
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent.				
2005	31 608	5,4	3 849	8,6	4 046	4 530	4 973	
2006	33 314	5,4	4 081	6,0	4 491	4 972	6 043	
2007	32 520	-2,4	4 025	-1,4	5 396	5 160	7 179	
2008	25 824	-20,6	3 341	-17,0	5 252	4 918	8 153	
2009	19 669	-23,8	2 680	-19,8	4 056	4 636	7 886	
2008								
Oktober	1 826	-30,2	230	-27,1	406	4 976	8 132	
November	2 196	-36,0	280	-30,3	399	4 946	8 164	
Desember	1 849	-39,7	246	-31,8	391	4 925	8 147	
2009								
Januar	1 874	-40,6	249	-31,2	381	4 908	8 095	
Februar	1 735	-39,9	210	-29,1	371	4 883	8 042	
Mars	1 745	-37,8	238	-26,0	359	4 843	8 014	
April	1 392	-33,8	179	-21,1	347	4 787	8 011	
Mai	1 764	-26,8	237	-14,3	336	4 723	8 010	
Juni	1 470	-17,4	209	-7,5	327	4 664	7 999	
Juli	1 468	-6,2	206	-0,1	321	4 622	7 980	
August	1 595	4,8	215	5,2	317	4 602	7 956	
September	1 640	13,0	233	9,0	316	4 600	7 932	
Oktober	1 671	18,4	231	13,1	315	4 609	7 913	
November	1 498	20,1	217	11,3	315	4 624	7 909	
Desember	1 553	17,3	217	11,5	314	4 639	7 922	
2010								
Januar	1 810	12,2	235	13,2	314	4 656	7 945	
Februar	1 884	5,9	247	8,6	315	4 675	7 968	
Mars	1 683	-0,0	230	17,3	318	4 695	7 982	

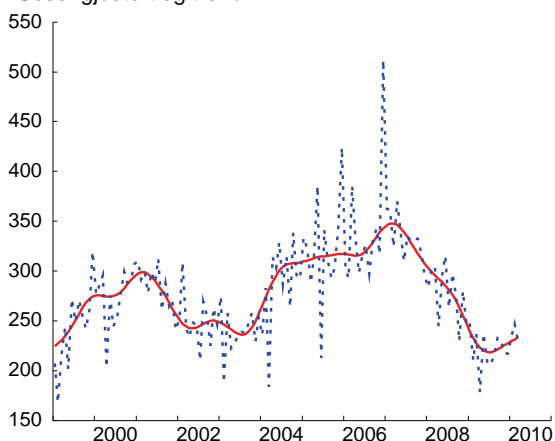
¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsætningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
		2005=100		1995=100				
2005	100,0	3,0	133,8	1,3	11,7	-3,5	8 551,0	-1,8
2006	105,3	5,3	139,1	3,9	11,9	1,5	8 663,0	1,3
2007	112,4	6,8	149,5	7,5	13,7	15,0	8 749,0	1,0
2008	114,6	1,9	149,1	-0,2	11,5	-15,7	8 358,0	-4,5
2009	115,2	0,5	148,7	-0,3	10,5	-8,9	8 355,0	-0,0
2008								
Desember	113,1	0,0	145,2	-1,9	9,4	-17,6	684,0	-1,8
2009								
Januar	113,8	1,5	143,1	-0,2	7,2	-7,0	687,0	0,0
Februar	113,6	3,1	144,2	1,1	8,9	1,5	658,0	1,8
Mars	113,7	4,5	144,4	2,7	9,2	9,8	690,0	1,8
April	114,9	5,1	146,3	4,2	9,7	18,1	672,0	5,4
Mai	115,5	5,4	148,7	6,2	9,3	31,9	703,0	5,4
Juni	113,3	5,0	145,6	8,4	9,6	55,6	685,0	7,2
Juli	116,1	3,9	149,4	9,8	10,3	85,4	686,0	9,0
August	116,4	2,8	150,3	10,1	10,9	105,1	694,0	10,8
September	114,5	1,9	150,0	9,6	11,8	106,5	718,0	8,9
Oktober	117,2	1,2	153,5	8,2	12,5	88,8	745,0	10,7
November	115,9	0,2	151,3	5,3	12,9	60,7	722,0	10,6
Desember	117,0	-1,0	153,3	0,4	13,5	30,0	734,0	8,7
2010								
Januar	116,3	-2,2	154,5	-0,1	13,1	10,1	717,0	6,8
Februar	116,3	-2,9	153,0	-1,3	13,2	0,6	735,0	6,8
Mars	115,3	-2,8	151,8	-1,7	13,2	-2,5	722,0	6,8
April	115,3	-1,9	151,5	-1,5	13,3	-4,4	757,0	6,7
Mai	12,9	-6,4

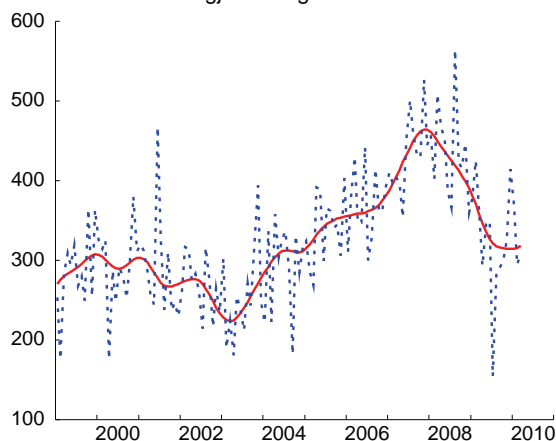
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsætningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

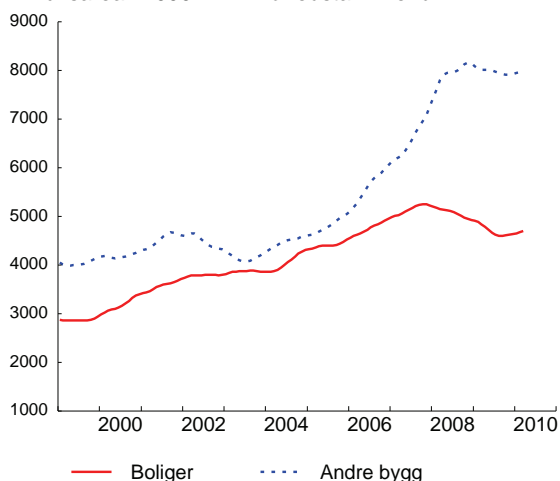
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

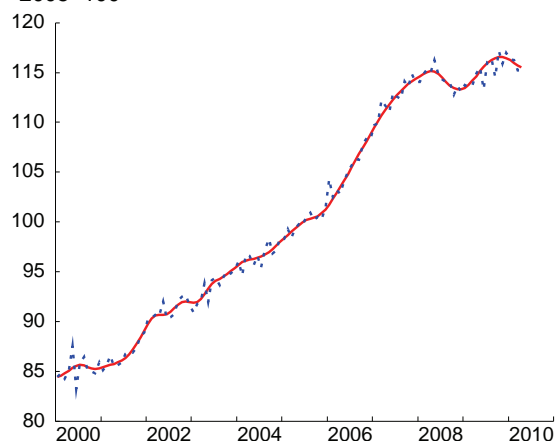
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

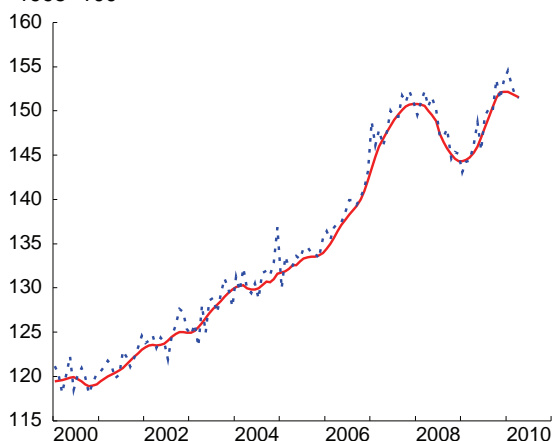
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

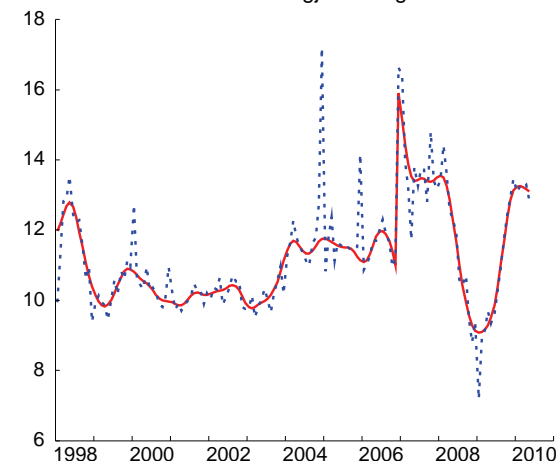
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energi-produkter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge	EU12 ²	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100			Endring	Endring	2000=100		2000=100	
2005	115,1	1,6	112,4	1,4	1,0	1,5	2,2	111,6	3,6	118,8	3,4
2006	117,7	2,3	113,5	1,0	0,8	2,5	2,2	118,4	6,1	123,3	3,7
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,3	119,6	1,0	132,4	7,4
2008	123,1	3,8	118,2	2,5	2,6	3,4	3,3	130,3	9,0	139,9	5,7
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3
2008											
November	124,7	3,2	119,3	2,7	2,7	3,3	2,1	131,3	5,1	142,4	4,4
Desember	124,4	2,1	119,5	2,6	2,6	2,6	1,6	129,0	2,5	142,1	3,9
2009											
Januar	124,0	2,2	119,1	2,8	2,8	2,6	1,1	129,0	2,8	142,1	3,4
Februar	125,0	2,5	120,4	3,1	3,0	2,8	1,2	127,1	0,3	142,3	3,1
Mars	125,1	2,5	120,8	2,7	2,7	2,6	0,6	127,4	0,6	142,3	2,8
April	125,4	2,9	121,2	2,8	2,7	2,9	0,6	127,5	-0,3	142,3	2,4
Mai	125,7	3,0	121,4	2,9	2,9	2,9	0,0	128,7	0,2	142,3	2,2
Juni	126,4	3,4	121,9	3,3	3,3	3,5	-0,1	132,0	0,1	142,5	2,2
Juli	125,7	2,2	121,3	2,6	2,5	2,2	-0,7	131,1	-1,7	142,7	2,0
August	125,4	1,9	121,0	2,5	2,3	1,8	-0,2	132,7	-0,9	143,6	2,1
September	126,4	1,2	122,3	2,5	2,4	1,4	-0,3	130,7	-3,8	144,0	2,3
Oktober	126,2	0,6	122,1	2,1	2,1	0,8	-0,1	130,5	-2,5	144,4	2,1
November	126,6	1,5	122,3	2,5	2,4	1,9	0,5	131,5	0,2	144,6	1,5
Desember	126,9	2,0	122,4	2,4	2,4	2,4	0,9	133,0	3,1	144,7	1,8
2010											
Januar	127,1	2,5	121,9	2,4	2,3	2,7	1,0	133,9	3,8	144,9	2,0
Februar	128,7	3,0	122,6	1,8	1,9	3,1	0,9	136,1	7,1	145,8	2,5
Mars	129,3	3,4	122,7	1,6	1,7	3,6	1,4	137,1	7,6	146,3	2,8
April	129,6	3,3	123,1	1,6	1,7	3,4	1,5	137,7	8,0	147,1	3,4

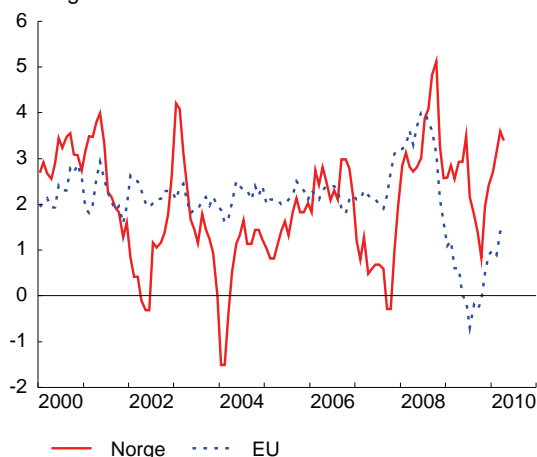
¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ² Omfatter de 12 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2005	112,0	6,4	23,5	355,1	55,1	10 667,5	123,71	26,16
2006	120,7	7,8	39,1	422,8	66,1	14 634,7	128,33	32,33
2007	127,9	5,9	22,4	422,2	72,7	12 850,9	136,90	26,64
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 329,3	137,08	26,97
2009	136,0	0,1	30,7	387,5	62,5	8 984,7	154,10	30,89
2008								
Desember	129,2	-1,1	42,0	301,5	43,1	7 836,3	165,01	27,35
2009								
Januar	130,7	0,0	38,5	317,6	45,7	7 686,9	169,41	28,64
Februar	130,3	-2,2	33,6	301,4	43,9	7 486,2	169,97	28,31
Mars	130,1	-3,2	31,0	320,1	47,4	7 844,3	158,66	30,35
April	131,4	-3,1	30,0	341,7	51,4	8 554,7	148,57	31,98
Mai	135,6	-2,2	28,7	376,8	58,6	7 826,9	145,25	35,04
Juni	139,5	-0,1	31,7	442,2	69,3	8 334,6	154,32	35,29
Juli	138,3	-1,8	29,5	417,5	65,8	9 460,3	153,45	36,72
August	141,4	1,4	28,1	443,3	73,1	10 504,9	145,50	30,31
September	138,1	-1,3	24,7	402,1	68,1	9 872,7	153,75	29,52
Oktober	137,7	0,7	28,3	416,8	73,9	9 491,2	146,59	27,25
November	139,5	5,5	30,6	437,4	77,6	9 901,8	150,49	28,25
Desember	139,3	7,8	33,4	433,7	75,2	10 852,1	153,26	28,97
2010								
Januar	139,9	7,0	43,8	441,4	77,0	11 248,7	152,54	29,18
Februar	140,9	8,1	55,8	442,2	74,8	11 190,8	157,72	33,68
Mars	143,3	10,1	45,9	473,0	79,9	12 011,4	153,27	36,05
April	144,6	10,0	37,3	506,8	85,8	12 673,7	..	38,84
Mai	33,9	484,6	77,0

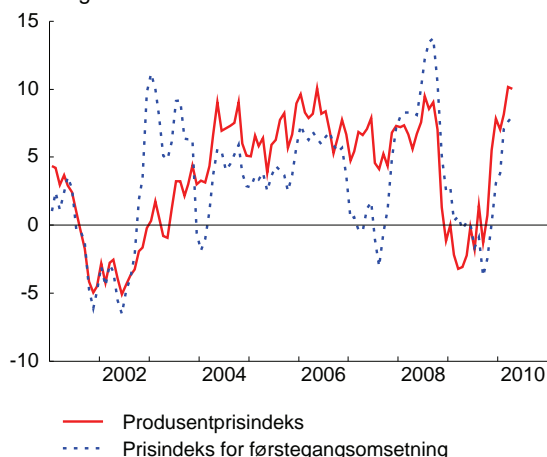
¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

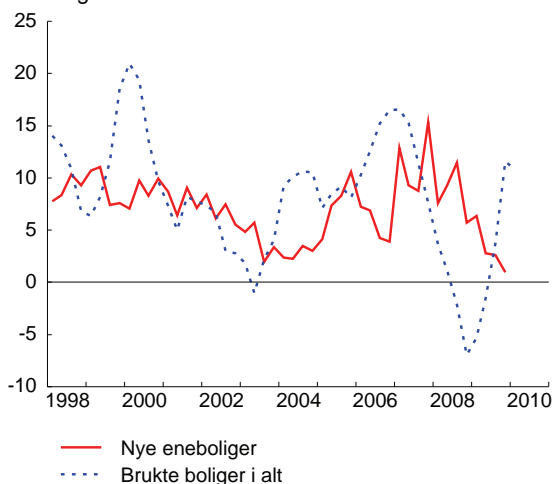
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

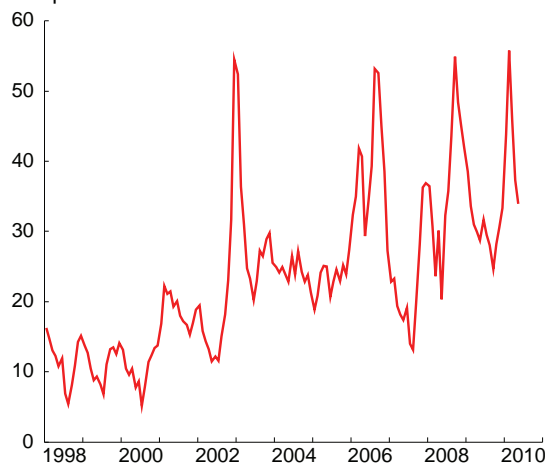
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

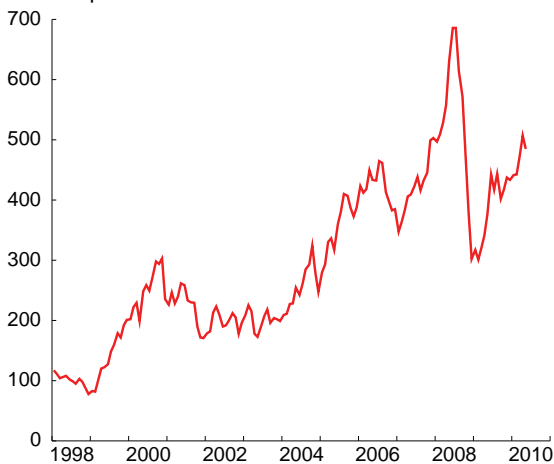
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

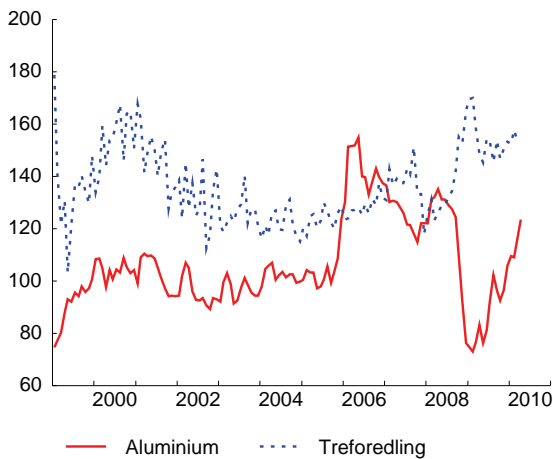
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. NOK. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2006	104,3	4,2	139,7	5,5	113,7	13,7	112,4	12,4	114,3	14,3	116,2	16,2
2007	107,6	3,2	155,9	11,6	128,0	12,6	127,3	13,3	129,7	13,4	128,0	10,2
2008	114,4	6,3	169,1	8,5	126,6	-1,1	128,4	0,9	127,4	-1,7	121,2	-5,3
2009	113,7	-0,5	174,4	3,1	129,0	1,9	130,0	1,2	129,4	1,5	126,3	4,2
2008												
2. kvartal	115,0	6,8	169,4	9,3	131,5	1,2	133,9	3,1	131,6	0,5	125,1	-3,3
3. kvartal	117,1	8,3	170,1	11,5	127,0	-2,2	128,8	-0,3	127,2	-3,2	122,1	-5,9
4. kvartal	114,3	5,0	173,4	5,7	118,1	-6,9	120,3	-5,3	118,2	-8,3	112,4	-9,6
2009												
1. kvartal	112,2	1,1	173,8	6,4	123,0	-5,3	124,3	-4,9	123,4	-6,9	119,3	-4,6
2. kvartal	113,2	-1,6	174,1	2,8	129,5	-1,5	131,4	-1,9	128,9	-2,1	125,2	0,1
3. kvartal	114,8	-2,0	174,5	2,6	131,8	3,8	132,4	2,8	132,1	3,9	130,1	6,6
4. kvartal	114,7	0,3	175,1	1,0	131,8	11,6	132,0	9,7	133,0	12,5	130,4	16,0
2010												
1. kvartal	116,4	3,7	136,3	10,8	137,2	10,4	137,9	11,8	132,4	11,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tjyting og eiendomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tjyting og eiendomsdrift
2008										
1. kvartal	115,0	115,3	114,1	116,0	111,4	112,0	115,0	112,3	114,8	108,8
2. kvartal	115,6	115,1	116,3	115,6	115,0	114,2	115,4	113,7	115,3	112,8
3. kvartal	118,3	115,3	116,5	118,0	115,7	116,3	116,8	117,9	118,7	116,2
4. kvartal	118,8	117,5	117,5	119,0	117,0	118,4	120,9	118,5	118,7	116,6
2009										
1. kvartal	119,6	132,5	118,0	120,4	117,3	119,4	121,0	120,3	119,0	116,7
2. kvartal	121,2	126,9	118,0	120,7	117,7	120,4	121,0	120,3	120,9	116,9
3. kvartal	123,3	124,6	119,6	122,0	118,3	121,3	124,2	121,3	123,1	118,2
4. kvartal	123,7	124,2	120,2	122,7	118,1	122,3	125,5	122,0	123,4	119,4
2010										
1. kvartal	125,5	131,5	123,0	122,6	120,3	122,3	124,9	123,0	123,7	119,6

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån ialt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak			Bankinnskudd ialt	3 år	5 år
2006	4,26	3,20	4,13	3,60	2,02	2,98	3,74	3,90	4,07
2007	5,66	3,69	5,10	4,79	3,48	4,83	4,79	4,77	4,78
2008	7,30	4,52	6,07	6,36	4,98	6,10	4,53	4,43	4,47
2009	2,30	2,71	3,33	4,00
2008									
1. kvartal	7,00	4,34	5,78	6,11	4,76	5,80	4,46	4,34	4,40
2. kvartal	7,41	4,53	6,30	6,44	5,05	6,27	5,06	4,83	4,69
3. kvartal	7,80	4,59	6,51	6,86	5,60	6,47	5,01	4,80	4,71
4. kvartal	7,28	4,95	5,57	6,45	4,61	5,82	3,56	3,75	4,05
2009									
1. kvartal	5,25	4,91	4,69	4,41	2,86	3,28	2,54	3,07	3,75
2. kvartal	4,40	4,20	3,93	3,62	1,90	2,29	2,47	3,25	4,08
3. kvartal	4,19	3,11	3,69	3,35	1,70	1,74	2,82	3,47	4,13
4. kvartal	4,28	2,70	3,73	3,19	1,86	1,91	2,98	3,51	4,03
2010									
1. kvartal	4,42	2,72	3,83	3,36	1,99	2,13	2,80	3,30	3,93

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet. ³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2005	2,10	2,17	3,53	0,02	4,70	3,75	3,38	4,28	1,39
2006	2,98	3,06	5,16	0,27	4,80	4,08	3,78	4,79	1,74
2007	4,83	4,25	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,63	1,68
2008	6,08	4,61	3,22	1,10	5,48	4,46	4,00	3,65	1,49
2009	2,31	1,21	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2008									
Desember	4,54	3,37	2,31	1,52	3,26	3,77	3,07	2,42	1,31
2009									
Januar	3,54	2,46	1,46	0,91	2,30	3,69	3,09	2,49	1,25
Februar	3,32	1,98	1,62	0,82	1,92	3,75	3,16	2,86	1,29
Mars	3,00	1,69	1,53	0,83	1,66	3,81	3,07	2,81	1,31
April	2,73	1,46	1,37	0,64	1,35	3,90	3,17	2,90	1,44
Mai	2,22	1,28	1,07	0,59	1,18	4,12	3,43	3,29	1,45
Juni	1,95	1,22	0,92	0,49	1,03	4,23	3,55	3,71	1,47
Juli	1,72	0,97	0,81	0,48	0,93	4,05	3,37	3,54	1,35
August	1,74	0,85	0,69	0,46	0,75	4,17	3,34	3,58	1,38
September	1,78	0,71	0,59	0,40	0,66	4,17	3,29	3,39	1,32
Oktober	1,89	0,67	0,53	0,40	0,66	4,07	3,23	3,37	1,33
November	1,90	0,62	0,47	0,38	0,71	4,04	3,28	3,39	1,36
Desember	1,93	0,60	0,37	0,30	0,69	3,98	3,23	3,58	1,27
2010									
Januar	2,11	0,58	0,35	0,28	0,69	4,08	3,29	3,71	1,34
Februar	2,13	0,54	0,37	0,28	0,68	3,87	3,19	3,68	1,34
Mars	2,16	0,48	0,39	0,29	0,67	3,85	3,13	3,72	1,35
April	2,25	0,52	0,46	0,28	0,72	3,84	3,08	3,82	1,36
Mai	2,37	0,62	0,66	0,34	0,78	3,46	2,81	3,40	1,28

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2005	8,01	6,45	91,8	98,8	1 029,9	10,2	2 137,5	10,7	282,9
2006	8,05	6,42	92,5	99,2	1 148,7	11,5	2 438,8	14,1	384,2
2007	8,02	5,86	90,8	97,5	1 335,9	16,4	2 784,1	14,2	478,6
2008	8,22	5,64	90,8	97,1	1 459,7	9,2	3 147,2	13,0	379,5
2009	8,73	6,28	93,8	99,9	1 510,5	3,5	3 373,3	7,2	285,5
2008									
Desember	9,40	7,01	101,5	108,0	1 487,4	2,5	3 304,4	8,7	214,0
2009									
Januar	9,22	6,96	99,4	105,8	1 496,4	2,4	3 318,2	6,6	229,7
Februar	8,78	6,87	94,9	100,8	1 500,0	3,1	3 340,6	5,3	223,9
Mars	8,84	6,78	94,2	100,0	1 492,3	3,9	3 349,1	4,4	217,1
April	8,79	6,67	94,5	100,4	1 500,6	4,1	3 359,4	3,8	237,0
Mai	8,79	6,44	94,9	101,0	1 516,1	3,5	3 370,2	3,3	279,7
Juni	8,94	6,39	95,9	101,9	1 511,8	2,4	3 375,8	3,0	290,6
Juli	8,95	6,35	96,0	102,2	1 517,4	0,8	3 386,9	2,7	282,9
August	8,66	6,07	93,6	100,0	1 514,0	-0,4	3 389,7	2,0	302,1
September	8,60	5,90	92,5	98,8	1 514,5	-0,5	3 394,3	1,6	314,4
Oktober	8,36	5,64	89,6	95,5	1 522,4	0,4	3 393,5	1,7	335,6
November	8,41	5,64	90,1	96,2	1 516,5	0,9	3 401,3	2,4	347,5
Desember	8,41	5,75	90,3	96,3	1 523,2	1,4	3 398,7	3,5	365,2
2010									
Januar	8,18	5,73	89,0	94,8	1 525,5	1,8	3 429,4	4,4	371,5
Februar	8,10	5,92	89,3	95,0	1 519,9	2,7	3 448,7	4,9	352,6
Mars	8,04	5,92	89,4	94,9	1 519,9	4,2	3 459,3	5,0	369,7
April	7,93	5,92	88,9	94,2	1 532,9	5,5	3 470,5	4,8	386,8
Mai	7,90	6,28	89,8	94,7	357,7

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Herav:					
Metaller				Verksteds- produkter	Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	Fisk og fiske- produkter		
2005	660 709	407 581	253 066	50 496	30 567	11 266	31 799	31 056	349 173
2006	776 115	473 990	301 897	65 464	37 368	11 012	35 396	34 815	403 921
2007	786 436	451 082	334 706	78 509	44 808	10 734	39 879	35 736	455 225
2008	947 679	590 630	356 966	70 255	53 955	10 569	43 833	36 993	478 629
2009	746 964	440 830	304 916	46 515	55 659	9 322	37 095	43 575	420 748
2008									
November	74 775	47 934	27 742	4 720	4 925	929	3 919	3 368	38 485
Desember	72 635	44 957	26 537	4 659	4 514	869	3 562	3 264	37 594
2009									
Januar	67 915	42 469	25 028	4 113	4 418	808	3 220	3 426	37 146
Februar	67 346	41 554	25 490	3 987	4 740	749	2 939	3 376	36 246
Mars	63 339	40 397	24 397	3 290	4 886	680	3 201	3 334	32 665
April	58 682	33 645	24 886	3 546	4 467	692	2 948	3 576	34 776
Mai	57 360	33 893	24 005	2 988	4 564	713	2 878	3 806	34 894
Juni	58 857	35 266	24 789	3 758	4 222	731	3 275	3 729	33 797
Juli	65 664	36 677	27 795	3 952	6 522	906	3 115	3 901	33 957
August	58 636	35 163	25 036	4 007	4 461	811	2 950	3 855	37 125
September	62 976	34 197	25 500	4 037	4 431	769	3 142	3 659	35 164
Oktober	60 928	34 947	26 050	4 339	4 509	814	3 144	3 472	34 456
November	62 865	36 478	26 431	4 270	4 015	895	3 202	3 682	38 384
Desember	62 397	36 144	25 507	4 228	4 425	754	3 082	3 759	32 139
2010									
Januar	62 911	35 861	27 447	4 260	3 968	731	3 538	3 793	32 352
Februar	65 509	38 557	26 810	4 574	4 232	784	3 393	3 978	34 823
Mars	64 691	37 990	27 499	4 884	4 068	853	3 602	4 135	36 273
April	65 175	38 490	26 261	5 032	3 529	802	3 707	4 019	37 162

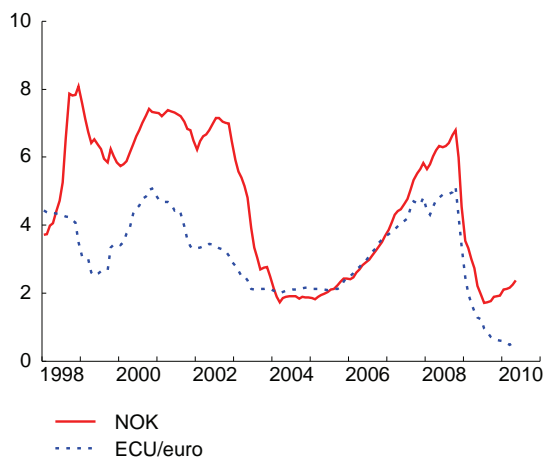
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadsbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2006	1 002 467	612 768	389 699	-17 551	372 148	-919	371 229	1 083 977	792 408
2007	1 039 693	691 404	348 289	-27 786	320 503	-971	319 532	750 401	595 496
2008	1 222 602	735 365	487 237	-14 464	472 773	-1 138	471 635	728 680	248 715
2009	1 008 934	656 523	352 411	-15 027	337 384	-1 120	336 264	-115 236	-492 530
2005									
4. kvartal	238 324	145 836	92 488	12 682	105 170	-696	104 474	120 716	64 142
2006									
1. kvartal	254 319	139 480	114 839	-36 105	78 734	-68	78 666	303 571	187 355
2. kvartal	244 707	150 054	94 653	-1 470	93 183	-576	92 607	261 889	192 047
3. kvartal	244 756	155 804	88 952	10 046	98 998	-116	98 882	273 804	203 998
4. kvartal	258 685	167 430	91 255	9 978	101 233	-159	101 074	244 713	209 008
2007									
1. kvartal	252 394	162 858	89 536	-23 548	65 988	-160	65 828	336 035	218 536
2. kvartal	250 869	171 002	79 867	-23 567	56 300	-587	55 713	142 549	68 363
3. kvartal	249 383	173 357	76 026	16 910	92 936	-116	92 820	224 956	209 512
4. kvartal	287 047	184 187	102 860	2 419	105 279	-108	105 171	46 861	99 085
2008									
1. kvartal	297 281	172 627	124 654	-24 702	99 952	-320	99 632	41 085	-44 638
2. kvartal	319 361	186 801	132 560	-15 069	117 491	-146	117 345	228 045	119 335
3. kvartal	300 655	191 141	109 514	4 994	114 508	-577	113 931	203 077	76 520
4. kvartal	305 305	184 796	120 509	20 313	140 822	-95	140 727	256 473	97 498
2009									
1. kvartal	266 887	157 708	109 179	-36 325	72 854	-340	72 514	-120 083	-200 215
2. kvartal	238 139	163 362	74 777	15 752	90 529	-564	89 965	-44 351	-173 389
3. kvartal	241 082	170 493	70 589	1 694	72 283	-71	72 212	8 475	-62 102
4. kvartal	262 826	164 960	97 866	3 852	101 718	-145	101 573	40 723	-56 824
2010									
1. kvartal	258 753	159 391	99 362	-1 714	97 648	-685	96 963	209 147	102 844

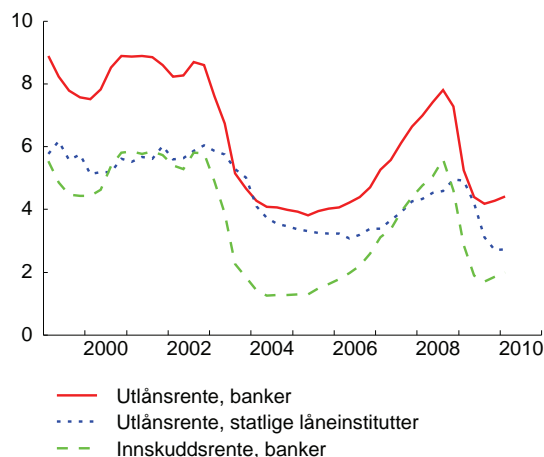
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

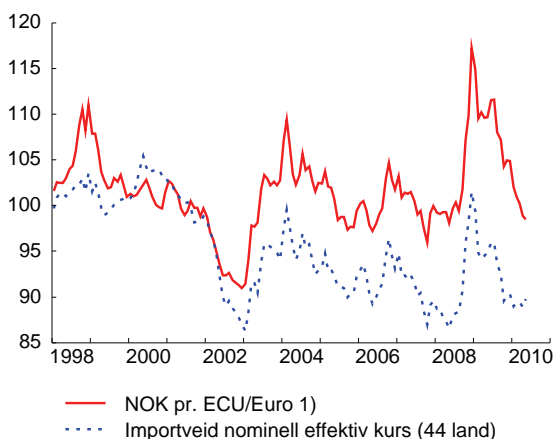
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
I slutten av kvartalet. Prosent

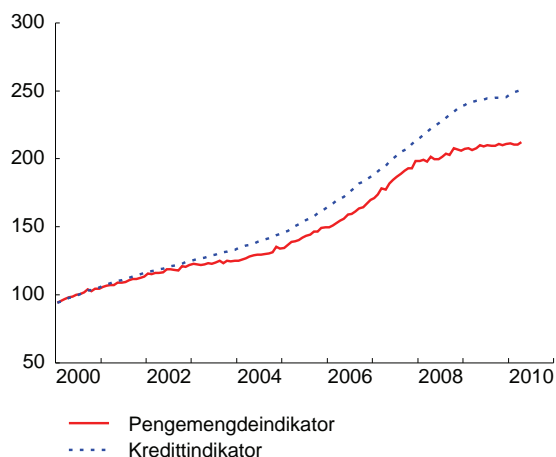
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

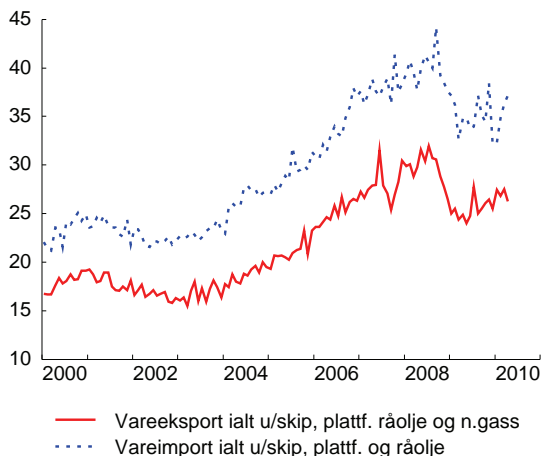
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 2000=100

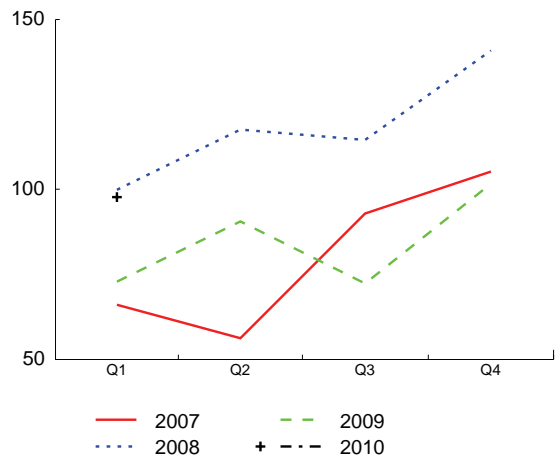
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Produksjon. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	27*
11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	28*
12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	30*
14. Hovedtall for konsum. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	30*
15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	31*
16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	31*
17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	32*
18. Konsum i husholdninger. Faste 2007-priser. Millioner kroner	32*
19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	33*
20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	33*
21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2007-priser. Millioner kroner	35*
23. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Eksport. Faste 2007-priser. Millioner kroner	39*
27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	40*
28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	41*
29. Import. Løpende priser. Millioner kroner	42*
30. Import. Faste 2007-priser. Millioner kroner	43*
31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	44*
32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	45*
33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	46*
34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	47*
35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	48*
36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	49*
37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	50*
38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	51*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	987 312	1 013 591	250 937	258 041	234 485	250 845	259 755	268 506	253 899
Konsum i husholdninger	947 061	970 478	240 901	247 868	223 933	239 925	249 013	257 607	242 843
Varekonsum	483 580	489 820	119 581	131 309	109 797	119 025	122 686	138 312	123 501
Tjenestekonsum	429 472	447 256	110 158	110 262	106 074	112 271	115 278	113 632	111 259
Husholdningenes kjøp i utlandet	61 706	59 839	18 975	12 870	13 065	15 919	18 435	12 419	13 469
Utlendingers kjøp i Norge	-27 697	-26 437	-7 813	-6 573	-5 003	-7 290	-7 387	-6 757	-5 386
Konsum i ideelle organisasjoner	40 252	43 112	10 036	10 173	10 551	10 920	10 742	10 899	11 056
Konsum i offentlig forvaltning	491 816	533 113	122 541	128 105	133 477	130 282	133 737	135 617	141 795
Konsum i statsforvaltningen	253 974	275 678	64 605	65 387	68 698	67 533	70 051	69 395	72 474
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	220 388	240 707	56 232	56 461	59 890	58 726	61 367	60 724	63 392
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	33 586	34 970	8 373	8 926	8 808	8 807	8 684	8 671	9 082
Konsum i kommuneforvaltningen	237 842	257 435	57 936	62 718	64 780	62 749	63 685	66 222	69 321
Bruttoinvestering i fast realkapital	542 074	514 495	136 723	145 363	126 485	129 693	124 910	133 408	113 988
Utvinning og rørtransport	122 237	133 688	32 542	33 826	34 135	34 263	34 007	31 283	31 069
Tjenester tilknyttet utvinning	-319	-45	-207	-126	-170	-52	278	-101	-75
Utenriks sjøfart	21 811	19 731	5 568	6 139	4 092	4 766	5 951	4 921	3 174
Fastlands-Norge	398 345	361 121	98 820	105 525	88 427	90 716	84 674	97 304	79 820
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	319 549	275 253	77 129	82 817	71 659	70 297	64 561	68 736	63 614
Næringer	226 161	197 738	54 698	60 046	50 248	51 121	46 645	49 724	44 716
Industri og bergverk	35 745	25 562	8 706	11 148	6 323	7 210	5 458	6 571	4 470
Annen vareproduksjon	39 894	34 070	10 234	10 239	7 180	9 088	8 969	8 833	6 590
Tjenester	150 522	138 106	35 758	38 658	36 745	34 823	32 218	34 320	33 655
Boliger (husholdninger)	93 388	77 515	22 431	22 771	21 411	19 176	17 916	19 012	18 899
Offentlig forvaltning	78 796	85 868	21 691	22 708	16 768	20 419	20 113	28 568	16 206
Lagerendring og statistiske avvik	34 749	-12 938	11 363	-428	7 434	-7 249	-4 232	-8 891	6 562
Bruttoinvestering i alt	576 823	501 558	148 086	144 934	133 919	122 444	120 678	124 517	120 550
Innenlandsk sluttanvendelse	2 055 951	2 048 262	521 564	531 081	501 881	503 571	514 170	528 640	516 244
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 877 473	1 907 824	472 298	491 671	456 389	471 842	478 166	501 427	475 514
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	570 612	618 981	144 232	150 813	150 245	150 701	153 850	164 185	158 001
Eksport i alt	1 222 602	1 008 933	300 655	305 306	266 887	238 139	241 082	262 826	258 754
Tradisjonelle varer	322 913	278 316	81 240	81 840	69 214	65 495	69 515	74 093	72 635
Råolje og naturgass	620 515	465 111	149 776	151 736	134 137	104 067	107 778	119 129	124 717
Skip, plattformer og fly	14 004	13 348	4 730	3 361	4 920	3 259	2 370	2 799	3 151
Tjenester	265 170	252 158	64 909	68 369	58 616	65 318	61 419	66 805	58 250
Samlet sluttanvendelse	3 278 554	3 057 195	822 219	836 387	768 767	741 710	755 252	791 466	774 997
Import i alt	735 365	656 523	191 141	184 796	157 708	163 362	170 493	164 960	159 251
Tradisjonelle varer	477 091	409 248	118 069	119 535	104 409	100 532	100 696	103 611	101 571
Råolje og naturgass	4 248	4 502	898	1 596	486	675	1 803	1 538	849
Skip, plattformer og fly	29 702	26 503	9 561	7 357	4 988	7 050	5 069	9 396	4 800
Tjenester	224 324	216 270	62 613	56 308	47 825	55 105	62 925	50 415	52 031
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 543 189	2 400 672	631 078	651 591	611 059	578 348	584 759	626 506	615 746
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 817 999	1 847 444	448 176	476 603	456 505	451 539	452 972	486 427	473 535
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	725 189	553 228	182 902	174 988	154 554	126 808	131 787	140 079	142 212
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 567 866	1 593 358	384 362	417 372	396 449	389 288	388 602	419 019	409 136
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 216 501	1 217 719	297 314	325 759	301 808	298 365	295 430	322 117	308 134
Industri og bergverk	213 680	210 688	49 831	55 437	55 023	51 620	49 953	54 092	51 157
Annen vareproduksjon	193 769	183 068	50 329	53 701	49 534	37 609	46 185	49 740	54 588
Tjenester inkl. boligjenester	809 052	823 963	197 155	216 622	197 250	209 136	199 292	218 285	202 389
Offentlig forvaltning	351 365	375 639	87 048	91 613	94 641	90 923	93 173	96 902	101 002
Produktavgifter og -subsidiar	250 133	254 086	63 814	59 231	60 057	62 251	64 370	67 408	64 399

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	951 832	953 102	241 541	243 752	221 514	235 210	244 191	252 187	233 865
Konsum i husholdninger	913 602	913 604	232 120	234 375	211 695	225 233	234 440	242 235	223 697
Varekonsum	467 414	466 170	115 443	124 975	104 612	112 983	117 309	131 266	113 832
Tjenestekonsum	413 072	416 484	105 637	104 114	99 796	104 386	106 987	105 315	101 742
Husholdningenes kjøp i utlandet	59 614	55 604	18 439	11 544	12 042	14 663	17 004	11 894	13 066
Utlendingers kjøp i Norge	-26 499	-24 654	-7 399	-6 258	-4 755	-6 799	-6 860	-6 240	-4 943
Konsum i ideelle organisasjoner	38 230	39 498	9 421	9 377	9 819	9 976	9 751	9 952	10 167
Konsum i offentlig forvaltning	464 633	487 058	114 813	118 003	122 674	118 835	121 821	123 729	126 872
Konsum i statsforvaltningen	240 672	252 693	60 789	60 776	62 913	61 649	64 060	64 071	65 005
Konsum i statsforvaltningen, sivil	208 565	220 402	52 883	52 543	54 769	53 471	56 071	56 091	56 841
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	32 107	32 291	7 906	8 233	8 144	8 178	7 989	7 980	8 163
Konsum i kommuneforvaltningen	223 961	234 365	54 024	57 227	59 761	57 186	57 760	59 658	61 867
Bruttoinvestering i fast realkapital	510 898	470 445	128 700	133 557	115 595	118 224	113 296	123 329	99 876
Utvinning og rørtransport	112 247	117 386	30 097	30 044	30 225	29 717	29 132	28 311	26 492
Tjenester tilknyttet utvinning	-421	-179	-233	-174	-198	-76	217	-122	-279
Utenriks sjøfart	19 961	18 379	4 987	5 165	3 519	4 386	5 696	4 778	1 074
Fastlands-Norge	379 112	334 859	93 849	98 522	82 049	84 198	78 251	90 361	72 589
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	304 497	255 177	73 416	77 324	66 551	65 317	59 703	63 606	57 765
Næinger	216 226	183 580	52 414	56 038	46 633	47 553	43 219	46 175	40 581
Industri og bergverk	34 165	23 894	8 339	10 433	5 879	6 731	5 119	6 164	4 161
Annen vareproduksjon	38 217	31 675	9 819	9 552	6 683	8 484	8 272	8 236	5 849
Tjenester	143 844	128 011	34 257	36 053	34 070	32 338	29 827	31 775	30 571
Boliger (husholdninger)	88 270	71 597	21 002	21 286	19 918	17 764	16 485	17 431	17 184
Offentlig forvaltning	74 615	79 681	20 433	21 198	15 498	18 882	18 547	26 755	14 824
Lagerendring og statistiske avvik	43 185	-9 194	10 641	8 538	8 501	-6 663	-2 979	-8 054	6 158
Bruttoinvestering i alt	554 083	461 251	139 341	142 095	124 096	111 561	110 318	115 275	106 034
Innenlandsk sluttanvendelse	1 970 547	1 901 410	495 695	503 850	468 284	465 606	476 330	491 191	466 770
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 795 576	1 775 018	450 203	460 277	426 237	438 243	444 262	466 276	433 325
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	539 248	566 739	135 246	139 201	138 172	137 716	140 368	150 483	141 696
Eksport i alt	1 049 134	1 007 185	245 921	270 842	258 190	241 181	240 559	267 255	258 185
Tradisjonelle varer	315 309	290 675	76 978	78 683	70 878	68 008	71 888	79 900	76 190
Råolje og naturgass	470 254	464 732	105 034	124 038	126 883	108 643	109 319	119 887	120 792
Skip, plattformer og fly	14 215	14 057	4 700	3 646	4 934	3 333	2 789	3 002	5 452
Tjenester	249 356	237 722	59 208	64 474	55 494	61 197	56 564	64 467	55 751
Samlet sluttanvendelse	3 019 681	2 908 595	741 616	774 692	726 474	706 787	716 889	758 446	724 955
Import i alt	706 843	633 740	181 564	171 714	149 723	158 036	163 178	162 803	153 299
Tradisjonelle varer	456 080	396 060	112 173	109 864	97 756	97 352	98 365	102 587	100 378
Råolje og naturgass	3 685	4 830	606	1 729	632	833	1 853	1 512	821
Skip, plattformer og fly	28 969	26 495	9 030	6 617	4 542	6 571	5 588	9 795	5 164
Tjenester	218 109	206 354	59 754	53 504	46 793	53 281	57 372	48 908	46 936
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 312 838	2 274 856	560 052	602 978	576 751	548 751	553 711	595 643	571 656
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 762 458	1 734 223	432 192	456 742	430 179	421 729	425 584	456 731	433 598
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	550 380	540 633	127 860	146 236	146 573	127 022	128 127	138 911	138 057
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 504 957	1 485 082	368 660	390 848	371 447	359 869	362 561	391 205	374 459
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 172 909	1 143 870	287 211	306 303	284 738	277 412	278 272	303 449	284 811
Industri og bergverk	214 001	201 287	50 304	54 065	52 822	48 780	47 071	52 613	51 610
Annen vareproduksjon	174 377	166 026	45 169	45 343	43 923	34 262	42 440	45 401	43 966
Tjenester inkl. boligjenester	784 531	776 557	191 738	206 895	187 992	194 369	188 761	205 435	189 235
Offentlig forvaltning	332 048	341 212	81 449	84 545	86 710	82 457	84 289	87 756	89 648
Produktavgifter og -subsidiar	257 501	249 141	63 533	65 894	58 731	61 860	63 023	65 526	59 139

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næinger er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,1	0,7	-1,6	-2,4	-1,9	1,1	3,5	5,6
Konsum i husholdninger	1,2	0,0	0,6	-1,7	-2,5	-2,0	1,0	3,4	5,7
Varekonsum	-0,2	-0,3	-0,9	-3,5	-4,5	-3,8	1,6	5,0	8,8
Tjenestekonsum	2,0	0,8	1,6	1,1	0,6	0,3	1,3	1,2	1,9
Husholdningenes kjøp i utlandet	6,3	-6,7	3,1	-5,8	-12,3	-7,8	-7,8	3,0	8,5
Utlendingers kjøp i Norge	-0,0	-7,0	-4,7	-0,1	-10,0	-10,0	-7,3	-0,3	4,0
Konsum i ideelle organisasjoner	3,0	3,3	3,0	1,6	1,3	2,5	3,5	6,1	3,6
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	4,8	3,9	3,3	7,8	0,7	6,1	4,9	3,4
Konsum i statsforvaltningen	3,3	5,0	4,0	3,4	7,4	1,9	5,4	5,4	3,3
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	3,4	5,7	4,1	3,4	7,8	2,2	6,0	6,8	3,8
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,8	0,6	3,0	3,6	4,4	0,2	1,1	-3,1	0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,8	4,6	3,8	3,3	8,2	-0,5	6,9	4,2	3,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	1,4	-7,9	2,3	-4,6	-5,2	-6,7	-12,0	-7,7	-13,6
Utvinning og rørtransport	3,7	4,6	1,8	4,1	20,6	9,9	-3,2	-5,8	-12,4
Tjenester tilknyttet utvinning
Utenriks sjøfart	29,3	-7,9	-5,5	62,3	-30,6	-7,5	14,2	-7,5	-69,5
Fastlands-Norge	1,0	-11,7	4,5	-7,8	-10,6	-11,4	-16,6	-8,3	-11,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,1	-16,2	-1,3	-6,9	-12,2	-16,2	-18,7	-17,7	-13,2
Næringer	6,1	-15,1	3,9	-3,1	-10,5	-14,6	-17,5	-17,6	-13,0
Industri og bergverk	10,2	-30,1	4,2	-2,3	-13,8	-21,5	-38,6	-40,9	-29,2
Annen vareproduksjon	17,3	-17,1	12,4	6,7	-19,0	-20,0	-15,7	-13,8	-12,5
Tjenester	2,5	-11,0	1,6	-5,7	-8,0	-11,4	-12,9	-11,9	-10,3
Boliger (husholdninger)	-12,1	-18,9	-12,2	-15,7	-16,0	-20,2	-21,5	-18,1	-13,7
Offentlig forvaltning	4,7	6,8	32,5	-10,9	-2,7	10,7	-9,2	26,2	-4,3
Lagerendring og statistiske avvik	31,8	..	923,5	-32,0	-31,5	-27,6
Bruttoinvestering i alt	3,2	-16,8	5,7	-4,7	-7,6	-19,4	-20,8	-18,9	-14,6
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	-3,5	2,8	-1,4	-1,4	-6,1	-3,9	-2,5	-0,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1,9	-1,1	2,3	-1,8	-1,4	-3,2	-1,3	1,3	1,7
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	4,1	5,1	7,4	0,9	6,5	2,0	3,8	8,1	2,6
Eksport i alt	0,9	-4,0	-1,2	-0,4	-2,7	-9,7	-2,2	-1,3	-0,0
Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	7,3	-5,4	-9,5	-16,3	-6,6	1,5	7,5
Råolje og naturgass	-2,0	-1,2	-7,4	2,3	0,8	-5,8	4,1	-3,3	-4,8
Skip, plattform og fly	11,5	-1,1	32,6	45,3	96,8	-0,8	-40,7	-17,7	10,5
Tjenester	1,9	-4,7	-1,5	-0,8	-5,3	-8,7	-4,5	-0,0	0,5
Samlet sluttanvendelse	1,9	-3,7	1,5	-1,1	-1,9	-7,4	-3,3	-2,1	-0,2
Import i alt	2,2	-10,3	5,3	-6,8	-12,1	-13,8	-10,1	-5,2	2,4
Tradisjonelle varer	-0,4	-13,2	2,4	-9,9	-14,2	-18,9	-12,3	-6,6	2,7
Råolje og naturgass	-36,0	31,1	-26,8	-3,3	4,0	12,2	205,8	-12,6	29,8
Skip, plattform og fly	47,0	-8,5	51,5	-12,6	-29,9	-4,0	-38,1	48,0	13,7
Tjenester	4,9	-5,4	6,6	0,8	-5,1	-4,1	-4,0	-8,6	0,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	1,8	-1,6	1,2	0,2	1,2	-5,4	-1,1	-1,2	-0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,2	-1,6	2,1	-0,4	0,8	-5,6	-1,5	-0,0	0,8
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	0,6	-1,8	-1,9	2,0	2,4	-4,6	0,2	-5,0	-5,8
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,7	-1,3	2,8	0,3	1,9	-5,5	-1,7	0,1	0,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	-2,5	2,6	-0,4	0,5	-6,3	-3,1	-0,9	0,0
Industri og bergverk	2,3	-5,9	3,0	-1,3	-0,2	-13,9	-6,4	-2,7	-2,3
Annen vareproduksjon	3,4	-4,8	4,5	0,9	-1,1	-13,2	-6,0	0,1	0,1
Tjenester inkl. boligjenester	2,4	-1,0	2,0	-0,4	1,1	-2,8	-1,6	-0,7	0,7
Offentlig forvaltning	3,5	2,8	3,6	2,7	6,6	-2,7	3,5	3,8	3,4
Produktavgifter og -subsidiar	-0,7	-3,2	-1,6	-4,2	-5,7	-6,0	-0,8	-0,6	0,7

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,5	4,1	4,6	3,5	3,8	2,4	0,6	2,6
Konsum i husholdninger	3,7	2,5	4,1	4,5	3,4	3,7	2,3	0,6	2,6
Varekonsum	3,5	1,6	4,4	3,5	2,2	2,9	1,0	0,3	3,4
Tjenestekonsum	4,0	3,3	3,7	5,0	4,0	4,0	3,3	1,9	2,9
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,5	4,0	4,5	12,1	8,3	7,1	5,4	-6,3	-5,0
Utlendingers kjøp i Norge	4,5	2,6	5,2	3,7	2,5	2,7	2,0	3,1	3,6
Konsum i ideelle organisasjoner	5,3	3,7	5,7	7,2	5,6	4,8	3,4	0,9	1,2
Konsum i offentlig forvaltning	5,9	3,4	6,5	7,1	5,6	4,4	2,9	1,0	2,7
Konsum i statsforvaltningen	5,5	3,4	6,1	7,0	5,7	4,5	2,9	0,7	2,1
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	5,7	3,4	6,3	6,9	5,5	4,4	2,9	0,7	2,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,6	3,5	4,8	7,4	6,5	5,2	2,6	0,2	2,9
Konsum i kommuneforvaltningen	6,2	3,4	6,9	7,2	5,6	4,3	2,8	1,3	3,4
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,1	3,1	6,3	7,5	5,4	4,2	3,8	-0,6	4,3
Utvinning og rørtransport	8,9	4,6	8,0	10,9	7,5	5,6	8,0	-1,9	3,8
Tjenester tilknyttet utvinning	-24,2	-67,2	-11,3	-26,9	-43,2	501,4	44,0	14,0	-68,6
Utenriks sjøfart	9,3	-1,8	11,1	20,9	14,6	3,8	-6,4	-13,3	154,1
Fastlands-Norge	5,1	2,6	5,5	5,8	4,1	3,4	2,8	0,5	2,0
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,9	2,8	5,4	5,6	4,0	3,4	2,9	0,9	2,3
Næringer	4,6	3,0	5,2	6,1	4,4	3,8	3,4	0,5	2,3
Industri og bergverk	4,6	2,3	4,6	6,5	4,5	3,6	2,1	-0,3	-0,1
Annen vareproduksjon	4,4	3,0	5,5	6,3	4,4	3,8	4,0	0,1	4,9
Tjenester	4,6	3,1	5,3	5,9	4,4	3,9	3,5	0,7	2,1
Boliger (husholdninger)	5,8	2,3	6,2	4,7	3,3	2,3	1,8	2,0	2,3
Offentlig forvaltning	5,6	2,0	5,7	6,2	4,3	3,2	2,2	-0,3	1,0
Lagerendring og statistiske avvik	-19,5	74,9	3,0	..	-14,0	12,7	33,0	..	21,9
Bruttoinvestering i alt	4,1	4,5	10,4	-1,9	4,2	4,9	2,9	5,9	5,4
Innenlandsk sluttanvendelse	4,3	3,2	6,4	3,3	4,2	4,2	2,6	2,1	3,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	4,6	2,8	5,0	5,5	4,2	3,9	2,6	0,7	2,5
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	5,8	3,2	6,4	7,0	5,5	4,2	2,8	0,7	2,5
Eksport i alt	16,5	-14,0	22,0	6,8	-7,7	-17,4	-18,0	-12,8	-3,0
Tradisjonelle varer	2,4	-6,5	7,6	6,5	-1,3	-4,9	-8,4	-10,8	-2,4
Råolje og naturgass	32,0	-24,2	42,4	8,0	-14,7	-32,2	-30,9	-18,8	-2,3
Skip, plattform og fly	-1,5	-3,6	-1,8	-10,5	-2,4	-2,0	-15,5	1,2	-42,0
Tjenester	6,3	-0,3	6,6	4,6	1,4	1,1	-1,0	-2,3	-1,1
Samlet sluttanvendelse	8,6	-3,2	11,6	4,6	-0,3	-4,0	-5,0	-3,3	1,0
Import i alt	4,0	-0,4	4,7	7,7	3,9	1,4	-0,8	-5,8	-1,4
Tradisjonelle varer	4,6	-1,2	6,1	9,8	5,2	0,1	-2,7	-7,2	-5,3
Råolje og naturgass	15,3	-19,1	48,2	-15,9	-37,3	-40,4	-34,3	10,2	34,5
Skip, plattform og fly	2,5	-2,4	5,1	14,6	12,9	13,3	-14,3	-13,7	-15,4
Tjenester	2,8	1,9	1,5	3,3	0,9	3,6	4,7	-2,1	8,5
Bruttonasjonalprodukt ¹	10,0	-4,0	12,8	4,2	-1,5	-5,6	-6,3	-2,7	1,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,2	3,3	4,0	3,4	4,2	4,4	2,6	2,1	2,9
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	31,8	-22,3	42,3	6,4	-15,2	-29,8	-28,1	-15,7	-2,3
Fastlands-Norge(basisverdi)	4,2	3,0	4,7	5,7	4,5	4,6	2,8	0,3	2,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,7	2,6	4,2	5,4	3,9	4,6	2,6	-0,2	2,1
Industri og bergverk	-0,2	4,8	-1,6	5,5	5,5	6,8	7,1	0,3	-4,8
Annen vareproduksjon	11,1	-0,8	17,4	10,2	2,6	5,8	-2,3	-7,5	10,1
Tjenester inkl. boligjenester	3,1	2,9	2,8	4,2	3,8	3,7	2,7	1,5	1,9
Offentlig forvaltning	5,8	4,0	6,4	7,1	6,5	4,6	3,4	1,9	3,2
Produktavgifter og -subsidier	-2,9	5,0	0,2	-10,9	1,6	2,8	1,7	14,4	6,5

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Produksjon i alt.	4 341 296	4 153 044	1 067 950	1 128 687	1 051 182	1 012 759	1 007 815	1 081 287	1 055 823
Jordbruk og skogbruk	33 586	31 477	12 764	7 095	6 345	6 421	11 638	7 074	6 716
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	32 658	36 561	7 170	9 542	8 989	8 272	8 840	10 460	10 972
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	769 602	614 628	193 745	188 695	171 106	141 765	146 509	155 248	161 621
Utvinning av råolje og naturgass	708 634	527 853	176 915	172 626	149 128	117 761	124 372	136 592	141 031
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	60 968	86 775	16 830	16 069	21 978	24 004	22 137	18 656	20 590
Bergverksdrift	13 079	11 359	3 311	3 391	2 396	2 949	2 942	3 072	2 450
Industri	831 801	782 418	198 894	212 656	204 783	189 338	184 324	203 973	202 785
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	151 515	158 187	35 799	42 120	40 171	36 650	38 568	42 799	41 422
Tekstil- og bekledningsindustri	6 383	5 819	1 447	1 634	1 580	1 435	1 314	1 490	1 453
Trelast- og trevareindustri	26 265	21 609	5 928	6 255	5 001	5 630	5 106	5 871	5 694
Treforedling	19 258	17 477	4 748	4 749	4 396	4 073	4 355	4 652	4 690
Forlag og grafisk industri	43 618	42 643	10 167	11 185	11 608	10 225	9 992	10 818	10 889
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	124 818	103 595	30 967	27 971	25 986	25 165	25 908	26 536	24 563
Kjemiske råvarer	42 960	40 724	10 691	11 372	10 872	10 289	8 580	10 982	11 285
Metallindustri	73 740	46 636	18 824	15 917	11 390	10 113	11 512	13 621	13 402
Verkstedindustri	205 702	208 391	48 365	55 454	57 025	51 608	47 323	52 435	53 893
Bygging av skip og oljeplattformer	118 589	123 761	27 948	31 444	32 975	30 850	28 647	31 290	32 222
Møbelindustri og annen industri	18 953	13 577	4 008	4 557	3 778	3 301	3 019	3 479	3 272
Kraftforsyning	74 823	66 489	16 766	23 330	20 922	13 381	13 335	18 851	25 329
Vannforsyning	4 657	4 889	1 171	1 189	1 211	1 186	1 261	1 231	1 247
Bygge- og anleggsvirksomhet	318 247	309 533	77 208	82 359	78 575	75 960	75 144	79 854	74 483
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	356 307	348 698	87 316	93 201	79 716	87 262	85 565	96 155	83 988
Hotell- og restaurantvirksomhet	61 699	61 995	17 205	15 132	13 342	15 975	17 239	15 439	13 279
Rørtransport	21 813	21 725	5 250	6 033	5 647	5 208	5 243	5 626	5 659
Utenriks sjøfart	121 284	96 254	31 767	29 260	23 639	23 852	25 840	22 923	19 181
Transport ellers	203 012	195 301	50 971	54 331	46 096	48 250	48 747	52 207	44 319
Post og telekommunikasjon	79 196	78 644	19 595	21 066	19 449	19 057	19 278	20 859	19 852
Finansiell tjenesteyting	153 124	166 450	37 758	42 622	40 091	42 084	42 317	41 958	41 467
Boligtjenester (husholdninger)	122 585	128 199	30 998	31 170	31 391	31 972	32 421	32 414	32 734
Forretningsmessig tjenesteyting	484 745	490 073	112 291	137 063	120 184	125 780	110 078	134 032	120 357
Offentlig administrasjon og forsvar	171 092	185 475	43 264	43 930	46 895	45 919	47 435	45 227	49 778
Undervisning	120 364	128 130	27 369	32 293	33 522	31 493	29 815	33 300	35 589
Helse- og sosialtjenester	251 405	270 630	64 381	64 444	66 416	65 868	69 357	68 988	70 772
Andre sosiale og personlige tjenester	116 218	124 118	28 755	29 886	30 467	30 769	30 488	32 394	33 246
Fastlands-Norge	3 428 597	3 420 438	837 188	904 698	850 791	841 935	830 223	897 490	869 362

Offentlig forvaltning	503 115	541 689	125 258	130 510	135 878	132 504	135 965	137 342	145 049
Statsforvaltningen	241 196	260 371	61 160	61 784	65 314	63 624	66 411	65 021	69 345
Sivil forvaltning	208 278	225 988	52 952	53 052	56 650	54 960	57 863	56 515	60 437
Forsvar	32 917	34 382	8 208	8 732	8 664	8 664	8 548	8 506	8 907
Kommuneforvaltningen	261 919	281 318	64 098	68 726	70 565	68 880	69 553	72 321	75 704

Tabell 6. Produksjon. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Produksjon i alt.	3 988 446	3 919 802	962 138	1 036 175	991 232	955 756	948 334	1 024 480	980 676
Jordbruk og skogbruk	34 375	31 643	13 080	7 289	6 449	6 578	11 538	7 079	6 683
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	33 652	37 016	7 116	9 412	9 572	7 713	8 369	11 362	11 430
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	593 002	593 753	139 409	156 961	161 313	140 293	140 351	151 796	152 132
Utvinning av råolje og naturgass	542 517	528 927	124 723	145 078	144 229	122 813	125 410	136 475	135 837
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	50 486	64 826	14 686	11 883	17 083	17 480	14 941	15 321	16 295
Bergverksdrift	11 637	10 100	2 803	2 926	2 211	2 629	2 535	2 725	2 347
Industri	795 050	755 687	187 303	201 025	197 109	182 191	177 960	198 427	194 449
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	144 606	146 913	33 818	38 882	37 163	33 869	35 617	40 264	37 934
Tekstil- og bekledningsindustri	6 196	5 423	1 403	1 549	1 537	1 329	1 213	1 345	1 287
Trelast- og trevareindustri	25 563	21 238	5 807	6 140	4 957	5 552	5 014	5 715	5 558
Treforedling	18 777	16 193	4 662	4 369	4 013	3 783	4 020	4 377	4 364
Forlag og grafisk industri	43 309	41 967	10 099	11 064	11 439	10 055	9 843	10 630	10 657
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	110 437	103 182	25 320	26 260	27 122	25 406	24 835	25 819	25 819
Kjemiske råvarer	38 569	36 310	9 560	9 292	9 069	8 821	8 281	10 139	10 889
Metallindustri	80 025	64 127	20 065	18 478	15 242	14 701	15 831	18 353	17 205
Verkstedindustri	195 940	191 532	46 093	51 212	51 961	46 902	43 518	49 151	49 337
Bygging av skip og oljeplattformer	113 145	115 197	26 618	29 391	30 865	28 465	26 749	29 118	27 993
Møbelindustri og annen industri	18 483	13 605	3 858	4 389	3 742	3 308	3 039	3 516	3 405
Kraftforsyning	57 119	53 100	12 418	15 388	15 424	10 970	11 333	15 372	15 710
Vannforsyning	4 584	4 748	1 152	1 170	1 177	1 152	1 225	1 195	1 195
Bygge- og anleggsvirksomhet	299 049	285 409	71 886	76 411	72 920	70 334	69 106	73 049	67 554
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	344 308	337 572	83 367	90 074	78 129	83 348	82 891	93 204	81 525
Hotell- og restaurantvirksomhet	58 744	56 931	16 348	14 173	12 391	14 713	15 844	13 982	11 908
Rørtransport	20 317	20 840	4 188	5 593	5 824	4 771	4 707	5 538	5 923
Utenriks sjøfart	116 635	99 672	28 631	29 984	23 995	25 057	25 270	25 351	21 138
Transport ellers	192 956	183 075	48 936	49 529	43 110	44 611	46 586	48 768	41 501
Post og telekommunikasjon	81 049	84 127	19 887	22 272	20 666	20 281	20 780	22 400	21 793
Finansiell tjenesteyting	144 486	150 163	36 734	37 860	36 278	37 408	38 186	38 291	36 516
Boligtjenester (husholdninger)	119 566	121 119	30 138	30 138	29 866	30 196	30 528	30 528	30 254
Forretningsmessig tjenesteyting	458 433	448 628	105 598	128 366	111 442	114 792	100 562	121 832	109 088
Offentlig administrasjon og forsvar	161 895	169 908	40 637	40 763	43 013	42 003	43 401	41 490	44 424
Undervisning	113 967	116 989	25 739	29 673	30 896	28 725	27 216	30 152	32 024
Helse- og sosialtjenester	236 555	245 391	59 738	59 066	61 016	59 698	62 343	62 335	62 995
Andre sosiale og personlige tjenester	111 068	113 930	27 029	28 103	28 433	28 293	27 602	29 601	30 088
Fastlands-Norge	3 258 492	3 205 536	789 910	843 637	800 100	785 636	778 006	841 795	801 483

Offentlig forvaltning	475 060	494 392	117 098	120 331	124 883	120 771	123 620	125 118	129 684
Statsforvaltningen	227 997	237 730	57 289	57 363	59 628	57 922	60 431	59 749	61 825
Sivil forvaltning	196 549	206 009	49 549	49 311	51 625	49 885	52 575	51 924	53 826
Forsvar	31 448	31 720	7 741	8 052	8 003	8 036	7 856	7 825	7 999
Kommuneforvaltningen	247 063	256 662	59 808	62 968	65 255	62 850	63 189	65 369	67 859

Tabell 7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Produksjon i alt.	2,5	-1,7	2,2	0,6	1,6	-5,8	-1,4	-1,1	-1,1
Jordbruk og skogbruk	5,1	-7,9	9,9	-1,5	-4,3	-9,5	-11,8	-2,9	3,6
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,2	10,0	5,3	-0,4	0,9	1,0	17,6	20,7	19,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,6	0,1	-1,6	2,5	5,1	-2,0	0,7	-3,3	-5,7
Utvinning av råolje og naturgass	-0,0	-2,5	-3,0	1,7	1,2	-5,6	0,6	-5,9	-5,8
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,0	28,4	12,7	13,0	55,9	34,9	1,7	28,9	-4,6
Bergverksdrift	-1,1	-13,2	-7,4	-10,7	-12,6	-22,2	-9,6	-6,9	6,2
Industri	2,6	-5,0	3,1	-0,8	-0,4	-12,8	-5,0	-1,3	-1,3
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,6	1,6	0,1	0,2	2,8	-5,3	5,3	3,6	2,1
Tekstil- og bekledningsindustri	-17,1	-12,5	-13,2	-12,3	-11,7	-11,6	-13,6	-13,2	-16,3
Trelast- og trevareindustri	-11,6	-16,9	-10,0	-16,0	-23,0	-22,6	-13,7	-6,9	12,1
Treforedling	-6,6	-13,8	-6,2	-12,2	-16,4	-23,5	-13,8	0,2	8,8
Forlag og grafisk industri	0,4	-3,1	0,2	-0,4	3,7	-9,5	-2,5	-3,9	-6,8
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-4,5	-6,6	-9,7	-12,0	-5,4	-15,8	-1,9	-1,7	-4,8
Kjemiske råvarer	0,4	-5,9	1,3	-4,3	-4,6	-13,6	-13,4	9,1	20,1
Metallindustri	-1,8	-19,9	1,8	-10,6	-25,8	-29,8	-21,1	-0,7	12,9
Verkstedindustri	11,4	-2,2	14,8	9,5	11,2	-9,6	-5,6	-4,0	-5,0
Bygging av skip og oljeplattformer	12,8	1,8	15,2	10,7	13,2	-4,7	0,5	-0,9	-9,3
Møbelindustri og annen industri	-5,6	-26,4	-9,7	-13,1	-25,0	-36,9	-21,2	-19,9	-9,0
Kraftforsyning	3,0	-7,0	-6,7	4,4	-3,6	-17,6	-8,7	-0,1	1,9
Vannforsyning	8,6	3,6	7,9	7,2	4,6	1,2	6,3	2,2	1,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,0	-4,6	6,7	1,6	-0,2	-9,5	-3,9	-4,4	-7,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,5	-2,0	2,7	-4,1	-4,5	-6,4	-0,6	3,5	4,3
Hotell- og restaurantvirksomhet	1,7	-3,1	1,4	-1,8	-3,4	-4,4	-3,1	-1,3	-3,9
Rørtransport	5,3	2,6	-3,1	2,6	2,6	-1,8	12,4	-1,0	1,7
Utenriks sjøfart	0,2	-14,5	3,7	-2,0	-12,6	-18,0	-11,7	-15,5	-11,9
Transport ellers	0,9	-5,1	-1,2	-0,5	-3,0	-10,9	-4,8	-1,5	-3,7
Post og telekommunikasjon	3,5	3,8	3,4	6,2	6,5	4,1	4,5	0,6	5,5
Finansiell tjenesteyting	3,9	3,9	6,6	2,5	6,1	4,8	4,0	1,1	0,7
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	4,3	-2,1	1,5	0,8	5,2	-3,1	-4,8	-5,1	-2,1
Offentlig administrasjon og forsvar	3,7	4,9	3,6	2,4	8,5	2,8	6,8	1,8	3,3
Undervisning	2,4	2,7	0,9	2,8	8,4	-4,4	5,7	1,6	3,7
Helse- og sosialtjenester	3,4	3,7	3,6	1,9	4,2	0,9	4,4	5,5	3,2
Andre sosiale og personlige tjenester	3,6	2,6	4,0	1,4	3,1	-0,2	2,1	5,3	5,8
Fastlands-Norge	2,9	-1,6	2,9	0,3	1,4	-6,0	-1,5	-0,2	0,2

Offentlig forvaltning	3,3	4,1	3,0	2,6	6,8	0,1	5,6	4,0	3,8
Statsforvaltningen	2,5	4,3	2,6	2,0	6,6	0,9	5,5	4,2	3,7
Sivil forvaltning	2,4	4,8	2,5	1,7	6,9	1,0	6,1	5,3	4,3
Forsvar	2,7	0,9	2,9	3,4	4,5	0,5	1,5	-2,8	-0,1
Kommuneforvaltningen	4,1	3,9	3,5	3,1	6,9	-0,6	5,7	3,8	4,0

Tabell 8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Produksjon i alt.	8,8	-2,7	10,9	5,9	-0,1	-3,1	-4,3	-3,1	1,5
Jordbruk og skogbruk	-2,3	1,8	-3,2	-3,3	-0,3	0,3	3,4	2,6	2,1
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-3,0	1,8	2,0	7,5	0,9	15,0	4,8	-9,2	2,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	29,8	-20,2	39,1	7,3	-13,3	-27,4	-24,9	-14,9	0,2
Utvinning av råolje og naturgass	30,6	-23,6	41,7	5,6	-16,2	-31,9	-30,1	-15,9	0,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,8	10,8	16,2	29,8	17,9	10,5	29,3	-10,0	-1,8
Bergverksdrift	12,4	0,1	18,9	14,5	2,7	2,2	-1,7	-2,7	-3,7
Industri	4,6	-1,0	6,2	5,6	1,6	-0,4	-2,5	-2,8	0,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,8	2,8	5,4	8,1	6,5	4,8	2,3	-1,9	1,0
Tekstil- og bekledningsindustri	3,0	4,2	2,9	4,7	1,5	5,5	5,1	5,0	9,8
Trelast- og trevareindustri	2,7	-1,0	-0,5	-1,2	-2,2	-2,2	-0,2	0,9	1,5
Treforedling	2,6	5,2	2,3	8,9	9,2	7,7	6,4	-2,2	-1,9
Forlag og grafisk industri	0,7	0,9	0,6	1,0	1,0	1,1	0,8	0,7	0,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	13,0	-11,2	20,4	1,7	-11,8	-13,9	-14,7	-3,5	-0,7
Kjemiske råvarer	11,4	0,7	11,8	20,7	13,2	10,0	-7,4	-11,5	-13,6
Metallindustri	-7,9	-21,1	-1,9	-6,4	-19,1	-28,1	-22,5	-13,8	4,2
Verkstedindustri	5,0	3,6	4,8	8,5	6,6	6,3	3,6	-1,5	-0,5
Bygging av skip og oljeplattformer	4,8	2,5	4,8	6,1	4,1	3,7	2,0	0,4	7,7
Møbelindustri og annen industri	2,5	-2,7	4,9	3,5	0,1	-2,2	-4,4	-4,7	-4,8
Kraftforsyning	31,0	-4,4	64,2	25,5	5,9	14,1	-12,9	-19,1	18,9
Vannforsyning	1,6	1,4	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,4	1,9	6,9	4,9	3,1	1,9	1,2	1,4	2,3
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,5	-0,2	4,9	2,8	0,9	0,2	-1,4	-0,3	1,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	5,0	3,7	4,9	4,9	4,3	3,7	3,4	3,4	3,6
Rørtransport	7,4	-2,9	14,9	9,5	1,2	4,1	-11,1	-5,8	-1,5
Utenriks sjøfart	4,0	-7,1	4,2	-3,1	-6,6	-7,0	-7,8	-7,3	-7,9
Transport ellers	5,2	1,4	6,0	6,7	3,8	4,2	0,5	-2,4	-0,1
Post og telekommunikasjon	-2,3	-4,3	-1,8	-5,0	-5,1	-5,1	-5,8	-1,5	-3,2
Finansiell tjenesteyting	6,0	4,6	0,8	12,1	7,3	7,0	7,8	-2,7	2,8
Boligtjenester (husholdninger)	2,5	3,2	2,7	2,7	3,5	3,5	3,3	2,7	2,9
Forretningsmessig tjenesteyting	5,7	3,3	5,9	5,7	3,7	3,7	2,9	3,0	2,3
Offentlig administrasjon og forsvar	5,7	3,3	6,3	6,3	5,5	4,1	2,7	1,1	2,8
Undervisning	5,6	3,7	6,2	7,2	5,9	4,6	3,0	1,5	2,4
Helse- og sosialtjenester	6,3	3,8	6,9	7,6	6,0	4,6	3,2	1,4	3,2
Andre sosiale og personlige tjenester	4,6	4,1	5,2	6,1	5,3	4,5	3,8	2,9	3,1
Fastlands-Norge	5,2	1,4	6,1	5,9	3,2	2,5	0,7	-0,6	2,0

Offentlig forvaltning	5,9	3,5	6,6	7,0	5,7	4,3	2,8	1,2	2,8
Statsforvaltningen	5,8	3,5	6,4	7,0	5,9	4,4	2,9	1,0	2,4
Sivil forvaltning	6,0	3,5	6,7	6,9	5,8	4,3	3,0	1,2	2,3
Forsvar	4,7	3,6	4,9	7,4	6,5	5,2	2,6	0,2	2,9
Kommuneforvaltningen	6,0	3,4	6,8	7,0	5,5	4,2	2,7	1,4	3,2

**Tabell 9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttonasjonalprodukt¹	2 543 189	2 400 672	631 078	651 591	611 059	578 348	584 759	626 506	615 746
Jordbruk og skogbruk	14 463	11 309	8 083	3 707	2 835	-1 906	6 763	3 617	3 020
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	10 026	10 989	2 081	2 990	2 921	2 669	2 748	2 650	3 756
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	670 702	505 182	169 140	162 332	142 149	114 487	120 310	128 236	133 619
Utvinning av råolje og naturgass	640 211	459 131	161 075	153 771	130 694	101 566	107 886	118 984	123 224
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	30 490	46 052	8 065	8 561	11 456	12 921	12 423	9 252	10 396
Bergverksdrift	4 997	4 219	1 351	1 281	816	1 089	1 162	1 152	787
Industri	208 683	206 470	48 479	54 155	54 207	50 531	48 791	52 940	50 370
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	33 184	36 127	7 899	8 818	8 983	8 504	8 990	9 650	9 917
Tekstil- og bekledningsindustri	2 190	2 009	483	534	477	519	459	553	546
Trelast- og trevareindustri	7 704	6 498	1 760	1 754	1 413	1 721	1 582	1 782	1 652
Treforedling	3 265	3 420	761	853	848	796	917	860	754
Forlag og grafisk industri	17 098	16 489	3 988	4 276	4 491	3 947	3 869	4 182	4 245
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	21 388	22 049	4 859	6 772	6 364	5 231	5 332	5 121	2 671
Kjemiske råvarer	10 378	8 882	2 356	2 773	2 399	2 441	1 566	2 475	2 136
Metallindustri	7 580	-687	1 818	162	-672	-644	323	306	253
Verkstedindustri	71 666	76 892	16 691	19 458	20 844	19 294	17 669	19 085	20 116
Bygging av skip og oljeplattformer	27 512	30 085	6 443	7 203	7 759	7 569	7 024	7 733	7 024
Møbelindustri og annen industri	6 717	4 706	1 423	1 553	1 301	1 152	1 061	1 192	1 057
Kraftforsyning	58 419	50 965	13 124	18 646	16 374	10 133	10 022	14 436	20 238
Vannforsyning	2 432	2 613	607	603	613	607	722	672	609
Bygge- og anleggsvirksomhet	110 861	109 805	27 041	28 358	27 404	26 713	26 652	29 036	27 574
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	183 579	177 013	45 129	47 347	40 147	44 858	43 264	48 744	42 381
Hotell- og restaurantvirksomhet	32 460	32 743	9 016	7 880	6 957	8 427	9 104	8 254	7 029
Rørtransport	19 093	18 844	4 679	5 272	4 855	4 541	4 587	4 861	4 833
Utenriks sjøfart	35 395	29 202	9 082	7 385	7 550	7 781	6 890	6 982	3 760
Transport ellers	60 061	60 864	13 741	17 550	14 839	15 268	13 962	16 796	13 904
Post og telekommunikasjon	28 869	25 168	7 131	7 158	6 434	6 168	6 007	6 560	5 840
Finansiell tjenesteyting	85 936	94 548	21 563	24 591	22 954	24 389	24 533	22 672	23 297
Boligtjenester (husholdninger)	86 028	88 646	21 950	21 151	21 663	22 051	22 409	22 524	22 813
Forretningsmessig tjenesteyting	232 761	237 193	53 901	65 476	57 973	61 228	53 241	64 751	58 225
Offentlig administrasjon og forsvar	99 446	106 066	25 219	25 497	26 806	25 569	26 820	26 871	28 934
Undervisning	91 907	98 233	20 357	24 932	25 998	24 000	22 188	26 046	27 374
Helse- og sosialtjenester	195 283	210 335	50 256	50 222	51 402	51 181	53 889	53 863	55 180
Andre sosiale og personlige tjenester	61 653	66 179	15 332	15 830	16 104	16 313	16 327	17 434	17 806
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 817 999	1 847 444	448 176	476 603	456 505	451 539	452 972	486 427	473 535
Merverdi og investeringsavgift	184 842	186 255	47 465	44 378	45 300	45 295	46 590	49 070	46 900
Andre produktskatter, netto	69 167	68 985	17 124	16 654	15 782	17 157	17 649	18 398	17 222
Statistiske avvik	-3 875	-1 154	-775	-1 801	-1 025	-200	131	-60	277
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 567 866	1 593 358	384 362	417 372	396 449	389 288	388 602	419 019	409 136

Offentlig forvaltning	351 365	375 639	87 048	91 613	94 641	90 923	93 173	96 902	101 002
Statsforvaltningen	154 911	164 833	39 341	39 535	41 713	39 804	41 726	41 590	44 402
Sivil forvaltning	137 872	146 804	35 169	34 974	37 184	35 472	37 296	36 852	39 388
Forsvar	17 039	18 029	4 173	4 561	4 529	4 332	4 430	4 738	5 013
Kommuneforvaltningen	196 454	210 806	47 706	52 078	52 928	51 119	51 447	55 312	56 600

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2007-priser. Millioner kroner**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttonasjonalprodukt¹	2 312 838	2 274 856	560 052	602 978	576 751	548 751	553 711	595 643	571 656
Jordbruk og skogbruk	16 735	13 548	8 875	4 275	3 313	-805	7 128	3 910	3 372
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12 286	13 530	2 378	3 355	3 903	2 583	2 841	4 202	4 857
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	501 512	496 015	116 578	133 358	135 123	116 213	117 324	127 355	127 297
Utvinning av råolje og naturgass	478 720	466 708	109 939	128 002	127 394	108 304	110 575	120 434	119 927
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	22 793	29 308	6 638	5 356	7 729	7 909	6 748	6 921	7 370
Bergverksdrift	4 235	3 666	1 024	1 062	807	950	922	987	858
Industri	209 766	197 620	49 280	53 003	52 015	47 830	46 150	51 626	50 751
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	30 335	30 581	7 148	8 039	7 744	7 133	7 442	8 262	7 828
Tekstil- og bekledningsindustri	2 226	1 939	503	556	552	475	432	480	458
Trelast- og trevareindustri	7 753	6 401	1 757	1 858	1 492	1 676	1 508	1 725	1 678
Treforedling	3 914	3 346	971	906	830	780	830	906	905
Forlag og grafisk industri	17 677	17 093	4 116	4 512	4 667	4 094	4 004	4 329	4 344
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	23 824	20 681	5 405	5 573	5 475	5 030	4 883	5 293	5 156
Kjemiske råvarer	10 429	9 785	2 583	2 507	2 445	2 376	2 226	2 737	2 947
Metallindustri	14 494	11 489	3 631	3 331	2 728	2 626	2 833	3 302	3 094
Verkstedindustri	66 307	64 605	15 590	17 327	17 567	15 818	14 650	16 571	16 634
Bygging av skip og oljeplattformer	26 260	26 914	6 214	6 842	7 196	6 658	6 277	6 783	6 507
Møbelindustri og annen industri	6 547	4 785	1 362	1 552	1 319	1 163	1 066	1 237	1 199
Kraftforsyning	42 444	39 320	9 204	11 439	11 467	8 067	8 369	11 417	11 651
Vannforsyning	2 515	2 610	641	624	611	604	722	674	608
Bygge- og anleggsvirksomhet	102 912	99 629	24 713	26 273	25 239	24 417	24 101	25 871	24 086
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	181 303	177 879	43 906	47 494	41 133	43 875	43 670	49 200	43 018
Hotell- og restaurantvirksomhet	31 212	30 203	8 692	7 521	6 565	7 810	8 413	7 415	6 306
Rørtransport	17 768	18 214	3 656	4 892	5 095	4 167	4 110	4 841	5 183
Utenriks sjøfart	31 100	26 403	7 626	7 986	6 354	6 641	6 693	6 715	5 578
Transport ellers	60 920	57 227	15 162	15 892	13 541	13 805	14 206	15 674	12 922
Post og telekommunikasjon	32 613	33 249	7 942	8 964	8 186	8 047	8 167	8 849	8 536
Finansiell tjenesteyting	78 950	81 129	21 032	20 351	19 691	20 396	21 142	19 900	19 380
Boligtjenester (husholdninger)	85 531	85 507	21 488	21 355	21 119	21 358	21 515	21 515	21 456
Forretningsmessig tjenesteyting	219 180	214 014	50 445	61 364	53 234	54 810	47 965	58 006	52 026
Offentlig administrasjon og forsvar	94 385	96 639	23 803	23 716	24 363	23 233	24 453	24 591	25 544
Undervisning	87 095	89 284	19 172	22 906	23 901	21 800	20 177	23 407	24 555
Helse- og sosialtjenester	183 339	189 792	46 426	46 056	47 206	46 212	48 108	48 266	48 661
Andre sosiale og personlige tjenester	59 537	60 235	14 478	15 196	15 152	14 876	14 511	15 695	15 872
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 762 458	1 734 223	432 192	456 742	430 179	421 729	425 584	456 731	433 598
Merverdi og investeringsavgift	188 999	184 854	46 616	49 291	44 071	45 812	46 574	48 397	43 383
Andre produktskatter, netto	68 503	64 288	16 917	16 603	14 660	16 049	16 450	17 130	15 756
Statistiske avvik	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 504 957	1 485 082	368 660	390 848	371 447	359 869	362 561	391 205	374 459

Offentlig forvaltning	332 048	341 212	81 449	84 545	86 710	82 457	84 289	87 756	89 648
Statsforvaltningen	146 413	149 569	36 833	36 801	37 732	35 995	37 734	38 108	39 135
Sivil forvaltning	129 847	132 898	32 830	32 568	33 545	31 934	33 645	33 773	34 695
Forsvar	16 566	16 672	4 003	4 233	4 187	4 061	4 089	4 335	4 439
Kommuneforvaltningen	185 635	191 643	44 616	47 743	48 978	46 462	46 555	49 648	50 514

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttonasjonalprodukt¹	1,8	-1,6	1,2	0,2	1,2	-5,4	-1,1	-1,2	-0,9
Jordbruk og skogbruk	8,7	-19,0	16,8	-1,7	-2,3	..	-19,7	-8,5	1,8
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2,7	10,1	6,1	-2,8	-0,2	-2,2	19,5	25,3	24,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	0,4	-1,1	-2,2	2,2	3,3	-3,7	0,6	-4,5	-5,8
Utvinning av råolje og naturgass	0,1	-2,5	-3,0	1,8	1,2	-5,7	0,6	-5,9	-5,9
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,0	28,6	12,6	13,0	56,3	35,1	1,7	29,2	-4,6
Bergverksdrift	-1,0	-13,4	-6,8	-10,6	-12,6	-22,5	-10,0	-7,0	6,3
Industri	2,3	-5,8	3,2	-1,1	-0,0	-13,8	-6,4	-2,6	-2,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-2,0	0,8	-2,8	-3,0	1,7	-5,3	4,1	2,8	1,1
Tekstil- og bekledningsindustri	-17,2	-12,9	-13,4	-12,5	-12,1	-11,9	-14,0	-13,7	-16,9
Trelast- og trevareindustri	-11,9	-17,4	-10,5	-16,5	-23,7	-23,2	-14,2	-7,2	12,5
Treforedling	-7,1	-14,5	-6,8	-12,9	-17,3	-24,5	-14,5	-0,0	9,1
Forlag og grafisk industri	0,3	-3,3	-0,1	-0,6	3,5	-9,8	-2,7	-4,0	-6,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-2,9	-13,2	-6,3	-13,0	-10,8	-25,0	-9,7	-5,0	-5,8
Kjemiske råvarer	0,2	-6,2	0,9	-4,6	-5,0	-14,1	-13,8	9,2	20,5
Metallindustri	-2,2	-20,7	1,3	-11,2	-26,9	-30,9	-22,0	-0,9	13,4
Verkstedindustri	11,3	-2,6	14,7	9,4	11,1	-10,0	-6,0	-4,4	-5,3
Bygging av skip og oljeplattformer	7,7	2,5	9,9	6,2	14,5	-3,8	1,0	-0,9	-9,6
Møbelindustri og annen industri	-5,9	-26,9	-10,1	-13,5	-25,6	-37,5	-21,8	-20,3	-9,2
Kraftforsyning	3,1	-7,4	-7,1	4,6	-3,9	-18,3	-9,1	-0,2	1,6
Vannforsyning	6,7	3,8	5,3	-3,7	-2,1	-3,5	12,6	8,0	-0,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,8	-3,2	5,3	0,3	0,3	-8,8	-2,5	-1,5	-4,6
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,5	-1,9	2,9	-4,2	-4,4	-6,4	-0,5	3,6	4,6
Hotell- og restaurantervirksomhet	1,6	-3,2	1,2	-1,9	-3,6	-4,6	-3,2	-1,4	-3,9
Rørtransport	5,2	2,5	-3,2	2,5	2,5	-1,9	12,4	-1,0	1,7
Utenriks sjøfart	-0,0	-15,1	3,3	-2,3	-13,3	-18,6	-12,2	-15,9	-12,2
Transport ellers	2,3	-6,1	0,0	1,4	-3,7	-12,6	-6,3	-1,4	-4,6
Post og telekommunikasjon	2,2	2,0	2,1	4,6	4,6	2,1	2,8	-1,3	4,3
Finansiell tjenesteyting	1,6	2,8	5,7	0,6	6,1	7,3	0,5	-2,2	-1,6
Boligtjenester (husholdninger)	0,0	-0,0	-0,9	-0,4	-0,7	-0,3	0,1	0,7	1,6
Forretningsmessig tjenesteyting	4,2	-2,4	1,3	0,7	5,1	-3,4	-4,9	-5,5	-2,3
Offentlig administrasjon og forsvar	3,8	2,4	4,6	2,6	6,4	-3,1	2,7	3,7	4,8
Undervisning	2,9	2,5	1,2	3,0	10,0	-6,4	5,2	2,2	2,7
Helse- og sosialtjenester	3,4	3,5	3,6	2,0	4,7	0,9	3,6	4,8	3,1
Andre sosiale og personlige tjenester	3,5	1,2	4,3	1,7	2,9	-1,7	0,2	3,3	4,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,2	-1,6	2,1	-0,4	0,8	-5,6	-1,5	-0,0	0,8
Merverdi og investeringsavgift	0,2	-2,2	-0,5	-2,7	-3,1	-3,7	-0,1	-1,8	-1,6
Andre produktskatter, netto	-2,8	-6,2	-4,8	-8,5	-12,6	-11,8	-2,8	3,2	7,5
Statistiske avvik
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,7	-1,3	2,8	0,3	1,9	-5,5	-1,7	0,1	0,8

Offentlig forvaltning	3,5	2,8	3,6	2,7	6,6	-2,7	3,5	3,8	3,4
Statsforvaltningen	2,4	2,2	2,7	1,4	5,5	-2,7	2,4	3,6	3,7
Sivil forvaltning	2,1	2,3	2,4	0,9	5,7	-2,4	2,5	3,7	3,4
Forsvar	5,1	0,6	5,6	5,0	3,8	-5,5	2,1	2,4	6,0
Kommuneforvaltningen	4,4	3,2	4,3	3,7	7,5	-2,6	4,3	4,0	3,1

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttonasjonalprodukt¹	10,0	-4,0	12,8	4,2	-1,5	-5,6	-6,3	-2,7	1,7
Jordbruk og skogbruk	-13,6	-3,4	-10,0	-13,2	-7,6	..	4,2	6,7	4,7
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-18,4	-0,5	-9,0	6,6	-4,5	44,3	10,5	-29,2	3,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	33,7	-23,8	45,3	6,9	-16,1	-32,1	-29,3	-17,3	-0,2
Utvinning av råolje og naturgass	33,7	-26,4	46,5	5,3	-18,5	-35,4	-33,4	-17,8	0,2
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	33,8	17,5	25,8	50,0	30,6	15,9	51,5	-16,4	-4,8
Bergverksdrift	18,0	-2,5	33,1	21,1	-2,9	0,1	-4,5	-3,4	-9,3
Industri	-0,5	5,0	-2,3	5,2	5,7	7,0	7,5	0,4	-4,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	9,4	8,0	7,2	10,4	8,5	7,8	9,3	6,5	9,2
Tekstil- og bekledningsindustri	-1,6	5,3	-4,1	-3,0	-11,8	5,7	10,6	20,0	37,8
Trelast- og trevareindustri	-0,6	2,2	-5,6	-9,7	-4,8	-0,2	4,7	9,5	4,0
Treforedling	-16,6	22,5	-24,8	9,1	27,5	24,3	40,9	0,9	-18,5
Forlag og grafisk industri	-3,3	-0,3	-3,3	-3,9	-1,5	-1,1	-0,3	1,9	1,6
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	-10,2	18,8	-11,8	35,1	38,5	51,5	21,5	-20,4	-55,4
Kjemiske råvarer	-0,5	-8,8	-11,4	11,0	-3,5	7,9	-22,9	-18,2	-26,2
Metallindustri	-47,7	..	-43,9	-93,0	-77,2	90,8	..
Verkstedindustri	8,1	10,1	5,8	10,9	11,6	14,7	12,7	2,6	1,9
Bygging av skip og oljeplattformer	4,8	6,7	3,8	2,0	4,8	6,3	7,9	8,3	0,1
Møbelindustri og annen industri	2,6	-4,1	6,3	-1,5	-4,0	-4,1	-4,7	-3,7	-10,5
Kraftforsyning	37,6	-5,8	83,1	29,8	6,4	16,6	-16,0	-22,4	21,6
Vannforsyning	-3,3	3,5	-5,1	-2,0	1,9	3,2	5,6	3,2	-0,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,7	2,3	9,5	3,5	2,8	1,4	1,1	4,0	5,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,3	-1,7	3,1	0,0	-0,9	-1,7	-3,6	-0,6	0,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,0	4,2	3,1	2,7	3,8	2,7	4,3	6,2	5,2
Rørtransport	7,5	-3,7	16,1	9,9	0,8	4,2	-12,8	-6,8	-2,1
Utenriks sjøfart	13,8	-2,8	10,9	-6,7	-6,0	-1,1	-13,6	12,4	-43,3
Transport ellers	-1,4	7,9	-2,9	5,8	11,6	16,8	8,4	-3,0	-1,8
Post og telekommunikasjon	-11,5	-14,5	-10,1	-17,7	-16,0	-16,8	-18,1	-7,2	-12,9
Finansiell tjenesteyting	8,8	7,1	-0,6	20,2	12,1	11,0	13,2	-5,7	3,1
Boligtjenester (husholdninger)	0,6	3,1	2,8	-1,2	2,2	2,5	2,0	5,7	3,7
Forretningsmessig tjenesteyting	6,2	4,4	6,6	6,1	4,4	4,7	3,9	4,6	2,8
Offentlig administrasjon og forsvar	5,4	4,2	5,8	6,5	7,0	4,7	3,5	1,6	2,9
Undervisning	5,5	4,3	5,9	7,3	6,7	4,8	3,6	2,2	2,5
Helse- og sosialtjenester	6,5	4,0	7,2	7,4	6,1	4,4	3,5	2,3	4,1
Andre sosiale og personlige tjenester	3,6	6,1	3,6	5,2	6,2	5,4	6,2	6,6	5,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,2	3,3	4,0	3,4	4,2	4,4	2,6	2,1	2,9
Merverdi og investeringsavgift	-2,2	3,0	1,8	-11,2	1,6	0,2	-1,8	12,6	5,2
Andre produktskatter, netto	1,0	6,3	0,6	1,0	5,1	6,9	6,0	7,1	1,5
Statistiske avvik	-70,2	79,5	-72,5	..	-96,7	..
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,2	3,0	4,7	5,7	4,5	4,6	2,8	0,3	2,4

Offentlig forvaltning	5,8	4,0	6,4	7,1	6,5	4,6	3,4	1,9	3,2
Statsforvaltningen	5,8	4,2	6,4	7,3	7,0	4,7	3,5	1,6	2,6
Sivil forvaltning	6,2	4,0	6,9	7,3	6,8	4,5	3,5	1,6	2,4
Forsvar	2,9	5,1	2,3	7,2	8,8	6,7	3,9	1,5	4,4
Kommuneforvaltningen	5,8	3,9	6,4	6,9	6,1	4,5	3,3	2,1	3,7

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i alt.	1 479 128	1 546 704	373 478	386 146	367 962	381 127	393 492	404 123	395 694
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	987 312	1 013 591	250 937	258 041	234 485	250 845	259 755	268 506	253 899
Konsum i husholdninger	947 061	970 478	240 901	247 868	223 933	239 925	249 013	257 607	242 843
Konsum i ideelle organisasjoner	40 252	43 112	10 036	10 173	10 551	10 920	10 742	10 899	11 056
Konsum i offentlig forvaltning.	491 816	533 113	122 541	128 105	133 477	130 282	133 737	135 617	141 795
Konsum i statsforvaltningen	253 974	275 678	64 605	65 387	68 698	67 533	70 051	69 395	72 474
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	134 971	153 308	34 333	34 749	38 204	37 556	38 956	38 592	36 781
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	119 003	122 370	30 272	30 638	30 494	29 977	31 095	30 804	35 692
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	33 586	34 970	8 373	8 926	8 808	8 807	8 684	8 671	9 082
Konsum i kommuneforvaltningen	237 842	257 435	57 936	62 718	64 780	62 749	63 685	66 222	69 321
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . .	192 304	207 570	46 843	50 710	52 232	50 594	51 350	53 395	56 058
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt . .	45 538	49 865	11 093	12 008	12 548	12 154	12 336	12 827	13 263
Personlig konsum	1 314 587	1 374 468	332 114	343 500	324 920	338 995	350 061	360 492	346 738
Kollektivt konsum	164 542	172 235	41 364	42 646	43 042	42 132	43 431	43 631	48 955

Tabell 14. Hovedtall for konsum. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i alt.	1 416 464	1 440 160	356 354	361 755	344 188	354 044	366 012	375 916	360 736
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	951 832	953 102	241 541	243 752	221 514	235 210	244 191	252 187	233 865
Konsum i husholdninger	913 602	913 604	232 120	234 375	211 695	225 233	234 440	242 235	223 697
Konsum i ideelle organisasjoner	38 230	39 498	9 421	9 377	9 819	9 976	9 751	9 952	10 167
Konsum i offentlig forvaltning.	464 633	487 058	114 813	118 003	122 674	118 835	121 821	123 729	126 872
Konsum i statsforvaltningen	240 672	252 693	60 789	60 776	62 913	61 649	64 060	64 071	65 005
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	128 180	139 255	32 376	32 369	34 670	33 974	35 303	35 309	32 991
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	112 492	113 437	28 413	28 407	28 243	27 675	28 757	28 762	32 014
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	32 107	32 291	7 906	8 233	8 144	8 178	7 989	7 980	8 163
Konsum i kommuneforvaltningen	223 961	234 365	54 024	57 227	59 761	57 186	57 760	59 658	61 867
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. .	180 688	188 600	43 585	46 170	48 092	46 019	46 481	48 008	50 031
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt . .	43 273	45 765	10 438	11 057	11 670	11 167	11 279	11 649	11 837
Personlig konsum	1 260 699	1 280 957	317 502	322 291	304 276	315 203	325 975	335 504	316 886
Kollektivt konsum	155 765	159 202	38 852	39 465	39 912	38 842	40 036	40 412	43 851

Tabell 15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i alt.	2,2	1,7	1,7	-0,0	1,0	-1,0	2,7	3,9	4,8
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,1	0,7	-1,6	-2,4	-1,9	1,1	3,5	5,6
Konsum i husholdninger	1,2	0,0	0,6	-1,7	-2,5	-2,0	1,0	3,4	5,7
Konsum i ideelle organisasjoner	3,0	3,3	3,0	1,6	1,3	2,5	3,5	6,1	3,6
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	4,8	3,9	3,3	7,8	0,7	6,1	4,9	3,4
Konsum i statsforvaltningen	3,3	5,0	4,0	3,4	7,4	1,9	5,4	5,4	3,3
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	8,4	8,6	8,7	8,7	11,1	5,4	9,0	9,1	-4,8
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	-1,9	0,8	-0,9	-2,0	3,1	-2,1	1,2	1,3	13,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,8	0,6	3,0	3,6	4,4	0,2	1,1	-3,1	0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,8	4,6	3,8	3,3	8,2	-0,5	6,9	4,2	3,5
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	4,6	4,4	4,8	2,9	7,9	-0,8	6,6	4,0	4,0
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	5,9	5,8	-0,0	4,7	9,4	0,5	8,1	5,4	1,4
Personlig konsum	2,4	1,6	2,0	-0,0	0,5	-1,0	2,7	4,1	4,1
Kollektivt konsum	0,1	2,2	-0,7	-0,2	4,9	-1,4	3,0	2,4	9,9

Tabell 16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i alt.	4,4	2,8	4,9	5,4	4,3	4,0	2,6	0,7	2,6
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,5	4,1	4,6	3,5	3,8	2,4	0,6	2,6
Konsum i husholdninger	3,7	2,5	4,1	4,5	3,4	3,7	2,3	0,6	2,6
Konsum i ideelle organisasjoner	5,3	3,7	5,7	7,2	5,6	4,8	3,4	0,9	1,2
Konsum i offentlig forvaltning	5,9	3,4	6,5	7,1	5,6	4,4	2,9	1,0	2,7
Konsum i statsforvaltningen	5,5	3,4	6,1	7,0	5,7	4,5	2,9	0,7	2,1
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	5,3	4,6	5,3	7,2	6,9	5,7	4,1	1,8	1,2
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	5,8	2,0	6,9	6,8	4,2	3,1	1,5	-0,7	3,3
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,6	3,5	4,8	7,4	6,5	5,2	2,6	0,2	2,9
Konsum i kommuneforvaltningen	6,2	3,4	6,9	7,2	5,6	4,3	2,8	1,3	3,4
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	6,4	3,4	7,1	7,5	5,5	4,3	2,8	1,3	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	5,2	3,5	6,1	6,1	5,7	4,4	2,9	1,4	4,2
Personlig konsum	4,3	2,9	4,7	5,3	4,2	4,1	2,7	0,8	2,5
Kollektivt konsum	5,6	2,4	6,7	6,6	4,6	3,5	1,9	-0,1	3,5

Tabell 17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger	947 061	970 478	240 901	247 868	223 933	239 925	249 013	257 607	242 843
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	122 443	128 640	31 138	32 329	29 226	32 595	32 550	34 269	31 751
Alkoholdrikker og tobakk mv.	38 285	39 747	9 651	10 303	8 800	10 097	10 161	10 690	9 540
Klær og skotøy	50 967	54 053	12 540	15 069	10 995	13 646	13 486	15 926	11 433
Bolig, lys og brensel	180 401	185 613	42 946	48 636	48 904	44 447	43 911	48 352	53 858
Møbler og husholdningsartikler mv.	56 103	56 502	14 179	15 685	12 263	12 995	14 726	16 517	13 098
Helsepleie	26 011	27 838	6 458	6 842	6 584	6 902	6 982	7 369	7 016
Transport	131 015	124 258	33 595	30 442	26 422	31 267	33 246	33 322	31 174
Post- og teletjenester	25 500	25 280	6 464	6 701	6 172	6 034	6 277	6 798	6 432
Kultur og fritid	116 660	122 108	30 578	31 364	26 581	29 714	32 293	33 520	29 065
Utdanning.	4 354	4 615	997	1 168	1 248	1 098	1 037	1 233	1 349
Hotell- og restauranttjenester.	56 750	57 239	15 499	14 164	12 398	14 723	15 604	14 513	12 536
Andre varer og tjenester	104 564	111 185	25 694	28 868	26 280	27 779	27 691	29 435	27 507
Husholdningenes kjøp i utlandet	61 706	59 839	18 975	12 870	13 065	15 919	18 435	12 419	13 469
Utlendingers kjøp i Norge	-27 697	-26 437	-7 813	-6 573	-5 003	-7 290	-7 387	-6 757	-5 386
Varekonsum ¹	483 580	489 820	119 581	131 309	109 797	119 025	122 686	138 312	123 501
Tjenestekonsum ¹	429 472	447 256	110 158	110 262	106 074	112 271	115 278	113 632	111 259
Boligtjenester	141 226	147 643	35 713	36 014	36 146	36 801	37 323	37 373	37 677
Andre tjenester.	288 246	299 613	74 445	74 248	69 928	75 470	77 956	76 260	73 582

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 18. Konsum i husholdninger. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger	913 602	913 604	232 120	234 375	211 695	225 233	234 440	242 235	223 697
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	117 480	118 383	29 537	30 670	27 214	29 921	29 781	31 468	29 222
Alkoholdrikker og tobakk mv.	36 827	36 435	9 224	9 813	8 116	9 269	9 295	9 757	8 413
Klær og skotøy	53 057	57 997	13 486	15 584	12 176	14 317	14 877	16 626	12 949
Bolig, lys og brensel	169 198	171 434	40 523	43 834	44 421	41 340	40 973	44 700	45 852
Møbler og husholdningsartikler mv.	54 393	53 003	13 752	15 000	11 575	12 079	13 851	15 498	12 356
Helsepleie	25 144	26 008	6 221	6 576	6 227	6 482	6 477	6 823	6 441
Transport	125 117	116 643	31 515	29 008	25 253	29 262	30 968	31 161	28 803
Post- og teletjenester	26 857	27 879	6 500	7 186	6 772	6 629	6 975	7 504	7 186
Kultur og fritid	115 319	117 633	30 082	30 808	25 924	28 594	30 912	32 202	27 574
Utdanning.	4 236	4 304	967	1 104	1 179	1 033	965	1 127	1 235
Hotell- og restauranttjenester.	54 032	52 458	14 721	13 257	11 504	13 542	14 297	13 114	11 254
Andre varer og tjenester	98 828	100 476	24 552	26 251	24 048	24 902	24 925	26 601	24 289
Husholdningenes kjøp i utlandet	59 614	55 604	18 439	11 544	12 042	14 663	17 004	11 894	13 066
Utlendingers kjøp i Norge	-26 499	-24 654	-7 399	-6 258	-4 755	-6 799	-6 860	-6 240	-4 943
Varekonsum ¹	467 414	466 170	115 443	124 975	104 612	112 983	117 309	131 266	113 832
Tjenestekonsum ¹	413 072	416 484	105 637	104 114	99 796	104 386	106 987	105 315	101 742
Boligtjenester	137 452	139 338	34 611	34 731	34 356	34 725	35 100	35 156	34 848
Andre tjenester.	275 620	277 147	71 026	69 383	65 440	69 661	71 886	70 159	66 895

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger	1,2	0,0	0,6	-1,7	-2,5	-2,0	1,0	3,4	5,7
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	3,1	0,8	4,3	1,2	-1,3	0,8	0,8	2,6	7,4
Alkoholdrikker og tobakk mv.	3,9	-1,1	5,2	2,9	-2,1	-2,4	0,8	-0,6	3,7
Klær og skotøy	5,9	9,3	5,7	6,5	10,9	10,0	10,3	6,7	6,3
Bolig, lys og brensel	1,0	1,3	0,7	0,3	1,8	0,3	1,1	2,0	3,2
Møbler og husholdningsartikler mv.	-1,1	-2,6	-1,2	-5,0	-7,7	-7,8	0,7	3,3	6,8
Helsepleie	2,4	3,4	2,8	2,0	4,8	1,1	4,1	3,8	3,4
Transport	-6,5	-6,8	-9,3	-12,6	-18,0	-13,4	-1,7	7,4	14,1
Post- og teletjenester	5,7	3,8	2,4	0,8	1,5	2,0	7,3	4,4	6,1
Kultur og fritid	1,3	2,0	-0,7	-1,2	-0,5	0,8	2,8	4,5	6,4
Utdanning.	3,8	1,6	3,9	1,0	8,5	-4,2	-0,2	2,1	4,7
Hotell- og restauranttjenester.	1,9	-2,9	1,8	-1,6	-3,5	-4,2	-2,9	-1,1	-2,2
Andre varer og tjenester	2,2	1,7	3,5	1,1	3,6	0,4	1,5	1,3	1,0
Husholdningenes kjøp i utlandet	6,3	-6,7	3,1	-5,8	-12,3	-7,8	-7,8	3,0	8,5
Utlendingers kjøp i Norge	-0,0	-7,0	-4,7	-0,1	-10,0	-10,0	-7,3	-0,3	4,0
Varekonsum ¹	-0,2	-0,3	-0,9	-3,5	-4,5	-3,8	1,6	5,0	8,8
Tjenestekonsum ¹	2,0	0,8	1,6	1,1	0,6	0,3	1,3	1,2	1,9
Boligtjenester	1,6	1,4	1,5	1,6	1,5	1,3	1,4	1,2	1,4
Andre tjenester.	2,2	0,6	1,6	0,8	0,1	-0,3	1,2	1,1	2,2

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Konsum i husholdninger	3,7	2,5	4,1	4,5	3,4	3,7	2,3	0,6	2,6
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	4,2	4,3	4,3	5,0	5,3	4,9	3,7	3,3	1,2
Alkoholdrikker og tobakk mv.	4,0	4,9	4,7	4,7	5,4	5,5	4,5	4,3	4,6
Klær og skotøy	-3,9	-3,0	-3,4	-5,9	-5,1	-3,9	-2,5	-0,9	-2,2
Bolig, lys og brensel	6,6	1,5	7,9	7,1	3,4	4,6	1,1	-2,5	6,7
Møbler og husholdningsartikler mv.	3,1	3,4	3,3	3,5	4,4	4,3	3,1	1,9	0,1
Helsepleie	3,4	3,5	3,3	3,2	2,9	3,3	3,8	3,8	3,0
Transport	4,7	1,7	5,9	4,1	1,4	2,6	0,7	1,9	3,4
Post- og teletjenester	-5,1	-4,5	-1,0	-2,7	-1,9	-3,6	-9,5	-2,9	-1,8
Kultur og fritid	1,2	2,6	1,9	1,5	2,3	3,1	2,8	2,2	2,8
Utdanning.	2,8	4,3	2,9	4,8	4,9	4,9	4,2	3,4	3,2
Hotell- og restauranttjenester.	5,0	3,9	4,9	5,0	4,5	3,9	3,7	3,6	3,4
Andre varer og tjenester	5,8	4,6	3,1	9,0	6,2	6,0	6,2	0,6	3,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,5	4,0	4,5	12,1	8,3	7,1	5,4	-6,3	-5,0
Utlendingers kjøp i Norge	4,5	2,6	5,2	3,7	2,5	2,7	2,0	3,1	3,6
Varekonsum ¹	3,5	1,6	4,4	3,5	2,2	2,9	1,0	0,3	3,4
Tjenestekonsum ¹	4,0	3,3	3,7	5,0	4,0	4,0	3,3	1,9	2,9
Boligtjenester	2,7	3,1	3,1	2,9	3,5	3,4	3,1	2,5	2,8
Andre tjenester.	4,6	3,4	4,0	6,0	4,3	4,3	3,5	1,6	2,9

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	542 074	514 495	136 723	145 363	126 485	129 693	124 910	133 408	113 988
Bygg og anlegg	262 596	240 672	64 570	70 164	60 708	60 051	57 448	62 465	53 378
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	61 085	67 938	17 264	16 976	17 952	16 682	17 829	15 474	17 328
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	57 039	60 030	14 148	15 355	14 992	16 181	14 848	14 009	12 413
Skip og båter	28 737	26 886	9 689	6 796	4 644	5 725	6 959	9 559	3 436
Transportmidler	25 431	21 956	5 641	5 378	4 911	6 220	5 374	5 451	5 938
Maskiner og utstyr	107 187	97 013	25 410	30 695	23 278	24 835	22 451	26 449	21 494
Jordbruk og skogbruk	8 361	6 662	2 507	1 854	1 148	2 055	1 994	1 465	1 069
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	3 398	2 517	787	629	520	576	683	739	393
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	120 157	133 115	31 770	33 504	33 933	34 131	34 020	31 031	30 531
Utvinning av råolje og naturgass	120 476	133 160	31 977	33 630	34 103	34 183	33 742	31 132	30 606
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	-319	-45	-207	-126	-170	-52	278	-101	-75
Bergverksdrift	1 031	2 476	259	264	515	966	573	422	245
Industri	34 714	23 086	8 447	10 884	5 808	6 244	4 885	6 149	4 226
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	6 056	5 407	1 316	2 081	1 246	1 538	1 279	1 344	1 374
Tekstil- og bekledningsindustri	206	170	26	38	57	51	21	41	38
Trelast- og trevareindustri	1 377	879	358	472	199	161	244	274	198
Treforedling	795	378	174	311	82	96	93	107	86
Forlag og grafisk industri	1 130	671	297	261	281	216	79	95	0
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	6 342	4 323	1 576	2 212	1 143	1 242	1 066	872	630
Kjemiske råvarer	7 801	3 892	2 174	1 997	1 266	856	637	1 134	352
Metallindustri	2 767	1 608	680	844	351	442	330	485	255
Verkstedindustri	5 853	3 702	1 313	1 841	899	844	779	1 180	599
Bygging av skip og oljeplattformer	1 710	1 089	409	577	210	347	279	252	194
Møbelindustri og annen industri	676	967	124	248	73	452	78	364	499
Kraftforsyning	14 678	13 220	3 749	4 583	2 345	3 324	3 587	3 964	2 453
Vannforsyning	2 576	2 833	698	850	623	688	873	649	508
Bygge- og anleggsvirksomhet	13 457	11 671	3 191	3 173	3 167	3 133	2 705	2 666	2 675
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	18 557	15 880	4 363	5 173	4 250	3 587	3 637	4 405	3 349
Hotell- og restaurantvirksomhet	3 335	3 925	819	978	977	1 047	941	960	867
Rørtransport	1 761	528	565	196	32	80	265	151	463
Utenriks sjøfart	21 811	19 731	5 568	6 139	4 092	4 766	5 951	4 921	3 174
Transport ellers	22 608	23 036	5 263	5 437	5 569	6 336	5 704	5 426	5 707
Post og telekommunikasjon	5 221	3 959	1 229	1 221	1 095	937	962	965	862
Finansiell tjenesteyting	8 332	7 879	2 069	2 055	2 027	1 996	1 941	1 914	1 885
Boligtjenester (husholdninger)	93 388	77 515	22 431	22 771	21 411	19 176	17 916	19 012	18 899
Forretningsmessig tjenesteyting	82 449	74 976	19 572	21 238	20 442	18 699	17 158	18 677	18 480
Offentlig administrasjon og forsvar	39 067	43 560	12 449	10 292	8 180	10 301	9 736	15 343	6 968
Undervisning	14 370	17 152	3 871	4 384	3 396	3 328	5 070	5 358	3 809
Helse- og sosialtjenester	18 838	15 975	4 228	5 791	3 167	4 140	3 689	4 979	3 204
Andre sosiale og personlige tjenester	13 965	14 799	2 888	3 948	3 786	4 181	2 619	4 213	4 222
Fastlands-Norge	398 345	361 121	98 820	105 525	88 427	90 716	84 674	97 304	79 820

Offentlig forvaltning	78 796	85 868	21 691	22 708	16 768	20 419	20 113	28 568	16 206
Statsforvaltningen	39 952	42 291	12 554	11 052	7 422	8 905	10 288	15 676	5 020
Sivil forvaltning	31 042	33 419	7 642	9 693	5 983	7 538	9 128	10 770	4 242
Forsvar	8 910	8 872	4 912	1 359	1 439	1 367	1 160	4 906	778
Kommuneforvaltningen	38 844	43 577	9 137	11 656	9 346	11 514	9 825	12 892	11 186

Tabell 22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	510 898	470 445	128 700	133 557	115 595	118 224	113 296	123 329	99 876
Bygg og anlegg	248 023	222 212	60 455	65 576	56 465	55 623	52 854	57 270	48 542
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	54 869	57 540	15 777	14 581	15 362	13 809	14 524	13 845	15 164
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	53 497	54 581	13 255	14 072	13 771	14 620	13 380	12 809	10 072
Skip og båter	26 704	25 104	8 980	5 710	4 058	5 257	6 420	9 369	367
Transportmidler	24 887	20 321	5 711	5 060	4 457	5 851	5 065	4 948	5 409
Maskiner og utstyr	102 918	90 687	24 522	28 558	21 482	23 063	21 054	25 088	20 322
Jordbruk og skogbruk	7 965	6 192	2 380	1 730	1 066	1 910	1 849	1 368	992
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	3 250	2 209	743	573	483	530	534	661	80
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	110 058	116 646	29 301	29 676	29 994	29 555	29 069	28 028	25 769
Utvinning av råolje og naturgass	110 479	116 825	29 534	29 850	30 192	29 632	28 852	28 150	26 047
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	-421	-179	-233	-174	-198	-76	217	-122	-279
Bergverksdrift	992	2 320	252	248	477	908	544	391	226
Industri	33 174	21 573	8 086	10 185	5 402	5 823	4 575	5 773	3 936
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	5 797	5 064	1 261	1 952	1 164	1 438	1 198	1 264	1 278
Tekstil- og bekledningsindustri	198	159	25	36	53	48	19	38	35
Trelast- og trevareindustri	1 314	820	342	441	186	150	228	256	185
Treforedling	758	352	167	290	76	90	86	100	81
Forlag og grafisk industri	1 101	642	290	250	266	205	78	93	-1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	6 037	4 025	1 503	2 070	1 065	1 157	992	811	581
Kjemiske råvarer	7 415	3 625	2 062	1 864	1 174	794	594	1 063	329
Metallindustri	2 645	1 500	651	787	325	410	309	456	239
Verkstedindustri	5 620	3 456	1 269	1 720	826	787	734	1 108	556
Bygging av skip og oljeplattformer	1 637	1 018	394	539	195	323	261	239	182
Møbelindustri og annen industri	654	911	122	236	70	422	76	344	471
Kraftforsyning	14 032	12 361	3 591	4 278	2 184	3 101	3 354	3 722	2 290
Vannforsyning	2 429	2 614	654	795	577	637	803	597	464
Bygge- og anleggsvirksomhet	12 971	10 912	3 105	2 971	2 951	2 942	2 535	2 484	2 487
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	17 807	14 845	4 210	4 820	3 936	3 338	3 415	4 157	3 157
Hotell- og restaurantvirksomhet	3 181	3 651	780	918	912	974	875	890	794
Rørtransport	1 768	561	563	194	34	85	281	161	444
Utenriks sjøfart	19 961	18 379	4 987	5 165	3 519	4 386	5 696	4 778	1 074
Transport ellers	21 981	21 278	5 202	5 113	5 217	5 870	5 180	5 011	4 939
Post og telekommunikasjon	5 026	3 722	1 185	1 152	1 028	880	907	907	801
Finansiell tjenesteyting	8 004	7 360	2 001	1 922	1 885	1 867	1 821	1 786	1 754
Boligtjenester (husholdninger)	88 270	71 597	21 002	21 286	19 918	17 764	16 485	17 431	17 184
Forretningsmessig tjenesteyting	78 290	69 322	18 545	19 755	18 898	17 352	15 882	17 191	16 794
Offentlig administrasjon og forsvar	37 052	40 615	11 745	9 631	7 522	9 519	8 988	14 585	6 377
Undervisning	13 603	15 852	3 647	4 081	3 150	3 084	4 678	4 941	3 499
Helse- og sosialtjenester	17 829	14 745	3 985	5 386	2 936	3 824	3 402	4 584	2 943
Andre sosiale og personlige tjenester	13 256	13 687	2 736	3 678	3 508	3 875	2 424	3 880	3 871
Fastlands-Norge	379 112	334 859	93 849	98 522	82 049	84 198	78 251	90 361	72 589

Offentlig forvaltning	74 615	79 681	20 433	21 198	15 498	18 882	18 547	26 755	14 824
Statsforvaltningen	37 885	39 459	11 840	10 353	6 842	8 234	9 496	14 887	4 574
Sivil forvaltning	29 406	30 889	7 167	9 148	5 544	6 966	8 395	9 984	3 858
Forsvar	8 479	8 570	4 674	1 205	1 298	1 268	1 101	4 903	716
Kommuneforvaltningen	36 730	40 222	8 592	10 845	8 656	10 647	9 052	11 868	10 249

**Tabell 23. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	1,4	-7,9	2,3	-4,6	-5,2	-6,7	-12,0	-7,7	-13,6
Bygg og anlegg	0,4	-10,4	0,9	-1,4	-7,4	-8,8	-12,6	-12,7	-14,0
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	1,2	4,9	8,2	3,7	31,3	7,8	-7,9	-5,1	-1,3
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	10,6	2,0	-4,4	-4,2	7,5	9,4	0,9	-9,0	-26,9
Skip og båter	18,0	-6,0	49,8	-30,4	-36,8	-6,0	-28,5	64,1	-91,0
Transportmidler	-6,7	-18,3	-10,9	-29,8	-35,8	-18,4	-11,3	-2,2	21,4
Maskiner og utstyr	-2,0	-11,9	-2,7	-2,7	-6,6	-14,1	-14,1	-12,2	-5,4
Jordbruk og skogbruk	7,1	-22,3	8,0	3,0	-22,1	-23,2	-22,3	-21,0	-6,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	104,8	-32,0	43,3	28,7	-62,8	-16,3	-28,1	15,4	-83,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester Utvinning av råolje og naturgass.	0,6 5,5	6,0 5,7	-0,7 4,6	0,5 4,6	21,7 22,5	11,8 12,0	-0,8 -2,3	-5,6 -5,7	-14,1 -13,7
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.
Bergverksdrift	40,5	134,0	89,0	-23,8	97,7	262,7	115,6	58,0	-52,8
Industri	9,5	-35,0	2,8	-1,6	-17,9	-30,0	-43,4	-43,3	-27,1
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	38,6	-12,6	24,0	37,9	0,0	1,3	-5,0	-35,3	9,8
Tekstil- og bekledningsindustri	-30,9	-19,7	-64,9	-59,0	-35,1	-12,8	-22,6	7,1	-34,4
Trelast- og trevareindustri	26,9	-37,5	-0,6	47,5	-3,4	-55,6	-33,3	-41,9	-0,5
Treforedling	-31,4	-53,6	-35,5	-6,5	-47,1	-43,2	-48,3	-65,5	6,5
Forlag og grafisk industri	15,6	-41,7	74,4	-20,7	1,3	-31,3	-73,1	-62,8	..
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	-7,4	-33,3	-12,4	22,2	-9,6	-10,0	-34,0	-60,8	-45,5
Kjemiske råvarer.	140,6	-51,1	133,9	42,4	-11,5	-63,3	-71,2	-43,0	-72,0
Metallindustri.	15,6	-43,3	9,9	-7,0	-29,5	-45,0	-52,6	-42,0	-26,5
Verkstedindustri	2,6	-38,5	-10,5	-6,1	-36,2	-41,0	-42,1	-35,6	-32,7
Bygging av skip og oljeplattformer.	-64,4	-37,8	-67,2	-73,3	-44,7	-7,9	-33,8	-55,6	-6,7
Møbelindustri og annen industri	-15,0	39,4	-38,6	2,5	-42,4	142,9	-38,2	45,9	570,8
Kraftforsyning	11,3	-11,9	7,4	2,8	-6,7	-18,8	-6,6	-13,0	4,9
Vannforsyning	5,9	7,6	10,6	20,7	25,0	22,7	22,9	-24,9	-19,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	18,4	-15,9	16,5	11,4	-8,9	-19,6	-18,4	-16,4	-15,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-4,0	-16,6	1,8	-12,6	-0,6	-30,7	-18,9	-13,8	-19,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	17,6	14,8	13,0	22,1	23,5	30,9	12,2	-3,0	-12,9
Rørtransport	-50,6	-68,3	-57,5	-40,1	-92,1	-85,4	-50,2	-16,9	..
Utenriks sjøfart	29,3	-7,9	-5,5	62,3	-30,6	-7,5	14,2	-7,5	-69,5
Transport ellers	16,8	-3,2	18,7	1,3	-14,4	5,4	-0,4	-2,0	-5,3
Post og telekommunikasjon	-30,3	-25,9	-29,0	-30,5	-29,8	-28,1	-23,5	-21,3	-22,1
Finansiell tjenesteyting	-3,3	-8,1	-3,7	-5,2	-7,1	-9,0	-9,0	-7,1	-6,9
Boligtjenester (husholdninger)	-12,1	-18,9	-12,2	-15,7	-16,0	-20,2	-21,5	-18,1	-13,7
Forretningsmessig tjenesteyting	3,6	-11,5	0,2	-4,6	-6,9	-11,9	-14,4	-13,0	-11,1
Offentlig administrasjon og forsvar.	12,1	9,6	78,4	-18,1	-0,4	17,2	-23,5	51,4	-15,2
Undervisning	-2,3	16,5	8,1	-6,2	1,6	11,1	28,3	21,1	11,1
Helse- og sosialtjenester	-3,7	-17,3	-10,1	-5,7	-23,7	-17,1	-14,6	-14,9	0,2
Andre sosiale og personlige tjenester	5,0	3,2	2,2	-3,8	2,9	12,9	-11,4	5,5	10,4
Fastlands-Norge	1,0	-11,7	4,5	-7,8	-10,6	-11,4	-16,6	-8,3	-11,5

Offentlig forvaltning	4,7	6,8	32,5	-10,9	-2,7	10,7	-9,2	26,2	-4,3
Statsforvaltningen	7,1	4,2	65,2	-21,7	-8,8	0,6	-19,8	43,8	-33,1
Sivil forvaltning	9,7	5,0	16,4	12,6	-10,2	0,7	17,1	9,1	-30,4
Forsvar	-1,1	1,1	362,6	-76,4	-2,5	-0,2	-76,4	307,0	-44,8
Kommuneforvaltningen	2,4	9,5	4,1	2,6	2,7	20,1	5,3	9,4	18,4

**Tabell 24. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	6,1	3,1	6,3	7,5	5,4	4,2	3,8	-0,6	4,3
Bygg og anlegg	5,9	2,3	6,2	4,8	3,3	2,3	1,8	1,9	2,3
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	11,3	6,1	9,4	14,2	10,2	7,2	12,2	-4,0	-2,2
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	6,6	3,2	6,7	7,9	4,4	4,3	4,0	0,2	13,2
Skip og båter	7,6	-0,5	15,4	20,0	13,2	5,8	0,5	-14,3	717,8
Transportmidler	2,2	5,7	0,4	6,0	7,1	4,9	7,4	3,7	-0,4
Maskiner og utstyr	4,1	2,7	3,6	7,8	5,7	5,0	2,9	-1,9	-2,4
Jordbruk og skogbruk	5,0	2,5	5,1	6,4	4,3	3,4	2,4	-0,0	0,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,6	9,0	31,0	4,0	5,2	5,3	20,7	1,7	356,8
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	9,2	4,5	8,3	11,2	7,5	5,5	7,9	-1,9	4,7
Utvinning av råolje og naturgass	9,0	4,5	8,1	10,9	7,4	5,4	8,0	-1,8	4,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	-24,2	-67,2	-11,3	-26,9	-43,2	501,4	44,0	14,0	-68,6
Bergverksdrift	3,9	2,7	3,2	6,0	4,3	3,3	2,5	1,3	0,5
Industri	4,6	2,3	4,6	6,5	4,5	3,7	2,2	-0,3	-0,1
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,5	2,2	4,4	6,2	4,1	3,8	2,3	-0,3	0,5
Tekstil- og bekledningsindustri	4,4	2,9	4,8	6,5	4,2	2,6	2,4	0,6	0,6
Trelast- og trevareindustri	4,9	2,1	4,8	6,1	4,3	3,4	2,3	0,1	-0,4
Treforedling	4,9	2,4	4,0	7,2	5,4	4,3	2,9	-0,6	-1,1
Forlag og grafisk industri	2,7	1,8	2,6	4,5	3,4	3,6	-1,1	-2,4	..
Oljeraffinerer, kjemisk og mineralisk industri	5,1	2,2	5,0	6,2	3,8	3,2	2,6	0,6	1,1
Kjemiske råvarer	5,2	2,1	5,6	6,5	4,2	3,3	1,7	-0,5	-0,7
Metallindustri	4,6	2,5	4,5	6,9	5,0	4,5	2,4	-0,9	-1,2
Verkstedindustri	4,2	2,8	3,9	7,1	6,2	4,3	2,5	-0,4	-1,0
Bygging av skip og oljeplattformer	4,5	2,3	3,8	7,2	4,8	4,5	3,1	-1,5	-1,1
Møbelindustri og annen industri	3,3	2,7	1,4	4,7	1,1	4,6	1,8	0,4	2,2
Kraftforsyning	4,6	2,2	4,3	6,7	4,5	4,0	2,4	-0,6	-0,3
Vannforsyning	6,0	2,2	6,3	5,1	3,8	2,4	1,8	1,6	1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,7	3,1	3,2	5,9	4,1	3,7	3,8	0,5	0,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,2	2,6	3,8	7,2	5,2	4,5	2,8	-1,3	-1,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,8	2,5	4,9	5,2	3,5	3,4	2,4	1,3	2,0
Rørtransport	-0,4	-5,5	0,9	4,0	-2,6	-5,9	-5,8	-7,2	9,7
Utenriks sjøfart	9,3	-1,8	11,1	20,9	14,6	3,8	-6,4	-13,3	154,1
Transport ellers	2,9	5,3	8,3	4,2	4,3	6,0	8,9	1,8	8,2
Post og telekommunikasjon	3,9	2,4	3,6	5,2	3,5	3,2	2,2	0,4	1,0
Finansiell tjenesteyting	4,1	2,8	3,8	6,0	4,2	3,8	3,1	0,2	-0,1
Boligtjenester (husholdninger)	5,8	2,3	6,2	4,7	3,3	2,3	1,8	2,0	2,3
Forretningsmessig tjenesteyting	5,3	2,7	5,5	5,9	4,2	3,2	2,4	1,1	1,7
Offentlig administrasjon og forsvar	5,4	1,7	5,3	6,6	5,0	3,4	2,2	-1,6	0,5
Undervisning	5,6	2,4	5,9	6,2	4,0	3,2	2,1	1,0	1,0
Helse- og sosialtjenester	5,7	2,5	5,8	5,9	4,0	3,4	2,2	1,0	0,9
Andre sosiale og personlige tjenester	5,3	2,6	5,5	5,8	3,9	3,2	2,4	1,2	1,1
Fastlands-Norge	5,1	2,6	5,5	5,8	4,1	3,4	2,8	0,5	2,0

Offentlig forvaltning	5,6	2,0	5,7	6,2	4,3	3,2	2,2	-0,3	1,0
Statsforvaltningen	5,5	1,6	5,4	6,3	4,7	3,3	2,2	-1,4	1,2
Sivil forvaltning	5,6	2,5	5,9	4,8	3,7	2,8	2,0	1,8	1,9
Forsvar	5,1	-1,5	4,8	13,5	9,4	6,1	0,3	-11,3	-2,0
Kommuneforvaltningen	5,8	2,4	6,0	5,9	4,0	3,1	2,1	1,1	1,1

Tabell 25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Eksport i alt	1 222 602	1 008 933	300 655	305 306	266 887	238 139	241 082	262 826	258 754
Varer	957 432	756 775	235 746	236 937	208 271	172 821	179 663	196 021	200 504
Råolje og naturgass	620 515	465 111	149 776	151 736	134 137	104 067	107 778	119 129	124 717
Skip, nybygde	5 930	8 068	1 941	1 294	3 190	2 260	934	1 684	807
Skip, eldre	5 916	2 616	2 130	1 571	1 420	423	453	320	1 773
Oljeplattformer og moduler, nye	1 548	2 243	541	373	295	470	845	633	312
Oljeplattformer, eldre	44	32	17	16	15	0	0	17	15
Oljevirkosomhet, diverse varer	13	1	1	9	0	0	0	1	-
Fly og helikoptere	553	388	100	98	0	106	138	144	244
Tradisjonelle varer	322 913	278 316	81 240	81 840	69 214	65 495	69 515	74 093	72 635
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17 384	21 253	4 231	5 025	4 510	5 338	5 490	5 915	5 697
Bergverksprodukter	6 146	4 110	2 783	1 780	604	555	1 567	1 384	620
Industriprodukter	292 938	248 554	71 956	73 056	63 164	58 846	61 192	65 351	65 672
Nærings- og nytelsesmidler	26 285	28 038	5 346	9 166	7 218	5 783	5 915	9 122	7 924
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	2 340	1 979	573	561	547	475	478	479	445
Trevarer	2 459	2 067	555	568	555	560	486	466	518
Treforedlingsprodukter	10 686	9 376	2 662	2 717	2 273	2 032	2 520	2 551	2 407
Grafiske produkter	456	508	103	163	145	120	121	122	103
Raffinerte oljeprodukter	32 006	21 635	8 964	5 637	4 377	5 874	6 117	5 267	6 598
Kjemiske råvarer mv.	26 529	17 900	7 376	6 586	4 699	4 211	4 525	4 465	5 421
Kjemiske og mineralske produkter	22 203	23 671	4 882	5 860	6 100	5 784	5 599	6 188	6 354
Metaller	70 196	46 080	17 737	14 476	11 206	10 386	11 877	12 611	13 578
Verkstedprodukter	94 947	93 129	22 666	25 969	24 943	22 543	22 640	23 002	21 149
Andre industriprodukter	4 831	4 171	1 092	1 353	1 101	1 078	914	1 078	1 175
Elektrisk kraft	6 445	4 400	2 269	1 980	936	756	1 265	1 443	646
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	290 907	256 681	72 276	76 203	64 837	59 621	63 398	68 826	66 037
Tjenester	265 170	252 158	64 909	68 369	58 616	65 318	61 419	66 805	58 250
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	92 587	72 768	24 319	22 203	18 000	17 951	19 598	17 219	14 429
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	412	396	93	111	106	95	94	101	103
Oljeboringstjenester mv.	24 234	26 320	5 694	6 903	6 822	6 999	5 274	7 225	7 625
Rørtransport	13 058	12 813	3 368	3 605	3 157	3 137	3 221	3 298	3 157
Reisetrafikk	27 697	26 437	7 813	6 573	5 003	7 290	7 387	6 757	5 386
Andre tjenester	107 182	113 424	23 622	28 974	25 528	29 846	25 845	32 205	27 550
Samferdsel	19 833	19 139	5 093	5 658	4 505	4 706	5 081	4 847	5 682
Finans- og forretningstjenester	63 196	69 246	13 635	16 698	15 550	18 228	15 443	20 025	15 882
Tjenester ellers	24 153	25 039	4 894	6 618	5 473	6 912	5 321	7 333	5 986

Tabell 26. Eksport. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Eksport i alt	1 049 134	1 007 185	245 921	270 842	258 190	241 181	240 559	267 255	258 185
Varer	799 778	769 464	186 713	206 368	202 696	179 985	183 995	202 788	202 434
Råolje og naturgass	470 254	464 732	105 034	124 038	126 883	108 643	109 319	119 887	120 792
Skip, nybygde	5 640	7 585	1 835	1 192	2 979	2 117	886	1 603	738
Skip, eldre	6 481	3 997	2 229	1 997	1 662	690	990	654	4 216
Oljeplattformer og moduler, nye	1 481	2 092	517	351	278	434	791	589	260
Oljeplattformer, eldre	44	32	17	16	15	0	0	17	15
Oljevirkosomhet, diverse varer	11	1	1	7	0	0	0	1	-
Fly og helikoptere	557	350	101	83	0	92	121	137	222
Tradisjonelle varer	315 309	290 675	76 978	78 683	70 878	68 008	71 888	79 900	76 190
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17 130	18 869	3 999	4 935	4 210	4 320	4 672	5 666	4 775
Bergverksprodukter	4 760	3 567	1 923	1 292	603	558	1 254	1 152	663
Industriprodukter	289 951	265 305	70 008	71 574	65 525	62 625	65 022	72 132	70 480
Nærings- og nytelsesmidler	25 673	29 226	5 268	8 045	7 084	5 856	6 035	10 250	8 577
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 250	1 931	537	502	571	458	461	441	444
Trevarer	2 672	2 364	612	610	628	622	562	553	593
Treforedlingsprodukter	10 465	8 720	2 639	2 415	2 015	1 888	2 327	2 489	2 368
Grafiske produkter	449	471	109	152	147	102	119	102	97
Raffinerte oljeprodukter	26 169	24 156	6 107	6 314	6 002	6 552	6 243	5 359	6 263
Kjemiske råvarer mv.	24 902	19 631	6 982	5 845	4 742	4 718	5 145	5 027	6 269
Kjemiske og mineralske produkter	21 726	21 415	4 848	5 204	5 334	5 110	5 179	5 792	6 382
Metaller	78 586	66 332	19 536	17 748	15 738	15 677	16 866	18 051	17 988
Verkstedprodukter	92 393	87 289	22 311	23 531	22 288	20 657	21 259	23 085	20 382
Andre industriprodukter	4 666	3 771	1 059	1 208	976	986	827	981	1 116
Elektrisk kraft	3 468	2 934	1 048	882	540	505	941	949	273
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	289 140	266 519	70 871	72 369	64 877	61 456	65 645	74 541	69 927
Tjenester	249 356	237 722	59 208	64 474	55 494	61 197	56 564	64 467	55 751
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	89 132	76 169	21 879	22 913	18 337	19 148	19 311	19 373	16 153
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	395	370	89	105	100	88	88	94	86
Oljeboringstjenester mv.	19 893	19 764	4 954	5 064	5 269	5 059	3 525	5 910	6 007
Rørtransport	11 594	11 979	2 314	3 176	3 344	2 715	2 690	3 230	3 438
Reisetrafikk	26 499	24 654	7 399	6 258	4 755	6 799	6 860	6 240	4 943
Andre tjenester	101 844	104 787	22 573	26 957	23 688	27 388	24 090	29 620	25 124
Samferdsel	19 032	18 247	5 000	5 184	4 196	4 436	5 045	4 570	5 438
Finans- og forretningstjenester	59 702	63 155	12 906	15 460	14 335	16 541	14 075	18 204	14 295
Tjenester ellers	23 109	23 385	4 668	6 314	5 158	6 411	4 970	6 846	5 391

Tabell 27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Eksport i alt	0,9	-4,0	-1,2	-0,4	-2,7	-9,7	-2,2	-1,3	-0,0
Varer	0,6	-3,8	-1,1	-0,3	-2,0	-10,0	-1,5	-1,7	-0,1
Råolje og naturgass	-2,0	-1,2	-7,4	2,3	0,8	-5,8	4,1	-3,3	-4,8
Skip, nybygde	35,6	34,5	148,3	4,3	172,3	39,3	-51,7	34,5	-75,2
Skip, eldre	9,5	-38,3	-9,0	109,6	47,9	-39,0	-55,6	-67,2	153,6
Oljeplattformer og moduler, nye	-30,9	41,3	179,6	71,3	-0,2	29,9	53,1	67,6	-6,3
Oljeplattformer, eldre	158,8	-27,3	112,5	700,0	275,0	6,3	-
Oljevirksomhet, diverse varer	967,0	-91,7	-87,8	..
Fly og helikoptere	10,2	-37,2	-38,7	-60,3	..	-74,9	19,3	66,1	..
Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	7,3	-5,4	-9,5	-16,3	-6,6	1,5	7,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,9	10,2	1,7	1,7	2,5	5,7	16,8	14,8	13,4
Bergverksprodukter	-2,9	-25,1	12,3	-17,4	-14,6	-33,5	-34,8	-10,8	9,9
Industriprodukter	4,3	-8,5	8,2	-6,1	-10,0	-17,1	-7,1	0,8	7,6
Nærings- og nytelsesmidler	2,2	13,8	7,2	-4,3	4,1	5,4	14,6	27,4	21,1
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-11,3	-14,2	-6,8	-19,8	-3,0	-26,5	-14,2	-12,1	-22,1
Trevarer	-5,6	-11,5	1,4	-7,5	-15,0	-12,6	-8,2	-9,3	-5,7
Treforedlingsprodukter	-3,3	-16,7	-2,3	-8,4	-24,9	-30,7	-11,8	3,1	17,5
Grafiske produkter	11,1	4,8	8,8	38,8	49,7	13,8	9,3	-32,6	-33,7
Raffinerte oljeprodukter	-7,8	-7,7	-6,0	-21,3	-18,6	2,7	2,2	-15,1	4,4
Kjemiske råvarer mv.	16,2	-21,2	34,4	8,9	-19,1	-24,1	-26,3	-14,0	32,2
Kjemiske og mineralske produkter	-2,4	-1,4	-5,2	-9,7	-8,1	-12,9	6,8	11,3	19,6
Metaller	-0,2	-15,6	2,2	-11,1	-23,2	-24,6	-13,7	1,7	14,3
Verkstedprodukter	14,8	-5,5	18,8	0,8	5,2	-18,5	-4,7	-1,9	-8,6
Andre industriprodukter	-4,7	-19,2	-0,1	-10,5	-18,1	-18,3	-21,9	-18,8	14,3
Elektrisk kraft	12,8	-15,4	-24,7	69,6	-24,4	-38,7	-10,2	7,6	-49,5
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	5,5	-7,8	8,7	-3,7	-8,6	-18,0	-7,4	3,0	7,8
Tjenester	1,9	-4,7	-1,5	-0,8	-5,3	-8,7	-4,5	-0,0	0,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0,2	-14,5	3,7	-2,0	-12,6	-18,0	-11,7	-15,5	-11,9
Oljevirksomhet, diverse tjenester	-2,8	-6,4	-7,3	-0,3	-8,0	-5,5	-0,9	-10,2	-14,0
Oljeboringstjenester mv.	-3,7	-0,7	-9,4	-23,3	17,0	-5,8	-28,9	16,7	14,0
Rørtransport	5,6	3,3	-4,5	0,9	1,4	-3,3	16,3	1,7	2,8
Reisetrafikk	-0,0	-7,0	-4,7	-0,1	-10,0	-10,0	-7,3	-0,3	4,0
Andre tjenester	4,8	2,9	-2,9	5,6	-3,1	-1,7	6,7	9,9	6,1
Samferdsel	10,2	-4,1	2,5	-0,6	-6,7	1,9	0,9	-11,8	29,6
Finans- og forretningstjenester	1,3	5,8	-12,2	7,9	0,6	-3,2	9,1	17,8	-0,3
Tjenester ellers	10,4	1,2	27,1	5,6	-9,5	-0,3	6,5	8,4	4,5

Tabell 28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Eksport i alt	16,5	-14,0	22,0	6,8	-7,7	-17,4	-18,0	-12,8	-3,0
Varer	19,7	-17,8	27,0	7,4	-10,1	-22,8	-22,7	-15,8	-3,6
Råolje og naturgass	32,0	-24,2	42,4	8,0	-14,7	-32,2	-30,9	-18,8	-2,3
Skip, nybygde	5,1	1,2	5,7	8,6	4,8	2,9	-0,4	-3,3	2,1
Skip, eldre	-8,7	-28,3	-7,7	-27,4	-16,4	-35,0	-52,1	-37,8	-50,8
Oljeplattformer og moduler, nye	4,5	2,6	4,6	5,2	3,8	3,7	2,0	1,3	12,9
Oljeplattformer, eldre	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Oljevirksomhet, diverse varer	21,8	-7,8	-9,0	..
Fly og helikoptere	-0,8	11,7	-1,7	22,8	..	21,2	15,7	-11,5	..
Tradisjonelle varer	2,4	-6,5	7,6	6,5	-1,3	-4,9	-8,4	-10,8	-2,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	1,5	11,0	6,3	9,0	8,4	24,1	11,1	2,5	11,4
Bergverksprodukter	29,1	-10,8	48,0	35,1	1,2	-5,6	-13,6	-12,8	-6,6
Industriprodukter	1,0	-7,3	4,4	4,7	-2,1	-6,8	-8,4	-11,2	-3,3
Nærings- og nytelsesmidler	2,4	-6,3	1,9	18,4	8,0	2,5	-3,4	-21,9	-9,3
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	4,0	-1,4	6,8	9,4	-2,7	3,1	-2,8	-2,9	4,5
Trevarer	-8,0	-5,0	-14,8	-5,5	-3,8	-2,5	-4,6	-9,5	-1,1
Treforedlingsprodukter	2,1	5,3	1,6	14,5	14,1	10,6	7,4	-8,9	-9,9
Grafiske produkter	1,6	6,3	-3,4	4,9	-5,0	19,8	7,5	11,1	7,1
Raffinerte oljeprodukter	22,3	-26,8	44,5	-19,6	-37,1	-35,5	-33,2	10,1	44,4
Kjemiske råvarer mv.	6,5	-14,4	6,1	11,1	-7,3	-12,0	-16,7	-21,2	-12,7
Kjemiske og mineralske produkter	2,2	8,2	0,5	11,7	16,8	15,0	7,4	-5,1	-12,9
Metaller	-10,7	-22,2	-4,4	-9,2	-21,2	-29,2	-22,4	-14,3	6,0
Verkstedprodukter	2,8	3,8	2,1	13,2	12,4	9,8	4,8	-9,7	-7,3
Andre industriprodukter	3,5	6,8	6,2	10,7	12,6	10,7	7,2	-1,9	-6,7
Elektrisk kraft	85,8	-19,3	178,6	38,8	18,2	7,5	-37,9	-32,3	36,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	0,6	-4,3	4,3	9,4	2,8	-1,0	-5,3	-12,3	-5,5
Tjenester	6,3	-0,3	6,6	4,6	1,4	1,1	-1,0	-2,3	-1,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	3,9	-8,0	4,1	-4,0	-7,4	-8,1	-8,7	-8,3	-9,0
Oljevirksomhet, diverse tjenester	4,4	2,7	4,5	5,1	3,8	3,7	2,0	1,3	12,9
Oljeboringstjenester mv.	21,8	9,3	17,3	31,4	18,4	10,7	30,2	-10,3	-1,9
Rørtransport	12,6	-5,0	25,4	16,8	2,0	7,0	-17,8	-10,0	-2,7
Reisetrafikk	4,5	2,6	5,2	3,7	2,5	2,7	2,0	3,1	3,6
Andre tjenester	5,2	2,9	4,9	5,7	4,0	3,8	2,5	1,2	1,8
Samferdsel	4,2	0,7	6,2	4,8	3,9	4,1	-1,1	-2,8	-2,7
Finans- og forretningstjenester	5,9	3,6	4,7	6,9	4,4	4,3	3,8	1,8	2,4
Tjenester ellers	4,5	2,4	4,5	3,7	2,9	2,4	2,1	2,2	4,6

Tabell 29. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Import i alt	735 365	656 523	191 141	184 796	157 708	163 362	170 493	164 960	159 251
Varer	511 041	440 253	128 528	128 488	109 883	108 257	107 568	114 545	107 220
Råolje og naturgass	4 248	4 502	898	1 596	486	675	1 803	1 538	849
Skip, nybygde og eldre	20 478	17 980	7 153	4 904	3 251	3 960	3 246	7 523	2 478
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 711	766	192	211	330	171	66	199	59
Oljevirkosomhet, diverse varer	3 473	1 754	1 380	1 103	774	408	317	255	212
Fly og helikoptere	4 040	6 003	836	1 139	633	2 511	1 440	1 419	2 051
Tradisjonelle varer	477 091	409 248	118 069	119 535	104 409	100 532	100 696	103 611	101 571
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	13 016	12 035	2 676	3 525	3 477	2 896	2 466	3 196	3 196
Bergverksprodukter	6 984	4 471	1 773	2 128	1 514	945	1 001	1 011	1 496
Industriprodukter	455 858	390 959	113 419	113 408	98 793	96 124	97 055	98 987	95 283
Nærings- og nytelsesmidler	26 752	27 448	7 044	7 690	6 180	6 631	7 773	6 864	5 972
Tekstiler, bekleddingsvarer og skotøy	24 379	23 560	7 245	5 638	6 853	4 715	7 036	4 956	6 252
Trevarer	10 389	8 357	2 485	2 366	1 964	2 073	2 130	2 190	2 133
Treforedlingsprodukter	7 664	7 593	1 846	2 021	1 938	1 829	1 850	1 976	1 839
Grafiske produkter	4 250	3 906	1 049	1 198	1 006	874	998	1 028	935
Raffinerte oljeprodukter	30 808	23 730	8 684	6 373	6 665	5 722	5 773	5 570	5 907
Kjemiske råvarer mv.	19 306	16 677	4 845	5 032	4 408	4 247	3 919	4 103	4 519
Kjemiske og mineralske produkter	46 584	44 735	11 788	11 946	10 932	11 179	11 034	11 590	10 993
Metaller	51 838	33 601	13 088	11 258	7 991	8 605	8 588	8 417	9 404
Verkstedprodukter	189 718	161 716	45 210	49 186	42 666	41 144	37 956	39 950	36 441
Andre industriprodukter	17 824	16 551	4 163	5 119	4 076	3 790	3 900	4 785	4 003
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	26 346	23 085	5 972	5 581	4 114	5 315	6 098	7 558	6 885
Elektrisk kraft	1 233	1 783	201	474	625	567	174	417	1 596
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	446 283	385 518	109 385	113 162	97 744	94 810	94 923	98 041	95 664
Tjenester	224 324	216 270	62 613	56 308	47 825	55 105	62 925	50 415	52 031
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	43 215	33 916	11 492	11 611	8 323	7 911	10 357	7 325	8 391
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	13 000	18 209	3 346	3 831	3 874	4 773	3 778	5 784	2 897
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	4 296	5 299	1 048	1 807	1 079	1 335	1 265	1 620	1 354
Reisetrafikk	82 095	79 611	25 245	17 123	17 382	21 179	24 527	16 523	17 920
Andre tjenester	81 718	79 235	21 482	21 936	17 167	19 907	22 998	19 163	21 469
Samferdsel	7 334	6 414	2 037	2 073	1 471	1 445	2 190	1 308	1 903
Finans- og forretningstjenester	52 902	52 527	14 373	13 879	10 497	13 145	15 811	13 074	13 579
Tjenester ellers	21 482	20 294	5 072	5 984	5 199	5 317	4 997	4 781	5 987

Tabell 30. Import. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Import i alt	706 843	633 740	181 564	171 714	149 723	158 036	163 178	162 803	153 299
Varer	488 734	427 385	121 809	118 210	102 930	104 755	105 806	113 895	106 363
Råolje og naturgass	3 685	4 830	606	1 729	632	833	1 853	1 512	821
Skip, nybygde og eldre	19 974	18 815	6 687	4 448	3 012	3 849	3 955	7 999	3 046
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 715	743	177	171	296	165	73	208	71
Oljevirkosomhet, diverse varer	3 317	1 640	1 318	1 039	729	377	297	237	177
Fly og helikoptere	3 963	5 297	848	959	504	2 180	1 262	1 351	1 870
Tradisjonelle varer	456 080	396 060	112 173	109 864	97 756	97 352	98 365	102 587	100 378
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	11 695	10 754	2 425	2 885	2 881	2 494	2 254	3 125	2 787
Bergverksprodukter	4 706	3 017	1 195	1 145	803	653	776	784	1 264
Industriprodukter	438 840	380 902	108 447	105 575	93 622	93 741	95 185	98 354	95 510
Nærings- og nytelsesmidler	24 262	24 532	6 439	6 500	5 228	5 873	7 087	6 344	5 541
Tekstiler, bekleddingsvarer og skotøy	23 132	21 242	6 662	4 943	5 953	4 549	6 179	4 560	5 993
Trevarer	10 184	8 471	2 476	2 233	1 879	2 184	2 164	2 244	2 187
Treforedlingsprodukter	7 398	7 126	1 818	1 867	1 798	1 709	1 744	1 875	1 787
Grafiske produkter	4 272	3 984	1 088	1 134	1 019	909	976	1 080	971
Raffinerte oljeprodukter	23 400	25 203	5 646	6 166	7 775	6 198	5 738	5 492	5 562
Kjemiske råvarer mv.	17 213	14 733	4 191	4 120	3 554	3 773	3 465	3 941	4 541
Kjemiske og mineralske produkter	44 452	40 835	11 356	10 383	9 697	10 143	10 130	10 866	10 586
Metaller	58 594	46 830	14 463	13 272	10 696	11 885	12 342	11 906	12 316
Verkstedprodukter	183 033	150 825	44 207	45 156	38 580	37 957	35 806	38 481	35 676
Andre industriprodukter	16 853	14 876	4 121	4 466	3 577	3 447	3 631	4 221	3 726
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	26 047	22 246	5 980	5 335	3 864	5 114	5 923	7 345	6 625
Elektrisk kraft	839	1 387	106	259	450	464	150	324	817
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	432 680	370 857	106 527	103 698	89 981	91 154	92 627	97 096	94 816
Tjenester	218 109	206 354	59 754	53 504	46 793	53 281	57 372	48 908	46 936
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	48 283	41 261	11 852	12 412	9 933	10 373	10 461	10 495	8 750
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	12 437	16 976	3 197	3 608	3 649	4 411	3 537	5 378	2 417
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	3 880	4 606	968	1 573	954	1 147	1 062	1 443	1 181
Reisetrafikk	79 313	73 977	24 531	15 359	16 021	19 509	22 623	15 823	17 384
Andre tjenester	74 195	69 534	19 206	20 552	16 235	17 841	19 689	15 769	17 205
Samferdsel	7 363	6 721	2 047	2 106	1 521	1 504	2 320	1 375	2 077
Finans- og forretningstjenester	46 366	44 054	12 318	12 783	9 799	11 437	12 843	9 976	9 669
Tjenester ellers	20 466	18 760	4 841	5 663	4 915	4 901	4 526	4 418	5 458

Tabell 31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Import i alt	2,2	-10,3	5,3	-6,8	-12,1	-13,8	-10,1	-5,2	2,4
Varer	1,1	-12,6	4,7	-9,9	-15,0	-18,0	-13,1	-3,7	3,3
Råolje og naturgass	-36,0	31,1	-26,8	-3,3	4,0	12,2	205,8	-12,6	29,8
Skip, nybygde og eldre	37,4	-5,8	42,2	-16,8	-34,2	-9,6	-40,8	79,8	1,1
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	32,2	-56,7	35,1	-81,9	38,1	-85,7	-58,7	21,9	-75,9
Oljevirkosomhet, diverse varer	39,4	-50,6	50,0	119,4	27,1	-2,3	-77,5	-77,2	-75,7
Fly og helikoptere	166,9	33,7	241,5	19,1	-54,5	108,2	48,9	40,9	270,8
Tradisjonelle varer	-0,4	-13,2	2,4	-9,9	-14,2	-18,9	-12,3	-6,6	2,7
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	0,9	-8,0	0,1	-13,0	-6,1	-24,8	-7,0	8,3	-3,2
Bergverksprodukter	-13,9	-35,9	-6,4	-16,1	-33,9	-43,2	-35,1	-31,5	57,3
Industriprodukter	-0,2	-13,2	2,5	-9,6	-14,4	-18,8	-12,2	-6,8	2,0
Nærings- og nytelsesmidler	1,9	1,1	4,4	-0,2	0,6	-4,1	10,1	-2,4	6,0
Tekstiler, bekleddingsvarer og skotøy	-0,6	-8,2	1,4	-9,8	-6,9	-11,3	-7,2	-7,8	0,7
Trevarer	-9,7	-16,8	-10,1	-24,0	-25,5	-26,0	-12,6	0,5	16,4
Treforedlingsprodukter	-1,6	-3,7	1,4	-6,4	-1,9	-9,1	-4,1	0,4	-0,6
Grafiske produkter	5,2	-6,8	2,2	-1,0	3,5	-14,7	-10,3	-4,8	-4,7
Raffinerte oljeprodukter	-12,0	7,7	-11,8	-8,9	35,1	6,3	1,6	-10,9	-28,5
Kjemiske råvarer mv.	1,3	-14,4	5,4	-3,7	-17,0	-18,3	-17,3	-4,3	27,8
Kjemiske og mineralske produkter	0,5	-8,1	6,3	-9,6	-11,5	-13,7	-10,8	4,7	9,2
Metaller	-0,6	-20,1	8,7	-10,6	-31,8	-21,6	-14,7	-10,3	15,1
Verkstedprodukter	3,7	-17,6	5,6	-6,3	-13,6	-22,6	-19,0	-14,8	-7,5
Andre industriprodukter	-0,9	-11,7	0,3	-9,3	-14,4	-15,7	-11,9	-5,5	4,2
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	-11,9	-14,6	-16,3	-35,3	-44,6	-34,1	-1,0	37,7	71,5
Elektrisk kraft	-35,4	65,4	300,6	-30,6	88,2	97,5	41,2	25,1	81,7
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	0,3	-14,3	3,2	-9,9	-16,8	-20,2	-13,0	-6,4	5,4
Tjenester	4,9	-5,4	6,6	0,8	-5,1	-4,1	-4,0	-8,6	0,3
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	0,2	-14,5	3,7	-2,0	-12,6	-18,0	-11,7	-15,5	-11,9
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	2,5	36,5	-2,2	-15,0	33,1	52,6	10,7	49,1	-33,8
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	15,2	18,7	6,3	34,1	35,7	80,1	9,7	-8,3	23,8
Reisetrafikk	8,7	-6,7	5,4	-3,7	-12,3	-7,8	-7,8	3,0	8,5
Andre tjenester	4,2	-6,3	11,8	7,8	0,1	-2,0	2,5	-23,3	6,0
Samferdsel	4,8	-8,7	11,7	15,7	-2,1	-9,2	13,4	-34,7	36,5
Finans- og forretningstjenester	2,7	-5,0	15,8	8,5	-4,1	3,5	4,3	-22,0	-1,3
Tjenester ellers	7,5	-8,3	2,8	3,7	10,3	-11,0	-6,5	-22,0	11,0

Tabell 32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Import i alt	4,0	-0,4	4,7	7,7	3,9	1,4	-0,8	-5,8	-1,4
Varer	4,6	-1,5	6,3	9,7	5,3	0,5	-3,6	-7,5	-5,6
Råolje og naturgass	15,3	-19,1	48,2	-15,9	-37,3	-40,4	-34,3	10,2	34,5
Skip, nybygde og eldre	2,5	-6,8	6,1	14,3	11,4	10,0	-23,3	-14,7	-24,6
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	-0,2	3,4	5,1	26,0	16,0	8,5	-16,7	-22,7	-25,8
Oljevirkosomhet, diverse varer	4,7	2,1	4,6	5,2	3,8	3,7	2,0	1,3	12,9
Fly og helikoptere	1,9	11,2	-1,7	22,8	30,1	21,2	15,7	-11,5	-12,6
Tradisjonelle varer	4,6	-1,2	6,1	9,8	5,2	0,1	-2,7	-7,2	-5,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	11,3	0,6	12,6	23,3	13,2	8,7	-0,9	-16,3	-5,0
Bergverksprodukter	48,4	-0,1	51,9	98,0	48,7	7,9	-13,1	-30,6	-37,2
Industriprodukter	3,9	-1,2	5,4	8,5	4,5	-0,1	-2,5	-6,3	-5,5
Nærings- og nytelsesmidler	10,3	1,5	10,3	18,9	11,6	6,2	0,3	-8,6	-8,8
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	5,4	5,2	7,2	11,7	13,4	6,3	4,7	-4,7	-9,4
Trevarer	2,0	-3,3	0,6	3,4	2,0	-5,1	-1,9	-7,9	-6,7
Treforedlingsprodukter	3,6	2,9	2,1	7,6	5,3	4,8	4,5	-2,6	-4,5
Grafiske produkter	-0,5	-1,4	-2,0	8,7	-2,6	1,9	6,1	-9,9	-2,4
Raffinerte oljeprodukter	31,7	-28,5	50,8	-8,0	-29,6	-38,5	-34,6	-1,9	23,9
Kjemiske råvarer mv.	12,2	0,9	15,9	23,4	19,4	4,4	-2,2	-14,8	-19,8
Kjemiske og mineralske produkter	4,8	4,5	5,4	15,6	12,1	9,5	4,9	-7,3	-7,9
Metaller	-11,5	-18,9	-7,3	-6,6	-15,1	-19,8	-23,1	-16,7	2,2
Verkstedprodukter	3,7	3,4	3,0	10,6	8,5	6,7	3,7	-4,7	-7,6
Andre industriprodukter	5,8	5,2	3,3	12,3	11,9	4,9	6,3	-1,1	-5,7
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	1,1	2,6	1,3	5,1	5,5	4,0	3,1	-1,6	-2,4
Elektrisk kraft	47,0	-12,6	194,7	27,6	7,5	15,3	-38,7	-29,7	40,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,1	0,8	3,7	11,0	8,2	3,3	-0,2	-7,5	-7,1
Tjenester	2,8	1,9	1,5	3,3	0,9	3,6	4,7	-2,1	8,5
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-10,5	-8,2	-11,5	-4,9	-4,3	-5,0	2,1	-25,4	14,4
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	4,5	2,6	4,7	5,3	3,8	3,7	2,0	1,3	12,9
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	10,7	3,9	8,4	12,9	7,4	5,8	10,0	-2,3	1,4
Reisetrafikk	3,5	4,0	4,5	12,1	8,3	7,1	5,4	-6,3	-5,0
Andre tjenester	10,1	3,5	5,2	0,1	-5,5	0,9	4,4	13,9	18,0
Samferdsel	-0,4	-4,2	-0,8	-1,3	-4,0	-4,1	-5,2	-3,3	-5,3
Finans- og forretningstjenester	14,1	4,5	6,0	-1,5	-8,7	0,3	5,5	20,7	31,1
Tjenester ellers	5,0	3,1	4,7	4,6	2,6	2,4	5,4	2,4	3,7

Tabell 33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
I alt	2 614,8	2 605,1	2 641,7	2 626,1	2 607,3	2 607,1	2 604,9	2 601,2	2 585,5
Jordbruk og skogbruk	59,0	57,9	61,2	59,2	56,1	56,8	60,4	58,3	55,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	14,2	13,9	13,9	14,7	13,2	14,2	13,5	14,5	13,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	40,6	42,4	42,0	42,5	41,3	41,7	42,8	43,6	41,7
Utvinning av råolje og naturgass	23,5	24,4	23,6	25,0	24,7	24,6	23,3	25,1	24,8
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	17,1	17,9	18,4	17,5	16,7	17,1	19,5	18,5	16,9
Bergverksdrift	4,5	4,4	4,6	4,5	4,2	4,4	4,7	4,4	4,3
Industri	292,5	280,0	294,3	293,2	284,9	280,9	276,9	277,5	271,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	50,9	49,9	51,5	51,8	49,8	49,1	50,5	50,3	49,6
Tekstil- og bekledningsindustri	5,2	4,6	5,2	5,0	4,9	4,6	4,6	4,4	4,5
Trelast- og trevareindustri	16,7	15,2	16,8	16,8	15,8	15,1	15,0	15,1	15,2
Treforedling	5,8	5,5	5,6	5,6	5,6	5,7	5,2	5,5	5,3
Forlag og grafisk industri	27,8	26,5	27,2	27,5	27,5	26,7	25,9	26,0	25,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	25,3	24,3	25,6	24,9	24,4	24,5	24,6	23,6	23,4
Kjemiske råvarer	8,4	7,7	8,5	8,5	7,8	8,0	7,3	7,6	7,3
Metallindustri	12,0	10,9	12,1	11,8	11,2	11,3	10,6	10,5	10,0
Verkstedindustri	87,7	84,6	88,8	88,3	86,6	85,0	82,6	84,3	82,5
Bygging av skip og oljeplattformer	40,3	39,7	40,8	41,3	39,5	39,4	39,7	40,1	37,9
Møbelindustri og annen industri	12,4	11,1	12,3	11,9	11,8	11,4	10,9	10,2	10,5
Kraftforsyning	10,8	11,0	11,5	8,9	11,7	11,9	11,5	9,0	11,8
Vannforsyning	1,8	1,9	2,0	1,5	2,0	1,9	2,1	1,6	2,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	188,0	180,1	190,1	185,5	181,4	179,4	179,8	179,8	175,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	375,7	368,6	384,3	377,2	369,1	370,9	369,4	364,9	361,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	80,6	79,3	81,7	79,1	79,2	80,5	79,4	78,0	78,2
Rørtransport	0,6	0,7	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7
Utenriks sjøfart	53,0	51,4	52,5	53,3	53,2	49,9	51,1	51,4	51,8
Transport ellers	119,6	117,3	122,0	119,7	117,9	116,7	117,8	116,9	115,8
Post og telekommunikasjon	37,4	35,1	36,4	38,4	35,5	34,0	34,2	36,6	33,2
Finansiell tjenesteyting	48,5	48,4	49,4	48,8	47,7	48,2	49,5	48,3	46,4
Boligtjenester (husholdninger)	1,4	1,4	1,5	1,4	1,4	1,3	1,4	1,4	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	323,2	322,0	326,5	325,4	325,5	328,1	318,6	316,0	318,1
Offentlig administrasjon og forsvar	159,2	162,9	159,1	160,0	163,9	163,2	162,0	162,7	165,7
Undervisning	188,7	191,5	186,3	191,3	190,6	192,9	189,2	193,4	193,5
Helse- og sosialtjenester	506,9	525,4	512,2	512,4	517,5	520,3	530,6	532,8	532,8
Andre sosiale og personlige tjenester	108,4	109,5	109,5	108,3	110,5	109,2	109,4	109,1	111,8
Fastlands-Norge	2 520,6	2 510,7	2 546,7	2 529,6	2 512,2	2 514,9	2 510,4	2 505,4	2 491,3

Offentlig forvaltning	756,9	780,0	759,4	766,0	773,2	776,8	781,1	788,8	790,8
Statsforvaltningen	267,8	274,5	267,6	269,4	276,3	271,7	273,2	276,8	279,9
Sivil forvaltning	240,8	247,1	240,7	242,7	248,8	244,1	246,0	249,5	251,7
Forsvar	27,0	27,4	26,9	26,7	27,5	27,6	27,2	27,3	28,2
Kommuneforvaltningen	489,1	505,5	491,8	496,6	496,9	505,2	507,9	512,0	510,9

Tabell 34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
I alt	3,1	-0,4	3,1	1,9	1,0	-0,1	-1,4	-0,9	-0,8
Jordbruk og skogbruk	-1,8	-1,9	-1,2	-2,3	-2,5	-2,4	-1,4	-1,4	-1,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1,4	-2,4	3,3	-1,4	-4,3	-1,5	-2,3	-1,7	0,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,9	4,5	4,1	7,3	6,5	6,9	2,0	2,8	0,9
Utvinning av råolje og naturgass	6,2	3,9	6,8	6,4	8,3	8,5	-1,1	0,6	0,6
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	5,4	5,2	0,8	8,6	3,9	4,8	5,9	6,0	1,3
Bergverksdrift	4,2	-2,1	3,5	0,8	-2,6	-5,4	0,4	-0,8	1,3
Industri	2,2	-4,3	2,8	0,7	-1,9	-3,8	-5,9	-5,3	-4,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,9	-2,0	0,4	0,5	-0,6	-2,4	-2,0	-2,7	-0,3
Tekstil- og bekledningsindustri	-7,3	-10,4	-4,0	-7,3	-7,9	-10,8	-11,9	-11,2	-7,5
Trelast- og trevareindustri	-1,0	-8,9	-0,4	-1,8	-6,3	-8,2	-10,7	-10,1	-3,8
Treforedling	-8,1	-4,0	-9,0	-9,7	-4,0	-4,1	-6,6	-1,2	-6,3
Forlag og grafisk industri	-2,4	-4,7	-1,6	-3,6	-4,1	-4,8	-4,6	-5,5	-7,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	3,2	-4,0	5,0	0,5	-2,7	-4,0	-3,8	-5,5	-4,1
Kjemiske råvarer	-1,6	-8,9	-6,3	3,2	-3,1	-7,8	-13,9	-10,3	-6,6
Metallindustri	1,4	-9,1	3,2	-0,3	-3,3	-9,5	-12,3	-10,9	-11,4
Verkstedindustri	5,5	-3,6	6,3	3,2	0,1	-2,5	-7,0	-4,5	-4,8
Bygging av skip og oljeplattformer	5,8	-1,7	7,4	2,9	-0,5	-0,5	-2,6	-3,0	-4,1
Møbelindustri og annen industri	-0,1	-10,5	-0,3	-2,8	-7,4	-9,2	-11,6	-13,9	-10,6
Kraftforsyning	-1,2	2,0	-0,9	1,3	2,9	3,3	-0,1	2,0	0,7
Vannforsyning	9,0	5,6	12,0	-4,4	4,1	10,1	3,7	4,8	1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,1	-4,2	0,7	-1,1	-3,6	-4,9	-5,4	-3,1	-3,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,2	-1,9	3,6	1,5	1,4	-1,6	-3,9	-3,3	-2,2
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,3	-1,7	1,8	0,7	-0,9	-1,6	-2,8	-1,4	-1,2
Rørtransport	5,5	4,8	-1,4	7,7	6,4	5,4	4,4	3,1	0,5
Utenriks sjøfart	6,1	-3,0	5,7	5,5	-0,5	-5,5	-2,6	-3,6	-2,5
Transport ellers	2,5	-1,9	3,6	0,9	-0,5	-1,4	-3,5	-2,3	-1,8
Post og telekommunikasjon	2,0	-6,3	1,2	-0,1	-6,9	-7,8	-6,0	-4,7	-6,4
Finansiell tjenesteyting	2,2	-0,1	2,6	2,3	0,2	-0,0	0,2	-1,0	-2,6
Boligtjenester (husholdninger)	0,1	-3,0	2,7	2,3	2,0	-3,3	-6,0	-4,5	-1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	7,6	-0,4	7,5	5,5	2,8	1,2	-2,4	-2,9	-2,3
Offentlig administrasjon og forsvar	1,7	2,3	1,7	1,1	2,5	3,4	1,8	1,7	1,1
Undervisning	1,8	1,5	1,9	2,1	1,7	1,6	1,5	1,1	1,5
Helse- og sosialtjenester	2,9	3,7	2,8	2,4	3,9	3,2	3,6	4,0	3,0
Andre sosiale og personlige tjenester	2,4	1,0	2,8	2,1	1,6	2,0	-0,1	0,8	1,1
Fastlands-Norge	3,0	-0,4	3,1	1,7	1,0	-0,1	-1,4	-1,0	-0,8

Offentlig forvaltning	2,5	3,1	2,6	2,2	3,2	3,1	2,9	3,0	2,3
Statsforvaltningen	0,9	2,5	0,6	0,3	2,7	2,5	2,1	2,8	1,3
Sivil forvaltning	0,9	2,6	0,6	0,3	2,8	2,7	2,2	2,8	1,1
Forsvar	1,0	1,5	1,0	0,4	1,6	0,8	1,3	2,2	2,8
Kommuneforvaltningen	3,4	3,4	3,8	3,3	3,6	3,4	3,3	3,1	2,8

Tabell 35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
I alt	3 719,6	3 668,0	865,0	956,3	965,5	897,2	847,7	957,6	969,1
Jordbruk og skogbruk	115,7	112,1	29,4	28,6	27,7	27,6	28,7	28,1	27,1
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	28,9	27,9	6,6	7,7	6,9	7,0	6,4	7,7	7,1
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	68,5	71,5	16,5	18,5	18,3	17,1	16,8	19,3	19,0
Utvinning av råolje og naturgass	39,9	41,7	9,4	10,9	10,9	10,2	9,4	11,2	11,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	28,6	29,9	7,1	7,6	7,3	6,9	7,5	8,2	7,6
Bergverksdrift	7,8	7,4	1,8	2,0	1,8	1,8	1,8	2,0	1,9
Industri	462,8	434,0	105,7	119,5	115,9	106,7	97,6	113,8	113,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	77,7	75,6	17,8	20,6	19,8	18,2	17,4	20,2	20,3
Tekstil- og bekledningsindustri	7,4	6,5	1,7	1,8	1,8	1,6	1,5	1,6	1,7
Trelast- og trevareindustri	25,6	22,5	5,9	6,7	6,1	5,4	5,1	6,0	6,0
Treforedling	9,1	8,6	2,0	2,3	2,3	2,2	1,8	2,3	2,2
Forlag og grafisk industri	41,0	38,4	9,0	10,5	10,4	9,6	8,5	9,9	9,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	40,2	37,4	9,2	10,3	9,8	9,3	8,6	9,7	9,7
Kjemiske råvarer	13,7	12,0	3,1	3,6	3,2	3,1	2,6	3,2	3,1
Metallindustri	18,9	16,4	4,3	4,7	4,5	4,2	3,5	4,2	4,1
Verkstedindustri	143,5	135,1	33,2	37,0	36,2	33,2	30,2	35,5	35,6
Bygging av skip og oljeplattformer	67,0	64,8	15,4	17,5	17,2	15,7	14,8	17,1	16,8
Møbelindustri og annen industri	18,6	16,5	4,2	4,5	4,6	4,2	3,7	4,1	4,2
Kraftforsyning	17,9	18,1	4,4	3,8	5,0	4,7	4,4	3,9	5,2
Vannforsyning	2,7	2,8	0,7	0,6	0,8	0,7	0,7	0,6	0,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	304,1	282,5	69,3	77,6	74,4	69,0	63,7	75,3	73,6
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	507,4	499,5	120,6	129,1	131,0	122,7	116,6	129,2	129,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	104,0	102,9	25,4	25,4	27,5	25,6	24,6	25,1	26,0
Rørtransport	1,1	1,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3
Utenriks sjøfart	102,6	98,6	23,9	26,1	26,5	23,7	23,2	25,2	26,1
Transport ellers	199,1	193,2	47,7	50,8	50,4	47,2	45,6	50,0	49,9
Post og telekommunikasjon	53,3	49,5	12,0	14,1	13,1	11,7	11,2	13,5	12,5
Finansiell tjenesteyting	76,6	76,0	17,9	20,0	19,7	18,3	17,9	20,1	19,8
Boligtjenester (husholdninger)	1,8	1,8	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5
Forretningsmessig tjenesteyting	462,4	462,7	108,4	118,3	123,7	113,6	106,8	118,6	123,5
Offentlig administrasjon og forsvar	246,6	249,9	56,5	64,3	65,6	60,5	57,4	66,4	68,5
Undervisning	253,6	259,0	49,6	69,7	71,9	63,9	52,2	70,9	73,6
Helse- og sosialtjenester	560,0	574,0	134,7	143,0	146,5	139,8	138,3	149,3	150,9
Andre sosiale og personlige tjenester	142,6	143,4	33,1	36,5	38,1	34,8	33,0	37,4	39,6
Fastlands-Norge	3 547,4	3 496,7	824,3	911,3	920,4	856,1	807,5	912,7	923,7

Offentlig forvaltning	936,2	957,6	212,1	245,4	251,2	233,4	218,9	254,1	258,9
Statsforvaltningen	394,1	399,8	91,8	102,1	104,1	96,9	93,4	105,5	107,6
Sivil forvaltning	345,7	352,1	80,7	89,6	91,8	85,3	82,4	92,7	94,7
Forsvar	48,4	47,7	11,0	12,4	12,3	11,6	11,0	12,8	12,9
Kommuneforvaltningen	542,2	557,8	120,3	143,3	147,2	136,5	125,5	148,7	151,3
Markedsrettet virksomhet	2 699,7	2 626,8	634,1	689,5	692,2	642,8	610,1	681,8	687,6
Ikke markedsrettet virksomhet	1 019,9	1 041,1	230,9	266,8	273,3	254,3	237,6	275,8	281,6

**Tabell 36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
I alt	3,4	-1,4	4,1	0,9	4,2	-7,6	-2,0	0,1	0,4
Jordbruk og skogbruk	-2,0	-3,1	-1,2	-2,9	-4,5	-4,0	-2,4	-1,7	-2,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2,3	-3,5	5,8	-1,6	-1,6	-8,9	-3,1	-0,3	3,1
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	7,5	4,4	6,7	8,4	12,0	-0,4	2,0	4,5	4,0
Utvinning av råolje og naturgass	8,4	4,4	10,1	8,2	13,6	2,2	-0,6	2,8	3,9
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	6,3	4,5	2,6	8,7	9,8	-4,0	5,3	6,9	4,1
Bergverksdrift	4,2	-5,2	2,8	-1,7	-1,4	-14,5	-1,8	-1,9	1,3
Industri	2,0	-6,2	3,6	-1,3	0,4	-12,6	-7,7	-4,7	-2,1
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	1,2	-2,8	1,5	-0,2	3,7	-10,1	-2,2	-2,0	2,4
Tekstil- og bekledningsindustri	-7,3	-11,6	-3,4	-8,0	-4,2	-18,3	-12,8	-11,0	-5,7
Trelast- og trevareindustri	-1,8	-12,1	-0,0	-3,9	-6,0	-18,7	-12,9	-10,7	-0,4
Treforedling	-7,7	-4,8	-8,3	-10,1	-1,7	-9,2	-7,3	-1,0	-5,0
Forlag og grafisk industri	-2,3	-6,5	-0,6	-4,6	-1,3	-12,6	-6,2	-5,7	-6,8
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	3,9	-6,8	6,4	0,2	-2,1	-13,3	-6,0	-5,4	-0,4
Kjemiske råvarer	-1,7	-12,0	-5,9	2,0	-3,1	-17,2	-16,1	-11,0	-3,2
Metallindustri	-0,6	-13,1	2,5	-5,3	-3,8	-19,0	-18,8	-10,7	-9,7
Verkstedindustri	5,3	-5,9	7,2	0,6	1,8	-12,1	-9,2	-3,9	-1,7
Bygging av skip og oljeplattformer	4,0	-3,3	6,4	-0,7	2,7	-9,5	-3,8	-2,3	-2,0
Møbelindustri og annen industri	0,0	-11,1	1,5	-6,5	-4,9	-17,4	-12,4	-9,5	-7,7
Kraftforsyning	0,3	1,1	2,0	1,5	8,3	-5,7	-0,4	3,2	3,4
Vannforsyning	9,7	4,0	14,2	-4,5	8,0	0,8	1,9	5,5	3,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,3	-7,1	2,3	-2,8	-2,3	-14,9	-8,1	-2,9	-1,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,6	-1,6	4,7	0,4	5,7	-8,3	-3,4	0,1	-1,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,4	-1,1	2,2	-0,5	4,0	-4,5	-3,1	-0,9	-5,5
Rørtransport	6,0	4,7	0,6	7,2	13,2	-1,9	4,1	3,7	3,5
Utenriks sjøfart	5,2	-3,9	4,9	3,8	0,9	-9,6	-3,2	-3,4	-1,5
Transport ellers	3,1	-3,0	5,1	0,2	1,4	-7,2	-4,4	-1,6	-0,9
Post og telekommunikasjon	2,7	-7,2	2,7	-0,7	-3,5	-14,7	-6,7	-4,1	-4,5
Finansiell tjenesteyting	2,9	-0,7	4,2	2,0	5,3	-8,5	0,2	0,6	0,6
Boligtjenester (husholdninger)	-0,0	-3,9	3,0	1,7	6,6	-11,5	-8,0	-2,5	1,5
Forretningsmessig tjenesteyting	8,3	0,1	9,5	4,9	8,4	-6,6	-1,4	0,3	-0,2
Offentlig administrasjon og forsvar	2,5	1,3	3,7	0,8	6,2	-5,6	1,7	3,4	4,5
Undervisning	2,1	2,1	0,4	2,5	10,6	-7,8	5,2	1,8	2,3
Helse- og sosialtjenester	2,9	2,5	3,1	1,3	4,8	-1,9	2,7	4,4	3,0
Andre sosiale og personlige tjenester	3,1	0,5	4,3	1,8	6,6	-6,5	-0,2	2,6	4,0
Fastlands-Norge	3,2	-1,4	4,0	0,7	4,1	-7,7	-2,0	0,2	0,4

Offentlig forvaltning	2,7	2,3	2,8	1,6	6,5	-3,9	3,2	3,6	3,1
Statsforvaltningen	1,7	1,5	2,1	0,3	5,3	-4,4	1,8	3,3	3,4
Sivil forvaltning	1,6	1,9	1,9	0,3	5,7	-3,7	2,0	3,4	3,2
Forsvar	1,9	-1,4	3,1	0,3	1,9	-9,8	-0,1	2,8	5,2
Kommuneforvaltningen	3,4	2,9	3,4	2,5	7,4	-3,6	4,3	3,7	2,8
Markedsrettet virksomhet	3,7	-2,7	4,6	0,7	3,3	-9,0	-3,8	-1,1	-0,7
Ikke markedsrettet virksomhet	2,5	2,1	2,7	1,6	6,4	-4,1	2,9	3,4	3,0

Tabell 37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
Lønnskostnader i alt.	1 078 045	1 116 532	273 866	275 801	276 358	276 387	280 197	283 590	285 567
Jordbruk og skogbruk	4 826	4 960	1 273	1 245	1 140	1 202	1 333	1 285	1 221
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2 575	2 659	638	658	640	679	662	678	696
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	40 648	46 382	10 786	10 576	11 777	11 157	11 839	11 609	12 016
Utvinning av råolje og naturgass	25 780	29 716	6 657	6 799	7 863	7 295	7 170	7 387	7 849
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	14 867	16 666	4 129	3 776	3 914	3 862	4 669	4 221	4 167
Bergverksdrift	2 497	2 534	665	626	573	627	692	642	599
Industri	144 482	142 671	36 335	36 522	35 410	36 114	35 283	35 864	35 571
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	21 684	21 742	5 488	5 689	5 185	5 397	5 496	5 663	5 346
Tekstil- og bekledningsindustri	1 881	1 759	467	450	459	463	428	410	451
Trelast- og trevareindustri	6 399	5 887	1 642	1 632	1 443	1 439	1 500	1 504	1 487
Treforedling	2 960	2 920	690	727	738	780	664	737	718
Forlag og grafisk industri	13 661	13 634	3 335	3 402	3 445	3 500	3 331	3 358	3 346
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	13 097	12 748	3 328	3 265	3 156	3 145	3 272	3 176	3 252
Kjemiske råvarer	5 184	4 797	1 289	1 310	1 202	1 269	1 128	1 197	1 202
Metallindustri	6 742	6 219	1 702	1 619	1 578	1 628	1 514	1 499	1 495
Verkstedindustri	45 423	45 210	11 436	11 438	11 331	11 483	11 004	11 392	11 430
Bygging av skip og oljeplattformer	22 719	23 417	5 762	5 881	5 712	5 915	5 862	5 927	5 757
Møbelindustri og annen industri	4 734	4 339	1 195	1 108	1 162	1 093	1 083	1 001	1 088
Kraftforsyning	7 460	8 063	1 962	1 509	2 156	2 230	2 060	1 617	2 261
Vannforsyning	816	904	237	179	231	218	257	198	251
Bygge- og anleggsvirksomhet	77 743	75 963	20 233	19 566	18 347	18 576	19 438	19 601	18 465
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	131 317	134 723	34 296	33 605	32 621	33 407	34 392	34 304	33 391
Hotell- og restaurantvirksomhet	22 632	22 835	5 870	5 677	5 486	5 757	5 835	5 758	5 726
Rørtransport	563	622	131	159	162	147	143	170	174
Utenriks sjøfart	18 125	18 063	4 473	4 557	4 739	4 365	4 458	4 501	4 875
Transport ellers	52 621	53 067	13 728	13 514	13 079	12 899	13 577	13 513	13 135
Post og telekommunikasjon	18 084	17 787	4 433	4 817	4 374	4 279	4 361	4 773	4 292
Finansiell tjenesteyting	37 619	36 844	9 568	9 513	8 532	9 247	9 615	9 449	8 815
Boligtjenester (husholdninger)	502	510	133	130	122	129	128	130	129
Forretningsmessig tjenesteyting	149 937	157 006	38 214	38 062	38 779	40 180	39 042	39 005	38 988
Offentlig administrasjon og forsvar	78 215	83 355	19 885	19 959	21 168	19 923	21 114	21 151	22 972
Undervisning	82 958	88 827	18 262	22 560	23 544	21 718	19 987	23 579	24 766
Helse- og sosialtjenester	168 793	180 819	43 584	43 370	44 138	43 966	46 451	46 264	47 305
Andre sosiale og personlige tjenester	35 631	37 936	9 159	8 995	9 339	9 566	9 531	9 499	9 915
Fastlands-Norge	1 018 710	1 051 466	258 476	260 509	259 680	260 718	263 757	267 310	268 501

Offentlig forvaltning	305 597	327 459	75 595	79 668	82 710	78 976	81 195	84 577	88 593
Statsforvaltningen	133 181	141 833	33 893	33 883	35 969	34 070	35 972	35 821	38 402
Sivil forvaltning	120 204	128 269	30 717	30 451	32 575	30 858	32 654	32 182	34 621
Forsvar	12 978	13 564	3 176	3 432	3 394	3 212	3 318	3 639	3 780
Kommuneforvaltningen	172 415	185 626	41 702	45 785	46 740	44 906	45 223	48 756	50 192

**Tabell 38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere.
Prosentvis endring fra samme periode året før**

	2008	2009	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3	09:4	10:1
I alt	6,0	4,1	6,3	6,4	5,0	4,5	3,5	3,5	3,5
Jordbruk og skogbruk	5,6	3,5	5,8	5,7	3,2	2,5	4,0	4,3	3,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,4	3,0	5,0	3,8	2,4	3,2	3,0	3,4	3,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	7,8	9,2	8,5	9,4	13,0	9,9	7,6	6,8	1,1
Utvinning av råolje og naturgass	8,2	10,9	8,6	10,0	15,7	11,2	8,9	8,0	-0,7
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,0	6,5	7,3	8,6	7,2	6,9	6,7	5,5	5,1
Bergverksdrift	3,7	3,4	3,6	3,2	2,9	4,0	3,3	3,2	2,9
Industri	5,4	3,5	4,9	5,0	3,3	4,0	3,5	3,4	4,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,9	2,5	4,6	5,3	2,5	2,5	2,3	2,7	3,7
Tekstil- og bekledningsindustri	6,0	3,4	5,2	5,6	4,9	4,3	2,8	1,5	5,8
Trelast- og trevareindustri	4,8	2,3	5,1	5,5	0,9	1,9	3,1	3,2	5,2
Treforedling	5,1	2,8	3,6	3,4	3,4	1,7	3,1	2,7	3,8
Forlag og grafisk industri	5,7	3,9	6,1	6,1	3,9	4,1	3,9	3,8	4,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	5,5	2,6	4,6	5,3	1,9	2,9	2,9	2,8	4,8
Kjemiske råvarer	3,6	3,8	2,7	3,8	4,6	4,2	3,1	2,9	4,9
Metallindustri	5,7	3,5	6,8	4,7	2,3	4,4	3,5	3,9	4,8
Verkstedindustri	6,0	3,5	4,8	4,7	2,7	4,2	3,7	3,4	4,3
Bygging av skip og oljeplattformer	4,2	4,8	4,3	3,7	5,6	5,1	4,4	3,9	5,2
Møbelindustri og annen industri	4,8	3,4	3,9	4,4	2,9	4,1	4,1	2,4	4,8
Kraftforsyning	9,1	5,9	8,1	7,7	7,6	5,8	5,0	4,9	4,1
Vannforsyning	6,8	5,0	8,2	8,7	8,3	5,2	4,4	1,6	3,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,9	3,4	6,3	5,9	3,7	3,2	3,0	3,6	4,3
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,1	3,6	4,1	3,9	3,9	3,5	3,3	3,6	4,4
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,0	2,7	4,2	3,9	3,1	2,6	2,5	2,9	5,7
Rørtransport	5,6	5,5	6,0	7,3	7,9	6,4	4,4	3,6	6,9
Utenriks sjøfart	3,1	2,8	3,0	3,2	4,0	2,3	2,3	2,4	5,6
Transport ellers	5,4	3,3	5,9	6,6	3,9	3,7	2,9	2,8	2,7
Post og telekommunikasjon	6,1	4,6	5,9	6,7	4,3	6,4	4,3	3,6	4,7
Finansiell tjenesteyting	9,7	-1,6	9,9	10,0	-6,4	-1,6	0,8	0,7	6,2
Boligtjenester (husholdninger)	5,9	4,8	6,5	7,0	4,2	7,8	2,9	4,6	7,2
Forretningsmessig tjenesteyting	6,2	4,6	6,4	6,1	4,6	4,9	4,0	4,8	2,9
Offentlig administrasjon og forsvar	6,7	4,8	7,8	8,0	7,8	5,1	4,0	2,7	2,7
Undervisning	5,9	4,4	7,4	7,1	6,9	5,5	2,6	2,8	2,3
Helse- og sosialtjenester	6,2	4,3	7,2	7,4	6,3	4,6	3,4	3,1	3,4
Andre sosiale og personlige tjenester	5,8	5,4	6,0	6,1	6,5	6,2	4,3	4,6	4,6
Fastlands-Norge	5,9	3,8	6,3	6,2	4,5	4,1	3,2	3,3	3,5

Offentlig forvaltning	6,3	4,5	7,5	7,6	7,0	5,0	3,4	2,9	2,9
Statsforvaltningen	6,3	4,6	7,4	7,8	7,3	4,5	3,7	3,2	3,1
Sivil forvaltning	6,3	4,7	7,4	7,8	7,1	4,3	3,9	3,5	3,1
Forsvar	6,6	3,6	7,6	7,9	8,2	5,4	1,4	-0,1	2,7
Kommuneforvaltningen	6,4	4,5	7,7	7,5	6,8	5,4	3,2	2,8	2,7

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2000-2013

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*	Prognoser			
											2010	2011	2012	2013
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	4,2	2,1	3,1	2,8	5,6	4,0	4,8	5,4	1,3	0,1	4,1	3,7	4,3	4,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	4,6	3,1	1,7	1,5	0,7	1,9	3,0	4,1	4,8	2,7	2,1	1,9	1,9
Bruttoinvestering i fast realkapital	-3,5	-1,1	-1,1	0,2	10,2	13,3	11,7	12,5	1,4	-7,9	-6,2	3,4	4,7	5,9
Utvinning og rørtransport	-22,9	-4,6	-5,4	15,9	10,2	18,8	4,3	6,3	3,7	4,6	-3,1	2,0	2,4	0,2
Fastlands-Norge	-1,4	3,9	2,3	-3,6	9,3	12,7	11,9	15,7	1,0	-11,7	-5,4	4,1	4,9	6,9
Næringer	-0,4	2,5	4,0	-11,6	8,4	19,2	17,1	25,5	6,1	-15,1	-7,3	0,4	6,4	9,5
Bolig	5,6	8,1	-0,7	1,9	16,3	10,8	4,1	2,9	-12,1	-18,9	-3,0	13,1	9,3	6,7
Offentlig forvaltning	-11,2	2,7	1,7	10,4	2,5	1,3	11,6	9,6	4,7	6,8	-3,0	4,1	-2,8	1,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,6	3,0	3,0	1,4	5,0	4,6	5,3	6,7	1,9	-1,1	1,9	3,3	3,7	3,9
Lagerendring ²	1,2	-1,3	0,1	-0,2	1,2	0,4	0,0	-1,4	-0,4	-2,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksport	3,2	4,3	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,0	2,3	0,9	-4,0	0,1	0,4	1,7	2,2
Råolje og naturgass	3,8	6,6	2,4	-0,6	-0,5	-5,0	-6,5	-2,4	-2,0	-1,2	-2,5	-1,6	-1,0	-0,9
Tradisjonelle varer	3,3	1,8	0,6	2,9	3,4	5,0	6,2	8,5	4,3	-7,8	4,6	2,7	2,7	4,1
Import	2,0	1,7	1,0	1,4	8,8	8,7	8,4	8,6	2,2	-10,3	1,5	3,6	5,1	5,3
Tradisjonelle varer	2,5	4,5	3,0	5,2	10,9	8,1	11,5	8,2	-0,4	-13,2	2,6	4,8	6,5	7,4
Bruttonasjonalprodukt	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,3	2,7	1,8	-1,6	0,6	1,9	2,5	2,8
Fastlands-Norge	2,9	2,0	1,4	1,3	4,4	4,6	4,9	5,6	2,2	-1,6	1,6	2,7	3,1	3,5
Industri og bergverk	-0,6	-0,5	-0,4	3,0	5,7	4,2	3,1	3,2	2,3	-5,9	-0,4	2,2	1,3	3,7
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-0,7	-1,6	-0,9	-2,1	1,7	1,4	3,1	4,3	3,2	-1,4	0,0	0,4	1,0	1,6
Sysselsatte personer	0,6	0,4	0,4	-1,0	0,5	1,2	3,6	4,1	3,1	-0,4	-0,2	0,3	1,3	2,1
Arbeidstilbud ³	0,7	0,5	0,7	-0,1	0,3	0,7	2,0	2,5	3,4	0,0	0,2	0,9	1,5	2,0
Yrkesandel (nivå) ³	72,5	72,5	72,5	71,9	71,6	71,4	72,0	72,7	74,0	72,8	71,8	71,5	71,6	72,2
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	3,4	3,6	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,5	3,9	4,0	3,8
Priser og lønninger														
Årslønn	4,4	4,8	5,7	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,5	3,4	3,4	3,9	4,7
Konsumprisindeksen (KPI)	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,6	2,2	2,7
KPI-JAE ⁴	..	2,6	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	1,6	2,0	2,4
Eksportpris tradisjonelle varer	11,8	-1,8	-9,1	-0,9	8,5	4,1	11,4	2,7	2,4	-6,5	2,0	2,4	3,7	4,1
Importpris tradisjonelle varer	6,5	-1,6	-7,2	-0,4	4,0	0,5	4,0	4,1	4,6	-1,2	-3,1	1,4	1,0	2,1
Boligpris ⁵	15,7	7,0	5,0	1,7	7,7	9,5	13,7	12,6	-1,1	1,9	7,9	5,0	5,3	6,8
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes realdisponible inntekt	3,4	-0,3	8,0	4,4	3,6	7,6	-6,5	6,3	3,1	3,7	3,8	3,0	3,2	3,1
Husholdningenes sparerate (nivå)	4,3	3,1	8,4	9,1	7,4	10,2	0,1	1,5	3,4	7,4	6,5	5,5	4,5	3,8
Pengemarkedsrente (nivå)	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,8	3,6	4,6
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	8,0	8,8	8,4	6,5	4,2	3,9	4,3	5,7	7,3	4,9	4,6	4,8	5,2	6,0
Realrente etter skatt (nivå)	2,7	3,3	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	3,3	1,5	1,4	0,8	1,9	1,6	1,7
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-4,0	0,5	0,3	0,7
NOK per euro (nivå)	8,1	8,1	7,5	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	7,9	7,9	7,9	8,0
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	222,4	247,5	192,3	195,9	221,6	316,6	372,1	320,5	472,8	337,4	369,3	363,9	422,4	442,9
Driftsbalansen i prosent av BNP	15,0	16,1	12,6	12,3	12,7	16,3	17,2	14,1	18,6	14,1	14,7	13,7	15,0	14,7
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	11,7	0,8	1,3	4,6	7,1	6,2	9,0	8,0	1,7	-9,0	5,6	4,2	4,7	6,2
Konsumpris euro-området	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,5	1,5	1,6	1,8
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,6	0,9	1,7	2,7
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	251	223	198	201	255	355	423	422	536	388	488	530	578	621

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP. ³ Ifølge AKU. ⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ⁵ Brudd i serien i 2004. ⁶ Gjennomsnitt for året.

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering. ⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 8. juni er benyttet.